

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AHMET PAŞA DİVÂNI'NDAKİ
SOYUT KAVRAMLAR**

BİLGEN KÖKSAL ÖVÜR

2501100018

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MUHAMMET NUR DOĞAN

İSTANBUL

2015

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Bilgen KÖKSAL ÖVÜR Numarası : 2501100018

Anabilim/Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Danışman Öğretim Üyesi: Prof. Dr. Muhammet
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Nur DOĞAN

Tez Savunma Tarihi: 07.07.2015 Tez Savunma Saati :13.30

Tez Başlığı : Ahmet Paşa Divânı'ndaki Soyut Kavramlar

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Muhammed Nur DOĞAN		Kabul
2- Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN		Kabul
3- Prof. Dr. Sebahat DENİZ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Ömer ZÜLFE		
2- Doç. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU		

AHMET PAŞA DİVÂNİ'NDAKİ SOYUT KAVRAMLAR

BİLGEN KÖKSAL ÖVÜR

ÖZ

Tezimizin konusunu XV. yüzyıl Divân şiirinin önemli şairlerinden Ahmet Paşa'nın Divânı'ndaki soyut kavramlar teşkil etmektedir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Ahmet Paşa'nın hayatı, sanatı, eserleri hakkında bilgi verilen birinci bölüm; tezkireler ve muhtelif araştırmalar birleştirilerek oluşturulmuştur.

Soyut kavramların incelendiği ikinci bölüm için Divân birçok kez okunmuş, soyut kavramlar fişlenmiş, alfabetik olarak tasnif edilmiş, kavramların sözlük anlamları verildikten sonra şair tarafından Divân'da kaç kez kullanıldığına yer verilmiş, her bir kavramın benzetileni, sıfatı, maddeler halinde yine alfabetik olarak sıralanmış, bir, bazen iki beyit örnek alınarak beyitler açıklanmış, hangi açıdan benzetmeye konu olduğu üzerinde durulmuştur. Beyitlere kolayca ulaşılabilmesi için de beytin altına Divân'da kaçınıcı şiir olduğu, beyit numarası, hangi sayfada geçtiği yazılmıştır. Benzetmelerin yapıldığı bütün beyitlere yer vermek mümkün olmadığından kalan soyut kavramların geçtiği beyit ve sayfa numaraları üçüncü bölümde verilmiştir. Bu bölümde yapılan soyut kavramların tespiti, nerelerde, nasıl, ne manada kullanıldığının izahıdır. Bunun için de bizi şairin dünyasına götürmeleri, şiirlerin anlaşılmasının sağlanması için daha önce bu alanda oluşturulan eserler incelenmiştir. Bibliyografyadaki eserler çalışmanın ilerlemesine vesile olmuşlardır.

Üçüncü bölümde benzeyen- kendisine benzetilen ve kendisine benzetilen-benzeyen tablosu çıkarılarak Divân'daki bütün soyut kavramların geçtiği beyitlere kolayca ulaşılması sağlanmış, şairin hangi benzeyeni kaç kez kullandığı, hangi benzetilenin hangi soyut kavram için seçildiği tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Sonuç bölümünde çalışmanın kısa bir değerlendirilmesi yapılmış, şairin şiir anlayışı ve soyut kavramların işlenişi hakkında bilgi verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Paşa, Divân, soyut kavramlar, benzeyen, kendisine benzetilen

ABSTRACT CONCEPTS IN DİVÂN OF AHMET PASHA

BİLGEN KÖKSAL ÖVÜR

ABSTRACT

Subject matter of our thesis involves the abstract concepts in divan of Ahmet Pasha who is one of the prominent figures in XV. century Ottoman poetry. The work consists of three parts.

The first part that gives information on Ahmet Pasha's life and his works is produced by merging official papers and various researches.

For the second part in which the abstract concepts are reviewed, divan is read multiple times, concepts are alphabetically indexed, how many times they are used in divan by the poet are mentiend after literal definitions of the concepts are given, one -and sometimes two- couplets explained as examples, in what way the similes used are discussed. In order to make it easier to find those couplets, the title of the poem, the number of the couplets and pages are included under these couplets. As it was impossible to include all the couplets with similes, the remaining couplets and pages' numbers that cover abstract concepts are integrated to the third part. What has been done on that part is, determination of the abstract concepts and explanation of where, how and in which sense they are used. On this purpose, for taking ourselves to the inner world of the poet, for making it possible to understand the poems, previous works in the same field are reviewed. The works mentioned in bibliography conduced to the progress of this study.

In the third part, the resembling and the resembled expressions are given in a chart to make it easier to see all the couplets with abstract concepts in the divan. Which resembling is used how many times and which resembled is chosen for which concept by the author are explained in details in the chart.

In the conclusion part, the study is briefly evaluated, the poet's understanding of poetry and procession of abstract concepts are explained and thus, the work is completed.

Key words: Ahmet Pasha, Divân, abstract concepts, the resembling and the resembled expression

ÖN SÖZ

Tezimize Sayın Hocam Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan'ın "Eski Şiirin Bahçesinde" adlı eserindeki Klasik Türk edebiyatı hakkındaki tanımlamasıyla başlamak istiyoruz: "Üç büyük ve köklü medeniyet kurucu toplumun (Türk, Arap ve Fars milletleri) binlerce yıllık bilgi, kültür ve düşünce birikimini ve üç büyük dilin (Türkçe, Farsça, Arapça) ortak kelime, terkip ve kavramlar hazinesini kullanarak milyonlarca kilometre karelik bir coğrafi alanda asırlar süren güçlü bir sosyal pratiğin canlı ve renkli kazanımlarını çok gelişmiş bir estetik sistem içerisinde yansıtan Klasik Türk edebiyatı, insanlığın ortak kültür mirasının en görkemli meyvelerinden birisidir."

Tezimizin amacı bu geniş bahçenin meyvelerinden biri olan XV. yüzyıl Divân şiirinin önemli şairlerinden Ahmet Paşa'nın Divânı'ndaki soyut kavramların tespitidir. XV. asır Türk şiirinin dilde, mânâda ve hayalde İran tesirinden kurtularak kendine has bir şiir atmosferinin temellerinin atıldığı bir devirdir. Bu çalışma ile o asrın önemli şairlerinden olan Ahmet Paşa'nın hayal dünyası daha yakından incelenmiş, şiirleri ve kendisi hakkında daha fazla bilgi sahibi olunmuştur.

Çalışmamızın ilk kısmında Ahmet Paşa'nın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, ikinci kısmında soyut kavramların nasıl kullanıldığı üzerinde durulmuş, üçüncü kısımda Divân'da kullanılan tüm soyut kavramlara yapılan tablolarla ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma boyunca bazı beyitlerin günümüz Türkçesine çevrilmesi ve somutlaştırılan soyut kavramların hangi açıdan benzetmeye konu oldukları hususlarında zaman zaman sıkıntıya düşülmüştür; ancak Hocam'ın yardımları ve yol göstermeleri ve okumalarım sonucunda bu zorluklar aşılmıştır. Elimden geldiğince ve bilgilerimin elverdiği ölçüde muntazam bir çalışma hazırlamaya gayret ettim, muhakkak ki çalışmada unutmalar ve yanılmalar olacaktır, bunlar için de yapıcı eleştirilere sığınıyorum.

Çalışma sırasında yardımlarıyla bana yol gösteren, her bakımdan beni destekleyen, yardımını esirgemeyen ve sonsuz mütevâzı'lığı ile değerli zamanlarını bana ayıran Sayın Hocam Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN'a Őükranlarımı sunarım.

Yine Sevgili Eşim Ertan ÖVÜR'e, her zaman beni destekleyip yanımda olan dostlarım Neslihan TIRLI ve Zahide ARSLAN'a, sevgili arkadaşım Mehmet İLİTER'e teşekkür ederim.

Bilgen KÖKSAL ÖVÜR

İSTANBUL, 2015

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

AHMET PAŞA'NIN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE DİVÂNI

1. 1. AHMET PAŞA'NIN HAYATI	3
1. 2. AHMET PAŞA'NIN EDEBİ KİŞİLİĞİ.....	9
1. 3. AHMET PAŞA'NIN DİVÂNI.....	14

2. BÖLÜM

AHMET PAŞA DİVÂNI'NDAKİ SOYUT KAVRAMLAR

2. 1. acz	16
2. 2. adem.....	16
2. 3. adl.....	17
2. 4. âfet.....	18
2. 5. afv.....	18
2. 6. âh.....	19
2. 7. akl.....	23
2. 8. aşk.....	25

2. 9. atâ'	40
2. 10. azm.....	40
2. 11. baht.....	41
2. 12. baht u sa'âdet.....	44
2. 13. basîret.....	44
2. 14. behişt.....	45
2. 15. belâ.....	45
2. 16. cân.....	49
2. 17. cefâ.....	68
2. 18. cennet.....	72
2. 19. cevr.....	73
2. 20. cevr ü cefâ.....	76
2. 21. cihân	77
2. 22. cinân	80
2. 23. cûd.....	81
2. 24. dehr.....	88
2. 25. derd.....	89
2. 26. derd ü belâ.....	91
2. 27. dermân.....	92
2. 28. devlet	92
2. 29. dil ü cân.....	97

2. 30. din.....	103
2. 31. dünyâ.....	103
2. 32. ecel.....	104
2. 33. elem.....	105
2. 34. endişe.....	105
2. 35. ezel.....	106
2. 36. fazl.....	107
2. 37. felek.....	108
2. 38. fenâ'.....	119
2. 39. fenâ' vü fakr.....	120
2. 40. feth ü zafer.....	120
2. 41. feyz.....	121
2. 42. figân.....	122
2. 43. fikr.....	122
2. 44. firâk.....	123
2. 45. firdevs.....	125
2. 46. fitne.....	125
2. 47. fûrkât.....	128
2. 48. gaflet.....	129
2. 49. gam.....	130
2. 50. gammaz.....	148

2. 51. gayb.....	149
2. 52. gayret.....	150
2. 53. gönül-dil.....	150
2. 54. gurbet.....	189
2. 55. gussa.....	189
2. 56. hâcet.....	190
2. 57. hakikat.....	190
2. 58. hasret.....	191
2. 59. hâtır.....	193
2. 60. hayâ‘.....	194
2. 61. hayâl.....	195
2. 62. hayât.....	197
2. 63. hecr.....	198
2. 64. hevâ.....	201
2. 65. heves.....	202
2. 66. hired.....	202
2. 67. hirs.....	202
2. 68. hicrân.....	203
2. 69. hidâyet.....	206
2. 70. hikmet.....	207
2. 71. himmet.....	207

2. 72. hisâl.....	208
2. 73. hulk.....	208
2. 74. hüsn-melâhat-cemâl.....	210
2. 75. hüsn ü behâ.....	243
2. 76. hüsn ü behçet.....	244
2. 77. iftikâr.....	245
2. 78. ihsân.....	245
2. 79. ikbâl.....	247
2. 80. irem.....	249
2. 81. izz.....	249
2. 82. izz ü câh.....	250
2. 83. izz ü celâl.....	251
2. 84. izz ü devlet.....	251
2. 85. izzet.....	252
2. 86. kadr.....	253
2. 87. kahr.....	255
2. 88. kâinât.....	257
2. 89. kanâat.....	258
2. 90. karâr.....	258
2. 91. kazâ'.....	259
2. 92. kerem.....	259

2. 93. kryâmet.....	265
2. 94. kudret.....	265
2. 95. letâfet.....	266
2. 96. lûtf.....	266
2. 97. mahabbet.....	272
2. 98. makal.....	275
2. 99. ma'rifet.....	275
2. 100. medh.....	276
2. 101. medh ü senâ'.....	278
2. 102. melâmet.....	279
2. 103. mezâlim.....	280
2. 104. midhat.....	281
2. 105. mihnet.....	282
2. 106. mihr.....	283
2. 107. mu'cizât.....	283
2. 108. murâd.....	284
2. 109. münâcât.....	285
2. 110. mürüvvet.....	285
2. 111. nâle.....	286
2. 112. nâmûs.....	287
2. 113. nâz.....	287

2. 114. nazar.....	291
2. 115. niyâz.....	292
2. 116. nusret.....	292
2. 117. nübüvvet.....	293
2. 118. nükte.....	294
2. 119. ömr.....	294
2. 120. özr.....	297
2. 121. rahmet.....	297
2. 122. rây.....	300
2. 123. rihlet.....	300
2. 124. rif'at.....	301
2. 125. rûzigâr.....	301
2. 126. sa'âdet.....	302
2. 127. sabr.....	305
2. 128. saltanat.....	307
2. 129. sehâ.....	308
2. 130. senâ.....	309
2. 131. sevdâ.....	310
2. 132. sırr.....	311
2. 133. sihr.....	311
2. 134. söz-suhan-güftâr.....	312

2. 135. şefâ'at.....	316
2. 136. şefkât.....	317
2. 137. şeref.....	318
2. 138. şevk.....	319
2. 139. şevket.....	320
2. 140. şifâ.....	321
2. 141. şive.....	321
2. 142. tab'.....	321
2. 143. takdir.....	322
2. 144. tal'at.....	323
2. 145. taleb.....	324
2. 146. tali'.....	325
2. 147. ta'n/ ta'ne;.....	326
2. 148. ümid.....	326
2. 149. vasf.....	327
2. 150. vasl –visâl.....	327
2. 151. vefâ.....	335
2. 152. zafer.....	336
2. 153. zâman.....	336
2. 154. zekâ.....	339
2. 155. zihn.....	339

2. 156. zulm.....	340
2. 157. zühd.....	341

3. BÖLÜM

3. 1. AHMET PAŞA DİVÂNI'NDAKİ BENZEYEN-KENDİSİNE BENZETİLEN TABLOSU.....	342
3. 2. AHMET PAŞA DİVÂNI'NDAKİ KENDİSİNE BENZETİLEN- BENZEYEN TABLOSU.....	359
SONUÇ.....	380
BİBLİYOGRAFYA.....	386

KISALTMALAR

a.e.	aynı eser
a.g.e.	adı geçen eser
b.	beyit
b.s.	basım
C.	cilt
g.	gazel
Haz.	hazırlayan
İA	İslam Ansiklopedisi
İÜ	İstanbul Üniversitesi
İst.	İstanbul
k.	kaside
prof.	profesör
s.	sayfa
S.	sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türk Diyanet Vakfı
yrd. doç. dr	yardımcı doçent doktor

GİRİŞ

Tezimizin konusunu XV. yüzyıl Divân şiirinin önemli şairlerinden **Ahmet Paşa'nın Divânı**'ndaki soyut kavramlar teşkil etmektedir. Konu seçimine Hocam'ın soyut kavram çalışma önerisinde birleşmemiz ve ismi zikredilen şairlerin Divânları üzerinde yapılan araştırmalarda Ahmet Paşa'nın soyut kavramlara fazlaca yer vermesi, dili, zengin hayalleri vesile olmuştur. Çalışma Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın "**Ahmet Paşa Divânı**" ve Harun Tolasa'nın "**Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası**" eserleri ışığında şekillenmiş ve üç bölümden oluşmuştur:

Birinci bölümde tezkireler ve yapılan çalışmalar incelenerek Ahmet Paşa'nın hayatı, edebi kişiliği ve **Divânı** üzerinde durulmuştur. Şairin hayatı ve yaşadığı dönem hakkında edinilen bu bilgiler sayesinde şiirleri daha kolay anlaşılır olmuştur.

İkinci bölümde **Divân**'da geçen bütün soyut kavramlar alfabetik olarak listelenmiştir. Her bir soyut kavram kendi içinde şu sistematığe göre incelenmiştir: Soyut kavramın sözlük anlamı verilmiş, benzetilenlerinin neler oldukları ve şair tarafından kaç kez kullanıldığı yazılmış ve şairin soyut kavramı toplamda kaç kez kullandığı belirtilmiştir. Adı geçen benzetilenler alfabetik olarak numaralandırılmış ve her bir benzetilen için bir beyit örnek seçilerek beyit nesre çevrilmiş ve hangi yönden benzetmeye konu olduğu üzerinde durulmuştur. Örnek olarak alınan beyitlerin altına sırasıyla nazım şeklinin kısaltması (kaside k. , gazel g. gibi), **Divân**'da kaçınıcı şiir olduğu ve sayfa numarası yazılmıştır. Böylece beyitlere kolay ulaşım sağlanmıştır.

Üçüncü bölümde benzeyen ve kendisine benzetilen tabloları ile kendisine benzetilen-benzeyen tabloları çıkarılmıştır. İkinci bölümde soyut kavramların somutlaştırıldığı bütün beyitlere yer vermek mümkün olmadığından birinci tabloda **Divân**'da geçen bütün soyut kavramlar alfabetik dizilmiş, benzetilenleri ve kullandıkları bütün beyitler yukarıda belirtilen künyeye göre sıralanmıştır. İkinci tabloda ise kullanılan benzetilenler alfabetik listelenmiş ve karşılıklarına da benzeyen soyut kavramlar sıralanmıştır.

Sonuç bölümünde de çalışmanın kısa bir değerlendirmesi yapılmış, Ahmet Paşa'nın şiir dünyasına yapılan yolculukta tespit edilen özellikler maddeler halinde sıralanmıştır.

Divân şiirinin geniş ve bin bir güzelliklerle dolu bahçesine bir tohum da biz atabildiysek ne mutlu bize...

1. BÖLÜM

1.1. AHMET PAŞA'NIN HAYATI

Ahmet Paşa'nın doğum tarihi hakkında kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır. Fuad Köprülü 830'da (1426-1427) II. Murat tarafından Edirne'de yaptırılan cami ve imaret vakfiyesinin Velieddin tarafından tanzim edildiğini söyler ve şairin memuriyet hayatı hakkındaki kayıtların düşünüldüğünde bu tarihten biraz önce ya da biraz sonra doğduğu düşünülebilir¹, demektedir. Doğum yeri olarak da Bursa ve Edirne isimleri geçmektedir. **Latîfî Tezkiresi**'nde, **Osmanlı Müellifleri**'nde ve Gelibolulu Mustafa Âli'nin **Kühü'l-Ahbâr**'ında Bursalı, Sehi Bey'in tezkiyesinde Edirneli olduğu yazmaktadır. Ali Nihat Tarlan onun Edirne'de doğup Bursa'da yetiştiğini söylemektedir. Fuad Köprülü Âşık Çelebi'ye Ahmet Paşa hakkında bilgi vermiş olan amcazâdesi ve vârisi Nazır Çelebi'nin Edirneli olmasını, Edirne'de son zamanlara kadar Velieddin-oğlu adını taşıyan bir mahalle ve bir mescid bulunmasını Edirneli olduğunun kuvvetli delilleri olarak görmektedir. Bursalı olarak bilinmesinin nedenini de; Bursa Muradiye Medresesi'nde müderrislik, sonra da Emir Sultan Vakfiyesi'nde mütevellilik yapmasıyla, hayatını Bursa'da geçirmesi ve orada ölmesiyle açıklamaktadır.²

Tezkirelerin tamamı babasının Sultan II. Murad'a kazaskerlik yapmış olan Veliyüddin Efendi olduğu hususunda birleşmektedir. Tahsilini başarıyla bitirince babasının nüfuzuyla da Bursa'da Muradiye Medresesi'ne müderris, sonra da Molla Hüsrev yerine Edirne'ye kadı olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in tahta geçmesinden sonra onun takdirini kazanmış, önce kazasker olmuş, sonra Padişaha hocalık yapmış ve daha sonra da padişahın veziri olmuştur. İstanbul'un fethi sırasında da Ahmet Paşa'yı yanından ayırmayan Padişah ondan askerinin maneviyatını yükseltmek için de yararlanmıştı. Sehi Bey tezkiyesinde onun fikirde ve ferâsette kılı kırk yararcasına dikkatli olduğu için orduda "sipahi müftüsü" olarak anıldığını kaydeder.³

¹Mehmet Fuat Köprülü, "Ahmed Paşa", **İslam Ansiklopedisi**, C.I, Eskişehir, 2001, s.188.

²a.e., s.187.

³Sehi Bey, **Heşt Behişt**, Haz. Günay Kut, Harvard 1978, s.111.

Fatih Sultan Mehmet'in Ahmet Paşa'ya olan kuvvetli teveccühü ve bir gölge gibi onu yanından ayırmaması pek çok kişinin kıskançlığına neden olmuştur. Günün birinde talihi ters dönmüş ve bazı dedikodular yüzünden Padişah'ın gazabına uğramış ve vezirlikten azledilip Muradiye ve Orhaniye tevliyetleriyle Bursa'ya gönderilmiş, bazı dostlarının sayesinde daha sonra Sultanönü, Tire ve Ankara sancak beyliklerine tayin olmuştur. Tezkireler onun azledilişi hakkında çeşitli rivayetler nakletmektedirler, bazı küçük farklarla birbirinden ayrılmasına rağmen Paşa'nın gözden düşmesi ve saraydan uzaklaştırılması aynı esasa dayanmaktadır.

Sehi Bey onun sade yüzlü, sevimli, gençler sohbetinden hoşlanıp zevk aldığından hiç evlenmeyerek ömrünü yalnızlıkla geçirdiğini söyler ve şu rivayeti nakleder: Sultan Mehmet'e vezir olduğu yerde padişahın hususi haremine mahrem olan sevgililerinden birine âşık oldu, durumu fark eden padişah, bu hali imtihan etmek için ipeğe misk sarıp gizler gibi oğlanın zülfünü külah içinde saklar. Oğlan yine önceki üslûp üzere hizmetinde iken Ahmet Paşa'nın gözü ansızın ona düşmüş. oğlanın zülfünü göremeyince hemen bu beyti orada dermiş:

Zülfün gidermiş ol sanem kâfirliğin komaz henüz
Kesmiş veli zünnârını dahi müselmân olmamış.

“O put gibi güzel saçını saklamış ama kâfirliği henüz elden bırakmamış belindeki papaz kuşağını kesmiş fakat henüz Müslüman olamamış.”

Sultan Mehmet durumu etraflıca anlayınca Ahmet Paşa'yı öldürmek istemiş. sonunda “Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum.” sözünün anlamını iyice düşünüp hocalık hakkından dolayı Ahmet Paşa'yı öldürmekten vazgeçerek oğlanı Paşa'ya vermiş; fakat vezirlikten uzaklaştırarak Bursa'da Muradiye tevliyetine göndermiş ve yazdığı aşağıdaki beyt Padişah'ın kulağına gidince affedilmiş ve beyt sayesinde tevliyetten kurtulmuştur:

Cihana cûd edersin her cihetten
Halas et ben kulunu tevliyetden⁴

---

⁴ a.e., s.112-113.

“Her yönden dünyaya cömertlik ediyorsun. Bu kulunu da tevliyet hizmetinden kurtar.”

Latifi Tezkiresi’nde ise bu farklı bir rivayet şeklinde nakledilmektedir: Merhumdan ileri derecede güzellere düşkün, güzel sever, neşe ve coşkudan aşk ve uçarılıkla sarhoş biri olarak bahsedilir. Dünyada kadın ve kadın düşkünlerinden nefret ettiği ve onlarla yakın olup sohbet etmekten kaçındığı, ömrü boyunca evlenmeyip yalnız yaşadığı ve kadın kucağını, onu öpmeyi tasavvur ve tahayyül etmediği belirtilir. Rivayete göre Sultan Mehmet Han Hazretleri has gılmanlarından uzun boylu serviyi andıran birini nasihat ve öğüt için bağlatıp huzuruna getirmiş, Ahmet Paşa bağ ile bağlanmış olan kulu bu halde görünce şu şiiri söylemiş:

Cihan yansın ki ol şem’-i şeker-hand

Yatar gıryan ayağında demir bend

Leb-i Şîrâzî helvâdır satarsa

Değer Mısır u Buhârâ vü Semerkend

“Cihan yansın, o tatlı gülüşlü mumu andıran sevgili ayağında demir bağlarla yatıp ağlar. Onun dudağı, Şiraz helvası gibidir; eğer satarsa Mısır, Buhara ve Semerkand’ a değer.”

Bu şiir Sultan Mehmet’in kulağına ulaşınca Ahmet Paşa’ya Yedikule’de müebbet hapis emretmiş, bunun üzerine merhum Ahmet Paşa da günahının bağışlanması dileğiyle “Kerem Kasidesi”ni söylemiş:

Kul hata etse n ‘ola afv-ı şehinşâh kanı

Tutalım iki elüm kandayımış kanı kerem

Su baturmaz bitirür kendi mürebbâlarını

Beni niçün batura gussaya ‘ummân-ı kerem

Ne kerem ola ki mağlûb idine anı günâh

Ne günâh ola ki mağlûb idemez anı kerem

“Kul hata etse bunda şaşılacak bir şey yok, sultanın bağışlaması nerede? Turalım ki iki elim kanda olsun, peki kerem nerede?”

“Bu nasıl kerem ki onu suç yenebilsin, keremin yenemeyeceği günah olur mu?”

“Su kendi yetiştirdiklerini batırmaz, peki niçin kerem denizi beni derde, üzüntüye boğuyor.”

Sultan Mehmet Han Hazretleri kasidedeki suçunun bağışlanması ve gazaptan doğan öfkeyi kontrol etmekle ilgili yararlı bilgileri görünce Ahmet Paşa'nın suçunu bağışlamış ve bu tatlı anlatım ve bu fasih dil mademki Ahmet'te vardır, ona sultanlardan zeval yoktur, demişler ve onu yüce makamlara eriştirmişlerdir.⁵

Âşık Çelebi **Meşairü's-Şuara**'da ve Kınalızâde Hasan Çelebi **Tezkiretü's-Şuarâ**'da olayı aynı şekilde anlatmaktadırlar. Ahmet Paşa vezirlik makamında iken birkaç fesad, içoğlanlardan birine dostluk eder diye iftira ederler. Sultan Mehmet imtihan için o gulamı soyar, kendisi de Ahmet Paşa ile hamama girer, gulamın zülfünü tıraş eder ve onunla Ahmet Paşa'ya şerbet gönderir. Ahmet Paşa da birdenbire bu beyti söyleyip sırrını açığa verir:

Zülfün gidermiş ol sanem kâfirlüğün komaz henüz
Zünnârını kesmiş veli dahı müselmân olmamış.

Padişah önce katlini ister ondan sonra kapucular odasında hapseder, Ahmet Paşa oradayken Padişah'a “Kerem” redifli kasidesini gönderir. Sultan Mehmet merhamet edip otuz akçe ile Bursa'da Orhan Vakfı'nın idaresine gönderir. Daha sonra da Hazret-i Emir Vakıflar Müdürlüğü'nün idaresine getirilir. O halde iken Emir Efendi'den yardım isteyip bu terci-i bendi der:

Ey 'âlem-i velâyete sultân olan Emir
V'ey mülk-i Rûma rahmet-i Rahmân olan Emir

⁵ Lâîfî , **Tezkiretü's-Şuarâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ**, Haz. Rıdvan Canım, Ankara, 2000, s.157,158.

Emir Ahmet Paşa'ya Sultanönü Sancağı'nı verip teselli eyler. Ondan sonra Sultan Beyazıd tahta çıkınca Bursa sancağını verip itibarını yükseltir. Ölünceye dek ömrü Bursa'da şairler ve ince duygulu kişilerin sohbeti ile geçti⁶, der.

Bursalı Mehmed Tahir ise bazı rindane tavırlarından dolayı Yedikule'de hapsedildiğini, daha sonra Kerem Kasidesi'ni Padişah'a takdim ederek serbest bırakıldığını nakleder.⁷

Mehmed Süreyya **Sicill-i Osmani**'de saray cariyelerinden Tuti Kadın'ı almış ondan bir kızı olmuş ve sekiz yaşında vefat etmiştir, kısırlıkla da itham edilmiştir, der.⁸

Âşık Çelebi Sultan Mehmet Han'ın Tuti Kadın adlı bir cariyesini ona verdiğini, Edirne civarında da Etmekçi adlı köyü ona başmaklık verdiğini, ondan bir kızı olduğunu ama yedi, sekiz yaşına ermeden vefat ettiğini, bundan sonra da evlenmediğini nakleder.⁹

Ali Nihat Tarlan ise **Ahmet Paşa Divânı**'nın girişinde "Paşa'nın gerek ilim, gerek şiir ve gerek ince zekâ ve zarafet bakımından üstünlüğü ve padişah nezdindeki ikbali etrafında haset ve rekabet uyandırmış, bunun tesiri ile aleyhinde iftira ve tezvire girilerek nihayet saraydan uzaklaştırılmış ve belki de hapsedilmiştir. Tezkirelere nazaran bu tezvir ahlâkî bir mevzu üzerinde olmuştur. O sırada yazıp padişaha takdim ettiği "Kerem" redifli kaside üzerine "ahlâkî mesele" muhtelif tezkirelerde ayrı ayrı hâdiseler şeklinde hikâyeye edilmiştir ve her biri Ahmet Paşa'nın bir beytini hâdise ile izah mahiyetinde bir hüsn-i tâlil sanatı yapmış hissini veriyor. Hâdisenin idama kadar varan neticesine ve bunun Kerem Kasidesi'ndeki bir beyte istinat ettirilmesine de itimad etmek mümkün değildir. Fatih gibi kadirşinas, ilim ve şiire bu derece düşkün bir Padişahın ilim, şiir, zekâ ve zarafet bakımından çok takdir ettiği bir vezirini sırf şahsî ahlâk bakımından bir anda öldürtmeye kadar ileri gitmesi tasavvur dahi edilemez. Kaldı ki bu hikâyeyi rivâyet halinde birbiriden alıp nakleden

⁶ Aşık Çelebi, **Meşâ'irü's-Şu'ara**, Haz. Prof. Dr. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, s.287-288.

⁷ Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaa-ı Amire, 1333, s.75.

⁸ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmani**, İstanbul, Matbaa-ı Amire, 1308, s.194.

⁹ Aşık Çelebi, a.g.e., s.290.

tezkire müellifleri “Kerem” kasidesini lâyıkiyle tedkik etmemişlerdir. Bu kaside mâhiyetini bilmediğimiz bir sebeple ancak teveccüh ve alâkayı kaybeden bir insanın onu tekrar kazanmak için yazdığı bir kasidedir. Yoksa ölüm korkusu içinde yazılmış bir kaside tamamen ayrı bir mahiyet arz eder. Gerek Fatih ve Ahmet Paşa’nın şahsiyetleri gerek Kerem Kasidesi’nin ruh ve uslûbu böyle bir hâdisenin vukuuna ihtimal verdirmiyor. Lâkin muhakkak Padişah ile veziri arasında mâhiyeti meçhul bir hâdise cereyan etmiş ve neticesinde Ahmet Paşa gözden düşerek saraydan uzaklaştırılmıştır. Bursa’da Ahmet Paşa Muradiye ve ilâveten Emir Sultan Vakıflarını bir müddet idare etmiş ve oradan mirivalıkla Sultanönü, Ankara ve Tire’ye tayin edilmiştir.¹⁰ der.

Muradiye ve Orhaniye Külliyesi mütevelliliği görevleriyle Bursa’ya gönderildikten sonra Bursa ve Ankara valiliği yapmış ve Ahmed Paşa, Sultan II.Beyazıd Han devrinde 902/1496 yılında memleketi olan Bursa’da şehrin mutasarrıfı iken vefat etmiştir. Ölümüne ;

Göçdi meded şair-i rum

tarihi düşülmüştür. Sultan III. Murat Han Camii şerifi kapısına karşı olan türbede yatmaktadır.¹¹

902/ M.1496’ da Bursa’da ölmüştür. Eflâtûn-zâde ölüm tarihini şöyle demiştir:

Hâzihi mişkâtu envârin limen
Addehu’r-rahmânu ‘an memdûhihi

Ferra min ednâsi tilke’d-dâri iz
Kâne müştâkan ilâ subbûhihi

Kâle rûhu’l-kuds fi târihihi
İnne fi’l-cennâti me’vâ rûhihi¹²

¹⁰ Ahmet Paşa, **Ahmet Paşa Divânı**, Haz.Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992, s.12.

¹¹ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s.75.

(Allah'ın sevdikleri arasında sayılır. Bu onun kandilidir. O, yüzünü görmeyi istediği için bu dünyanın kirlerinden kaçtı. Cebrail , tarihinde onun hakkında şöyle dedi: Onun ruhu cennettedir.)

Kühü'l Ahbâr, Osmanlı Müellifleri, Meşairü's-Şuara'da ölüm yılı olarak 902, **Sicill-i Osmani**'de ise 903 geçmektedir.

1.2. AHMET PAŞA'NIN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Çağdaşları tarafından “rûm sultanü's-şüerası” olarak addolunan Ahmet Paşa Şeyhi ile Necati arasında yetişen Osmanlı şairlerinin en büyüğü olup XV. asrın ikinci yarısında büyük bir şöhret kazanmış ve Türk şiirinin tekâmülünde adeta bir merhâle teşkil etmiştir.¹³

Ahmet Paşa edebiyatımızda kasideler, özellikle de gazelleriyle ün yapmıştır. Nef'i'den sonra gelen en büyük kaside şairlerinden sayılmaktadır. Özellikle kasidelerinden Güneş, Kerem, Âb ve Benefşe redifli olanlarda büyük ustalık görülmektedir. Bunlar hayal gücü, anlam derinliği ve mübalağa bakımlarından Nef'i'nin kasideleriyle boy ölçüşecek düzeydedir. Çoğunlukla aşk şiirleri yazmış ve maddi aşkı anlatmış, Bursa'nın meşhur velisi Emir Sultan, Bursa'da yerleşmiş olan Zeyniye tarikat mensuplarından Şeyh Taceddin, Şeyh Vefa gibi mutasavvıflar hakkında yazdığı medhiyelere rağmen şiirlerinde daha çok beşeri aşk ön plandadır. Mahlas seçmeyip şiirlerinde kendi adını kullanmıştır.

Kaynaklardan bazıları şiirlerinden ve şairliğinden övgü ile bahsedip onun Türk şiirine güzellik ve parlaklık getirdiği, fasih ve belîğ bir şair olduğu, onun şiirindeki letafetin hiçbir şairde olmadığı, özellikle kasidelerindeki tatlılık, güzellik ve sağlamlığın çok yüksek olduğu ve Türk dilinde ondan fazlasını yapmanın mümkün olmadığı, şiirlerindeki söyleyiş güzelliğinde ve şiirdeki mevkiinden dolayı

---

¹² Aşık Çelebi, a.g.e., 290; Gelibolulu Mustafa Âli, **Kühü'l-Ahbar, Fatih Sultan Mehmet Devri 1451-1481**, Haz.Yrd. Doç. Dr. M. Hüdayi Şentürk, s.250-251.

¹³ Fuat Köprülü, a.g.e., s.187.

“nazmın sultanı” lakabıyla anıldığı¹⁴, marifetlerle dolu divânındaki matlâ’ları ve güzellikleri ayan beyitlerinin sayıca gökteki yıldızlardan fazla olduğu, Türk dilinde mucizeye benzer sayısız şiirler yazdığı ve bu türlü çeşitli ve yiğitlik dolu eserleri ile şark ve garbı doldurduğu, her sözünün sedef içinde tek bulunan büyük ve değerli inci gibi olup padişahların kulağına lâayık bir kusursuzluk taşıdığı, Türk şiirine tesir, cazibe ve inceliği o verdiği için ilk üstâd sayıldığı söylenerek övülürken bazıları da onu Farsçadan tercüme yapmakla, Divân’ında bulunan manaların çoğunu Farsça divânlardan seçip almakla, Ali Şir Nevayi’i taklit etmekle suçlamışlardır.

Bursalı Mehmet Tahir onun için, Osmanlı şairlerinin başı ve Bursa’nın medâr-ı iftihârı olup en evvel Türk şiirine letâfet veren ve Osmanlı şairleri içinde ilk defa fahriye inşâd eden bu zattır. Bir aralık Ali Şir Nevayi’i taklid etti. Bâki devrine kadar devam eden eski tarz edebiyatın en meşhur üstadı yine bu zattır, demiştir.¹⁵

Kühü’l-Ahbâr’da Sultan Hüseyin Baykara’nın veziri Mir Ali Şir Nevai’nin kendisine birkaç gazel gönderdiği ve Ahmet Paşa’nın da onun gazellerine nazire yazdığı rivayet edilir. Fuad Köprülü bu söyleme karşı çıkarak XIX. asır şark ve garp araştırmacıları arasında yayılmış çok yanlış bir düşünceye değiniyor: “Sırf Ziya Paşa’ya karşı çıkmak için Namık Kemal’in Ahmet Paşa’yı tamamiyle Nevâi taklidi olarak gösterdiğini, güya Fatih zamanında Buhara’dan İstanbul’a Nevâi’nin şiirleri gelmiş, Ahmet Paşa bunları taklit ve tanzir etmek suretiyle güzel şiirler yazmaya muvaffak olmuş, bunları görünceye kadar şair olmadığını divânının mukaddimesinde yazıyormuş!” Köprülü bunun yanlışlığını Namık Kemal’in Hasan Çelebi Tezkiresi’ndeki bir fıkrayı **Ahmet Paşa Divânı**’nın bir nüshasının başında görmüş olabileceğini, aldanarak bu hatayı yaptığını yazmaktadır. Nevâi’nin Fatih’e değil II.Beyazıd’a gazeller yolladığını, Padişahın da bunları Ahmet Paşa’ya gönderip nazireler yazmasını emrettiğini, bu hadisenin de Paşa’nın son yıllarına rastladığını Ahmet Paşa’nın Nevâi ile çağdaş ve yaşça da ondan büyük olduğunu, edebi şahsiyetinin ve şöhretinin daha Nevâi eserleri Anadolu’ya gelmeden çok evvel ortaya

¹⁴ Sehi Bey, a.g.e., s.112.

¹⁵ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s.74.

çıkıldığını, Ahmet Paşa'nın edebi şahsiyeti üzerinde Nevâî'nin mühim bir tesirinin olmadığını söylüyor.¹⁶

Ahmet Paşa ile Necati arasında yapılan mukayeselerde, kimi Necati'yi kimi Ahmet Paşa'yı tercih edip mücadele etmişlerdir. Necati'nin gazel söylemek hususundaki kudreti ve şiirinin içinde darb-ı mesel irad etmekteki meharetine mukabil Ahmet Paşa'nın ilim ve hikmeti ve irfan ve fazilette kemali meşhurdur ve merhum Necati'nin bazı dostları "Siz Ahmet Paşa ile şairlikte nicesiz?" dediklerinde bu makta ile cevap vermiştir. Kendisinin namı İsa olmakla Ahmet ve İsa arasındaki farkı şöyle ifade etmiştir:

*Necati'nin dirisinden ölüsü Ahmed'in yeğdir
Ki İsa göklere ağsa yine dem vurur Ahmed'den*

Ahmet Paşa üstad şair olduğundan ona bu hususta kimsenin taarruz etmeğe kudreti yoktur. Marifetlerle dolu divânındaki matlâ'ları ve güzellikleri ayan beyitleri sayıca gökteki yıldızlardan fazladır.¹⁷

Latifi Tezkiresi'nde Ahmet Paşa ile ilgili şunları söylenir: "Şairlerin bilginlerindedir. Söz nazmı cevherinde mahir bir usta, bilim ve şiir meselelerinde hâkim biri idi. Nükte dolu beyitleri söz ve mana bakımından son derece sağlam, kaside konusunda da herkesin oybirliği ile hakkını teslim ettiği biri idi. Hatta Osmanlı aydınları bu Farsça beyti Osmanlı şairlerinin ileri gelenleri hakkında şu şekilde değiştirip okurlar: 'Şiirde Âhî'nin yakıcılığı, Ahmet Paşa'nın sözleri, Kemal'in hayalleri ile Necati'nin nazikliği ön plandadır.' Mürâât-ı nâzir sanatıyla yazılmış, eşinin meydana getirilmesi imkânsız bu beyitte fazladan tek bir kelime yoktur:

*Hüsn içinde sen garîb ü şehr içinde ben garîb
Gel ikimiz bir olalım sen garîb ü ben garîb*

Farsçadaki divân ve kitapları bütünüyle inceleyip araştırdığı ve tüm Farsça manzumeleri değerlendirip yararlandığı, onların sanat ve estetiğinden bilgiler edinip

¹⁶ Fuat Köprülü, a.g.e., s.191.

¹⁷ Gelibolulu Mustafa Âli, a.g.e., s.250-251.

faydalandığı için beyt:

‘Her ne kadar farklı çevreler için değişik elbiseler gerekse de temiz bedene güzel mana yakışır.’ sözü gereği fars ibareleri giydirilmiş mana güzeline Türkçe elbiseler giydirdi. Böylece o yeni yöntem ve güzel kaftanlar ile her bir mana güzelini neşeli ve işveli bir Türk güzeli şeklinde göstermiş oldu; fakat edebiyat eleştirmenlerinin kanaati şudur: Eğer merhum mütercim olarak itham edilmemiş olsaydı Osmanlı şairlerinin tartışmasız önde geleni ve tümünün en önemlisi olurdu. Nitekim Taczade, Hevesname adlı kitabında Ahmet Paşa’yı kasederek şöyle demiştir:

Ser-âmed dediğinin belli hâli

Oluptur terceme evlâ-i hâli

Bu ehl olan yanında sehldir sehl

Benim katımda belki celhdir celh

‘Senin önde gelen dediğinin durumu ortada, onların en iyisinin hali mütercimliktir. Bu, işten anlayanın yanında kolay bir şeydir, benim katımda ise aksine cahilliktir.’

İnsafla düşünüp doğrusunu söylemek gerekirse az rastlanan yeteneğe sahip biridir ve divânında bulunan manaların çoğu Farsça divânlardan seçilip alınmıştır.”¹⁸

Riyazi Tezkiresi’nde ise Rum memleketinde şiire güzellik ve parlaklığı evvelâ Ahmet Paşa vermiştir. Rivâyet edilir ki Sultan Hüseyin Baykara zamanında Horasan diyarı ilim ve irfan menbaı ve belâgat ve beyan menşei imiş. Sultanın veziri Mir Ali Şir Nevayî bir hususî meclisinde Horasan şairlerinin diğer bütün memleketlerde yetişen şairlere üstün olduklarını söylenmiş. Orada bulunan Mevlânâ Camî, Rum şairleri yaratılıştan çok büyük ehliyet ve kabiliyete sahiplerdir. Bunu inkâr etmek doğru olmaz, demiş. O sırada derviş kıyafetli birisi meclise gelip bir köşede oturmuş. Kim olduğunu, nereden geldiğini sormuşlar. Rum diyarından geliyorum, demiş. Rum şairlerin yeni şiirleri var mıdır, demişler. Derviş de Ahmet Paşa’nın şu beytini okumuş:

¹⁸ Latîfi, a.g.e., s.155-156.

*Çin-i zülfün müşke benzetdim hatâsın bilmedim
Key perişân söyledim bu yüz karasın bilmedim*

Bu beytin üzerine Mevlânâ Camî bi-ihhtiyar kalkıp raks ve semâa başlamış, işte davâmız sâbit oldu, demiştir.¹⁹

Ahmet Paşa, önceki ve çağdaşı Türk ve İran şairlerini iyi okuyan bir şâir olduğu için, zaman zaman bunların tesirinde kalarak şiirler söylemiştir. Selmân-ı İranlı Sâvecî, Hafız, Kemâl-i Hocendi ve Kâtibî en fazla etkisinde kaldığı şairlerdir. Anadolu şairlerinden ise Şeyhî, İvazpaşa-zade Atâyî, Niyâzî ve Melihî'den etkilenmiştir.

Fatih Sultan Mehmet için yazdığı;

*Ey muhit-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bağ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem*

k.20/b.1 s.68

matlalı "Kerem Kasidesi", Şeyhî'nin

*Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân- kerem
İyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem*

matlalı kasidesine naziredir.

Meşhur bir murabba olan;

*Gül yüzünde görelî zülf-i semen-sây gönül
Kuru sevdada yeler bî-ser ü bî-pây gönül
Demedim mi sana dolaşma ana hay gönül
Vay gönül vay bu gönülvay gönül ey vay gönül g.173/I s.201*

murabbai Melihî'nin

*Seni bend ettti çün ol zülf-i semen-sây gönül
Kılmadın dahi halâs olmak için rây gönül*

¹⁹Ahmet Paşa, a.g.e., s.17.

Etti sevdâ seni âlemlere rüsvây gönül

Gönül ey vay gönül vay gönül ey vay gönül murabbaina nazîredir.

Fatih Sultan Mehmet'e sunduğu "Güneş Kasidesi" de İvazpaşa-zade Atai'ye naziredir.²⁰

1.3. AHMET PAŞA'NIN DİVÂNİ

Ahmet Paşa'nın edebiyat tarihine mal olmuş tek eseri **Divân**'ıdır. Sehi Bey'in "**Heşt Behişt**" adlı tezkiresinde "Mesnevi tarzında da Leyla vü Mecnun nazmına çok çalışmıştı. Nazmı dizilmiş inci gibidir. Lakin kaybolmuştur ve elde mevcut değildir." ve Osmanlı müelliflerinde "bir de Leyla ve Mecnun manzumesi olduğu Tezkire-i Sehi de muharrerdir" satırlarına rastlanmıştır; ancak diğer kaynaklarda böyle bir bilgiye tesadüf edilmemiştir. Mehmet Tahir "Divânı basılmamışsa da şiiirlerinin bir haylisi Ata Divânı'nın beşinci cildinde yayınlanmıştır. Bir nüshası Hamidiye ve Aşirefendi Kütüphaneleri'nde vardır."²¹ demektedir.

Divân'ın hangi tarihte tertip edildiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır ancak dibace kısmından elde edilen bilgilere göre Ahmet Paşa, **Divân**'ı Sultan II. Bayezid'in isteği üzerine tertip etmiştir.

Bu fermanı çün etti sultanımız

Ki cem ola mecmua-i Divânımız

k. 2/b. 70 s.27

Diye ahmed için karib ü ba'id

Ki olur sena-guy-i Şeh Bayezid

k. 2/b.110 s.30

Bu bilgiye göre **Divân** II. Beyazıt'ın tahta çıktığı 1481 yılı ile Ahmet Paşa'nın ölüm yılı olan 1497 yılları arasında tertip edilmiştir.

Divân 8 beyitlik bir besmele manzumesi ile başlamaktadır. Bismelenin ardından 119 beyitlik dibace kısmı gelmektedir. (Allah'a hamd

²⁰ Namık Açıköz, **Ahmet Paşa**, İstanbul, Timaş Yayınları., 2001, s.21-22.

²¹ Bursalı Mehmed Tahir, a.g.e., s.75.

(hamdele) ve Hz. Muhammed'e salavat (salvele) , sonlara doğru da II.Bayezid'a övgü ve dua kısımları yer almaktadır.) Dübace'nin ardından Peygamberimiz Hz. Muhammed için yazılmış naat, Hazreti Emir Seyyid Sultan için yazılmış terci-i bend, Şeyh Vefa için yazılmış 2 kaside, Vefa-zade için yazılmış 1 kaside, Şeyh Tac-üd-din için yazılmış 1 kaside, Sultan Mehmet Han için yazılmış 12 kaside , Sultan Bayazid han için yazılmış 11 kaside, Sultan Cem için yazılmış 2 kaside, Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Şehzade Mustafa için terkib-i bend biçiminde yazılmış beş bentlik 1 mersiye, baharın anlatıldığı 2 kaside, sonbaharın anlatıldığı 1 kaside, savaşta ölen bir kişi için yazılmış beş bentlik 1 mersiye, Sultan Abdullah için yazılmış 1 mersiye, kim için yazıldığı belli olmayan 4 kaside olmak üzere toplam 46 şiir yer almaktadır.

Elif'ten ye'ye kadar sıralanmış 353 gazel, 6 tarih, 48 kıt'â, 48 müfred yer almaktadır.

Ahmet Paşa Divânı Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan tarafından 15 yazma nüshası karşılaştırılarak 1966 yılında neşredilmiştir.

2. BÖLÜM

AHMET PAŞA DİVÂNİ'NDAKİ SOYUT KAVRAMLAR

2. 1. ACZ

Beceriksizlik, edb. düz yazıda bir fıkranın son cümlesi, manzumede beytin ikinci dizesinin son yarısı [zıddı: sadr] anlamlarına gelen “acz” kelimesini Ahmet Paşa bir beyitte *metâ'* benzetmesiyle kullanmıştır.

2. 1. 1. *metâ'* (sermâye, mal)

Âşık ve maşuk arasındaki münasebet bir alışverişe benzetildiği için *acz* kelimesi maddi anlam içeren sermâyeye benzetilmiştir. Çünkü âşığın sevgiliye ulaşmak için ortaya koyduğu tek sermâyesi sevgili karşısındaki tecrübesizliği, beceriksizliğidir.

Metâ-ı aczim ü nakd-i niyâzım

Kodum önünde ol nâ-mihr-bânın

g.169/b.5 s.199

“Beceriksizliğimin sermâyesini ve yalvarmanın peşin parasını o vefasızın önüne koydum.”

2. 2. ADEM

Yokluk, bulunmama anlamına gelen “adem” kelimesi Ahmet Paşa Divânı'nda bir beyitte *hâb* benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 2. 1. *hâb* (uyku)

Yokluk kelimesi ile elest bezmine atıfta bulunulmuştur. Yokluk âleminde olan ruhlar yaratıcının sözü ile kendilerinden geçerek varlık âlemine inmişlerdir. Bu sahne, menekşenin Cem Sultân'ı görünce yokluk uykusundan uyanışına benzetilmiştir.

Devlet gibi bahtını görüp hidmete durdu

Hâb-ı ademin oldu çü bidârı benefşe

k. 25/ b.31 s.82

“Menekşe yokluk uykusundan uyanınca devlet gibi senin bahtını görüp hizmete durdu.”

2. 3. ADL

Doğruluk, [bkz:adâlet, dâd] adâlet: Hakka riâyetkârlık, hak tanırılık, haklılık, doğruluk dâd:adalet,doğruluk anlamlarına gelen “**adl**” kelimesi Ahmet Paşa tarafından **el, horos, sâye** benzetmeleriyle üç beyitte kullanılmıştır.

2. 3. 1. el

El insan vücudunda dağıtma, sunma, uzatma işlevleriyle görevlidir. Gönülden geçeni sahibine ulaştırır eldir. Bu sebeple adaletin dağıtıcısı olarak el benzetmesi yapılmıştır.

Çün bisât-ı zemînde adlin elin

Bâsitü'l- emni ve 'l-emân buldun

k. 24/b.36 s.80

“Güvenirliğin, emniyetin yayılmasını ve korkusuzluğu buldun çünkü adaletin eli o yeri kaplamıştır.”

2. 3. 2. horos

Adalet horozu ile âlem tavuğu arasındaki cinsi münasebet toplum için yararlı olacaktır. Adaletin düzgün bir şekilde işlediği toplumlarda herkes kazançlı çıkacaktır. Bu sebeple adalet horoza teşbih edilmiştir.

Güher doğurdu âlem mâkiyânı

Per ü bâl açalı adlin horosı

Mukatta'ât 29 s.303

“Adaletin horozu kol kanat açtığında âlem tavuğu cevher doğurdu.”

2. 3. 3. sâye (gölge)

Yeryüzünde Allah'ın halifesi olan sultânlar Zıll-ullah, Zıll-ı Yezdan gibi sıfatlarla anılır. Pâdişâhlar adâletin yeryüzündeki temsilcileri ve uygulayıcılarıdır. Allah'ın yeryüzündeki halifesi ve kanunlarının uygulayıcısı

olan sultânın adâletinin gölgesinde halk her türlü tehlikeden kurtulmuştur. Bu inanca atıfta bulunarak pâdişâhın adaleti gölgeye teşbih edilmiştir. Ayrıca mübalağa sanatı ile pâdişâhın adaletinin gölgesi yanında güneş zerderen bile küçük gösterilmiştir.

Kangı iklime ki pertev salsa adlin sâyesi

Ol diyâr içre görünür zerreden kem-ter güneş

k.19/b. 37 s.66

“Senin adaletinin gölgesi hangi ülkeye ışık saçsa o diyarda güneş zerreden bile daha küçük görünür.”

2. 4. ÂFET

Büyük felâket, belâ; mec. çok güzel insan demek olan “âfet” kavramı ile ilgili olarak Ahmet Paşa Divân’ında bir yerde **gamze** benzetmesi yapılmıştır.

2. 4. 1. gamze (süzgün bakış)

Sevgilinin süzgün bakışı pek çok âşğın cânına kastetmiştir. Âşıklar, gamzenin esiri olmuş, mihnet-i aşka düşmüşlerdir. Bu sebeple sevgilinin gamzesi âşik için bir felaket olarak tasavvur edilmiştir.

Kad kıyâmet gamze âfet zülf fitne hat belâ

Ah kim ben hüsnününün bunca belâsın bilmedim

g.191/b.3 s.211

“Ey sevgili! Boyun kıyamet, süzgün bakışın afet, uzun saçların fitne, ayva tüylerin belâ, ah ne yazık güzelliğinin bu kadar çok belâsı olduğunu bilemedim.”

2. 5. AFV

Suçunu bağışlama; özür dileme; birini vazifesinden uzaklaştırma anlamlarına gelen “afv” kelimesi ile ilgili iki beyitte **dâmen**, bir beyitte **kalem** olmak üzere toplam üç benzetmeye tesadüf edilir.

2. 5. 1. dâmen (etek)

Günahlarının bağışlanmasını isteyen kişinin, muhatabının ayağına kapanıp eteklerini tutarak affedilmeyi istemesi âdeti çerçevesinde afv eteğe teşbih edilmiştir.

Var ümîdim ona kim dâmen-i afvın örtesin

Bi-edebâne düştüyse ba'zı edâsı gönlümün

k.14/b.17 s.55

“ (Ey Padişahım!) Gönlümün bazı edepsiz, münasebetsiz tavırları olduysa da onun senin afvının eteğinin örteceğine dair ümidim var.”

2. 5. 2. kalem

Söz yazıya aktarılınca kahçı olur. Kalemün üstünü çizdiği, karaladığı da okunmaz, hükümsüz kahr. Bu sebeple affedilen kişinin eski hataları silineceğinden afv kaleme teşbih edilmiştir. Ayrıca bu benzetme yanlışların üzerine kalem çekmek şeklinde de halk deyimlerine girmiştir.

Kalem-i afv çek ey sâye-i Hâk sehvim kim

Germdir şefkâtinin afve harîdârlığı

k. 28/b.19 s.89

“Ey Hakk’ın gölgesi! Yanlışımın üzerine af kalemini çek ki affının satın alıcısı şefkatinin sıcağıdır.”

2. 6. ÂH

Sevgilisinden ayrı olan âşğın yüreğinden çıkan ve göklere yükselen feryâd ve figânı anlamındaki “âh” ile ilgili olarak bir **alem**, dört **âteş**, üç **bâd**, iki **çerağ**, dört **dûd**, bir **ferrâş**, bir **mancınık**, bir **od**, bir **ra’d**, iki **riyâh**, bir **şu’le**, üç **tîr** olmak üzere toplam yirmi dört yerde benzetme yapılmıştır.

2. 6. 1. alem (bayrak, sancak)

Sevgilinin aşkına düşen âşğın âhının dumanının göklere yükseldiği düşünülüğünden âh sancağa benzetilmiştir.

Eşiğinden dikilir göklere âhım alemi

Tabl-ı sînem dövülüp karşına feryâd edicek

g.152/b.3 s.191

“Göğsüm davul gibi dövülüp ben karşında feryâd edince ahımın sancağı senin kapının eşiğinden göklere doğru yükselir.”

2. 6. 2. âteş

Âşığın âhı çokluğu, şiddeti, yakıcılığı, eriticiliği sebebiyle âteşe teşbih edilmiştir.

Ay yüzünsüz aydın olmaz hânîkâhu çeşmimin

Gerçi ahımla yanar şem'-i şebistân her gece

g.287/b.2 s.257

“Ey sevgili, gerçi geceleri ateşli âhlarım mum olarak bana yetiyor, ne var ki gözlerimin evleri ay yüzünü görmeden bir türlü aydın olmuyor.”

2. 6. 3. bâd (rüzgâr)

Âşığın âh edişinin şiddeti, önüne geleni savurup götüren rüzgâr olarak tasavvur edilmiştir.

Fülk-i dil her dem sefer kalmağa zülfün Hindine

Bâd-ı ahımla gözümün yaşların deryâ kılâm

g.218/b.7 s.224

“Gözümün yaşlarından deniz oluşturup âhlarımın rüzgârıyla gönül kayığı Hint diyarına benzeyen saçlarına doğru her zaman sefer etmekte.”

2. 6. 4. çerâğ (mum)

Âşığın çektiği âhların kıvılcımları onu yakıp erittiği için mum olarak teşbih edilmiştir. Mumun yanarak erimesiyle âşığın sevgilinin aşkıyla yanıp erimesi arasında bir benzerlik kurulmuştur.

Her şeb Ahmed revzeninden tâ seher

Görünür âhım چراغından şu'â

g.138/b.8 s.185

“Her gece sabaha kadar âhımın mumunun yanmasından Ahmed’in penceresinden ışık görünür.”

2. 6. 5. dūd (duman)

Âşık sevgilide kendisine ait parçalar görmektedir. Sevgilinin siyah saçındaki bakır rengindeki gölgeler âşıkların âhıdır. Bu sebeple âh; kir, pas yapması, karanlık vermesi sebebiyle dumana teşbih edilmiştir.

Ay yüzün âyinesinde görünen müşğîn gubâr

Hatt-ı jengârî mıdır yâ dūd-ı âhım jengidir

g.77/b.2 s.155

“Ay gibi yüzünün aynasında görünen siyah saçlarının tozu bakır pası renginde boya çizgileri midir yoksa âhımın dumanının pası mıdır?”

2. 6. 6. ferrâş (hizmetçi)

Âşık sevgilinin kapısında âh edip gözü yaşlı şekilde beklediği için sevgiliye duyulan âh, sevgilinin hizmetçisi olarak tasavvur edilmiştir.

Çün Ahmed kaldı meydân-ı gamında

Gözü sakka oluban âhi ferrâş

g.133/b.5 s.183

“Ahmed kederin meydânında kaldığı için gözü su dağıtıcısı, âhi hizmetçi olmuştur.”

2. 6. 7. mancınık

Âhın ani, hızlı ve şiddetli olarak çıkması sebebiyle âh bir mancınıktan fırlatılan âteşe teşbih edilmiştir.

Piç ü tâbindan kemend-i zülfünün ey seng-dil

Her şeb âhım mancınıkından göğe su'bân yağar

g.35/b.5 s.136

“Ey taş kalpli sevgili! Saçımın büklüm ve kıvrımlarının ızdırabından her gece âhımın mancınığından göğe büyük yılanlar yağar.”

2. 6. 8. od (âteş)

Âşık için âhın yakıcılığı âteş olarak tecelli eder, bu sebeple âh, âteşe teşbih edilmiştir.

Dün ü gün hasret-i ruhsâr u gam-ı zülfünden

Âhım odıyla çıkar göğe duhân sen gideli

g.310/b.5 s.268

“Sen gittiğinden beri gece gündüz yanağının hasreti ve uzun saçlarının gamı yüzünden âhımın ateşiyle dumanı göklere çıkmaktadır.”

2. 6. 9. ra'd (gök gürlemesi)

Âşığın âhının şiddetini ve yüksekliğini belirtmek için âh gökgürültüsüne benzetilmiştir. Bu gürültü o kadar yüksektir ki göğü bile korkutup ağlatmıştır.

Ağlar iken âhımız eflâke erdi ra'd-veş

Ol sebebden gök dahi yaşlar döküp nâlân olur

g.79/b.4 s.157

“Ağlarken âhımız feleklere gökgürültüsü gibi ulaşır, o sebepten gök bile (korkudan) yaşlar döküp inler.”

2. 6. 10. riyâh (rüzgârlar)

Sevgiliye duyulan özlem, aşk şiddeti o kadar kesiftir ki âşığın âhı şiddeti sebebiyle önüne geleni yıkan rüzgâra teşbih edilmiştir.

Âhım riyâhı depredüben gâm gamâmını

Yaşlar gözüme seyl gibi eyledi hüçûm

Müfredât 48 s.312

“Âhımın rüzgârı gam bulutunu harekete geçirerek yaşlar sel gibi gözüme hücum etti.”

2. 6. 11. şu'le (ışık, alev)

Âşığın âhı, yakıcılığından dolayı sevgilinin bulunduğu yeri aydımlatan bir ışık olarak teşbih edilmiştir.

Subha dek şehrinde ol mâhın zıyâ-bahş olmağa

Şu'le-i âhım yeter şem'-i şebistân olmasın

g.251/b.10 s.240

“O ay yüzlü sevgilinin şehrinde sabaha kadar ışık veren olmaya âhımın ışığı yeter, muma gerek yoktur.”

2. 6. 12. tîr (ok)

Okların keskinliği ve delici olma özellikleri sebebiyle âh oka teşbih edilmiştir. Çünkü âşığın gönlü bu oklarla parça parça olmuştur.

Zulmi oransız etme Ahmed'e kim

Tîr-i âhın felekde hâ'ili yok

g.146/b.5 s.188

“Ölçüsüz biçimde Ahmed’e zülmetme ki âh oklarının önünde engel olabilecek bir şey yok dünyada.”

2. 7. AKL

Akıl, us manasındaki “akl” kavramına Divân’da bir el, bir hânumân, bir metâ’, bir mizân, bir mühendis, bir sipâh benzetmeleriyle toplam altı yerde tesadüf edilir.

2. 7. 1. el

Sevgilinin bin bir güçlkle süslediği saçı âşıklar için birer tuzaktır. Aklın eliyle o saç sarsılırsa nice âşıkların perişan halleri görülür. Bu sebeple akıl seçme ve ayıklama gibi özelliklere sahip olması sebebiyle ele teşbih edilmiştir.

Ser ü sâ mân gider ol denli saçın silkine kim

Silkicek akl eli bin bî-ser ü sâ mân dökülür

g.72/b.2 s.153

“Saçın ipliğine o kadar gerekli araç ve güç gider ki akıl eli sarsınca bin perişan hal dökülür.”

2. 7. 2. hânumân (ev bark)

Evi yurdu olmayan insanın hali ile aklını yitirmiş âşığın hali arasında ilişki kurulmuş, tüm düşünceleri barındırması sebebiyle akıl bir eve teşbih

edilmiştir. Zira o eve aşk gelince akıl evinden çıkacaktır; kısaca aşk evini yapmanın yolu akıl evini yıkmaktır.

Sabr yağmacısı sâkîler elinden dâd kim

Âteş-i bâdeyle aklın hânûmânın yaktılar

g.34/b.2 s.135

“İnsanda sabır bırakmayan sâkîlerin elinden eyvah ki şarâbın ateşiyle aklın ocağını yaktılar.”

2. 7. 3. metâ‘ (sermâye, mal)

Burada Ahmet Paşa aşk-akıl çatışmasına değinmektedir. Bir gönülde aşk ile akıl birlikte bulunamaz. Eğer gönülde aşk var ise orada akıl olmaz; yani aşk gelince akıl gider. Be sebeple akıl, aşk pazarında satışa sunulan bir mala teşbih edilmiştir.

Senin bâzâr-ı aşkında eder dellâl-cân feryâd

Metâ‘-ı akl kâsiddir haridâr olmasın kimse

g.269/b.3 s.248

“Ey sevgili! Senin aşk pazarında cân satıcısı bağırır, kimse alıcı olmasın akıl sermâyesi, malı geçmez.(diye) ”

2. 7. 4. mizân (terâzi)

İnsan iyiyi-kötüyü akli ile ayırt eder, tartar; ancak bu terazinin çekemediği tek yük aşktır. Bu sebeple akıl aşkı tartma noktasında eksik kalan bir terâziye teşbih edilmiş.

Hüsn her bir cârihimde gizledi bin genc-i aşk

Akl mizânın şikest etti bu hüsnün kesreti

g.350/b.8 s.287

“Güzelliğin her bir yaramda bin aşk hazinesini sakladı. Bu güzelliğin çokluğu akıl terazisini kırdı.”

2. 7. 5. mühendis

Detayları düşünen, işin inceliklerini üstlenen akıl, düzenleyici ve karar organı olması sebebiyle mühendise teşbih edilmiştir.

Akl anda mühendisdir ü devlet ana mi'mar

Hazm anda mübâşirdir ü tâli ana bennâ

k.11/b.17 s.43

“Akıl onda mühendistir ve saadet ona mimardır. Karar onda işe başlayandır ve aklın ardından giden mimardır.”

2. 7. 6. sipâh (asker, ordu)

Akıl, sevgilinin güzelliği ile mücadele edip bu savaşı kaybetmesi sebebiyle askere benzetilmiştir. Akıl askeri sevgilinin güzelliği karşısında yetersiz kalmıştır.

Şikest olur sipâh-ı akl çün kim

Büt-i leşker-şikenden yüz çevirdi

g.440/b.6 s.282

“Aklın askeri kırık olur; çünkü güzelliğin kıvrımlı bükümlü (saç) ordusundan yüz çevirdi.”

2. 8. AŞK

Ezelden ebede kadar vazgeçilemeyecek bir duygu olan, ne kendisinden ne de sonuçlarından asla şikâyet edilmeyen, sevgilide en az bulunan şey olan, âşğın belini büken “aşk” klasik şiirin en temel unsurudur. Ahmet Paşa Divânı'nda iki âteş, bir bahr, üç bâzâr, bir belâ, bir bezm, bir câme, üç defter, bir dellâl, bir deryâ, bir deryûze, bir fenn, bir gam, bir gavgâ, bir genc, bir gülşen, bir harîm, iki hengâme, iki imâm, iki kafes, bir kâfile, bir kopuz, bir libâs, bir livâ, bir meclis, iki mekteb, bir mevc, iki mey, iki meydân, bir mezheb, bir nâme, bir nâr, bir nevâ, bir ney, beş od, iki perde, üç râh, iki râz, bir sâkî, bir sipâh, iki şarâb, bir şehir, bir tabîb, iki tarîk, iki tas, bir tîr, beş yol, iki Zebûr, bir Zelihâ benzetmeleriyle yetmiş altı yerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 8. 1. âteş

Âşığın gönlünü, yüreğini, cân harmanını yakıp küle çevirmesi; aşığı ayrılık acısıyla kavurması, bütün bedenini ve ruhunu yakması sebepleriyle aşk bir âteşe teşbih edilmiştir.

Yaktığına cân hürmenini âteş-i aşkın

Şâhid yeter ol dâne-i hâl-i siyeh ey dost

g.21/b.2 s.129

“Ey dost(sevgili)! Aşkın âteşinin cân harmanını yaktığına o tek siyah benin şahitliği yeter.”

Âteş gözde tutuşup gönülde alevlenir. Âşık da gönlündeki âteşi söndürebilmek için daima gözünden su akıtır; ama âteş asla sönmez. Zaten âşık da bu âteşin sönmesini istemez. Aşk âteşiyle yanmak lazımdır, zira mum ancak yanınca nur verir.

2. 8. 2. bahr (deniz)

Büyüklüğü, genişliği, sonsuzluğu, derinliği ve içine düşeni türlü tehlikelere uğratması, helak etmesi sebebiyle aşk denize teşbih edilmiştir.

Bahr-ı aşkında çekip almağa gönlüm zevrakın

Dest-i cevrinle ham-ı zülfünü çengâl eyledin

g.148/b.2 s.189

“Gönlümün kayığını aşkının denizinden çekip çıkarmak için eziyet elinle de saçının kıvrımını çengel yaptın.”

2. 8. 3. bâzâr (pazar, çarşı)

Âşığın gözü bir pazarcı, sevgilinin kaşları terâzi kefelere benzetilince aşk da bir pazar olarak düşünülmüştür. Bu pazarda sevgili bazen alıcı, bazen âşık satıcı bazen de bunun tersi olmaktadır. Sevgili uğruna pazarda cânlar alınıp satılmaktadır. Âşık bu pazarda cânını mal olarak ortaya koyar.

Aşk bâzârında çeşmim bir terâzü kurdu kim

Kaşların sevdâsı anun keffe-i mizânıdır

g.89/b.3 s.161

“Gözüm aşk pazarında bir terazi kurdu ki kaşlarının karası onun tartısının kefesidir.”

2. 8. 4. belâ

Ansızın ve haber vermeden geldiği için âşığı türlü zorluklara uğratması, genellikle hep âşığa acı, sıkıntı, eziyet vermesi sebebiyle aşk bir belâyâ teşbih edilmiştir.

Kıldım belâ-yi aşk ile mübtelâ sefer

Meşhûrdur ki âşıkâ yâ sabr u yâ sefer

g.73/b.1 s.154

“Aşk belâsı ile yollara düştüm. Âşığın ya tahammül göstermesi ya da yollara düşmesi meşhurdur.”

2. 8. 5. bezm (içkili, eğlenceli meclis)

Aşkın bezm oluşu âşığın orda zevke varması ve sevgilinin dudaklarının kadeh diye sunulmasındandır. Bu mecliste âşık sevgilinin dudakları ile sarhoş olmuş ve harap durumdadır.

Gönüle bezm-i aşkında lebin bir câm sundu kim

Harâb-ı çeşm-i yâr oldum ben ol hamrın humarından

g. 234/b.3 s.231

“Ey sevgili! Aşk meclisinde dudakların gönüme öyle bir kadeh sundu ki, ben o içkinin mestliğiyle sevgilinin gözü uğruna harap durumdayım.”

2. 8. 6., 7., 8. câme, hengâme, nâme (elbise, kavga, mektup)

Sevgilinin eliyle âşığın boyuna göre biçilmiş ve başka hiçbir şey giymeye gerek kalınmaması sebebiyle bir elbiseye teşbih edilmiştir.

Âşığın dilinden dökülenlerin ortamı kızıştırması sebebiyle bir kavgaya teşbih edilmiştir.

Sadece âşığın anlayacağı ve onun adının geçtiği özel bir durum olması sebebiyle bir mektuba benzetilmiştir.

Ahmed'im kim okunur namım ile nâme-i aşk

Germidir sözlerimin sûziyle hengâme-i aşk

Dil elinden biçiliptir boyuma câme-i aşk

Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

173-IX s.203

“Ahmedim, aşk kitabı benim adımla okunur
Aşk kavgası sözlerimin yakıcılığı ile hararetlidir.
Aşk elbisesi boyuma gönül elinden (yüzünden) biçilmiştir.
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül.”

2. 8. 9. defter

Her yeni aşkla içindeki isimlerin sürekli değişmesi sebebiyle aşk, âşıkların isimlerinin yazıldığı bir deftere teşbih edilmiştir.

*Hüsn divânında tahrîr olmadan hattı henüz
Defter-i aşkında nâm-ı câvidânım var imiş
g.129/b.2 s.181*

“O sevgilinin güzellik kitabına henüz ayva tüyelerinin özellikleri yazılmamıştı ki onun için tutulan aşk defterinde benim adım hiç silinmeyecek şekilde yazılı idi.”

2. 8. 10. deryâ (deniz)

Gönlün dalması ve derinlere doğru sürüklenmesi, türlü tehlikelerle dolu olması sebepleriyle aşk bir denize teşbih edilmiştir.

*Göz düşürdü gönlümü deryâ-yı aşkın ka'rina
Bu ne hikmettir k'olur ihyâ gönül gark-âb göz
g.123/b.2 s.178*

“Göz (bir bakış) gönlümü aşk denizinin dibine düşürdü. Bu ne hikmettir ki göz suya boğulmuş, gönül canlanmıştır.”

2. 8. 11. dellâl (satıcı, alıcı ile satıcı arasında vâsita olan kimse)

Cân satılık nesneye, sevgilinin de alıcıya benzetilmesi sebebiyle aşk aradaki uyuşmayı sağlayan bir satıcıya teşbih edilmiştir.

*Görüp cân dedi aşk dellâline
Mezâd et k'irişdi haridârımız
mukatta'ât 23/b.2 s.301*

“Cân (alıcıyı yani sevgiliyi) görüp aşk satıcısına mezada yani artırmayla satışa başla; çünkü satın alacak kişi geldi, dedi.”

2. 8. 12. deryûze (dilencilik)

Aşk yolunun bir mertebesi olması sebebiyle dilencilige teşbih edilmiştir.

Çünkü âşık sevgiliden aşkını dilenmektedir.

Her k'anun deryûze-i aşkında şey-lillâhı yok

Menzil-i dervâze-i uşşâkdan âgâhı yok

mukattaat 18 s.300

“Allah için aşkının dilencilğinde her nesnenin kanunu yok. Âşıkların menziline kapısından daha bilgili olanı yok.”

2. 8. 13. fenn (ilim)

Her mertebesinde farklı tecrübeler yaşanması ve tahsil edilmesi sebebiyle aşk ilme teşbih edilmiştir.

Fenn-i aşkı şöyle tahsil etmişim mihrinle kim

Devşirip uşşâkı bir gün ders-i âm etsem gerek

g.171/b.3 s.200

“Ey sevgili! Muhabbetinle aşk ilmini öyle bir öğrenmişim ki bir gün âşıkları toplayıp onlara ders vereceğim.”

2. 8. 14. gam (keder, dert)

Aşka düşenin sevgiliye ulaşamaması ona acı, keder verdiği için aşk, derde teşbih edilmiştir.

Rahm eyler isen vakt durur kim gam-ı aşkın

Saldı dil ü cân memleketine sipeh ey dost

g.21/b.3 s.129

“Ey dost! Korumak istersen tam vaktidir; çünkü aşkın gamı gönül ve cân memleketine ordusunu yolladı.”

2. 8. 15. gavgâ

Aşk gönül ile aklın arasında uyuşmazlığa sebep verdiği için gönülde cereyan eden bir kavgaya benzetilmiştir.

Yine çıktı başıma sevdâ-yi aşk

Yine doldu gönlüme gavgâ-yi aşk

“Başıma yine aşkın sevdası çıktı, gönlüme de aşk kavgası doldu.”

2. 8. 16. genc (hazîne)

Sevgilinin aşkı âşığın gönlünde her zaman vardır, adeta hazine gibidir. Aşka düşen kişi de bu zenginliğe sahip olmaktadır. Bu sebeple aşk âşığın gönlünde gizlenen değerli bir hazîneye teşbih edilmiştir.

Hüsn her bir cârihimde gizledi bin genc-i aşk

Akl mizânın şikest etti bu hüsnün kesreti

g.350/b.8 s.287

“Güzelliğin her bir yaramda bin aşk hazinesini sakladı. Bu güzelliğin çokluğu akıl terazisini kırdı.”

2. 8. 17. gülşen (gül bahçesi)

Âşık güzel sesli bir bülbüle teşbih edilince aşk da bu bülbülün dolaştığı, birbirinden güzel güllerin yetiştiği bir gülbahçesine benzetilmiştir.

Ahmed’i gülşen-i aşkında görüp dil uzatan

Eline taş aluban murg-ı hoş-elhâna atar

g.66/b.5 s.150

“Ahmed’i aşk bahçesinde görüp ona laf söyleyen eline taş alıp güzel sesli bir kuşa atar (gibidir).”

2. 8. 18. harem (saygıdeğer ve kutsal yer, oda)

Aşk mahremiyet gerektiren bir durumdur bundan dolayı incelikleri her kişi tarafından bilinmeyen kutsal bir odaya teşbih edilmiştir.

Harîm-i aşk edebin Ahmed umma nâ-dândan

Ne bile şeh haremi hürmetini her güstâh

g.27/b.8 s.132

“Ey Ahmed! Aşk haremünün inceliklerini cahillerin bilmesini bekleme, pâdişâh haremünün saygısını (mahremiyetini) her küstah nasıl bilsin?”

2. 8. 19. hengâme (kalabalık, gürültü)

Bu beyitte, Fatih Sultân Mehmet'e duyulan sevginin, çokluğu sebebiyle aşk bir kalabalığa benzetilmiştir. Bu kalabalıkta güneş canbazlık etmekte, raks etmektedir.

Raks urur hengâme-i aşkında bir cân-bâzdır

Kim olur zerrîn resenle asılıp çenber güneş

k. 19/b.56 s.67

“Güneş senin aşkının kalabalığında altın bir ipe asılıp çenber şeklinde raks eden bir cânbazdır.”

2. 8. 20. imâm

Sevgilinin güzelliği mescid ya da Kâ'be'ye benzetilince aşk da buralarda uyulması gereken bir imâma teşbih edilmiştir.

Cemâli Kâ'besin gördün imâm-ı âşka uy Ahmed

Namâz ol vakt müşküldür ki ola kible-gâh egri

g.330/b.6 s.277

“Ey Ahmed! Sevgilinin güzellik Kâ'besini gördüğünde, aşk imâmına uy; eğer kiblenin bulunduğu yer eğri olursa namaz o zaman güçtür (kabul olmaz).”

2. 8. 21. kafes

İçine bir kez düşenin bir daha kurtulamaması, esaret hali ve âşğın bülbüle teşbihi dolayısıyla aşk bir kafese benzetilmiştir.

Kafes-i aşka bir Ahmed gibi bülbül düşmez

Sad-hezârân dil esir olsa gül-endâmlara

g.272/b.7 s.249

“Yüz bin gönül (bülbülü) esir olsa da gül-endamlı sevgiliye, aşk kafesine Ahmed gibi bir bülbül daha düşmez.”

2. 8. 22. kâfile

Sevgilinin harami gözü tarafından yağmaya uğraması sebebiyle âşğın cânı ve gönlü bir kâfileye teşbih edilmiştir.

Yağma dil ü cân etti gözün çünkü duyuldu

Bu kâfile-i aşk figânım ceresinden

g.235/b.2 s.232

“Cân ve gönül kervanı gözün tarafından yağma edildi; çünkü aşk kâfile-i aşk figânımın çıkardığı ses sebebiyle yerini belli etti.”

2. 8. 23. kopuz

Sevgili karşısında çaresiz kalan âşığın gam çengine ve aşk neyine uyarak feryâdını dile getirmesi sebebiyle aşk bir kopuza teşbih edilmiştir.

Ben demezdim ki hevâ yoluna ser-bâz gelem

Ney-i aşkınla gamın çengine dem-sâz gelem

Derdim aşk kopuzun uşadam vâz gelem

Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

173-VI s.202

“Ben, aşk yolunda yiğitlik yapayım, aşkımdan dolayı neye dönen bedenimle gam çengine eşlik edeyim demez aşk kopuzunu kırıp çalmaktan vazgeçeyim derdim. Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül.”

2. 8. 24. libâs (elbise)

Âşık olabilmenin şartlarını yerine getirerek cân ve tenden vazgeçen âşık kendisinden başka giyilecek hiçbir elbiseye ihtiyaç duymaması sebebiyle aşk elbiseye teşbih edilmiştir.

Cân ü tenden geçmeyen aşkın libâsın giymesin

Giymeye hâcî olan ihrâmı esvâb üstüne

k. 16/b.16 s.58

“Cân ve tenden geçmeyen aşkın elbisesini giymesin, hacı olan esvabın üstüne ihram giymesin.”

2. 8. 25. livâ (bayrak)

Sevgiliye duyulan aşkın büyüklüğü, yüceliği sebebiyle âşığın aşkı gökyüzünü tutan bir bayrağa teşbih edilmiştir.

Hak livâ-yi aşkıñı subh-ı ezelde Ahmed'in
Mihr-i hüsnün gibi ey meh âsumân-gir eylemiş
g.131/b.5 s.182

“Ey ay gibi parlak güzel! Allah Ahmed'in aşkıñın sancağını senin güzelliğinin güneşi gibi ezel sabahında göğ'e kadar yükseltmiştir.”

2. 8. 26. meclis

Aşk kendine mahsus usulleri ve zevki olduğu için bir meclise benzetilmiştir. Zira her meclisin kendine mahsus bir adabı vardır.

Zâhid ne bile meclis-i aşkın edeblerin
Çünküñ mü'essir olmaya sohbet ne fâ'ide
g.261/b.8 s.244

“Zahid aşk meclisinin inceliklerini nereden bilsin; çünkü tesirli olmayan sohbet iş'e yaramaz.”

2. 8. 27. mekteb (okul)

Aşk, âşıkların aşk kurallarını öğrenmeleri ve tahsilde bulunmaları sebebiyle bir okula teşbih edilmiştir.

Tıfl-ı dil çün mekteb-i aşkıñdan almıştır sebak
Eylesin hikmet makâlâtında lokman ile bahs
g.22/b.7 s.130

“Gönül çocuğu lokman hekim ile hikmetli konuşmalardan bahsetsin çünkü aşk mektebinden ders almıştır.”

2. 8. 28. mevc (dalga)

Ona tutulanları alabora etmesi, âşıklara yolunu şaşırtması, onları sürüklemesi sebebiyle aşk dalgalara benzemektedir.

Kara zülfünün ağına tutuldum mevc-i aşkıñdan
Ne müşkil hâl olur düşmek denizden kâfiristâna
g.264/b.5 s.246

“Aşkıñın dalgasından siyah saçlarıñın ağına tutuldum, denizden (maviliklerden) siyahlıklar ülkesine düşmek ne kadar zor bir durumdur.”

2. 8. 29. mey (şarap)

Âşığın devamlı bir sarhoşluk içinde bulunması, sevgilinin gözleri ve dudaklarının âşık için meze olması, dudaklarının da kadeh olması sebebiyle aşk şaraba teşbih edilmiştir.

Gözlerim aşkın meyinin sunmakta sâkidir henüz

Nakd-i mihrim mührün ile dilde bâkidir henüz

g.120/b.1 s.176

“Gözlerim aşk şarâbını sunma noktasında daha şarap dağıtıcısıdır. Güneşimin bedeli gönülde mührün ile sonsuzdur.”

2. 8. 30. meydân

Aşk, âşıkların kılıç ve ok sahibi sevgilinin karşılarna çıkmaktan çekinmedikleri için bir meydâna teşbih edilmiştir. Çünkü cânını ortaya koyan âşığın korkusu ve sevgiliden başka bir kazancı yoktur.

Tîr-i gamzenle yatar meydân-ı aşkında zebûn

Şol dil-âverler k'eder tîğ-i Neriman ile bahs

g.22/b.6 s.129

“Yan bakışlarının okuyla aşk meydânında aciz bir halde yatar; şu yiğit yürekli ki Neriman’ın kılıcıyla bahseder (iddiaya tutuşur).”

Neriman, İran’ın meşhur pehlivanı olarak cesaret ve kahramanlığıyla şiire konu olmuştur.

2. 8. 31. mezheb

Aşk âşıklar için hiç kimsenin-hatta dinsiz olanların bile- terk edemediği bir amaç, yol olarak görüldüğü için mezhebe teşbih edilmiştir.

Mezheb-i aşkın habibin kangı bi-din terk eder

Küfr-i zülfünden nigârın nice îmânsız geçer

g.53/b.4 s.144

“Sevgilinin aşk mezhebini hangi dinsiz terk eder, hangi imansız sevgilinin saçının karalığından vazgeçebilir?”

2. 8. 32. nâr (âteş)

Gönlü yakıp küle çevirmesi, sevgilinin güzellik kandilini yakması sebebiyle aşk âteşe teşbih edilmiştir.

Hüsnü kandilin uyarmış nûr-ı Hakdan nâr-ı aşk

Zâhidâ inkâr-ı nûr-ı Zü-I-Celâl etmek neden

g.233/b.3 s.231

“Güzellik kandilin Allah’ın nurundan aşk ateşini yakmış. Ey zahid Allah’ın nurunu inkâr etmek neden?”

2. 8. 33. nevâ (ses, ahenk)

Gönül düştüğü aşktan dolayı hangi makamda çalacağına karar veremeyen bir sese teşbih edilmiştir.

Dil bî-nevâsı başladı aşkın nevâsına

Ben bilmezem ki kankı makâmı karâr ede

g.280/b.8 s.25

“Çaresiz, zavallı gönül (hangi makamda çalacağını bilmeden) aşkın nağmelerine başladı. Onun hangi makamda karar kılacağını ben bilemem.”

2. 8. 34. ney

Âşığın ızdırap dolu haykırıları sebebiyle zayıflayan bedeni neye teşbih edilmiştir.

Ben demezdim ki hevâ yoluna ser-bâz gelem

Ney-i aşkınla gamın çengine dem-sâz gelem

Derdim aşk kopuzun uşadam vâz gelem

Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

g.173-VI s.202

“Ben, aşk yolunda yiğitlik yapayım, aşkımdan dolayı neye dönen bedenimle gam çengine eşlik edeyim demez aşk kopuzunu kırıp çalmaktan vaz geçeyim derdim. Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül.”

2. 8. 35. od (âteş)

Aşkın ateşi gönle girince âşığın gözünden yaşlar boşalmaktadır. Gözü yaşlı âşığın bu hali ise aşkın yakıcılığı sebebiyle ateş olarak tasavvur edilmiştir.

Yakdı çeşmim aşk odun dedi dile gir yan ana

Ah kim rahm etmedi bu dide-i giryân ana

g.1/b.1 s.119

“Aşk ateşin yaktı gözümü dedi gönüle gir ona yan. Ah ki bu ağlayan gözler ona acımadı.”

2. 8. 36. perde (müzik parçasını meydana getiren seslerden her biri)

Aşk farklı hallerde bulunması ve bir kararda durmaması sebebiyle musiki makamlarındaki seslerden her birine teşbih edilmiştir. Bu makamlar sürekli değişmektedir.

Perde-i aşkında olmuştur muhayyer nite kim

Sünbülünden özge yok uşşâka me'vâ râstı

g.294/b.3 s.261

“Aşkın perdesinde muhayyer makamı (seçmeli) olmuştur fakat âşıklara sünbülünden başka doğru makam yoktur.”

2. 8. 37. râh (yol)

Çok zorlu olması, herkesin takip edememesi, taşlık, dikenlik, karanlık olması, dinlenecek bir menzili olmaması, her an ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olması ve sonunun olmaması sebebiyle yola teşbih edilmiştir.

Ey râh-ı aşka hadd ü nihâyet bulam diyen

Cân vermek ibtidâdır ana yokdur intihâ

g.7/b.6 s.122

“Ey aşk yolunda sona ereyim diyen! Aşka cân vermek başlangıçtır, onda sona erme yoktur.”

2. 8. 38. râz (sır)

Sadece âşık ve maşuk arasında geçen bir hadise olması ve onlardan başka kimsenin bilmemesi gerektiğinden sırra teşbih edilmiştir.

Gerçi dil-ber pend eder setr eyle râz-ı aşkı der

Âkibet inen bilirim âleme destân olur

g.78/b.4 s.156

“Gerçi sevgili bana öğüt verip aşkın sırrını gizle der, ama ben sonuç olarak âleme destan olacağımı bilirim.”

2. 8. 39. sâkî (kadeh, içki sunan)

Sunduğu kâse ile içenleri türlü zevklere ve dertlere uğratması sebebiyle içki sunan bir kişiye teşbih edilmiştir.

Bir kâse sundu sâkî-i aşkın cihâna kim

Nuş eden anı kevn ü mekândan haber verir

g.87/b.6 s.161

“Aşkın şarap dağıtıcısı dünyaya bir kadeh sundu ki onu içen kâinattan haber verir. (kâinat hakkında bilgi sahibi olur) ”

2. 8. 40. sipâh (asker, ordu)

Âşığın cânına varıncaya kadar nesi var nesi yoksa yağma etmesi sebebiyle bir orduya teşbih edilmiştir.

Aşkın sipâhı gâret edip varımı şehâ

Anı ki cân idi lebine armağan verir

g.94/b.2 s.165

“Ey pâdişâh! Aşkın askeri varımı yoğunu yağmaladı o ki dudağına cân veren bir hediye idi.”

2. 8. 41. şarâb

Âşığın aklını başından alması, sarhoş etmesi, onun etkisiyle ne yaptığını ne söylediğini bilmemesi, bazen cesaret verip söyleyemediklerini dile getirmesini sağlaması, bazen de yıkıp devirmesi sebepleriyle şarâba teşbih edilmiştir.

Câm-ı gülden m’ettin ey bülbül şarâb-ı aşkı nûş

Kim belâbil gulgulinden kulkulün vardır senin

g.161/b.5 s.195

“Ey bülbül! Aşk şarâbını gül kadehinden mi içtin ki bülbüllerin bağırsıp çağrışmalarından çıkan sesin vardır senin.”

2. 8. 42. şehir

Kendine has özellikleri, usulü, âdeti olması- alışverişte cânın satılıp belâya müşteri olunması- sebebiyle aşk bir şehre benzetilmiştir.

Cân satıp her birisi oldu belâ müşterisi

Aşk şehrinde budur san'atı dervişlerin

k. 7/b.3 s.38

“Her biri cânları pahasına belânın (sıkıntının, eziyetin, ızdırabın) alıcısı oldu. Aşk şehrinde âşıkların meslekleri (sanat anlayışları) böyledir.”

2. 8. 43. tabîb (doktor)

Âşğın çektiği ıztıraplara karşılık yapıcı bir unsur olması ve âşğın acılarını iyileştirmesi sebebiyle aşk doktora teşbih edilmiştir.

Devâ-yi derdimi sordum tabîb-i aşka dedi

Likâsı ile habibin şifâ bulur emrâz

g.135/b.3 s.183

“Aşk doktoruna derdimin çaresini sordum. Hastalıklar sevgilinin yüzü (sevgiliye kavuşma) ile dermân bulur, dedi.”

2. 8. 44. tarîk (yol)

Âşğın cânını ve iki cihânını ayaklar altında çiğneyerek yürüdüğü, taşı cefâ, dikenli ağıyar olan dinlenecek menzili olmayan, karanlık bir yola teşbih edilmiştir. Çünkü aşk yolu zordur; ancak iki cihândan da vazgeçenler yürüyebilir.

Bir kadem cânâ basam iki cihâna birini

Hûb olur aşk tarîkinde bu refâtâr dahi

g.301/b.6 s.264

“Ayağımın birini cânâ, diğerini de iki cihâna (dünya ve ahiret) basayım. Aşk yolunda böyle bir yürüyüş ne hoş olur.”

2. 8. 45. tas

Çınlaması ve yayılması sebebiyle tasa teşbih edilmiştir.

Aşk tasın çınradan âh ü figânımdır benim

Söylenen dillerde şimdi dâsitânımdır benim

g.190/b.1 s.210

“Aşk tasını çınlatan benim ağlayıp inleyişimdir. Şimdi dillerde söylenen benim hikâyemdir.”

2. 8. 46. tîr (ok)

Âşğın gönlünü, cânını, sinesini, ciğerini, yüreğini delip parçalaması, kana bulaması, oralarda derin yaralar açması sebebiyle aşk oka benzetilmiştir.

Ahmed'in cânına zahm urdu ezelde tîr-i aşk

Bir avuc ten toprağıyla gizlenir mi yarası

g.349/b.5 s.287

“Aşk oku Ahmed'in cânına ezelde bir yara açtı. Bu yara bir avuç ten toprağıyla gizlenir mi?”

Ancak bütün bu yaralayıcı özelliklerine rağmen âşık için ok sevgiliden gelen bir armağandır, kıymetli bir varlıktır, onun oradan çıkarılmasını istemez âşık.

2. 8. 47. yol

Kolay kolay herkesin devam edememesi, yürümekte zorlanması sebebiyle aşk bir yola teşbih edilmiştir.

Müşkil budur ki her kime kim hâlim ağlasam

Aşkın yolunda ol dahi benden beter çıkar

g.67/b.6 s.151

“Ey sevgili! Durumumun en zor yanı şudur ki; kime halimi anlatıp ağlasam aşkın yolunda onun benden daha kötü olduğu görünüyor.”

2. 8. 48. Zebûr (kitap, Hz. Davûd'a nâzil olan mukaddes kitap)

Okunması, anlatılması, ezberlenmesi sebebiyle Zebûr'a teşbih edilmiştir.

Ahmed edelden Zebûr-ı aşkını cânına nakş

Nağme-i Dâvûd ile âvâzını dem-sâz eder

g.98/b.5 s.167

“Ahmed Zebur aşkını cânına işlediğinden beri Davud’un güzel sesi ile kendi sesini dost eder.”

2. 8. 49. Zelihâ

Cânın Hz. Yûsuf’a benzetilmesi dolasıyla aşk da Yûsuf’un aşkıyla yanan Zelihâ’ya teşbih edilmiştir.

Eyledi aşk Zelihâsı bu cân Yûsufuna

Mısr-ı hüsnünde zenahdânını zındân-ı Mısır

g.84/b.4 s.159

“Aşk Zelihâsı cân Yûsuf’una güzelliğinin Mısır’ında çenesini Mısır zindanı yaptı.”

2. 9. ATÂ’

Bağışlama, bahşiş anlamına gelen “atâ” Divân’da bir beyitte menba’-ı bahr benzetmesiyle karşımıza çıkar.

2. 9. 1. menba’-ı bahr (deniz kaynağı)

Bağışlamak eylemi geniş bir gönlü gerektirir. Bolluğu çağrıştırdığı için denizin kaynağına benzetilmiştir.

Menba’-ı bahr-ı atâ oldu ki benden feyz alır

Hem ulûm u hem ibâdet hem sehâ vü hem şifâ

Tarih 5/3 s.294

“Hem bilgiler ve ibadet, hem el açıklığı ve şifa bağışlama denizinin kaynağı gibi oldu ki benden akar.”

2. 10. AZM

Kasıt, niyet, karar demek olan “azm” kavramına Divân’da bir beyitte bâd benzetmesiyle tesadüf edilir.

2. 10. 1. bâd (rüzgâr)

Önüne çıkanı yıkması, zorlukları atlatması sebebiyle azm rüzgâra teşbih edilmiştir.

Bâd-ı azminden sipâh-ı fitne oldu târ-mâr

Ol perişânlıkta benzer kâkül-i müşgîni dost

k. 18/b.24 s.62

“Azminin rüzgârından fitne askerleri paramparça oldu. O perişanlıkta mis kokulu kâkülün dost gibi görünür.”

2. 11. BAHT

Talih, kader, kısmet demek olan “**baht**” kavramını Ahmet Paşa bir arûs, üç bahâr, bir gamze, bir güneş, bir hâl, üç insan, bir pertev-i hurşid, bir şûrîde benzetmeleriyle on iki yerde kullanmıştır.

Kader, kısmet daima değişen bir durumdadır. Herkes için aynı kararda değildir. Bazen bir güneş gibi doğar, insana türlü mucizeler sunar bazen de her şey alt üst olabilir. Memduh için uygunluk gösterirken özellikle âşık için aksi yöndedir.

2. 11. 1. arûs (gelin)

Gelişyle beraber hâneye mutluluk getirmesi sebebiyle bir geline teşbih edilmiştir.

Oldu sarây-i kadrine gevher-nisâr ebr

Oldu arûs-ı bahtına âyine-dâr âb

k. 36/b.36 s.103

“ Bulut kıymetliliğin sarayına mücevher serpen oldu, su bahtının gelinine ayna tutan oldu.”

Burada Ahmet Paşa su aynasına değinmektedir. Aynalar icat olunmadan evvel hatta icadından sonra bile insanların suya bakarak kendilerini gördükleri, süslerini yaptıkları bilinmektedir.

Diğer değinilen adet ise saç geleneğidir.

2. 11. 2. bahâr

Canlılık, yeniden dirilme anlamları çağrıştırmaları sebebiyle bahâra teşbih edilmiştir.

Bahtın bahârı vermek için rûzîgâra fer

Cûdun bulutlarından olur her diyâr âb

k. 35/b.14 s.99

“Pâdişâhım! İlkbahâr gibi olan bahtın zamanı süslemek ve parlatmak için cömertliğin bulutlarından her memlekete su olur, yani cömertliğin her tarafı ihya eder.”

2. 11. 3. gamze (süzgün bakış)

Zor uyanması, zor açılması sebebiyle yan bakışa teşbih edilmiştir.

Ömrüm ol zülf müdür kim varır âhımla yele

Bahtım ol gamze midir k'olmadı bidâr dahi

g.301/b.4 s.264

“Ömrüm ahımla savrulan bir saç mıdır? Bahtım uyanmayan bir yan bakış mıdır?”

2. 11. 4. güneş

Bir doğup bir batması, kararda durmaması sebebiyle güneşe teşbih edilmiştir.

Bahtın güneşi maşrık-ı devlette münevver

Ömrün gülü gül-zâr-ı sa'âdetde mutarrâ

k. 11/b.102 s.48

“Bahtın güneşi devletin doğusunda aydınlık, ömrün gülü saadetin gül bahçesinde taze”

2. 11. 5. hâl (ben)

Ben'in kara olması sebebiyle kötü giden baht da siyahlığı sebebiyle bene teşbih edilmiştir.

Âh kim hâlin gibi bahtım siyeh-hâl etmege

Hâke saldın zülfünü ömrümü pâ-mâl eyledin

g.148/b.4 s.189

“Ah ki, benim gibi bahtımı karatmak için saçını topraklara saldın, ömrümü ayaklar altına aldın.”

Özellikle âşıklar için talih devamlı aksi haldedir. Hiç yüze gülmez, devamlı tersine döner.

2. 11. 6. insan

Daima değişen bir durum olduğundan, bazen insanın yüzüne gülmesi, şans getirmesi bazen de zor açılması, uykuda olması sebebiyle insana teşbih edilmiştir.

Dedim ol gece uyanır hufta bahtım hâbdan

Kim ola koynumda sen mâh-ı ser-efrâz uykusu

g.348/b.6 s.286

“Başı yüksekte bir aya benzeyen sevgilim koynumda yattığı gece, elbette uyumuş bahtım bile uykudan uyanır, diye içimden geçirmiştin.”

2. 11. 7. pertev-i hurşid (güneş ışığı)

Uygun gittiği zaman insana mucizeler yaratması, her şeyi yoluna sokması ve insana ışık vermesi, insanı aydınlığa çıkartması sebepleriyle güneş ışığına teşbih edilmiştir.

Böyle olur kime düşse pertev-i hurşid-i baht

Böyle olur kime salsa sâyesin perr-i hü mâ

Tarih 5/4 s.294

“Talihin güneş ışığı kimin üzerine düşse böyle olur, devlet kuşunun kanatları kimin gölgesi üzerine düşse böyle olur.”

2. 11.8. şûrîde (perişân)

Uygun gitmediği zaman en basit şeyde bile aksilik yaşanması sebebiyle perişan sıfatı kullanılmıştır.

Kemend-i zülfüne yârın giriftâr olmasın kimse

Benim şûrîde bahtımdan siyeh-kâr olmasın kimse

g.269/b.1 s.248

“Sevgilinin saçının kemendine (tuzağına) kimse yakalanmasın, benim perişan bahtımdan kimse suçlu (günahkâr) olmasın.”

2. 12. BAHT U SAÂDET

Talih, kader, kısmet demek olan “**baht**” ve mutluluk manasına gelen “**saâdet**” kelimeleri, Divân’da birlikte **taht** benzetmesi ile bir beyitte kullanılmıştır.

2. 12. 1. taht

Baht açıklığı ve saâdet, dünyada erişilecek yüce, mübarek bir makam olması sebebiyle tahta benzetilmiştir.

Baht ü saâdet tahtının erkânın ihkâm etmege

Dârü’ş-şafâda dâver-i devrâna sıhhat yaraşır

k. 32/b.5 s.94

“Talih ve mutluluk tahtının esaslarını sağlamlaştırmak için şifa kapısında zamanın hükümdarına sıhhatli olmak yakışır.”

2. 13. BASİRET

Önden görüş, sezîş manalarına gelen “**basiret**” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir yerde **kuhl** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 13. 1. kuhl (göze çekilen sürme)

Sevgilinin ayağının tozu ile göze çekilen sürme arasında bir anlam bağlantısı kurulmuştur. Buna göre sevgilinin ayağının tozundan yapılan sürme, kör olanın gözlerini açması sebebiyle sezîş sürmeye benzetilmiştir.

Cân gözlerine ayağı tozu nigârımın

Kuhl-ı basîret olmak için tûtiya yeter

g.107/b.2 s.170

“Resim gibi güzel olan sevgilimin ayağının tozunun cân veren gözlere ilaç olduğunu görmek için sürme olması yeterlidir.”

2. 14. BEHİŞT

Cennet, uçmak demek olan “**behişt**” kelimesi iki **bâğ**, bir **gülşen** benzetmesi ile üç yerde kullanılmıştır.

2. 14. 1. bâğ (bahçe)

Gönlü açması, içindeyken insana mutluluk vermesi, hayranlık uyandırması sebepleriyle cennet bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Zülfün ki mesken eyledi gül-zâr-ı hüsnün

Tavusdur ki bâğ-ı behişt içre bestedir

g.41/b.3 s.138

“Güzelliğinin gül bahçesini mesken edinen şu zülfün öyle bir tavusdur ki cennet bahçeleri içinde gururla salınıp gezer.”

2. 14. 2. gülşen (gül bahçesi)

Gülşen, güllerin açtığı, sevgililerin boy gösterdiği bir mekân olduğu için cennet gülbahçesine benzetilmiştir.

Bu soffa yâr haddi mi yâ gülşen-i behişt

Bu turra dost zülfü mü yâ şeh-per-i hü mâ

k. 42/b.2 s.113

“Cennetin gül bahçesindeki bu yer yârin yanağı mı, alından düşen bu kıvrımlı kâkül hü mâ kuşunun kanadına benzeyen sevgilinin saçı mı?”

2. 15. BELÂ:

Âşığın çektiği gam, keder, musibet, âfet, cezâ, gayet zor iş, büyük gaile demek olan “**belâ**” kavramı ile ilgili olarak bir **çâh**, bir **bend**, iki **dâm**, bir **gamze**, bir **hâr**, bir **hat**, iki **mihmân**, bir **müşteri**, bir **nî’met**, bir **nîş**, bir **seyf**, bir **tûfân/gird-âb**, bir **zünnâr** benzetmeleriyle on beş yerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 15. 1. çâh (kuyu, çukur)

İçinin karanlık olması, düşenin zor kurtulması, dipsiz olması sebepleriyle belâ, çukura teşbih edilmiştir.

Zülfün görüp çıkar zekânından belâ belî

Çâh-ı belâ esirlerin risman çeker

g.86/b.4 s.160

“Saçını görünce buldukları çukurdan belâ (siyahlık) çıkar (bu doğru) çünkü belâ çukuru esirlerin ipini çeker.”

2. 15. 2., 3. dâm/bend (tuzak/ bağ)

Belâ, âşığın düştüğü ve kurtulamadığı, bazen de kurtulmak istemediği bir olgunlaşma mertebesi olduğu için tuzak ya da bağa teşbih edilmiştir.

Yine dil murgu için dâm-ı belâlar düzülür

Câm şikâr eylemege bend-i belâlar düzülür

g.105/b.1 s.169

“Yine gönül kuşu için belâ tuzakları kurulur, câmı avlamak için belâ bağları kurulur.”

2. 15. 4. gamze (süzgün bakış)

Âşık için sevgilinin gamzesi bir tuzak olduğu için belâ olarak tasavvur edilmiştir.

Bu gamze değil belâdır ey dost

Bu hande değil cefâdır ey dost

g.19/b.1 s.128

“Ey dost! Bu bir yan bakış değil bir musibet bir afettir, bu gülüş değil eziyettir.”

2. 15. 5. hâr (diken)

Bülbülün güle ulaşması için dikene tahammülü gerektir. Bundan dolayı diken hem bir rakip gibi hem de aşığa musallat olmuş kara bir belâ olarak teşbih edilmiştir.

Hâr-ı belâyâ sabr eder illâ ki edemez

Zâğ-ı rakibe bülbülün ey gül-izâr sabr

g.71/b.5 s.153

“Ey gül yanaklı bülbül hangi şartta olursa olsun belânın dikenine sabreder ki (ama) karga gibi olan rakibe sabredemez.”

2. 15. 6. hat (ayva tüyü)

Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri âşıklara eza verdiği için belâ ayva tüyelerine teşbih edilmiştir.

Kad kıyâmet gamze âfet zülf fitne hat belâ

Ah kim ben hüsnününün bunca belâsın bilmedim

g.191/b.3 s.211

“Ey sevgili! Boyun kıyamet, süzgün bakışın afet, uzun saçların fitne, ayva tüyelerin belâ, ah ne yazık güzelliğinin bu kadar çok belâsı olduğunu bilemedim.”

2. 15. 7. mihmân (misafir)

Gönül türlü dertlere ev sahipliği yaptığı için belâ bir misafire teşbih edilmiştir.

Kondu Ahmed hâne-i dilde belâ vü derd ü gam

Bir ciğer-biryân yeter mi bunca mihmân andadır

g.43/b.7 s.139

“Ahmed! Gönül hânesine belâ, derd, gam geldi. Bunca misafire bir ciğer kebabı yeter mi?”

2. 15. 8. müşteri

Aşka mübtela olmak için aşk yolundaki her türlü sıkıntıya talip olmak ve onu almak için müşteri konumunda olmak gerektiğinden Âşık müşteri olarak teşbih edilmiştir.

Cân satıp her birisi oldu belâ müşterisi

Aşk şehrinde budur san'atı dervişlerin

k. 7/b.3 s.38

“Her biri cânları pahasına belânın (sıkıntının, eziyetin, ızdırabın) alıcısı oldu. Aşk şehrinde âşıkların meslekleri (sanat anlayışları) böyledir.”

2. 15. 9. nimet

Sevgiliden gelen her şey bir nimet olarak görüldüğü için belâ da nimete teşbih edilmiştir.

Ni'met bileli belânı Ahmed

Bâlân ile mübtelâdır ey dost

g.19/b.7 s.128

“Ey sevgili! Ahmed senden gelen her türlü eziyeti nimet bildiğinden beri gönül rahatlığıyla tutulmuştur (sana) .”

2. 15. 10. nîş (iğne, zehir)

İnsana cazip ve hoş görünmesi sebebiyle devlet veya mevki (zenginlik) sarhoşluğu, bal arısında olup da ucu zehirli olan bir iğneye teşbih edilmiştir.

Devlet bahârı ayşına aldanma kim bu nûş

Bir baldır ki illet-i niş-i belâ imiş

k. 29-1/5 s.89

“Devletin yaşama bahârına aldanma ki bu tatlılık bir baldır ki ucunda zehir olan hastalık iğnesinin belâsı gibidir.”

2. 15. 11.seyf (kılıç)

Âşığın bağırmı yarması ve yara meydana getirmesi bakımından kılıca teşbih edilmiştir.

Râyıdır seyf-i belânın def'ine sedd-i sedîd

Tiğidir mülk-i cihânın hıfzına hısn-ı hasîn

k. 23/b.30 s.76

“Hazinenin kapağını kapatan belâ kılıcının sancağıdır ki dünya mülkünü sağlam bir yere gizleyen o kılıçtır.”

2. 15. 12. , 13. tûfân/gird-âb

Belâya düşen herkesi içine hapsedtiği ve sıkıntı verdiği için tufana ve girdaba teşbih edilmiştir.

Batmadan Nûh-ı vücûd al elim ey Cûdî-i cûd

Taştı tûfân-ı belâ kaydı gird-âb gibi

g.335/b.7 s.280

“Nuh’un meydana getirdiği gemi batmadan elimi tut ey Cudi’nin cömerdi. Belâ tufanı bir anafor gibi taşı.”

Ahmet Paşa Nuh Tufanı'na telmihte bulunmaktadır. Nuh, sanki bu belâ tufanında batmak üzere olan âşîğın vücududur.

2. 15. 14. zünnâr (papazların bellerine bağladıkları uçaları sarkık, ipten örme kuşak)

Uğursuzluk getirmesi sebebiyle papazların belindeki siyah kuşağa teşbih edilmiştir.

Müselmânlar giriftârım meded bir nâ-müselmâna

Kemend-i zülfü zünnârı belâdır ehl-i imâna

g.264/b.1 s.246

“Ey Müslümanlar yardım edin. Müslüman olmayan bir güzele tutuldum. Saçlarının kemendi ve belindeki siyah kuşağı iman edenler için belâdır (küfür gibi siyahtır).”

2. 16. CÂN

İnsanın hayat kaynağı olan **cân**; ruh, hayat, yaşayış, gönül anlamlarına gelmektedir. Ahmet Paşa Divânı'nda bir **âlem**, bir **âsûmân**, üç **âyine**, dört **bâğ**, bir **bâl ü per**, bir **bârân**, bir **bâr-ı girân**, iki **bezm**, bir **bûse**, bir **bûy**, üç **bülbül**, bir **Cebrâil**, bir **cevher**, üç **cur'a**, bir **cübbe**, bir **çerâğ-ı meclis**, bir **dehen**, bir **dellâl**, bir **demir**, bir **dimâğ**, bir **Ferhâd**, bir **gül**, iki **gülşen**, bir **hasta**, bir **hırmen**, bir **il**, üç **insan**, bir **iplik**, iki **kıl**, bir **kumru**, bir **kurbân**, bir **kût**, bir **mâhî**, bir **meclis**, bir **mekes**, iki **meşâm**, dört **metâ'**, bir **micmer**, bir **mihrâb**, bir **mive**, dört **murg**, üç **mülk**, bir **mürîd**, bir **müşgin selâsil**, beş **nakd**, bir **ney**, bir **nişân**, bir **pervâne**, bir **piş-keş**, bir **safha**, bir **sermâye**, bir **sipâh**, bir **su**, iki **şem'**, üç **şikâr**, bir **tîr ü peykân**, bir **top**, bir **tuhfe**, bir **un**, bir **varak**, üç **Yûsuf**, bir **zülf**, bir **zülf-i perişân** olmak üzere doksan beş yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 16. 1. âlem (dünya)

Cân âleminde murad elest bezmidir. Şair henüz dert ve belânın yaratılmadığı elest bezminden beri dert çekmektedir. Beden ve cânın birlikteliğinden dolayı cân dünya âlemine benzetilmiştir.

Cân âleminde derdin ile mübtelâ iken

Halk olmamışdı âleme derd ü belâ henüz

g.118/b.3 s.175

“Ben cân âleminde senin derdine tutkun iken âlemde henüz dert ve belâ yaratılmamıştı.”

2. 16. 2. âsumân (gök, semâ)

İsa Peygamberin göğe yükselişine telmihte bulunularak cân gökyüzüne benzetilmiştir.

Tan mıdır Ya'kûb-ı dil anmazsa Yûsuf hüsnünü

K'âsumân-ı cânâ mi'rac etmege İsa yeter

g.88/b.4 s.161

“Gönül Ya'kûb'u onun Yûsuf güzelliğini anmazsa buna şaşılır mı? Cân göğünde miraç etmek için İsa yeter.”

2. 16. 3. âyine (ayna)

Sevgilinin yanağı parlaklığı sebebiyle bir aynaya teşbih edilmiştir.

Zâhid yanağın vasfın idrâk edemez zîrâ

Kesb eyleyemez a'mâ âyine-i cânâdan haz

g.137/b.5 s.184

“Zahid (ham sofü, kaba sofü) yanağının mahiyetini anlayamaz çünkü kör olan hayat aynasından haz alamaz.”

2. 16. 4. bâğ (bahçe)

Sevgilinin boyu serviye, saçı menekşeye, yüzü yanağı güle benzeyince bütün bunları içinde taşıdığı için âşığın cânı da bâğa teşbih edilmiştir. Bu bâğ kışın kuruttuğu, bülbüllerin ötmediği, güllerin açmadığı, güzelliğini kaybeden bir bâğdır.

Zemherir-i gam urup huşg etti cân bâğın dirîğ

Anda ne bülbüller öte ne gül-i sır-âb olur

g.91/b.6 s.163

“Gam kışı gelip hayat bâğını kuruttu, yazık. Artık onda ne bülbüller öter ne de taze gül açar.”

2. 16. 5. bâl ü per (kol ve kanat)

Sevgilinin yaktığı aşk mumunun etrafında dolaşan pervânenin kol ve kanadının yanmasından korkusu olmadığı için cân, kol ve kanada benzetilmiştir.

Cân ü dil yaksam nola cânâ yüzün şem'ine kim

Bâl ü perden âşık-ı pervânenin pervâsı yok

g.143/b.5 s.187

“Ey sevgili! Yüzünün mumuna ruhu ve gönlü yaksam ne olur, aşk pervânesinin kol kanadından korkusu yok ki.”

2. 16. 6. bârân (yağmur)

Yağmurun toprağa hayat vermesi gibi sevgili de âşıklarına hayat verdiği için cân yağmura benzetilmiştir.

Mürde- diller mahşer-i hüsnünde bulmağa hayât

Bir buluttur zülfü kim bârân yerine cân yağar

g.35/b.6 s.136

“Güzelliğinin mahşerinde ölü gönüller hayat bulmakta. Saçları bir buluttur ki yağmur yerine cân yağar.”

2. 16. 7. bâr-ı girân (ağır yük)

Sevgilinin yokluğunda âşığın çektiği acılar sebebiyle kendi cânını dahi taşıyamaz hale gelmesinden dolayı cân ağır bir yüke benzetilmiştir.

Cân bana bâr-ı girân olurdu cânân olmasa

Cân olurdu derd ü gam cismimde ger cân olmasa

g.278/b.1 s.252

“Eğer sevgili olmasa cân bana ağır bir yük olurdu, eğer cân olmasa dert ve keder bedenimde hayat olurdu. (hayat verirdi) ”

2. 16. 8. bezm (içkili, eğelenceli meclis)

Sevgilinin gözleri şarâb, dudakları meze yani şehd ü şeker olunca âşığın cânı da âşıkların toplandığı bir meclise teşbih edilmiştir.

Leblerin sun gözlerinden mest olan âşıklara

Nuklun ol cân bezminin şehd ü şeker kıl dâ'imâ

g.2/b.7 s.120

“Gözlerine bakıp kendinden geçen âşıklara dudaklarını ikram et. Hayat meclisinin mezesi ol bal ile şeker gibi olsun daima.”

2. 16. 9. bûse (öpücük)

Âşık sevgilinin öpücüğü ile hayat bulduğu için cân öpücüğe benzetilmiştir.

Leblerinden ger bana bir bûse ihsân edesin

Hiç ağızımdan ölünce çıkmaya cânım bigi

g.306/b.2 s.266

“(Ey sevgili!) Eğer bana dudaklarından bir öpücük ihsan edersen, o tıpkı cânım gibi ölünceye kadar ağızımdan çıkmayacak.”

2. 16. 10. bûy (koku)

Sevgili meclisinde yayılan güzellik kokuları âşıkların cânını ateşe atıp kendisine âşık ettiği için cân kokuya benzetilmiştir.

Lebinden hattımı sordum dedi kim hat değildir bu

Buhur-ı bezm-i hüsn ettim ki vere bûy-i cân âteş

g.127/b.5 s.180

“Dudaklarından yüz çizgilerini sordum dedi ki çizgi değildir bunlar. Güzellik meclisinin kokuları cân kokusunu ateşe versin.”

2. 16. 11. bülbül

Ruh bedende esir olması sebebiyle bülbülün kafeste olmasına teşbih edilmiştir.

Ol gül endam eder Ahmed gibi cân bülbülünü

Kafes-i gamda giriftâr elimden ne gelir

g.57/b.9 s.146

“O gül endam (sevgili), Ahmed gibi cân bülbülünü (âşığı) gam kafesinde esir, tutsak eder. Elimden ne gelir.”

Divân şiirinde gül aşkın her çeşidinde ve her türlü özelliği ile sevgiliyi temsil etmektedir. Bülbül ise, gülün aşkıyla yanıp tutuşan âşıktır. Bülbül güle âşıktır. Bu nedenle âşığa çok benzer. Bülbül gülsüz olmazsa âşık da mâşuk’suz olamaz, gülün dikenleri nasıl bülbülün ciğerini delerse, sevgilinin eziyetleri de âşığın bağırını deler.

2. 16. 12. Cebrâil

Sevgilinin güzel yazısını gören Cebrail’in hayrete düşmesi ve şaşkınlığı sebepleriyle aşkla kendinden geçen cânna benzetilmiştir.

Cân Cebraili okudu reyhân hatın dedi

Yaz Mushaf-ı cemâline âyet hemin ola

g.6/b.5 s.122

“Cân Cebrail’i senin reyhan yazını okudu da bunu güzellik mushafına yaz, işte ayet dediğin böyle olur, dedi.”

2. 16. 13. cevher (değerli taş)

Sevgilinin ağzından çıkan her söz mücevher değerinde olduğu için cânın özü ondadır. Bu sebeple cân cevhere benzetilmiştir.

Ağzı mercân dürcüdür kim cevher-i cân andadır

Zülfü akrep burcudur kim mâh-ı tâbân andadır

g.42/b.1 s.138

“Ağzı mücevherat kutusu gibi ki hayat cevheri ondadır. O siyah saçları akrep burcudur ki parlayan ay ondadır.”

2. 16. 14. cur’a (yudum, içim)

Âşıkları kendinden geçirdiği için bir yudum şarap aşkla sarhoş cânna benzetilmiştir.

Safâ-yi aks-i lebin m’aldı ey nigâr kadeh

Ki bezme cur’a deyu cân eder nisâr kadeh

g.26/b.1 s.131

“Ey sevgili! Kadeh, senin dudağına çarpmanın zevkini mi aldı nedir, o neşe ile meclise bir yudum şarap diye cân dağıtıyor.”

Câm olursa lebine leb-be-leb ey Ab-ı Hayat
Câmdan bezmimize cur'a deyu cân dökülür
g.72/b.6 s.153

“Ey ab-ı hayat gibi olan şarap, seninle kadeh ağız ağza gelirse kadehten meclisimize cür'a değil cân dökülür.”

2. 16. 15. cübbe (sarıklı din adamlarıyla bazı yaşlı kimselerin giydikleri uzun üstlük)

Aşk elbisesi ten ve cândan geçilerek giyilebildiği için cân lüzumsuz olan bir cübbeye benzetilmiştir. Zira Âşık coşup o cübbeyi yırtmalıdır.

Cûş edip cân cübbesin çâk etse Ahmed tan mı kim
Matla'-ı subh-ı cemâl oldu giribânın senin
g.163/b.7 s.196

“Ahmed coşup cân cübbesini yırtsa bu ayıplanır mı, çünkü güzellik sabahının başlangıcı elbisenin yakası oldu.”

2. 16. 16. çerâğ-ı meclis (meclisin mumu)

Sevgili gibi parlak bir mumun aydınlatması sebebiyle cân meclisin mumuna benzetilmiştir.

Çerâğ-ı meclis-i cândır ruh-ı zibâsı İshâkın
Gümüş serv-i hurâmândır kad-i bâlâsı İshâkın
g.155/b.1 s.192

“İshak'ın ruhunun güzelliği hayat meclisinin mumudur. Uzun boyu nazla sallanan gümüş bir selvi gibidir.”

2. 16. 17. dehen (ağız)

Cânın bulunduğu ve çıkış yeri olması sebebiyle cân ağıza teşbih edilmiştir. Cânın varlığı bilinir ancak görülemez, yoktur; ağız da yok, gizli olarak ele alınır.

Övsem lebini cân deheninden şeker çıkar

Ansam dişini dîde-i terden güher çıkar

g.67/b.1 s.150

“Ey sevgili! Senin dudağımı övecek olsam cânımın ağzından şeker çıkar, eğer dişlerini anacak olsam ıslak gözlerimden inciler dökülür.”

2. 16. 18. dellâl (satıcı, alıcı ile satıcı arasında vâsita olan kişi)

Âşığın sermâyesi cânı olduğu için cân satıcıya benzetilmiştir.

Senin bâzâr-ı aşkında eder dellâl-ı cân feryâd

Metâ'-ı akl kâsiddir haridâr olmasın kimse

g.269/b.3 s.248

“Ey sevgili! Senin aşk pazarında cân satıcısı bağırr, kimse alıcı olmasın akıl sermâyesi, malı geçmez.(diye) ”

2. 16. 19. demir

Âşığın devamlı ayrılık hali içinde olması, ayrılığın da bir mıknatısa teşbihi sebebiyle cân da devamlı bu mıknatısa tutulan bir demire benzetilmiştir.

Dedi ol nûr-ı rûhâni demirdir Ahmed'in cânı

Ki her dem cezb eder anı bu mıknâtis-i hicrânım

g.186/b.7 s.208

“O gözle görülemeyen parıltı (sevgili) Ahmed'in cânı demirdir çünkü her an ayrılığımın mıknatısı onu kendine çeker, dedi”

2. 16. 20. dimâğ (akıl, beyin)

Cân, kalpten bağımsız oluşu, hayatiyet taşıması sebebiyle maddi bir varlık olarak düşünülmüş ve akla teşbih edilmiştir.

Meger ki sâye salar câma zülfü sâkinin

Ki cân dimâğın eder böyle müşg-bâr kadeh

g.26/b.2 s.131

“Sâkinin zülfü kadehe gölge etmiş olmalı ki, kadeh cân dimağını böylesine misk kokularıyla mest etmekte.”

2. 16. 21. Ferhâd

Sevgilinin dudakları şirin olduğundan âşığın cânı da Ferhâd'a teşbih edilmiştir.

Leylî saçına oldu gönül vâlih ü mecnûn

Şîrîn lebine cân dahi Ferhâd Efendi

g.352/b.4 s.288

“Gönül Leyla gibi olan saçın için aklı başından giden Mecnun gibi oldu. Şirin'e benzeyen dudağıma Ferhat bile cân verir.”

2. 16. 22. gül

Cânın güle teşbihi açılması yönüyledir. Cânın gül gibi açılması sebebiyle cân ferahlamaktadır. Bu sebeple cân güle benzetilmiştir.

Kim baksa ravzâna açılır cânı gül gibi

Zirâ mezârın oldu der-i cennet-i berîn

k. 6-III/b.9 s.37

“Kim bahçene baksa cânı gül gibi açılır; çünkü mezarın cennetin en yüksek kapısı oldu.”

2. 16. 23. gülşen (gül bahçesi)

Cân içinde aşkı taşıması sebebiyle gül bahçesine benzetilmiştir. Zira o gül bahçesini sevgili süslemektedir.

Cân gülşeninde zülfün berg açtı fitne-engiz

Dil mezra 'ında hâlin tohm ekti her belâya

g.263/b.2 s.245

“Uzun saçların cânın gül bahçesinde fitneler koparan bir yaprak açtı, benim de gönül tarlasında her belâ için bir tohum ekti.”

2. 16. 24. hasta

Cân, kalp yani beden içinde her an sevgiliyi yani tabîbi beklediği için hastaya teşbih edilmiştir.

Kalebi terk etme katlan bir nefes ey hasta cân

Uş tabîb-i hâzık irer vakt-i timarın gelir

g.97/b.3 s.166

“Ey hasta cân! Kalıbı (bedeni) terk etme, bir nefeslik daha katlan. İşte maharetli hekim geliyor, tedavi zamanın gelir.”

2. 16. 25. hirmen (harman)

Cân yanmasının veya havalanmasının kolay olması sebebiyle harmana teşbih edilmiştir.

Yaktığına cân hirmenini âteş-i aşkın

Şâhid yeter ol dâne-i hâl-i siyeh ey dost

g.21/b.2 s.129

Ey dost(sevgili) ! Cân harmanını aşkının ateşinin yaktığına o tek siyah benin şahitliği yeter.”

2. 16. 26. il (ülke)

Âşğın bedeni aşk yüzünden harap olmuş bir ülkeye teşbih edilmiş. Nasıl ki bir ülke savaş sonrası yakılıp yıkılırsa aşk da bedeni öylesine tahrip eder.

Cân ilini cevrin ile nicesin kıldın harâb

Vaktidir ta'mire bünyâd eyle kurbân olduğum

g.211/b.4 s.221

“Ey sevgili! Nice zamandır cân ülkesini eziyetlerin ile harabeye çevirmektesin. Kurban olduğum onu tamir etmenin vaktidir.”

2. 16. 27. insan

Cân kişileştirilip acı çeken aşğa teşbih edilmiştir.

Dedim cân kirpiğın dil deldi gamzen duymadı

Dedi kim bilmez misin sihr oku peykânsız geçer

g.53/b.5 s.144

“Ey cân! Kirpiğın gönül deldi, fakat gamzen duymadı, dedim. Bilmez misin sihr oku temrensiz geçer, dedi.”

2. 16. 28. iplik

Cân sevgili ile ilgili bir durum karşısında bir iplik gibi sarmaştığı için ipliğe teşbih edilmiştir.

Yazıp dil derdini yâra muhabbet-nâme göndersem

Bir iplik gibi mektûba dolaşır sarmaşır cânım

g.186/b.5 s.208

“Gönül derdini yazıp sevgiliye bir aşk mektubu göndersem cânım tıpkı bir iplik gibi mektuba sarmaşır, dolaşır.”

2. 16. 29. kıl

Âşığım cânımın incelmesi, üzülmesi sebebiyle kıla teşbih edilmiştir.

Gözlemekten kaşını çeşmim hilâl oldu yine

Kıl gibi inceldi cânım bir hayâl oldu yine

g.292/b.1 s.260

“Ey sevgili! Kaşını gözlemekten gözlerim hilal oldu yine, cânım bir kıl gibi inceldi, hayal oldu yine.”

2. 16. 30. kumru

Cân sevgilinin kaşına, gözüne, saçına avlanan bir kuşa benzetildiği için kumruya teşbih edilmiştir.

Cân kumrusu bir serv havâsında uçarken

Sayd oldu gönül murguna uyup balabana

g.270/b.4 s.249

“Cân kumrusu bir servi havasında uçarken gönül kuşuna uyup bir yırtıcı kuşa av oldu.”

2. 16. 31. kurbân

Sevgilinin hilal veya keman olan kaşları yoluna feda edilmesi sebebiyle kurbana teşbih edilmiştir.

Kıl kabûl al lûtf edip redd etme kurbân olduğum

Kim bu cânı ol hilâl ebrûna kurbân isterim

g.220/b.4 s.225

“Ey kurban olduğum! Lutf edip red etme, kabul et. Ben bu cânımı o hilal kaşlarına kurban etmek isterim.”

2. 16. 32. kût (yiyecek)

Dudak-ağız münasebeti içinde cân sevgiliden talep edilen rızak veya azığa teşbih edilmiştir.

Hak dehânın hokkasın lâ'l-i şeker-nûş eylemiş

Kût-ı cân olmak için yâkutu dür-pûş eylemiş

g.132/b.1 s.182

“Doğruluk hokkasının ağzı şeker gibi dudaklarından içmiş. Cân rızığını, azığını saklamak için yakutu incilerle kapatmış.

2. 16. 33. mâhî (balık)

Güzellik denize, saçlar ağa benzetilince cân da bu denizde ağa yakalanan balığa teşbih edilmiştir.

Hüsn deryâsında cânlar mevc urar mâhî gibi

Her taraftan ağ atar bu kâkül-i piçân ana

g.3/b.5 s.120

“Güzelliğinin denizinde cânlar balık gibi dalga vurur, her taraftan kıvrımlı kâküllerin ona ağ atar.”

2. 16. 34. meclis

Sevgilinin saçları güzel kokusuyla âşıkları kendinden geçirdiği için cân bu kokunun dağıtıldığı meclise teşbih edilmiştir.

Kirpiği cevri okuna peykâncı

Zülfü cân meclisinde reyhâncı

g.300/b.1 s.263

“Kirpiği eziyet okunun ucundaki sivri demir. Saçları cân meclisinde güzel koku dağıtıcısı.”

2. 16. 35. mekes (sinek)

Dudaklar şekere benzetilince cânın dudaklara olan arzusu sebebiyle de cân kolu kanadı şekere bulaşıp dudaklardan ayrılamayan bir sineğe teşbih edilmiştir.

Cânım mekesi kalıp lebinde

Oldu per ü bâli şeker-âlûd

g.30/b.4 s.133

“Cânımın sineği kolu ve kanadı şekere bulaşmış bir halde dudağında kaldı.”

2. 16. 36. meşâm (burun)

Görülmeyen ancak kokusu hissedilen sevgili sebebiyle cân buruna benzetilmiştir.

Hâk-i der-gâhı kokusundan mu'attârsın yine

Ey meşâm-ı cân bu gün benzer ki atarın gelir

g.97/b.4 s.166

“Ey cân burnu! Sanki bugün attar gelmiş gibi yine sevgilinin evinin toprağının kokusuna gark olmuşsun.”

2. 16. 37. metâ' (sermâye, mal)

Cân sevgili uğrunda hiç çekinmeden yok pahasına feda edilip, alınıp satılması sebebiyle mala teşbih benzetilmiştir.

Cân u dil versem nola lâ'line kim

Yok bahaya istenir evvel metâ

g.138/b.2 s.184

“Cânımı ve gönlümü dudağın için versem ne olur ki zaten satılacak mal öncelikle yok pahasına istenir .”

Satardım bu gün cânı bir habbeye

Ki yâr erdi germ oldu bâzârımız

Mukattaat 23 s.301

“Bu gün cânımı bir buğday tanesine satacaktım ancak sevgilinin gelmesiyle pazarımız kızıştı.”

2. 16. 38. micmer (buhurdan, içinde tütsü yakılan kap)

Cân sevgili uğruna yanması sebebiyle içinde güzel kokuların kaynatıldığı buhurdana teşbih edilmiştir.

*Dâmen-i dehri mu'attar kılmağa enfâs-ı 'üd
Ahmed'in micmer gibi küynüklü cânın yaktılar
g.34/b.7 s.135*

“Öd ağacının kokuları, dünyanın eteğini kokutmak için Ahmed'in buhurdan gibi yanan cânını yaktılar.”

2. 16. 39. mihrâb (camilerde, mecidlerde yönelinen taraftakiduvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan girintili yer)

Cân, âşığın kendisine tapması sebebiyle sevgilinin mihrab olan kaşlarına benzetilmiştir.

*Ay ü güneş cemâline secde etse tan mı kim
Sen kible-i cihânsın u mihrâb-ı cân kaşın
g.165/b.2 s.197*

“Ay ve güneş güzelliğine secde etse buna şaşılır mı ki sen cihânın kiblesisin ve kaşın cânın mihrabıdır.”

2. 16. 40. mive (meyve)

Güzellik bir bâğ olunca âşığın cânı da bu bâğda yetişen ve sevgiliye sunulan bir meyveye teşbih edilmiştir.

*Bâğ-ı hüsnün Âb-ı Hayvânla suvarıldığı için
Devlerdir bâğ-bâm mîve-i cân andadır
g.42/b.3 s.139*

“Güzelliğinin bâğı ölümsüzlük suyuyla sulandığı için bahçıvanı devlerdir ve hayat meyvesi ondadır.”

2. 16. 41. murg (kuş)

Cân, ele avuca sığmayışı sebebiyle kuşa benzetilmiştir.

*Sidre kaddin fikrine uçmak dil ü cân murgunun
Müntehâ-yı arzûsu gâyet-i âmâlidir*

g.49/b.5 s.142

“Gönül ve cân kuşunun boyunun en yüksek noktasına uçma fikrinin olması arzu ve emellerinin son derecesidir.”

Murg-ı cânâ tir-i gamzenden per ü bâl eyledin

Halka-i zülfün hayâlin ana halhâl eyledin

g.148/b.1 s.189

“Ey sevgili! Cân kuşuna yan bakışının oklarını kanat, uzun saçlarının halkasının hayalini de ona ayak bileziği yaptın.”

2. 16. 42. mülk

Cân, ele geçirilmesi, zaptedilmesi sebebiyle mülke benzetilmiştir.

Tiğ-i gamzenle tutan cân mülkün ey şâh-ı cemâl

Kaşlarıyla kirpiğinin ittifâkıdır henüz

g.120/b.7 s.176

“Ey güzelliğin şahı! Cân mülkünü gamze kılıcıyla tutmana sebep kaşların ile kirpiklerinin daha yeni birleşmeleridir.”

2. 16. 43. mürîd

Cân, sevgilinin hattını görünce dünyadan vazgeçtiği için müride teşbih edilmiştir.

Mürîd-i cân hatını gördü geçti dünyadan

Zihi sa'âdet anun k'etti Hızrdan tevbe

g.286/b.3 s.257

“Hayata (cânına) bağlı olan senin yüzündeki çizgileri gördü dünya hayatından vazgeçti. Ne güzel bir mutluluk ki Hızır'dan (ölümsüzlük suyunu bulmaktan) tövbe etti.”

2. 16. 44. müşgin selâsil (sevgilinin saçı)

Sevgili âşıkların cânlarına kastettiği için, cân sevgilinin boynuna taktığı mis kokulu zincire yani saçına benzetilmiştir.

Meğer dil bağıdır sünbül saçı kim

Takar cân boynuna müşgîn selâsil

g.177/b.3 s.204

“Sümbüle benzeyen saçların gönül bağıdır ki (âşık onu) mis kokulu bir zincir gibi boynuna takar.”

2. 16. 45. nakd

Cân, sevgili yolunda sarf edilmesi gerektiği için nakde teşbih edilmiştir.

Cân nakdini şükrâne verem sen güher-i pâk

Kılsan gözümün dürcünü ârâm-geh ey dost

g.21/b.7 s.129

“Ey dost sen saf bir cevher gibisin. Gözümün kutusunu dinlenme yeri olarak seçsen bedel olarak teşekkür ile cânımı veririm.”

2. 16. 46. ney

Neyin sesi türlü aşamalardan geçip çok yanması dolayısıyla feryat gibi çıkar. Bu sebeple âşığın inlemeleri de neye teşbih edilmiştir.

Şeker lebini dil edeli yâd efendi

Cân her dem eder ney gibi feryâd efendi

g.352/b.1 s.288

“Efendi! Şeker dudaklarını yabancı biri tattığından beri ruhum her an ney gibi feryâd eder.”

2. 16. 47. nişân

Cân, âşığın ok gibi olan kirpiklerine hedef olduğu için nişâna teşbih edilmiştir.

Yâ kaşını peyveste kemân eyledin ey dost

Cevr okuna cânımı nişân eyledin ey dost

g.17/b.1 s.127

“Ey dost (sevgili) ! Keman gibi olan kaşını yay eyleyip eziyet okunu takarak cânıma doğru nişân aldın.”

2. 16. 48. pervâne (geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek)

Yanacağını bile bile ateşin etrafında dönmesi sebebiyle cân ışığın etrafında dönen bir kelebeğe teşbih edilmiştir.

Dil saçın zincirinin divânesidir dostum

Cân cemâlin şem 'inin pervânesidir dostum

g.193/b.1 s.212

“Dostum, gönül saçının zincirine bağlanmıştır. Hayat veren güzelliğin mumunun pervânesidir.

2. 16. 49. piş-keş (hediye, armağan)

Cân, sevgilinin ayakları altına sunulması, değersiz olması sebebiyle hediyeye teşbih edilmiştir.

Ger gönlüme sultân-ı hayâlin ola mihmân

Cân piş-keş edem ayağına mâ-hazarından

g.238/b.5 s.233

“Eğer gönlüme hayalinin sultânı misafir olursa cânımı ve hazır olan her ne varsa ayaklarına sererim.(hediye ederim) ”

2. 16. 50. safha (sayfa)

Cân farklı güzellerin istilasına uğradığı için sürekli karalanan bir sayfaya teşbih edilmiştir.

Ser-nâme-i cemâline kaşın nişân çeker

Cân safhasına ter rakam-ı dil-sitan çeker

g.86/b.1 s.160

“Güzeliğinin mektubunun başına kaşların iz bırakır. Cân sayfasına ise yeni gönül alanların yazısı yazılır.”

2. 16. 51. sermâye

Cân, sevgilinin aşkını satın almak için ortaya konan bir sermâyeye teşbih edilmiştir.

Câm-ı lâ'lin iste kim ser-mâye-i cân andadır

Küfr-i zülfün gözle kim mecmû-ı imân andadır

g.43/b.1 s.139

“Lal taşına benzeyen dudaklarının kadehini iste çünkü hayat sermâyesi ondadır. Siyah saçlarını gözle çünkü imanım hepsi ondadır.”

2. 16. 52. sipâh (asker, ordu)

Cân, sevgilinin kirpik ordusu karşısında ve ten hisarında perişan bir halde bulunduğu için bir orduya teşbih edilmiştir.

Kirpiğin saf saf sıyaldan kalbini bi-dillerin

Ten hisârında sipâh-ı cân dağılmış dostum

g.204/b.3 s.218

“Kirpiğin kalpsizlerin kalbini sıra sıra yıktığında ten kalesinde cân askeri dağılmış dostum.”

2. 16. 53. su

Çene çukuruna düşen âşıkların bolluğuna, sayısızlığına değinmek için cânlar suya teşbih edilmiştir.

Şol kadar cânlar döker câzû gözün zindâna kim

Su yerine cân dolar çâh-ı zenahdânın senin

g.163/b.3 s.196

“Senin büyüleyen gözlerin zindana o kadar çok cânlar atar ki çene çukurun su yerine cân (akıtılan kanlarla) dolar.”

2. 16. 54. şem‘ (mum)

Âşığın sevgili karşısında yanıp erimesi sebebiyle bir muma teşbih edilmiştir.

Zülfün hayâli cânımı yaksa aceb değil

Âdet durur ki şem‘ yakarlar çü şâm ola

g.5/b.6 s.121

“Ey sevgili! Yanaklarının iki yanından sarkan saçlarının hayali cânımı yaksa buna şaşılır mı? Çünkü akşam olunca mum yakılması adettir.”

2. 16. 55. şikâr (av)

Saç tuzak, kaş keman, gamze oka benzetilince âşığın cânı da bunlar tarafından avlanan bir ava teşbih edilmiştir.

Çözdü saçı kemendini dil eyledi esîr

Kurdu kaşı kemânını cân eyledi şikâr

k.33/b.4 s.9

“(Sevgili) Saç kemendini (düğümelerini, örgüsünü) çözünce gönüller esir etti, kaşının yayını kurunca da cânlar avladı.”

2. 16. 56. tîr ü peykân (ok ve temren)

Cân, aşığa kasteden sevgilinin yan bakışları sebebiyle komuta edici ok ve okun ucundaki demire benzetilmiştir.

Hüsn meydânında bir tîr urdu gamzen cânâ kim

Hükm eden cân yerine tîr ü peykândır henüz

g.119/b.2 s.175

“Güzellik meydânında yan bakışın cânâ bir ok attı ki ona komuta eden cân yerine ok ve okun ucundaki demir parçasıdır.”

2. 16. 57. top

Cân, sevgilinin yanakları meydânında saç değnekleri ile vurulduğu için ortaya konulan topa yani âşığın başına benzetilmiştir.

Çevgânı zülfünün nice cân topun urmasın

Gül-gûn yanağın gibi meydân tutup durur

g.93/b.2 s.164

“Saçlarının değnekleri cân topunu nasıl vurmasın? Gül renkli olan yanağın gibi meydân tutup dururlar.”

2. 16. 58. tuhfe (hediye, armağan)

Cân, sevgilinin bonkörlüğü karşısında sevgiliye sunulmak istendiği için değersiz bulunan bir hediyeye teşbih edilmiştir.

Dil-berin bir handesi bin cân bağışlar âşıkla

Ben nice tuhfe verem utanmadan bir cân ana

g.3/b.6 s.120

“Sevgilinin bir gülüşü âşıklara bin cân bağışlar. Ben utanmadan bir cânı o sevgiliye nasıl hediye vereyim?”

2. 16. 59. un

Âşığın yüzü safran, sevgilinin dudakları helva olunca âşığın cânı da una teşbih edilmiştir. Cânın un gibi öğütülmesiyle âşığın çektiği ıstırap da kastedilmektedir.

Görün ben kendime n'ittim öğüttüm un gibi cânı

Yüzümü za'ferân etti lebi halvâsı İshâkın

g.155/b.6 s.193

“Görün bakın ben kendime ne yaptım. Cânımı un gibi öğüttüm, sevgilinin dudaklarının helvası için de yüzümü safran ettim.”

2. 16. 60. varak (kâğıt veya kitap yaprağı)

Cân, sevgiliye duyulan hasreti belirtmek için mübalağa ile üstüne yazı yazılan yaprağa teşbih edilmiştir.

Ser-nâme-i mahabbeti cânâna yazmışım

Hasret risâlesin varak-ı cânâ yazmışım

g.199/b.1 s.214

“Aşk mektubunun başlığına sevgiliye yazmışım, hasret mektubunu da cânımın yapraklarına yazmışım.”

2. 16. 61. Yûsuf

Sevgilinin çenesindeki çukurun zindana benzetilmesi, cânın çene çukuruna heves etmesi, sevgili sebebiyle bu zindana düşmesi nedeniyle Yûsuf Peygamber'e teşbih edilmiştir.

Hubb-ı zindân eyleyip şevk-ı zenahdânınla cân

Çâha düşmüştür yatar Yûsuf gibi cânâ garîb

g.11/b.8 s.124

“Cânım senin çene çukuruna cân atalı zindanı öyle sevimli görmeye başladı ki şimdi sen onu Yûsuf gibi kuyuya düşmüş yatıyor farz et.”

2. 16. 62. zülf (sevgilinin saçı)

Saç nasıl sevgilinin boynuna salmıyorsa âşığın cânı da bu boyna sarılmak, boyunda salınmak istemesi sebebiyle saça teşbih edilmiştir.

Dostum zülfün gibi salındı cânım boynuna

Yâ kolun boynuma sal yâ düştü kanım boynuna

g.271/b.1 s.249

“Dostum (ey sevgili) ! Saçın gibi cânım da boynuna salındı. Ya kolunu boynuma sar (ya beni kucakla) ya da kanım boynuna düşer.(ya da uğrunda öleceğim) ”

2. 16. 63. zülf-i perişân (karışık, dağınık saç)

Cân, sevgilinin ayakları altında ezildiği için dağınık bir saça benzetilmiştir.

Dil hayâlin çü der-âgûş ede miskinlik ile

Cân ayağına düşer zülf-i perişânı gibi

g.314/b.3 s.270

“Gönül hayalin gibi kucakta durup miskinlik etsin.(o zaman) Cân dağınık olan saçların gibi ayağına serilir.”

2. 17. CEFÂ

Eziyet, incitme anlamlarına gelen “cefâ” kelimesini Ahmet Paşa bir berg, bir bünyâd, bir hande, beş hâr, iki ok, bir resm, bir rûzigâr, dört seng, iki taş, bir tîğ, bir tîr, bir zahm benzetmeleriyle yirmi yerde kullanmıştır.

2. 17. 1. berg (yaprak)

Cefâ, çekilen sıkıntılar nisbetince tatlı meyveler de sunan bir yaprağa teşbih edilmiştir.

Ey dil dirah-tı sabrı suvar gözyaşıyla kim

Berg-i cefâ ile verir âhır semer leziz

g.31/b.8 s.134

“Ey gönül! Sabır ağacını gözyaşıyla sula ki cefâ yaprağı ile lezzetli meyveler versin.”

2. 17. 2. bünyâd (binâ, yapı)

Sevgilinin gönüller yıkarak yaptığı ve yıkılmaması için sağlamlaştırdığı bir binaya teşbih edilmiştir.

Gönüller yıkuban yapdın cefâ bünyâdını muhkem

Harâb olmaya divârı yavuz gözden yavuz dilden

g.231/b.5 s.230

“Gönüller yıkarak eziyet binasını sağlamlaştırdın. O yüzden duvarı yıkılmaz güçlü gözden ve güçlü gönülden.

2. 17. 3. hande (gülüş)

Cefâ, sevgilinin aşığa gülüp geçmesi, acımazsılığı sebebiyle gülüşe teşbih edilmiştir.

Bu gamze değil belâdır ey dost

Bu hande değil cefâdır ey dost

g.19/b.1 s.128

“Ey dost!(sevgili) Bu bir yan bakış değil belâdır. Bu bir gülümseme değil cefâdır (eziyettir).”

2. 17. 4. hâr (diken)

Ağlayan, inleyen âşğın timsali olan bülbülün bağırını kanatması sebebiyle dikene teşbih edilmiştir.

Hâr-ı cefâda bağırını kan etti bülbülün

Ey boyu serv ey yüzü gül-zâr kaçma gel

g.174/b.4 s.203

“Bülbülün bağırını eziyet dikenini kan etti. Ey boyu selvi, yüzü gül bahçesi gibi olan sevgili , kaçma gel.”

2. 17. 5. ok

Cefâ, âşğın bağırına, gönlüne atılması ve manevi bir yara hâsıl etmesi sebebiyle oka teşbih edilmiştir.

Gözden irak edip acep urur cefâ okun

Urulmaya ırağa atılsa nişân gerek

g.166/b.6 s.198

“Acaba gözden uzak tutup cefâ okunu mu vurur. (hâlbuki) ok vurmak için uzağa atılsa bunun için iyi nişân almak gerek.”

2. 17. 6. resm (vergi)

Sevgilinin yüz güzelliği âşık için bir çile hali olmasından dolayı vergiye teşbih edilmiştir.

Cân ise maksûdun al cânâ cefâ resmin götür

Nev-cuvânsın dostum kan ile kânûn eyleme

g.276/b.4 s.251

“Maksadın cân ise al sevgiliye cefâ resmini götür. Daha gençsin (yeni yetmesin) dostum kan ile kural yapma.(kanunları kan ile uygulama) .”

2. 17. 7. rûzigâr

Âşığın sevgili karşısında ayakta duramaması, acı önünde savrulup gitmesi sebebiyle cefâ, rûzgâra teşbih edilmiştir.

Cemâli nakşını gördüm nigâra benzettim

Cefâların göricek rûzigâra benzettim

g.201/b.1 s.216

“Güzelliğinin nakışlarını gördüm resme benzettim. Cefâlarını eziyetlerini görünce rûzgara (zamana) benzettim.”

2. 17. 8. seng (taş)

Sevgilinin âşığına karşı duygusuz ve merhametsiz tavırları sebebiyle cefâ, taş olarak tasavvur edilmiştir.

Seng-i melâmet Ahmed’i hâk eyledi

Durmaz yağar mezârına seng-i cefâ henüz

g.118/b.9 s.175

“Ayıplama, kınama taşları Ahmed’i toprak haline getirdi. Buna rağmen cefâ taşları da hala mezarına yağıp durmakta.”

2. 17. 9. taş

Sertliği, kolay kolay kırılmazlığı, atıldığında yaralaması, cân acıtması sebepleriyle taşa teşbih edilmiştir.

Urdun cefâ taşıyla sığın çünkü gönlümü

Gevher sığın ıvaz gerek ey şive-gâr lâ'l

k.12/b.17 s.49

“Ey lal taşı gibi olan cilveli işveli sevgili! Gönlümü cefâ taşıyla yonttun çünkü mücevher olmak için yontulmak gerek”

2. 17. 10. tığ (kılıç)

Aşığa acılar vermesi, cismini yaralaması sebebiyle kılıca teşbih edilmiştir.

Gözü tığ-i cefâ çekmiş döker âşıkların kanın

Bu na-hak kanların hergiz hazer kılmaz vebâlınden

g.243/b.2 s.236

“Sevgilinin gözü cefâ kılıcı çekmiş âşıkların kanını döker. Bu haksız kanların asla vebalinden sakınmaz.”

2. 17. 11. tır (ok)

Âşığın gönlüne, sinesine, cânına, ciğerine atılıp oralara saplanması, acı vermesi, kan dökmesi, yara oluşturması sebepleriyle oka benzetilmiştir.

Tır-i cefâdır andan iren bana ey rakîb

Çok gördün al anı dahi gözüne sok

Müfredât I s.307

“Ey rakip! Sevgiliden bana erişen cefâ oklarıdır, onu da çok gördün, al onu gözüne sok.”

2. 17. 12. zahm (yara)

Cefâ, âşıқта manevi acıların hâsıl olması sebebiyle yaraya teşbih edilmiştir.

Nice kan dökmesin gözüm ki ağyâr

Urur zahm-ı cefâlar tâze tâze

“Gözüm nasıl kanlı yaşlar dökmesin ki başkaları yeni yeni cefâ yaraları açar.”

2. 18. CENNET

Uçmak; bahçe; çok ferah ve havadar yer. Sekiz cennet vardır: dâr-ül-celâl, dâr-üs-selâm, cennet-ül-me’vâ, cennet-ül-huld, cennet-ün-naim, cennet-ül-firdevs, cennet-ül-karar, cennet-ül-adn. Ahmet Paşa Divânı’nda dokuz **bâğ**, iki **bâğ-bân-ı bâğ**, iki gülşen, bir **gül-zâr**, bir **yüz** olmak üzere on beş beyitte benzetmeye konu olmuştur.

2. 18. 1. bâğ (büyük bahçe)

Cennet, daima yeşillik, ağaç ve çiçeklerle dolu tasavvur edildiği için bahçeye teşbih edilmiştir.

Bûstân-ı bâğ-ı cennettir ruhun ki erdikçe bâd

Hûşe-i sümbül deyu zülf-i perişân oynatır

g.38/b.2 s.137

“Yanağın cennet bâğının bir bahçesidir ki rüzgâr ona eriştikçe sümbül başağı zannederek dağınık saçlarını oynatır.”

2. 18. 2. bâğ-bân-ı bâğ (bahçenin bahçivanı)

Sevgili âşıklarının her biriyle ayrı alaka kurması ve vefasızlığı sebebiyle cennet, bahçivana teşbih edilmiştir.

Bâğ-bân-ı bâğ-ı cennettir ruhunda zülf-i dost

Bezm-i hüsne gelmiş avcında gül ü nesrini var

g.52/b.3 s.143

“Sevgilinin yanağındaki zülûf elinde gül ve nesriniyle güzellik meclisine gelen cennet bahçesinin bir bahçivanı gibidir.”

2. 18. 3. gülşen (gül bahçesi)

Gül, cennetin hâkim çiçeği olarak düşünülmesi sebebiyle cennet, gülbahçesine teşbih edilmiştir.

Gülşen-i cennette bitmiş bir gülün vardır senin

Ol gül ucundan hezârân bülbülün vardır senin

g.161/b.1 s.195

“Cennetin gülbahçesinde yeşermiş bir gülün vardır senin. O gülün ucunda (üzerinde) binlerce bülbülün vardır senin.”

2. 18. 4. gül-zâr (gül bahçesi)

Gülşen gibi güllerin hâkim olması ve hiç bitmemesi sebebiyle cennet, gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Berg-i benefşe sâye-bân olmuş kızıl güllerine

Gül-zâr-ı cennet bülbülü tahsin eder dillerine

g.268/b.1 s.248

“Menekşe yaprakları kırmızı güllerine gölgelik olmuş. Cennetin gül bahçelerinin bülbülü güzellik katar dillerine.”

2. 18. 5. yüz

Ulaşılmak istenen yer olması sebebiyle cennet, yüze teşbih edilmiştir.

Ne hûrsun ki yüzün cennetinde ruhlarını

Bir ay içinde iki nev-bahâra benzettim

g.201/b.5 s.216

“Ey sevgili! Sen nasıl bir hurisin ki cennet gibi olan yüzündeki yanaklarını bir ay içinde iki bahâr mevsimine benzettim.”

2. 19. CEVR

Haksızlık, eza, cefâ, eziyet, gadir, zulüm, sitem anlamlarında kullanılan “cevr” kelimesini Ahmet Paşa **altı el, bir dest, bir gözyaşı, bir nakd, bir od, beş ok, bir târih, bir tîğ** olmak üzere on yedi yerde benzetmeye konu yapmıştır.

Ok, tîr, keman, tîğ, diken, hâr, taş, seng, el; atılma, batma, yara hâsıl etme, acı verme, öldürme, gibi vasıflara sahip olan bu kavramlar sevgiliden gelen ve âşığın iç dünyasında önemli tesirler bırakan, onun ciğerine, gönlüne, bağırma, cismine saplanarak yara açan, onu sonsuz acılara sevk eden özelliklere sahiptir.

2. 19. 1. el

Cevr âşîğın kulağını büken, sabrının yakasının parçalayan, gönül sandalını çengel gibi çekip alarak gönülde delik açması sebebiyle ele teşbih edilmiştir.

Hüsrevâ pâreledi cevri eli sabrım yakasın

Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

k. 20/b.24 s.69

“Ey hükümdar! Zulüm eli sabrımın yakasını parçaladı, lütuf eteğinin elimden tutacak zamanı gelmiştir.”

2. 19. 2. dest (el)

Sevgilinin aşığa olan türlü eziyetlerini anlatmak için cevri, ele teşbih edilmiştir.

Bahr-ı aşkında çekip almağa gönlüm zevrakın

Dest-i cevrinle ham-ı zülfünü çengâl eyledin

g.148/b.2 s.189

“Gönlümün kayığını aşkın denizinden çekip çıkarmak için eziyet elinle de saçının kıvrımını çengel yaptın.”

2. 19. 3. gözyaşı

Sonsuzluğu ve çokluğu bakımından sevgilinin cevri âşîğın gözyaşına teşbih edilmektedir.

Sabrım inayetin gibi az ise çoğa say

Cevrin gözüm yaşı gibi çoğ ise aza tut

g.14/b.5 s.126

“Sabrım ihsanın gibi az ise de sen onu çoğa say, cevrin gözyaşım gibi çok ise de sen onu aza tut.”

2. 19. 4. nakd (peşin para)

Cefâ çektirmek sevgilinin âdetidir, sanki eziyet sevgilinin sermâyesidir. Bu bakımdan cevri onun elinde her an hazır bulunan bir paradır.

Nakd-i cevrenden vezâ'if yazdı dün dil-ber bize

Yanılıp yazdım diye bu gün peşimândır henüz

g.119/b.4 s.176

“Dün gönül alan güzel eziyetinin nakit olarak bedelinden bize görevler yazdı ancak bugün yanılıp yazdıklarından pişman olmuştur.”

2. 19. 5. od (âteş)

Âşğın çektiği acılarla yanması sebebiyle cevr, âteşe teşbih edilmiştir.

Cevr oduna yakdın beni bâri sakın ey Hızr-hat

Yeşil tonun kararmasın ugrama dūd-ı âhıma

g.289/b.4 s.258

“Ey Hızr- hat! Beni cevr ateşiyle yaktın, bari sen sakın da ahımını dumanına kapılma, yeşil elbisen kararmasın.”

2. 19. 6. ok

Sevgilinin eziyetlerinin bir ok gibi aşığa saplanması, cânını yakması, öldürmesi sebebiyle cevr, oka teşbih edilmiştir.

Gözüm yumamadım yâra nazardan

Ne denli cevr okun ettiyse pertâb

g.13b./6 s.125

“Eziyet okların ne kadar atıldıysa da sevgiliye bakmaktan gözlerimi alamadım.”

Dil rûşen olmaz Ahmed cevr oku delmeyince

Bî-revzen olsa hâne muhtâc olur ziyâya

g.263/b.11 s.246

“Ey Ahmed! Cevr oku delmeyince gönül aydınlanmaz. Penceresiz olan ev işığa muhtaç olur.”

2. 19. 7. târih

Sevgilinin eziyetleri ile cevr, Âşık için bir târih, başlangıç olmuştur. Bu sebeple cevr, târih olarak tasavvur edilmiştir.

Ne muhabbet-nâme yazmıştır izârın hattı kim

Cevri târih eylemiştir fitneyi unvân ana

g.3/b.2 s.120

“Yanağın çizgileri o kadar muhabbet mektupları yazmıştır ki eziyeti târîh eylemiştir bozgunculuk da ona unvan olmuştur.”

2. 19. 8. tîğ (kılıç)

Âşığın cânına, gönlüne saplanıp kan akıtarak yara açtığı ve bazen de öldürdüğü için cevr, kılıç olarak tasavvur edilmiştir.

Tîğ-i cevrin ermese bir dem gönül bulmaz ferah

Tîr-i gamzen görmesem bir lahzâ kalmaz râhatım

g.214/b.4 s.222

“Eziyet kılıcım olmadı mı bir an bile gönül refaha kavuşmaz. Yan bakışının oklarını görmesem bir an rahatım kalmaz.”

2. 20. CEVR Ü CEFÂ

Haksızlık, eza, cefâ, eziyet, gadir, zulüm, sitem anlamlarında kullanılan “cevr”; eziyet, incitme anlamlarına gelen “cefâ” birlikte mansıb, seng ve yük benzetmeleriyle üç yerde kullanılmıştır.

2. 20. 1. mansıb (makam, rütbe)

Âşık için gerek sevgilinin eşiğinde gerek bu eşikten ayrıldıktan sonra onu bekleyen bir merteye düşünülmesi sebebiyle cevr ü cefâ, makam olarak tasavvur edilmiştir.

Eşiğinden Ahmed'in cevr ü cefâdır mansıbı

Bu ne tâli'dir ki gökten seng-i bi-pâyân yağar

g.35/b.9 s.136

“Eşiğinden, Ahmed'in makamı eziyet, sıkıntı, zahmettir. Bu nasıl bir talihtir ki gökten sonsuz taş (sonsuzluğun taşı) yağar.”

2. 20. 2. seng (taş)

Sevgilinin aşığa çektirdiği acılar, eziyetler âşığın gönül evini yerle bir etmesi sebebiyle cevr ü cefâ, taş olarak teşbih edilmiştir.

Büt-i sengin-dil ele cevr ü cefâ sengin alıp

Sıdı peymâne-i nâmûsumu peymânı gibi

g.314/b.2 s.269

“Gönül taşının güzelliği eline sıkıntı ve eziyet taşıyı alıp namusumun kadehini kadehi gibi kırdı.”

2. 20. 3. yük

Cevr ü cefâ âşğın belini büküp onu kamburlaştırdığı için bir yükür.

Ahmed'in cevr ü cefâ yükünü çektiği bu kim

Yer ü gök götüremez anı ki insân götürür.

g.68/b.6 s.151

“Ahmed’in bunca eziyet ve sıkıntı yükünü çekmesinin sebebi yerin ve göğün bu yükü kaldıramaması, insanın kaldırmasıdır.

Evet, biz, o emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk da onlar onu yüklenmeye yanaşmadılar ve ondan korktular da insan yüklendi onu. O gerçekten çok zalim, çok cahil bulunuyor. (Sure 33, Ayet Ahzab 72)

2. 21. CİHÂN

Dünyâ, âlem demek olan “**cihân**” kavramına Ahmet Paşa Divânı’nda bir **âyine**, yedi **bâğ**, bir **cennet**, bir **ceyb**, bir hayyât, bir **libâs**, bir mahrec, üç **mülk**, bir **şikâr**, bir **Vâmık** olmak üzere on sekiz beyitte tesadüf edilmiştir.

2. 21. 1. âyine (ayna)

İskender’in ayinesine telmihte bulunarak cihân, aynaya teşbih edilmiştir.

Âşık bu aynada, sevgilisini görmektedir.

Gök nakşı ayan oldu cihân âyinesinde

Yer yüzünü çün kıldı sabâ yeli mücellâ

k. 37/b.1 s.104

“Sabâ rüzgarı yeryüzünü parlatınca cihân aynasından gök nakşı göründü .”

2. 21. 2. bâğ (büyük bahçe)

Dünya içindeki unsurlar- suyuyla, havasıyla, bahçeleriyle ve içinde dolaşan varlıklarıyla- sebebiyle büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Ezhâr-ı rahmet ile muhabbet-simârdır

Bâğ-ı cihânda kaddi nihâli Muhammedin

k. 6-I/b.16 s.35

“Dünya bahçesinde Muhammed’in taze boyu rahmet çiçekleri ile sevginin meyvesidir.

Suwardı bâğ-ı cihâni sehâsı ebri ile

Yemiş yerine cevâhir bitirdi şâh-ı nihâl

k. 22/b.5 s.72

“O saltanat güneşi dünya bağıni cömertlik bulutu ile suladığı için fidanların dalları yemiş yerine cevahir bitirdiler.”

2. 21. 3. cennet

Cihân, içindeki yeşillikler, ağaç ve çiçekler sebebiyle bir cennet olarak teşbih edilmiştir.

Su kevser olup döndü cihan cennete sâkî

Devr eyle ki cennette haram olmadı sahba

k.37/b.7 s.105

“Su Kevser gibi dünyayı cennete benzetti. Ey sâkî dolaş ve kadehi dolaştır ki cennette şarap içmek haram değildir.”

2. 21. 4. ceyb (cep)

Dünya, maddi ve manevi varlıklarla içine pek çok unsuru sığdırışı sebebiyle cebe benzetilmiştir.

Lûtfun nesimi dâmen-i dehri pür eyleyip

Hulkun demiyle doldura ceyb-i cihâni misk

k.13/b.35 s.53

“Lutfunun rüzgârı dünyanın eteğini doldurup ahlakının nefesiyle cihânın cebini güzel misk kokusuyla doldursun.”

2. 21. 5. hayyât (terzi)

Cihân, bizlere ezelden dikilmiş kader elbisesini giydirmesi sebebiyle bir terziye teşbih edilmiştir.

*Sana biçti yine bir hil'ati hayyât-ı cihân
Kim amun dâmeni cûd oldu giribânı kerem
k. 27/b.18 s.86*

“Cihân tarzisi senin için yine bir elbise biçti ki onun eteği cömertlik, elbise yakası ikram oldu.”

2. 21. 6. libâs (elbise)

Cihân, insana bahşedilen hayatın geçiciliği sebebiyle bir elbiseye teşbih edilmiştir.

*Cihân libâsına aldanmasın sakın cânın
Yine çıkarsa gerektir çün ol libâsı cihân
k. 39/b.7 s.111*

“Sakın cânın dünya elbisesine aldanmasın çünkü dünyanın yine onu çıkarması gerekecektir.”

2. 21. 7. mahrec (çıkılacak kapı)

Cihân, hayatın gelip geçiciliğine ve sevgiliye ulaşmak için cândan geçmeye işaret ettiği için kapıya benzetilmiştir.

*Cihân mahrecinden hurûc eyledin
Ki mi'râc-ı kurbe uruc eyledin
k. 2/b.28 s.25*

“Dünya kapısından çıkış eyledin ki yakınlık merdivenine tırmandın.”

2. 21. 8. mülk (ülke)

Âşğın gönlü sevgili tarafından sürekli zapt edildiği, tarumar edildiği için cihân, ülkeye teşbih edilmiştir.

*Ah kim ömrüm cihân mülkünde cânânsız geçer
Ben cihân mülkün n'ederim çün ki cân ansuz geçer
g.53/b.1 s.143*

“Dünya denen şu ülkede eyvah ki ömrüm sevgilisiz geçiyor. Cânın sevgilisiz yaşayıp gittiği bu dünyayı ben ne yapayım.”

2. 21. 9. şikâr (av)

Âşığın gönlünün her daim sevgili tarafından amansızca avlanması sebebiyle cihân, sevgili için bir ava teşbih edilmiştir.

Cihân şikârına şeh-bâz-ı zülfünü salagör

Kebûter-i dil ü cân hod senin şikârındır

g.36/b.3 s.136

“Sen zülfünün doğanını cihân avına sal, zira gönül ve cân güvercini zaten senin avındır.”

2. 21. 10. Vâmık (Vâmık ile Âzra hikâyesinin erkek kahramanı)

Bakir olan sevgilinin âşığın gözükmeye ve ortaya çıkması sebebiyle cihân, Vâmık’a teşbih edilmiştir.

Gonca götürüp burka’ı nâz ile yüzünden

Arz etti cihân Vâmıkına ârız-ı Azrâ

k.37/b.15 s.105

“Gonca, yüzünden nazlı nazlı nikabını kaldırıp cihân Vâmık’ına Azra’nın yanağını gösterdi.”

2. 22. CİNÂN

Cennetler, uçmaklar, bahçeler anlamına gelen “cinân” kavramına Divân’da dört bâğ ve bir tavus benzetmeleriyle beş beyitte tesadüf edilmektedir.

2. 22. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

İçindeki güzellikler, çiçekler, ağaçlar, meyveler, hoş kokular, ırmaklar sebebiyle cinân büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Hecrin cehenneminde yanan mübtelâlara

Kîyun nesîmi bâğ-ı cinândan haber verir

g.87/b.5 s.160

“Senin bulunduğun mekânın rüzgârı ayrılığının cehenneminde yanan tutulmuşlara cennet bahçelerinden haber verir.”

2. 22. 2. tâvus

Cennetten kovuluşu, âşğın ah edişini hatırlatması sebebiyle cinân, tavusa teşbih edilmiştir.

Zülfün ki izârında eder cilveler ey dost

Tâvus-ı cinândır ki açar bâl ü per ey dost

g.15/b.1 s.126

“Ey dost (sevgili) ! Saçların yanağında nazlar cilveler yapar. Cennetin tavus kuşudur ki kanat açar.”

Tavus, çok güzel bir kuş olmasına rağmen dertli bir kuşmuş. O güzel endâmıyla yürürken gözleri ayaklarına takılınca, ayaklarının çirkinliğine üzülerâk âh edermiş. Tâvusun sesi de çirkin olup, ötüşü “âh” kelimesidir. Bunun nedeni tâvusun güzelliğiyle çok gururlanması imiş. Allah onu gururunu kırmak için ayağını ve sesini çirkin yaratmış. Bir efsaneye göre de tâvus, cennette bir kuş iken şeytanın cennete girmesine âlet olmuş ve Âdem ile Havvâ'nın yasak meyveyi yemelerinden sonra cennetten çıkarılmıştır. Cennette ayakları da güzelken Allah ona “ Her yanın süslü olsun, ancak ayakların çıplak kalsın; ayaklarını görünce cenneti ve eski halini hatırlayıp âh et!” buyurmuş ve onu Bâbil'e indirip ayaklarını çıplak eylemiştir. Şimdi tâvus her âh edişte cenneti hatırlarmış. Tâvusun tüyleri göz göz desenli olduğundan göz ile tâvus çok zaman birlikte bulunur. Cebrâîl için “Tâvus-ı Sidre” sıfatı kullanılır. Edebiyatta; açılması, rengârenk oluşu, gezip tozması, salınışı vs.yönlerden sevgiliyle tâvus arasında ilgi kurulur.

2. 23. CÛD

Cömertlik, elaçıklığı manasına gelen “cûd” kavramına Ahmet Paşa Divânı'nda bir bâğ, bir bahâr, altı bahr, bir bârân, dört bulut, bir damen, bir deniz, iki deryâ, iki dest, üç ebr, bir el, bir gülşen, bir havz, bir kân, bir Kevser, bir kulzüm, bir mihr, bir nâme, bir sofra benzetmeleriyle otuz bir yerde tesadüf edilmektedir.

2. 23. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

İçindeki bolluk, bereket, kesafet sebebiyle cömertlik, büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Ey muhit-i keremin katresi umman-ı kerem

Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

k. 20/b.1 s.68

“Ey asillik ve lütuf deryâsının bir katresi, lütuf ummanı olan pâdişâh! Cömertlik bâğı, senin bulut gibi feyiz ve bereket veren avucundan yağan ihsan yağmuruyla doludur.”

2. 23. 2. bahâr

Bahârın yağmur mevsimi olması, bu yağmurların çok bereketli olması, sanki yağmur yerine toprağa inci, yakut saçması, diriltici olması sebepleriyle müşebbehünbih olmuştur.

Cûdun bahârı şöyle dür-efsânlık etti kim

Bezm-i hazanda sebzeze zer saçtı berg ü bâr

k. 33/b.27 s.96

“Cömertliğin bahârı öyle bir inci serpti ki sonbahâr meclisinde sebzenin yaprak ve dalına altın saçtı.”

2. 23. 3. bahr (deniz)

Pâdişâhın cömertliğinin büyüklüğünü, sonsuzluğunu, derinliğini anlatmak için deniz benzetmesi yapılmıştır. Hatta onun cömertliğinin yanında deniz bir sızıntı halindedir.

Bahr-ı cûdun nice şerh ola k'anun reşhasıdır

Hâsıl-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân-ı kerem

k. 20/b.14 s.69

“Senin cömertlik denizin nasıl açıklanabilir ki, elaçıklığı madenin mahsülü ile ihsan denizinin mayası onun sızıntısıdır.”

2. 23. 4. bârân (yağmur)

Yağmur ile birlikte nasıl tabiata canlılık, bolluk, bereket gelirse pâdişâhın cömertliğinin bereketini, bolluğunu anlatmak için de cömertlik yağmura teşbih edilmiştir.

Deryâya düşse katresi bârân-ı cûdunun

Mevc-i miyân güher ola seng-i kenâr lâ'l

k. 12/b.43 s.50

“Cömertlik yağmurunun bir damlası denize düşse kenardaki taşlar dalgaların arasında lal taşı gibi (kırmızı renkli) mücevher olur.”

2. 23. 5. bulut

Nasıl ki bulut vermiş olduğu yağmurularla nisan ayında karaya çıkıp yağmur tanesini yutan sedefe inci oluşturuyorsa, bahâr da tabiatı canlandığından pâdişâhın avucundan dökülen cömertlik de buluta teşbih edilmektedir.

Bir kara toprağım ihyâ-yı memât etmek için

Yağsa cûdun bulutundan nola nisân-ı kerem

k. 20/b.29 s.70

“Kara bir toprak halindeyim, bu kara toprak halindeki ölüyü canlandırmak, hayata kavuşturmak için cömertliğinin bulutundan nisan yağmuru gibi lütuf yağsa ne olur?”

“Ey insanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şübhede iseniz şu muhakkak ki biz sizi topraktan sonra nutfе(sperma) den, sonra alaka (yapışkan bir madde) sonra da uzuvları görünenya da görünmeyen bir et parçasından yaratmaktayız ki, size (ne olduğunuzu) anlatalım. Dilediğimizi de belli bir süreye kadar rahimlerde durdururuz. Sonra sizi bir bebek olarak çıkarırız, sonra da olgunluk çağına gelmeniz için geliştiririz, bununla beraber içinizden kiminizin cânı alınıyor, kiminiz de biraz bilgidenden sonra bir şey bilmemek üzere ömrünün en kötü devresine getiriliyor. Yeryüzünü de sönmüş bir kül halinde görürsün, ama üzerine su indirdiğimiz zaman harekete geçer kabarır ve her dilber çiftten bitkiler bitirir.” (Hac Suresi, 5. Ayet)

“İşte bunlar şüphesiz Allah’ın şüphesiz hak, muhakkak ölüleri diriltiyor ve gerçekten her şeye gücü yetiyor olmasındandır.” (Hac Suresi, 6. Ayet)

2. 23. 6. dâmen (etek)

Elbisenin en geniş, en bol yeri eteklik kısmı olduğu için cömertlik, eteğe teşbih edilmiştir.

Sana biçti yine bir hil'ati hayyât-ı cihân

Kim anun dâmeni cûd oldu giribânı kerem

k. 27/b.18 s.86

“Cihân tarzisi senin için bir elbise biçti ki onun eteği cömertlik, yakası ihsan oldu.”

2. 23. 7. deniz

Sonsuzluğu, genişliği, derinliği temsil etmesi sebebiyle cömertlik denize benzetilmiştir.

Cûdun denizlerinden ağaç çıksa dikseler

Pirûze berg ola budağında simâr lâ'l

k.12/b.30 s.50

“Cömertliğin denizlerinden ağaç çıksa ve dikseler yaprakları firuze (mavi renkli değerli bir taş) olur dallarında meyveler ise lal taşı olur.”

2. 23. 8. deryâ (deniz)

Denizde olduğu gibi sonsuzluğu, genişliği, büyüklüğü belirtmek için cömertlik, denize teşbih edilmiştir.

Nusrat arûsu hüsnine behçet bağıslayan

Deryâ-yı cûd gevheri Şeh Mustafa kani

k.29-IV/b.9 s.91

“Galibiyet gelininin güzelliğini artıran cömertlik denizinin incisi Şeyh Mustafa nerde?”

2. 23. 9. dest (el)

Cömertlik elle yapıldığından, verme işlevini el üstlediğinden cömertlik, ele teşbih edilmiştir.

Sensin ol kân-ı sehâ kimi dest-i cûdundan kaçıp

Düştü deryâ ka'rina kurtulmadı dürr-i semîn

k. 23/b.33 s.77

“O elaçıklığı madeni sensin, kimi cömertlik elinden kaçıp denizin dibine düştü, kıymetli inci kurtulmadı.”

2. 23. 10. ebr (bulut)

Yağmurun toprağa cânlandırması, tabiata bereket getirmesi sebebiyle cömertlik buluta teşbih edilmiştir.

Berk-ı tîğinden ol a'dâ üzre âteş yağdıran

Ebr-i cûdundan dür-efşân oldu ahbâb üstüne

k. 16/b.23 s.59

“Zalim üzerine ateş yağdıran kılıcının şimşeginden ol, dost üzerine inci saçan cömertlik bulutundan ol.”

2. 23. 11. el

Dest kelimesinde olduğu gibi gönülden geçeni elle sahibine ulaştırılması sebebiyle cömertlik, ele teşbih edilmiştir.

Deryâya düştü cûdun elinden dür-i hoş-âb

Ol korkudan edindi kayadan hisâr lâ'l

k. 12/b.36 s.50

“Güzellik suyunun incisi cömertliğin elinden denize düştü. O korku sebebiyle lal taşı kayadan kale yaptı.

2. 23. 12. gülşen (gül bahçesi)

İçinde türlü türlü nebatat ve hayvanat barındırması sebebiyle cömertlik, gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Açılır hulku nesimiyle gül-i gülşen-i cûd

Bezenir lütfu zülâliyle gülistan-ı kerem

k. 20/b.6 s.68

“Onun güzel ahlâkının hafif hafif esen rüzgârıyla cömertlik gülbahçesinin gülleri açılır; lütfunun tatlı suyu ile kerem gülbahçesi süslenir.”

2. 23. 13. havz (havuz)

Akan suyun bir yerde birikmesi sebebiyle cömertlik, havuza teşbih edilmiştir.

*Ebr-i feyzinden erer her yana bâran-ı sehâ
Havz-ı cûdundan olur dopdolu kîzân-ı kerem
k.27/b.20 s.86*

“Bolluk bereket bulutundan her tarafa cömertlik yağmuru yağar. Cömertliğinin havuzundan iyilik lütuf kazanı dopdulu olur.”

2. 23. 14. kân (mâden ocağı, bir şeyin kaynağı)

Bitip tükenmemesi, değerli olması sebebiyle bir maden ocağına teşbih edilmiştir.

*Ne yere kadem bassan ey kân-ı cûd
Olur toprağı Âb-ı Hayvân-ı cûd
k.2/b.89 s.28*

“Ey cömertliğin hazinesi! Nereye ayak basarsan oranın toprağı cömertliğin ölümsüzlük suyu olur.”

2. 23. 15. Kevser (maddi ve manevi çokluk, Cennet’te bir havuzun adı)

Pâdişâhın cömertliği insanlara ulaşması, onları mutlu etmesi sebebiyle Allah tarafından mahşerde müminlere dağıtılması için Hz. Muhammed’in emrine verilen ve içimi son derece hoş olan suya teşbih edilmiştir.

*Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile
Kevseri cûd akıtır ravza-ı Rıdvân-ı kerem
k. 20/b.10 s.68*

“ Sen ne melek huyli meliksin ki senin lutfunun nefesi ile ihsan cennetinin bahçesi cömertlik suyu akıtır.”

2. 23. 16. kulzüm (deniz)

Pâdişâhın sonsuz cömertliği, büyüklüğü, sınırsızlığı bakımlarından denize teşbih edilmiştir.

Bahr-ı Ahzar ne durur kulzüm-i cûdunda habâb

Katre-i feyzi nedir ebr-i dür-efşân-ı kerem

k. 20/b.7 s.68

“Onun cömertlik denizinde bu yeşil deniz (gökyüzü) nedir? Bir kabarcıktır. Feyzinin bir damlası nedir? Lütfunun inci saçan bulutudur.”

2. 23. 17. mihr (güneş)

Işıklarını her yere bolca dağıtması, parıltısı, evrenin yaşam kaynağı olması, herkese eşit dağılması sebepleriyle pâdişâhın cömertliği güneşe benzetilmiştir.

Mihr-i cûdun çemen-i lütfa zer-efşân olalı

Gülşen-i dehri bezer nergis-i bostan-ı kerem

k. 20/b.20 s.69

“Cömertlik güneşin lütuf çemenliğine altın saçalı lütuf bostanının nergisi dünya gülbahçesini süsler.”

2. 23. 18. nâme (kitap)

Pâdişâh ya da paşaların yaptıkları bağışları bir yere kaydetmeleri sebebiyle cömertlik, kitaba teşbih edilmiştir.

Bulmasa nâm-ı şerîfinle şeref nâme-i cûd

Ebter olaydı kamu defter ü dîvân-ı kerem

k. 20/b.12 s.69

“Cömertlik kitabı senin şerefli adınla şeref bulmasaydı bütün lütuf defterleri ve divanları eksik kalırdı.”

2. 23. 19. sofrâ

Açları doyurması, herkese açık olması ve binbir çeşit yiyecek, içeceklerle donatılması sebebiyle cömertlik sofraya teşbih edilmiştir.

Hûblar nice alırsa sabrım âşıkların

Şöyle yağma etti cûdun sofrasından nâm ıyd

k. 34/b.21 s.98

“ Güzeller âşıkların sabrını nasıl alırlarsa senin cömertliğin sofrasındaki bayram ziyafeti de öyle yağmalandı.”

2. 24. DEHR

Dünyâ, zaman, devir anlamlarına gelen “dehr” kelimesine Ahmet Paşa Divânı’nda acûz, bâğ, dâmen, gül-zâr, pîre-zen benzetmeleriyle beş beyitte tesadüf edilmektedir.

2. 24. 1. acûz (kocakarı)

Mürûr-ı eyyamla her canlının yaşlanması sebebiyle zaman, bir kocakarıya teşbih edilmiştir.

Hevâ-yi Yûsuf-ı bahtınla nev-cevân oluban

Acûz-ı dehr Züleyhâ-veş etti arz-ı cemâl

k. 22/b.3 s.72

“Şehzade Bâyezid’in Yûsuf tali’i gibi olan bahtı havasıyla zaman kocakarı Zeliha gibi gençleşti ve cemalini gösterdi.”

2. 24. 2. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Bâğa ekilenlerin zamanla gelişip büyümesi, olgunlaşıp hasat edilmesi sebebiyle dünya, büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Çünkü yerim dehr bâğında dikendir gül gibi

Şiddet-i asr ile bağrım kan olupdur mül gibi

g.304/b.1 s.265

“Zamanın (talih) şiddetiyle bağrım şarap tortusu gibi kan olur çünkü yerim dünya bâğında gül gibi dikendir.”

2. 24. 3. dâmen (etek)

Âşıkların sevgilinin eteğine yapışıp ona yalvarması gibi insanların dünyaya sarılması, yapışması kastedildiği için dünya, eteğe teşbih edilmiştir.

Dâmen-i dehri mu’attar kılmağa enfâs-ı ‘üd

Ahmed’in micmer gibi küynüklü cânın yaktılar

“Öd ağacının kokuları dünyanın eteğini kokutmak için Ahmed’in buhurdan gibi yanan cânını yaktılar.”

2. 24. 4. gül-zâr (gül bahçesi)

Zamanı gelince gül nasıl soluyorsa, bu dünyanın gelip geçici olduğu fikrine istinaden dünya bir gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Gül-zâr-ı dehri terbiyet etseydi himmetin

Bâd-ı hazândan irmez idi şemme-i elem

k. 6-II/b.6 s.36

“Senin gayretin dünyanın gül bahçesini terbiye etseydi sonbahâra varmazdı kederinin kokusu.”

2. 24. 5. pîre-zen (kocakarı)

Acûz kelimesinde olduğu gibi, gelip geçici olması sebebiyle dünya, kocakarıya teşbih edilmiştir.

Nazmın arûsu gayretine dehr-i pîre-zen

Her gün takar kulağına bir dürr-i şâh-vâr

k.33/ b.30 s.96

“Şu zaman kocakarısı benim gelin gibi olan nazmımı kıskanıyor da her gün kulağına pâdişâhlara layık bir inci takıyor.”

2. 25. DERD:

Gam, keder, kasâvet, tasa, kaygı; acı, sızı, ağrı anlamlarına gelen “**derd**” kavramına Divân’da bâr-gâh, bâzâr, el, kıssa, mâcerâ, metâ‘ benzetmeleriyle altı yerde rastlanmaktadır.

2. 25. 1. bâr-gâh (yüksek divan)

Herkesin bilip varamadığı, yalnızca sahip-derunların ulaşabildiği bir durum olması sebebiyle derd, yüksek bir divana benzetilmiştir.

*Her zâhirî ne bile mahabbet tarîkini
Kim bâr-gâh-ı derdine sâhib-derûn gider
g.74/b.3 s.154*

“Her görünen ne bilsin sevgi yolunu ki derdinin yüksek divanına içten sahip olan (içini bilen) girer.”

2. 25. 2. bâzâr (pazar, çarşı)

Dermân sermâye olunca dert de harareti fazla olan bir pazara teşbih edilmiştir.

*Câm-ı ezel ser-mestiyim sâki mey-i rahşânı sun
Bâzâr-ı derdim germdir ser-maye-i dermânı sun
g.223/b.1 s.226*

“Ezel kadehinin sarhoşuyum ey sâkî parlak kadehi sun. Derdimin pazarı sıcaktır çare olacak birikimi (parayı) sermâyeyi sun.”

2. 25. 3. el

Elin kavrama, sıkma, nefes aldirmama, boğma vasıfları sebebiyle dert, ele teşbih edilmiştir.

*Ahmed inler dert elinden lik ben
Ederim dermân elinden el-gıyâs
g.23/b.7 s.130*

“Ahmet dert elinden dolayı inler lakin ben elinden dermân için yardım istiyorum.”

2. 25. 4. kıssa (hikâye, macera)

Dilden dile anlatılması sebebiyle dert, hikâyeye teşbih edilmiştir.

*Zülfün ucundan yazarsam Ahmed'in sevdâların
Defter ü tûmâra sığmaz kıssa-i derdim benim
g.210/b.6 s.220*

“Saçının ucundan Ahmed'in sevdalarını yazarsam derdimin hikâyesi tomar tomar defterlere sığmaz.”

2. 25. 5. mâcerâ

Uzun olması, ne zamana ne deftere sığmaması, âşığın onu kâğıda yani gönlüne yazması sebebiyle derd, maceraya teşbih edilmiştir.

Eşkim ruhumda hûn ile cedveller eyleyip

Bu mâcerâ-yi derdimi yazdı hezâr bâr

k. 33/b.18 s.95

“Gözyaşım yüzümde kanlı cetveller peyda etti de bu derdimin macerasını bin kez yazdı.”

2. 25. 6. metâ‘ (sermâye, mal)

Âşığın cânı nakd, gönlü müşteri, gözü satıcı olunca derdi de satılacak mala teşbih edilmiştir.

Metâ-ı derdine dil vermez idi cân nakdin

Ger olmasaydı ara yerde gözlerim dellâl

k. 22/b.34 s.74

“Eğer gözlerim sokaklarda satıcı olmasaydı gönül derdinin metâna cân nakdini vermezdi.”

2. 26. DERD Ü BELÂ

Gam, keder, kasâvet, tasa, kaygı; acı, sızı, ağır anlamlarına gelen “**derd**” ve âşığın çektiği gam, keder, musibet, âfât, cezâ, gayet zor iş, büyük gaile demek olan “**belâ**” kavramı ile ilgili olarak Divân’da birlikte bir beyitte ev benzetmesine tesadüf edilmektedir.

2. 26. 1. ev

Âşığın yakasını kaptırması ve daimi sakini olması sebebiyle derd ü belâ, âşığın içinde yaşamış olduğu eve teşbih edilmiştir.

Derd ü belâ evin nice derd etmesin k’anun

Müşâtâk idi cemâline hûr-ı cinân dahi

k. 29/II-b.6 s.90

“ Dert ve belâ evini nasıl dert etmesin ki onun güzelliğine Cennet’in hurileri bile özlem duymakta.”

2. 27. DERMÂN

İlâç; çâre; tâkat, kuvvet, güç manasında kullanılan “**dermân**” kavramı ile ilgili bir beyitte **ser-mâye** benzetmesi yapılmıştır.

2. 27. 1. ser-mâye

Sevgilinin âşığına lütf etmesi, iltifat ve ikramda bulunması sebebiyle, **dermân**, âşığın nakdine, sermâyesine teşbih edilmiştir:

Câm-ı ezel ser-mestiyim sâki mey-i rahşânı sun

Bâzâr-ı derdim germdir ser-maye-i dermânı sun

g.223/b.1 s.226

“Ezel kadehinin sarhoşuyum ey sâkî parlak kadehi sun. Derdimin pazarı sıcaktır çare olacak birikimi (parayı) sermâyeyi sun.”

2. 28. DEVLET

Bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk; büyük saadet zenginlik, baht, talih, kut, büyük rütbe, mevki anlamlarına gelen “**devlet**” kavramı ile ilgili olarak Ahmet Paşa Divânı’nda bir **âfitâb**, bir **arûs**, iki **at**, bir **bahâr**, bir **bedr**, bir **dıraht**, iki **esb**, bir **fürûğ**, bir **gül**, bir **güneş**, üç **hurşîd**, bir **hümâ**, bir **mekâtib**, bir **mekteb**, bir **mi’mar**, bir **nev-bahâr** olmak üzere yirmi yerde **benzetme** yapılmıştır.

2. 28. 1. âfitâb (güneş)

Her tarafı hükmü altına alması, aydınlık saçması ve aydınlığı her tarafa yayması sebepleriyle güneşe teşbih edilmiştir.

Hak-i siyehde gör nice pinhân olup yatar

Ol devlet âfitâbı ki gerdûn penâh idi

k. 29-III/b.9 s.91

“Felek sığınağı olan o devlet güneşi bak ki kara toprakta nasıl gizlenmiş yatıyor.”

2. 28. 2. arûs (gelin)

Eve yeni gelen gelinin o hâne halkı için mutluluk kaynağı olması sebebiyle devlet, geline teşbih edilmiştir.

Arûs-ı devletin olmazdı mübtelâsı bu halk

Sevâd-ı der-gehin olmasa rûy-ı şevkete hâl

k.22/b.14 s.72

“Dergâhının uzaktan görünen karartısı, şevket ve azamet yüzünün beni olmasaydı bu halk devlet gelininin mübtelası olmazdı.”

2. 28. 3. at

Pâdişâhın başa geçmesi ata binmek olarak düşünüldüğünden yüksekliği ve hızı sebebiyle devlet, ata teşbih edilmiştir.

Ey ol ki devlet atına olduğu dem süvâr

Pür-anber oldu dâmen-i sahrâ vü kûh-sar

k. 41/b.1 s.112

“Ey o ki devletin atına süvari (binici) olduğu zaman çölün eteği ve dağlık alanlar güzel kokuyla dolardı.”

2. 28. 4. bahâr

En adaletli, ılıman, güzel mevsim bahâr olduğu için devlet, bahâra teşbih edilmiştir.

Devlet bahârı ayşına aldanma kim bu nûş

Bir baldır ki illet-i niş-i belâ imiş

k. 29-I/b.5 s.89

“Devletin ilkbahâr mevsimi gibi yaşayışına aldanma ki onda içilen şarâb birçok belâ ve mihnetin sebebidir.”

2. 28. 5. bedr (dolunay)

Ayın en ışıklı olduğu devresi olması sebebiyle devletin parlaklığı, yükselişi düşünülmüş, bu sebeple devlet, dolunaya benzetilmiştir.

Yâ Rab bu devlet bedrini kurtar husûf-ı za'fdan

İzzet göğünde ol meh-i tâbana sıhhat yaraşır

k.32/b.16 s.94

“Ey Allahım! Bu devlet dolunayımı (pâdişâhı) ay tutulması za’findan kurtar. O parlak aya yücelik göğünde sıhhat yakıştır.”

2. 28. 6. dıraht (ağaç)

Faydalı olması, insanların sırtını vererek ona dayanması sebebiyle devlet, ağaçta teşbih edilmiştir.

Hayfâ ki düştü toprağa bâd-ı fenâ ile

Devlet dırahtı kim kamuya tekye-gâh idi

k. 29-III/b.11 s.91

“Çok acırım ki cümlelerin dayandığı o devlet ağacı yokluk rüzgârıyla toprağa düştü.”

2. 28. 7. esb (beygir)

Pâdişâhın liderlik vasfı ve başa geçmesi düşünülmesi sebebiyle devlet, ata teşbih edilmiştir.

Murg-ı nusrat şâh-sâr-ı râyetinde hoş-nevâ

Esb-i devlet hayl-ı âlem-gîrinin yek-rândır

k. 15/b.34 s.57

“Galibiyet kuşu sancağının ağaçlığında güzel sesli, devlet atı cihâmı tutan ordunun cins atıdır.”

2. 28. 8. fûrûğ (ışık, nur, parlaklık)

Pâdişâhın aydınlık vermesi, yol açıcı olması, karanlığa hükmetmesi sebebiyle devlet, ışığa benzetilmiştir.

Fûrûğ-ı devletin etti mazîk-i çarhı münir

San açtı Yûsuf-ı Mısır bu çâh içinde cemâl

k. 22/b.2 s.72

“Devletin ışığı dünyanın sıkıntısını nurlandırdı. Mısır’ın Yûsuf’u bu kuyunun içinde yüz güzelliği ile şöhret buldu.”

2. 28. 9. gül

Son derece hoş ve güzel olmasına rağmen çabuk solması kastedilerek devlet, güle teşbih edilmiştir.

Derdâ ki soldu şol gül-i devlet ki bâğ-ı mülk

Beslerdi nâz ile anı çok sal ü mâh idi

k. 29-III/b.10 s.91

“Vah yazık ki mülk bâğının aylar ve yıllardan beri naz ile beslediği o devlet gülü soldu.”

2. 28. 10. güneş

Aydınlık vermesi, her yeri ısıtması, hâkimiyeti sebebiyle devlet, güneşe teşbih edilmiştir.

Devlet güneşi doğmasa başıma ne tan kim

Gam gecesi zülfün gibidir nâ-mütenâhi

g.339/b.2 s.282

“Devlet güneşi başıma doğmasa buna şaşılır mı ki saçın gibi olan keder gecesi sonsuzdur.”

2. 28. 11. hurşîd (güneş)

Güneş kelimesinde olduğu gibi ısı ve ışık vasıflarından dolayı devlet, güneşe benzetilmiştir.

Eger burc-i sa'adetten gurûb ettiyse bir kevkeb

Cihâna fer veren hurşid-i devlet pâ-y-dâr olsun

mukatta'at 30/1 s.303

“Eğer saadet burcundan bir yıldız battıysa dünyaya ışık veren devletin güneşi sürekli olsun.”

2. 28. 12. hümâ

Uçurulması ve kimin başına konarsa o kişinin pâdişâh olması ve Hümâ göklerde uçunca gölgesi kimin başına düşerse o kişinin ilerde pâdişâh olacağı inancına bağlı olarak devlet- hümâ ilişkisi kurulmuştur. Yüksek bir değer oluşu bakımından devlet hümâyâya teşbih edilmiştir.

*Devlet hümâsı âleme açtıkça bal ü per
Anka-yi himmetin dü cihânı ede şikâr*

k. 41/b.14 s.113

“Devletin hümâ kuşu dünyaya kol kanat açtıkça gayretin anka kuşu iki dünyayı da avlar.”

Kaf dağında, Okyanus adalarında veya Çin’de yaşadığına inanılan efsânevi bir kuş olan hümâ serçeden biraz büyük, yeşil kanatlı, sarı gagalı, boz saksağanı andırır bir kuşmuş. Eskiden bir meydânda Hümâ uçurlar ve kimin başına konarsa o kişi pâdişâh olurmuş. Yine Hümâ göklerde uçunca gölgesi kimin başına düşerse o kişi ilerde pâdişâh olurmuş. Bu kuşun ayaksız olduğu ve dirisinin ele geçmediği söylenir. Kemikle beslenir ve hiçbir kuşu incitmezmiş. Edebiyatımızda refah, kudret ve mutluluğa giden bir baht açıklığının sembolü olarak anılır. Çok zaman Ankâ ve Sîmurg ile karıştırılmıştır. Hümâ, divan şiirindeki sevgiliyi andırır. Sevgili de hangi âşığına iltifat ederse o, devlete ermiş olur.

2. 28. 13. mekâtib (okullar)

Yeni talebeler yetiştirmesi ve aşkın devam ettirilmesi sebebiyle devlet, okullara benzetilmiştir.

*Yazmış ezel kitâbına takdir kâtibi
Kim nâmın ile zeyn ola devlet mekâtibi*

mukatta’ât 33/1 s.303

“YAZICISI ezel kitabına değerini, beğenisini yazmış ki adın ile süslensin devlet okulları.

2. 28. 14. mekteb (okul)

Pâdişâhın mutlak bilgiye ulaşmış olması kastedilerek devlet, okul olarak teşbih edilmiştir.

*Mekteb-i devlette almış Rûh-ı Kudsîden sebak
Ma’rifet dersinde söz kor kutb-ı aktâb üstüne*

k. 16/b.24 s.59

“Devletin okulunda ilahi gerçeği kavramış ruhtan(ermişlerden) ders almış hüner ve ustalık dersinde efendilerin sözü üzerine söz söyler.”

2. 28. 15. mi'mar

Şeyh Tacüttin'in yücelik ve yükseklik vasıflarından dolayı devlet, mimar olarak teşbih edilmiştir.

Akl anda mühendisdir ü devlet ana mi'mar

Hazm anda mübâşirdir ü tâli ana bennâ

k. 11/b.17 s.43

“Akıl onda mühendistir ve devlet ona mimardır. Karar onda işe başlayandır ve aklın ardından giden mimardır.”

2. 28. 16. nev-bahâr (ilkbahar) :

Sevgilinin yüzünün güzelliği Âşık için dünyayı diri tutan dünyaya bahâr havası yaşatan bir konumdadır. Bundan dolayı (Âşık için) en önemli zenginlik ve devlettir.

Dâ'imâ âlem cemâlin gül gibi hurrem tutan

Nev-bahâr-ı devlet-i Sultân Muhammed Hânıdır

k. 15/b.23 s.56

“Güzelliğin gibi dünyayı her zaman gül gibi sevinçli, güleryüzlü tutan, Sultân Mehmed Hanın ilk bahâr gibi olan devletidir.”

2. 29. DİL Ü CÂN

Gönül, yürek, kalp anlamlarına gelen “dil” ile ruh, hayat, yaşayış, gönül anlamlarına gelen, insanın hayat kaynağı olan “cân” kavramları birlikte bâğ u bahâr, bende, esir, hasta, hücre, insan, Kâ'beteyn, karâr-gâh, kârbân, kebûter, leşker, memleket, metâ', murg, mülk, sayrı, şikâr, pûte benzetmeleriyle birer kez olmak üzere on sekiz yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 29. 1. bâğ u bahâr

Sevgilinin yüzü gül, boyu süs olması ve cânın da bunları içinde hıfzetmesi sebebiye, dil ü cân, bâğ u bahâra teşbih edilmiştir.

Gül yüzün bâğ u bahâr-ı dil ü cânıdır Çelebi

Servin ârâyiş-i bostân-ı revândır Çelebi

g.322/b.1 s.273

“Ey çelebi! Gül yüzün gönlün bahârı, bahçesi ve cânıdır. Boyun bahçenin yürüyen süsüdür.”

2. 29. 2. bende (kul, köle)

Sevgiliye teslim olması sebebiyle dil ü cân, köleye benzetilmiştir.

Dil ü cân bende düşmüştür çöz ol gisû-yi miskîni

Ayağa salma yazıktır şehâ bir iki miskini

g.343/b.1 s.284

Ey pâdişâh (sevgili) ! Cân ve gönül saçlarına tutulup köle olmuştur yazıktır ayağa düşürme bir iki zavallıyı çöz o saçlarının düşkünlerini.”

2. 29. 3. esir

Âşık sevgilinin kayıtsız şartsız hükümramlığını kabul ettiği için dil ü cân, esire teşbih edilmiştir.

Ne revâdır ki dil ü cân dan esirin varken

Taka zincir sabâ boynuna zülfün şikenî

g.305/b.2 s.265

“Bu kadar gönülden esirin varken sabah rüzgârının saçlarının kıvrımlarını boynuna zincir yapması uygun mudur?”

2. 29. 4. hasta

Âşığın derdine çare olacak tek kişinin sevgili olması ancak onun âşığın yüz vermemesi sebebiyle dil ü cân, hastaya teşbih edilmiştir.

Gamzeler zahmın urar cân ü gönül hastasına

Ki lebin dâr-ı şifâsında devâlar düzülür

g.105/b.4 s.169

“Gönül hastasına yan bakışlar eziyet eder, yaralar açar ki çaresi dudaklarının şifa kapısında bulunur.”

2. 29. 5. hücre

Âşık sevdiğinin aşkını gönlüne hapsettiği ve gizlediği için dil ü cân,
hücreye teşbih edilmiştir. Âşığın gönlü bu hücrede kasvetle daralmıştır.

Teng ü târ etti gözüm hecri velî şem'-i hayâl

Şükr kim bârî dil ü cân hücresin rûşen tutar

g.95/b.4 s.165

“Sevgilinin ayrılığı dünyayı gözüme karanlık ve dar getirdi; bereket versin hayalinin mumu imdada yetiştirdi de gönül ve cân hücremi, odamı aydınlattı.”

2. 29. 6. insan

Gönül dile gelerek derdini anlatamayınca yanar. Bu sebeple dil ü cân,
insana teşbih edilmiştir.

Dil ü cân vasf edemez derd-i derûnun haberin

Ciğeri dağ olanın kimse belâsın ne bilir

g.59/b.4 s.147

“İçerdeki derdin ne olduğunu gönül de cân da yeterince anlatamaz, ciğerinde ateş yananın çektiğini bir başkası bilemez ki!”

2. 29. 7. Kâ'beteyn

Kutsallığı, yüceliği sebebiyle dil ü cân, iki Kâ'be'ye teşbih edilmiştir.

Ey tâs-ı âşkına dil ü cân kâ'beteyn olan

Nerd-i gamında hasret ile zârından senin

g.153/b.7 s.192

“Ey (sevgili) Senin kederinin tavalasında hasret ile ağlamaktan, aşkınım üzüntüsüne gönül ve cân iki Kâ'be (Mekke'deki Kâbe ve Kudüs'teki Mescid-i Aksâ) gibi oldu.”

2. 29. 8. karar-gâh (bir yerde oturup dinlenilecek yer)

Âşığın durup dinlendiği, soluklandığı yer olması sebebiyle dil ü cân,
karargâha benzetilmiştir.

Kevser dudağın olursa tan mı?

Cân ü gönülün karâr-gâhı

g.321/b.7 s.273

“Cân ve gönlün karâr-gâhı Kevser dudağın olursa bu ayıplanır mı?”

2. 29. 9. kârbân (kervan)

Âşığın gönlünün ve cânının hep sevgilinin peşinde olması, ardı sıra gitmesi sebebiyle kervana teşbih edilmiştir.

Kârbân-ı dil ü cân oldu revân sen gideli

Ne garîb olmuşum ey munis-i cân sen gideli

g.310/b.1 s.268

“Sen gideli gönül ve cân kervanı da gitti. Ey cânâ yakın sevgili! Sen gideli ne garip kaldım.”

2. 29. 10. kebûter (güvercin)

Âşığın gönlü sevgilinin avlamasını beklediği için bir güvercine teşbih edilmiştir.

Cihân şikârına şeh-bâz-ı zülfünü salagör

Kebûter-i dil ü cân hod senin şikârındır

g.36/b.3 s.136

“Sen zülfünün doğanını cihân avına sal, zira gönül ve cân güvercini zaten senin avındır.”

2. 29. 11. leşker (asker)

Âşık sevgilinin güzelliği karşısında kendisini savunduğu, direndiği için dil ü cân, askere teşbih edilmiştir.

Saldı zülfün kim şikest ede dil ü cân leşkerin

Ehl-i islâm üstüne n'ederdi bir bî-din salıb

g.12/b.2 s.124

“Gönül ve cân askerini kırıp geçirsin diye saçlarını saldı. İslam mensubu eğer üzerine dinsiz biri salırsa ne yapardı?”

2. 29. 12. memleket

Âşığın cânı ve gönlü sevgili tarafından zaptedilecek bir toprak sayıldığı için dil ü cân, memlekete teşbih edilmiştir.

Rahm eyler isen vakt durur kim gam-ı aşkın

Saldı dil ü cân memleketine sipeh ey dost

g.21/b.3 s.129

“Ey sevgili! Aşkının üzüntüsü gönül ve cân memleketine ordu gönderdi ki sen esirgediğin koruduğun zaman durur.”

2. 29. 13. metâ‘ (sermâye, mal)

Âşık, aşk pazarında cânını ve gönlünü satıya çıkarması sebebiyle dil ü cân, metâyâ benzetilmiştir.

Cân u dil versem nola lâ'line kim

Yok bahaya istenir evvel metâ

g. 138/b.2 s.184

“Cânımı ve gönlümü dudaklarının uğruna versem ne olur ki önce metâ yok pahaya istenir.”

2. 29. 14. murg (kuş)

Sevgiliye ulaşma arzusuyla yanıp tutuşan âşığın hayatta tek istediği vuslattır. Gönlün kıpır kıpır olması, ele avuca sığmaması sebebiyle dil ü cân, kuşa benzetilmiştir.

Sidre kaddin fikrine uçmak dil ü cân murgunun

Müntehâ-yı ârzûsu gâyet-i âmâlidir

g.49/b.5 s.142

“Boyunun en yüksek mertebesine ulaşmak niyeti(fikri) , gönül ve cân kuşunun son arzusu son emelidir.”

2. 29. 15. mülk (ülke)

Sevgilinin güzelliği, ulaşılması ve elde edilmesi zor olduğu için kuşatılıp ele geçirilmeye çalışılan bir ülke gibi teşbih edilmiştir.

Tapına cân ü gönül mülkün müsehhar kılmağa

Her taraftan çekti leşker kâkül-i müşgîn-i dost

k. 18/b.28 s.63

“Cân ve gönül, mülkünü ele geçirip tapmak için her taraftan asker çekti simsiyah mis kokulu perçemin (kâkülün) (ey) dost”

2. 29. 16. pûte (nişân tahtası)

Âşığın cânı ve gönlü sevgilinin her saldırısına açık olduğu için dil ü cân, nişân tahtasına benzetilmiştir.

Gamzen okuna ey kemân-ebri

Dil ü cân pûtesin nişân buldun

k.24/b.12 s.79

“Ey kaşı keman gibi olan sevgili! Yan bakışımın okuna nişân tahtası olarak cân ve gönlü buldun.”

2. 29. 17. sayrı (hasta)

Âşığın acı çekmesi, sıkıntı içinde olması ve dermân araması sebebiyle dil ü cân, hastaya benzetilmiştir.

Verirdi şifâ cân ü gönül sayrılığına

Bir lokma kebâb olsa rakibin ciğerinden

g.238/b.6 s.233

“Cân ve gönül hastalığına rakibin ciğerinden bir lokma kebab olsa şifa verirdi.”

2. 29. 18. şikâr (av)

Sevgili yan bakışlarıyla âşıklarımı kendisine ram ettiği için, âşığın cânı ve gönlü ava benzetilmiştir.

Kaşın kemânı remz ile sayyâd-ı gamzene

Efsûnlar öğretir ki dül ü cân şikâr ede

g.280/b.10 s.254

“Keman gibi olan kaşın yan bakışımın avcısı işaretle öyle sihirler öğretir ki gönül ve cânı avlasın.”

2. 30. DİN

Allah'a inanma ve bağlanma demek olan “dîn” kavramına kadd, kale benzetmeleriyle iki yerde tesadüf edilmektedir.

2. 30. 1. kadd (boy)

Doğruluğu ve sahihliği sebebiyle Müslümanların dini, sevgilinin boyuna benzetilmiştir.

Dedim kaddin dil ü dini müselmânlar gibi doğru

Hat-ı tersâ gibi n'îçindir ol zülf-i dü-tâh eğri

g.332/b.4 s.278

“Sevgiliye, boyun Müslümanların dini ve gönlü gibi doğru da, acaba kıvrımlı zülfün, Hristiyan yazısı gibi neden eğri büğrü, diye sordum.”

2. 30. 2. kale

Sağlamlığı, ele geçirilmesi zor olması sebebiyle din, kaleye benzetilmiştir.

Dil mülkün açdı kal'a-ı din oldu kirpiğin

Şükrâne al bu fetha ki resm- i kadîmdir

g.32/b.9 s.135

“Ey sevgili! Kirpiğin gönül mülkünü ele geçirdi ve din kalesi oldu, bu açılışı iyilik nişanesi kabul et çünkü bu eski bir usuldür.”

2. 31. DÜNYÂ

İçinde yaşadığımız âlem, yer yuvarlağı demek olan “dünyâ” ile ilgili Divân'da Ahmet Paşa üç beyitte çemen, harâc, sarây benzetmelerini kullanmıştır.

2. 31. 1. çemen

Bin bir türlü varlığı barındırması, onlara ev sahipliği yapması sebebiyle dünya, çemene benzetilmiştir.

Hulkun gülü dünyâ çemenin ede mu'attar

Nice ki mu'attar kıla gül-zâr-ı benefşe

k.25/b.52 s.84

“Menekşe gül bahçelerini güzel kokuttuğu gibi senin güzel ahlakının gülü de dünya çemenliğini rayihadar etsin.”

2. 31. 2. harâc

Pâdişâhın kudreti, yüceliği karşısında dünyanın hizaya gelmesi sebebiyle, dünya harâca teşbih edilmiştir.

Dünyâ harâcı dürc-i hazinende derc olup

Her gün kapında harc ola yüz bin katâr lâ'l

k.12/b.59 s.51

“Dünyanın haracı senin hazinenin kutusunda birikip her gün kapında yüz bin hayvan yükü lal taşı vergisini (haracını) verir.”

2. 31. 3. sarây

Pâdişâhın seçkinliğine işaret edilerek dünya saraya teşbih edilmiştir.

Ulyâ serîri oldu visâlinle pür-sürûr

Dünyâ sarâyı oldu hisâlinle müşg-bâr

k. 41/b.8 s.112

“Kavuşmanla mekanlar daha çok sevinçle doldu. Dünya sarayı tabiatınla huylarınla mis kokularla doldu.”

2. 32. ECEL

Muayyen olan vâde, ömrün sonu, hayâtın son demi anlamlarına gelen “ecel” ile ilgili Ahmet Paşa Divânı’nda bir yerde **bârân** benzetmesi yapılmıştır.

2. 32. 1. bârân (yağmur)

Aniden bastırması, geriye gözyaşından başka bir şey bırakmaması sebebiyle ecel, yağmura benzetilmiştir.

Tiğ-i kahrın kanda kim oynadı berk-i sûz-nâk

Bir azâb ebrin sürer k'anun ecel bârânıdır

k.15/b.31 s.57

“Kahr kılıcın yakıcı bir şimşek gibi nasıl oynadı ki onun ecel yağmuru olan bir azab bulutunu sürükler.”

2. 33. ELEM

Ağrı, acı, sızı, sancı; keder, dert, maddi ve mânevi ızdırıp demek olan “elem” ile ilgili Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte bâd benzetmesi yapılmıştır.

2. 33. 1. bâd (rüzgâr)

Önüne geleni sürüklemesi, tozu dumana katması sebebiyle elem, rüzgâra teşbih edilmiştir.

Hüsn-i ruhunda gül gibi âlem cemâlin zeyn eden

Bâd-ı elemden bu ruh-i handâna sıhhat yaraşır

k. 32/b.2 s.93

“Ruhunun güzelliğinde gül gibi âlemin güzelliğini süsleyen (kişiye) keder rüzgârından (çok) bu gülen ruha sağlıklı olmak yakışır.”

2. 34. ENDİŞE

Düşünce; vesvese, merak, kaygı; gam, keder, şüphe; korku demek olan “endişe” kavramına bir beyitte dest benzetmesi ile rastlanmaktadır.

2. 34. 1. dest (el)

Sıkması ve kasvet vermesi sebebiyle endişe, ele teşbih edilmiştir.

Dest-i endişe nikâb açtı ruh-i hüsnünden

Ki urur zülfü arûsu saçına şânemizi

g.345/b.5 s.285

“Korkunun eli peçesini açtı ruhunun güzelliğinden ki zülûf gelini saçına tarağımızı vurur”

2. 35. EZEL

Başlangıcı olmayan, geçmiş zaman, öncesizlik [zıddı ebed] anlamlarına gelen “ezel” kavramı ile ilgili olarak Ahmet Paşa bir **câm**, bir **kitâb**, bir **mekteb**, iki **nakkâş**, üç **subh** olmak üzere sekiz beyitte benzetme yapmıştır.

2. 35. 1. câm (kadeh)

Ezel meclisinde ruhların Allah’ın onlara seslenmesiyle sarhoş şekilde yeryüzüne inmiş olmaları sebebiyle ezel, kadehe benzetilmiştir.

Câm-ı ezel ser-mestiyim sâki mey-i rahşânı sun

Bâzâr-ı derdim germdir ser-maye-i dermânı sun

g.223/b.1 s.226

“Ezel kadehinin sarhoşuyum ey sâkî parlak kadehi sun. Derdimin pazarı sıcaktır çare olacak birikimi (parayı) sermâyeyi sun.”

2. 35. 2. kitâb

Sevgilinin adının âşık için kutsallığı sebebiyle kayıt defterlerinde en başa yazıldığı kabul edilir ve her kitap sevgilinin adıyla başlamalıdır.

Yazmış ezel kitâbına takdir kâtibi

Kim nâmın ile zeyn ola devlet mekâtibi

mukatta’ât 33/1 s.303

“Yazıcısı ezel kitabına değerini beğenisini yazmış ki adın ile süslensin devlet okulları.”

2. 35. 3. mekteb (okul)

Mutlak bilginin öğretilmesi sebebiyle, sonu ve başlangıcı olmayan ezel, okula teşbih edilmiştir.

Levh ü kalemle zeyn olalı mekteb-i ezel

Râyn önünde pîr-i hured ders-hân imiş

k. 26/b.13 s.85

“Ezel mektebi levh ve kalem ile süsleneli senin fikrinin önünde akıl ihtiyarı ders okumuştur.”

2. 35. 4. nakkâş

Âlemlerin yaratıcısı olan Allah'ın tanzimdeki mükemmelliği sebebiyle, ezel, nakkaşa benzetilmiştir.

Cenneti şol denli ta'zim etti nakkâş-ı ezel
Kim senin nâm-ı şerifin yazdı ebvâb üstüne
k.16/b.25 s.59

“Ezel nakkaşı cenneti öyle güzel ululadı ki senin mubarek ismini kapıların, bölümlerin üzerine yazdı.”

2. 35. 5. subh (sabah vakti)

Elest bezmine atfen, ruhların Allah'ın sözüyle sarhoş olarak yeryüzüne indikleri vaktin aydınlığı sebebiyle ezel, sabah vaktine benzetilmiştir.

Hak livâ-yi aşkıni subh-ı ezelde Ahmed'in
Mihr-i hüsnün gibi ey meh âsumân-gir eylemiş
g.131/b.5 s.182

“Ey ay gibi parlak güzel! Allah Ahmed'in aşkıni sancağını senin güzelliğinin güneşi gibi ezel sabahında göğe kadar yükseltmiştir.”

2. 36. FAZL

Fazla, ziyâde, artık, bâki; fazlalık, üstünlük; iyilik, fazîlet, erdem, lûtufluk; iki sayının birbirinden olan farkları anlamlarına gelen “fazl” kavramı ile ilgili olarak Divân'da bir beyitte gül-zâr benzetmesi yapılmıştır.

2. 36. 1. gül-zâr (gül bahçesi)

Kişiyi manevi yönden zenginleştirmesi, güzelleştirmesi sebebiyle fazl, gülbahçesine benzetilmiştir.

Müstedâm olsun cihân bâğında cûdun ebri kim
Fazl gül-zârı onun perverde-i ihsândır
k. 15/b.43 s.57

“Dünya bahçesinde cömertliğin bulutu sürekli olsun ki fazilet gülbahçesi onun iyiliği ile yetişmiştir.”

2. 37. FELEK, ÇARH

Devreden, dönen anlamlarına gelen “felek ve çarh” kelimeleri bir âhû, bir âhûr, bir âyine, bir bişe, bir burc, bir bustân, iki çenber, bir çeng, bir defter, bir dîv, iki dolâb, bir dürc, bir ezhâr, bir fülk, bir gûş, bir gülzâr, bir hayyât, bir hokka, bir hurşid, sekiz insan, bir kâtib, bir Mısr, bir mah, bir mir’at, bir nîş, bir nokta, dört pir, bir rahm, bir saray, bir sarraf, bir saz, bir simurg, bir şem’, dört tâk, bir tâs, iki tir, bir top olmak üzere elli üç yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 37. 1. âhû (ceylan)

İnsan mutlak kader karşısındaki aczi sebebiyle felek, ceylana benzetilmiştir. Aslan kelimesi ile ahu kelimesinin bir arada kullanılması da av-avcı imgesini ortaya koyar.

Âhû-yı felek gördü seher şîr-i livânı

Hûn-i cigerinden dil-i subh oldu dem-âlâ

k.11/b.66 s.45

“Felek ahusu (olan güneş) seher vakti senin sancağının arslanını görünce ciğerinin kanıyla şafak Âşıkâr oldu.(güneş kızıklar içinde doğdu)”

2. 37. 2. âhûr (ahır)

Gece ve gündüzü daima birbirlerinin yerini alan birer ata benzettiği için, felek, bu atların barındığı bir ahıra benzetilmiştir.

Kandîl-i zerle zînet olup âhûr-ı felek

Çıktıkça andan edhem-i şeb eşheb-i nehâr

k. 41/b.11 s.113

“Gecenin karayağız atı gündüzün beyaz kır atı ondan çıktıkça feleğin ahır altından kandille süslenir.”

2. 37. 3. âyine (ayna)

Her türlü hali gösterdiği, yansıttığı için felek, aynaya teşbih edilmiştir.

Nice misâl göstere âyine-i felek

Ol nev- ‘arûs-ı hüsne ki misli adîmdir

g.32/b.2 s.134

“Feleğin aynası, güzelliğin yeni gelinine nasıl misal gösterebilir ki; onun misli, benzeri yoktur.”

2. 37. 4. bişe (orman)

Etrafı kaplaması, sınırsızlığı sebebiyle felek, ormana benzetilmiştir.

Meger ki bişe-i gerdûnda gördü zerrîn şîr

Ki sebze-zâr-ı zümürüdde kaçtı sîmin reng

k. 21/b.4 s.70

“Güneş aslanını felek ormanında gören gümüş renkli ay taze, yeşil bahçeden kaçtı.”

2. 37. 5. burc (kale)

Feleğin cilvelerinin önceden sezilmesi mümkün olmadığı için felek, kaleye teşbih edilmiştir.

Âteş-i mihrinle kızdırdı güneş bir tabl-ı nûr

K'urula burc-ı felekde subh-ı hüsnün nevbeti

g.350/b.5 s.287

“Güneş bir ışık davulunu güneşinin ateşiyle kızdırdı ki feleğin kalesinde güzellik sabahının davulu vurulur. “

2. 37. 6. bustân (gül ve çiçek kokularının çok olduğu bahçe)

Gökyüzü yeryüzünün aksi gibi düşünüldüğünden adeta yerdeki bütün çiçekler orada yıldızlar şeklinde aksettiğinden bostana benzetilmiştir.

Subh dem cevlân edip tâvûs-i zerrin-per güneş

Bustânına sipihrin verdi zib ü fer güneş

k. 19/b.10 s.64

“Altın kanatlı bir tavus kuşuna benzeyen güneş, sabah vakti gezinerek gökyüzünün bahçesini süsleyip güzelleştirdi.”

2. 37. 7. çenber

Yuvarlaklığı, kubbe oluşu, şekli sebebiyle felek, çembere teşbih edilmiştir.

Şimden geri bozulsa ne gam çenberi çarhın

Kim bunlar eder rûz u şeb eflâk işin inşâ

k.11/b.37 s.44

“Şimdiden feleğin çenberi geri bozulsa sıkıntı yok ki bunlar gece gündüz feleğin işini yaparlar.

2. 37. 8. çeng (kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir çeşit saz)

Felek şekli bakımından çenge benzetilmiştir. Çengin telleri güneş ışınlarına benzediği için, felek, çenge teşbih edilmiştir.

Sipîhr çengine zerrîn veter takar hurşîd

Ki dize mutrib-i Zöhre bu şî'r-i terle tereng

k.21/b.5 s.70

“Güneş feleğin çengine altın renginde parlak tel takar, zöhre çalgıcısı da bu taze şiirle terennüme başlar.”

2. 37. 9. defter

Katlarının üst üste bulunuşu, insanların geleceğine dair pek çok şeyi ihtiva etmesi bakımından felek deftere teşbih edilmiştir.

Pergâr çekip kavs-i kuzah defter-i çarha

Hûrşîd-i zer-efşân eder altunla muhaşşâ

k. 11/b.88 s.47

“Dünyanın defterine ebemkuşağını pergel çekip altın saçan güneş (gibi) kenarını altınla süsler.”

2. 37. 10. dîv (dev, şeytan)

Felek insanları biratakım hilelerle aldattığı ve sonra da bir fırsatını bulup yuttuğu için bir dev ya da ehremen'dir.

Dîv-i feleğin rîvine aldanma sakın kim

Emsâlini durmaz yutar ol Ehremeni gör

k. 30/b.2 s.93

“Felek devinin hilesine aldanma sakın ki benzerini durmadan yutar o karanlık tanrısını (şeytan, dev) gör.

2. 37. 11. dolâb (kuyudan su çıkarmaya yarayan ağaçtan veya demirden yapılmış çark)

Sürekli değiştiği, sabit bir kararda durmadığı için felek, bir dolâba teşbih edilmiştir.

Dolâb-ı çarh döktüğü seyl-i fenâ imiş

Bâğ-ı zamâne dopdolu hâr-ı cefâ imiş

k. 29-I/b.1 s.89

“Felek dolabının döktüğü yokluk seli imiş. Zamanın bahçesi eziyet dikenleriyle dopdolu imiş(zamane bâğının diktiği cefâ dikenini imiş) .”

2. 37. 12. dürc (kutu, sandık)

İnsanların kalbinden geçenleri, talihlerini hıfzemesi sebebiyle felek, bir sandığa teşbih edilmiştir.

Çarh dürcünde konulan her murâdın gevherin

Ger gün etsin harc edip kapında hâk-i der güneş

k. 19/b.66 s.68

“Güneş, feleğin sandığına konulmuş olan her dileğin cevherini her gün kapısında harc etsin, o kapının toprağı yapsın.”

2. 37. 13. ezhâr (çiçekler)

Feleğin cilvelerinin bazen güzel gibi gözükse de yanıltıcı olabileceği kastedilerek felek, çiçeklere teşbih edilmiştir.

Yüz mertebe a'lâ olur ezhâr-ı felekden

Bir dem kapına bulur ise bârı benefşe

k. 25/b.35 s.83

“Bir an kapına menekşe serpen olursa feleğin (dünyanın) çiçeğinden yüz derece daha güzel olur

2. 37. 14. fülk (gemi, kayık)

Hayatın inişli çıkışlı oluşu, bazen alabora etmesi, sallantılı seyri sebebiyle felek, gemiye teşbih edilmiştir.

Bahr-ı cûdundan felek fûlkün cevâhir doldurup

Düzedir şekl-i hilâliden gümüş lenger güneş

k. 19/b.47 s.66

“Güneş, senin cömertlik denizinden felek gemisini mücevherlerle doldurur ve hilal şeklinde de gümüş demiri yapar.”

2. 37. 15. gûş (kulak)

Şekli itibariyle yarım kubbe olan kulak, şaire feleği düşündürmüştür.

Felek, kulağa teşbih edilmiştir.

Hilâl halkasını gûş-ı âsumâna takan

Kamer yüzündeki pervîn gûş-vârındır

g.36/b.8 s.137

“Feleğin kulağına hilal halkasını takan senin ay gibi güzel yüzündeki yedi yıldızlı küpendir. Gök, senin kulağı küpeli kölen olmuştur.

2. 37. 16. gül-zâr (gül bahçesi)

Gül bahçesindeki gülün ne vakit açılacağı belirsizliği sebebiyle felek, gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Nice ki cihân bâğımı göstermege rûşen

Gül-zâr-ı felekde açılır bu gül-i zibâ

k. 11/b.99 s.47

“Dünya bahçesini aydınlık göstermek için feleğin gül bahçesinde bu süslü gül açılır.”

2. 37. 17. hayyât (terzi)

Feleğin insanların geleceğini tayin eden bir varlık olması sebebiyle şair onu insanlara elbise biçen bir terzi olarak karşımıza çıkarıyor.

Saltanat hil'atını kaddine hayyât-ı felek

Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

k. 20/b.15 s.69

“Felek terzisi saltanat kaftanını boyuna göre biçmeseydi lütuf yakası açılmazdı.

2. 37. 18. hokka (içine mürekkep konan mâden, cam veya topraktan yapılmış küçük kap)

Yuvarlaklık, kubbe şeklinde olması sebebiyle felek, hokkaya benzetilmiştir.

Gök çini devâtını kılar hokka-i çarhın

Her gece şeb-i tire dolu anber-i sârâ

k. 11/b.89 s.47

“Her gece dünyanın hokkasına gök (gibi) çini (ile süslenmiş) divit kalemini katıksız misk kokusu dolu akşam karanlığına daldırır.”

2. 37. 19. hurşid (güneş)

Talihin yolunda gitmesi, baht açıklığı sebebiyle felek, güneşe benzetilmiştir.

Eşiğine nice yüz sürmeye hurşid-i felek

Kim eder gâh gehi anı müşerref kademin

g.158/b.4 s.194

“Feleğin güneşi eşiğine yüz sürmeye (sürmek için) ki ara sıra onun ayağını şerefendirir.”

2. 37. 20. insan

Feleğin kişileştirilerek aşığı sevgilisinden ayırması sebebiyle, feleğe insan özelliği verilmiş, benzetme yapılmıştır.

Hudâyâ geri vasl eyle cûdâ düştüm nigârımdan

Felek hışm etti ayırdı beni sevgili yârimden

g.254/b.1 s.241

“Ey Allahım! Sevgilimden ayrı düştüm, beni ona kavuştur. Felek hışm ederek beni sevgili yârimden ayırdı.”

2. 37. 21. kâtib (yazan, yazıcı)

Mutlak bilgi sahibi olan Allah’a işaret edilerek felek, yazıcıya benzetilmiştir.

Hilâl nûnunu altın suyuyla kâtib-i çarh
Yazar her ay ki na'l-i semendine ola dâl
k. 22/b.18 s.73

“Feleğin yazıcısı her ay altın suyuyla nun harfi şeklinde hilal yazar ki çevik ve güzel atının nalı için dal harfi gibi iki büklüm olsun.”

2. 37. 22. mâh (ay)

Parlaklık, aydınlık, açıklık vasıflarından dolayı felek, aya teşbih edilmiştir.

Ey kemân ebrû visâlin ıydı yüz bin cân eğer
Yeridir mâh-ı felek olursa kurbânın senin
g.163/b.6 s.196

“Ey kaşları keman gibi olan sevgili! Kavuşmanın bayramı yüz bin câna değer. Feleğin ay’ı senin kurbanın olsa yeridir (uygundur, yaraşır) .

2. 37. 23. Mısır

Kaderin cilvesi olarak Yûsuf peygamberin Mısır ülkesine hüküm sürmesi sebebiyle felek, Mısır’a benzetilmektedir.

Yâ felek Mısırında sultân oldu bir Yusûf-cemâl
Yâ Züleyhâdır tutar narenc-i zer-peyker güneş
k. 19/b.6 s.64

“Güneş ya felek Mısır’ında sultân olan Yûsuf yüzlü bir güzeldir yahut [elinde] altın bir turunç tutan Züleyhâ’dır.”

2. 37. 24. mir’ât (ayna)

Feleğin herkese farklı yüzünü göstermesi, talihin değişik hallerinin bulunması sebebiyle felek, aynaya teşbih edilmiştir.

Mir’at-ı çarhda ruh u zülfün misâlidir
Şâm-ı siyâh-kâse ve subh-ı sipîd-pey
g.312/b.4 s.269

“Dünyanın aynasında akşamın siyah kâsesi ve sabahın beyaz izi saçların ve ruhun benzeridir (gibidir).”

2. 37. 25. nîş (zehir)

Kaderin eziyetleri, sıkıntıları göz önünde bulundurularak felek, zehire benzetilmiştir. Kimine bal verir, kimine zehir.

Feleğin nûş ederim nîşini sağarlar ile

Doğradı hâr-ı cefâ bağrımı hançerler ile

173-IV S.202

“Feleğin zehrini kadehlerle içirim. Eziyet dikenini bağrımı hançerlerle doğradı.”

2. 37. 26. nokta

Son sözü her zaman talihin söylemesi sebebiyle felek, bir noktaya teşbih edilmiştir.

Felek sahife-i izzinde oldu bir nokta

Zemin terâzû-yi kadrinde oldu bir miskâl

k. 22/b.6 s.72

“Felek değerinin sayfasında bir nokta oldu. Yeryüzü kıymetinin terazisinde bir miskal (yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü) oldu.”

2. 37. 27. pir (yaşlı, ihtiyar)

Kâinatın yaradılışından beri âlemde olan her şeye şahit oluşu sebebiyle felek bir ihtiyar olarak tasavvur edilmiştir.

Çeşme-i sitâre ağlasınol meh-likâya kim

Görmedi pîr-i çarh ana benzer cuvân dahi

k.29-II/b.4 s.90

“ Yıldızların gözü o ay yüzlü şehzade için ağlasın ki felek ihtiyarı ona benzer bir genç görmemiştir.”

2. 37. 28. rahm (döl yatağı)

Felek günlerin anasıdır, güneş bu ananın rahminde beslenmekte ve oradan doğduğu için felek, döl yatağına benzetilmiştir.

Vermese lütfun eli rahm-ı felekde perveriş

Mâder-i eyyâmdan doğmazdı tâ meşher güneş

k. 19/b.28 s.65

“Senin lütfunun eli feleğin rahminde büyütmeseydi, güneş ta kıyamete kadar günler anasından doğmazdı.”

Zamanın ya da günlerin hadiselere gebe olduğu dilimizde kullanılmaktadır. Güneşi günlerin felek rahminden doğurduğu bir çocuğa benzeten Ahmet Paşa kırmızı renkli ufuk ile doğum sırasında gelen kan arasında bir irtibat kurmaktadır. Beyitte eskilerin seyyarelere izafe ettikleri bir takım güç ve özelliklere yer verilmektedir. İnsanın gebelik süresi, olan dokuz ay on gün boyunca ilk ay Zühâl'den başlamak üzere 2.ay Müşteri, 3.ay merih, 4.ay Güneş, 5.ay Zühre, 6.ay Utarid, 7.ay Kamer, 8. ay tekrar Zühâl ve 9. ay ise tekrar Müşteri ve Merih ana karnındaki çocuk üzerinde etkili olarak onun oluşmasını sağladılar. Rahimdeki nutfeye güneşin hâkim olduğu 4.ayda ruh verildiğinden cenine perveriş veren (besleyip yetiştiren) gezegenin güneş olduğu anlaşılmaktadır. Burada ahmet paşa güneş ana rahmindeki çocuğu besleyip büyütür ama güneşi de besleyen sensin, diyor Sultân Mehmet Han'a.

2. 37. 29. sarây

Pâdişâhın ve onun bulunduğu yerin yüceliğini ifade etmek için felek saraya benzetilmiştir.

Sipâhın sitâre delilin melek

Serîrin zemin sarâyın felek

k. 2/b.90 s.28

“Askerin yıldız, kılavuzun melek, tahtın yeryüzü, sarayın ise dünyadır.

2. 37. 30. sarraf (kuyumcu)

Yıldızlar inciye, güneş de la'l'e benzetilince felek de kuyumcuya teşbih edilmiştir.

Pâyına saçmak için ey mâh sarraf-ı felek

Gâh elinde dürr ü geh lâ'l-i Bedahşân oynatır

g.38/b.3 s.137

“Ey mâh sevgili! Felek denen sarraf ayaklarına saçmak için bazen inci bazen de lal taşlarını avucuna doldurmuş oynatır durur.”

2. 37. 31. sâz (çalgı)

Feleğin çaldığını değiştirmeye kimsenin yetkisi olmaması sebebiyle, felek bir çalgıya benzetilmiştir. O sazın tınıları herkese farklı bir tat bırakır.

Râz-ı uşşak olamaz perde-i ismette nühüft

Çarh sâzında çü her lahza nevâler düzülür

g.105/b.2 s.169

“Âşıkların sırrı temizlik, masumluk perdesinde gizli olamaz. Çünkü feleğin sazında her an sesler çalınır.”

2. 37. 32. Simurg (anka kuşu, masal kuşu)

Her tarafı kaplayan güneş ışınlarının bir kanata benzetilmesi dolayısıyla felek bir anka kuşuna benzetilmiştir.

Geh hamâm-i mâh-i tâbâna takar sîmîn cenâh

Geh düzer Simurg-ı çarha âteşin şeh-per güneş

k. 19/b.13 s.64

“Güneş bazen parlak ay güvercinine gümüşten kanat takar, bazen de felek Anka’sına ateşten kanat yapar.”

2. 37. 33. şem‘ (mum)

Talihin kara olması, insana gülmemesi sebebiyle felek, muma teşbih edilmiştir.

Uyandı meş‘ale-i subh u yandı şem‘i felek

Dirildi çâder-i kuhli ve göçtü leşker-i zeng

k. 21b./2 s.70

“Feleğin akşamı sabahın meşalesiyle (aydınlığıyla) uyandı. Gökyüzü dirildi ve karanlığın askeri göçtü.”

2. 37. 34. tâk (kubbe)

Felek devri itibariyle yeryüzüne kubbe şeklinde indiği için felek, kubbeye teşbih edilmiştir.

Felek tâkında peyveste siyah-baht olsun ol dil kim

Anun alnına dâğ urmaz kaşı sevdâsı İshâkın

“Felek kubbesine ulaşanın bahtı siyah olsun. o gönül ki İshak’ın kaşının sevdası onun alnına damga vurmaz.”

Eskilerin tasavvuruna göre yedi gezegenin yüzdüğü felekler soğan kabukları gibi üst üste gelerek birbirini saran kürelerden oluşmaktaydı. Yeryüzü bir düzlük olarak düşünülduğünden en yakın felek olan ay ve utarid feleklerinden itibaren bütün felekler düz bir satıh üzerine ters çevrilmiş taslar gibi biri diğeri üzerine kat kat gelen kubbeler şeklinde kabul edilmektedir. Bu yüzden şairler feleği kemerler üzerinde bulunan kubbelere benzetmişlerdir.

2. 37. 35. tâs

Ayın ve güneşin tavlâ olması sebebiyle feleğin yuvarlak oluşu, devri kastedilerek atılan zar aracılığıyla felek tasa teşbih edilmiştir.

Mihr ü mâhun mûhresin çegzindirip ey tâs-ı çarh

Ger getirirsen murâdım nakşını nerrâdsın

g.250/b.5 s.239

“Ey feleğin tası! Ay ve güneşin mührünü gezdirip eğer muradımın resmini getirirsen çok güzel tavlâ oynayan sensin.”

2. 37. 36. tîr (ok)

Feleğin gülmemesi, yaralar açması, mutsuz etmesi sebepleriyle felek, oka teşbih edilmiştir.

Bir nûkte okudur kim atar bu kemer anı

Şol tir-i felek k’oldu dil-i çarhda peydâ

k. 11/b.16 s.43

“Bir ince mana okudur ki bu kuşak (kayış) onu atar. Şu feleğin oku ki dünyanın gönlünde meydana geldi.”

2. 37. 37. top

Dönüş hızı ve yuvarlaklığı inancına atfedilerek felek, topa teşbih edilmiştir.

Zülfü meydân-ı cemâl içre ne hoş çevgândır

Kim ana top-ı felek mihr ile ser-gerdândır

g.61/b.1 s.147

“Güzelliğinin meydânı içinde saçın ne güzel cirit(değnek) tir ki feleğin topu güneş ile başını döndürür.

2. 38. FENÂ

Yok olma, yokluk, geçip gitme[zıddı bekâ]tas. maddi varlıktan sıyrılıp Hakk’a ulaşma demek olan “fenâ” ile ilgili üç beyitte **bâd**, **milk**, **zehr** benzetmelerine tesadüf edilir.

2. 38. 1. bâd (rüzgâr)

İnsanın boynunu büküp yavaş yavaş tenden cânı uçurması sebebiyle fenâ, rüzgara teşbih edilmiştir.

Hayfâ ki düştü toprağa bâd-ı fenâ ile

Devlet dirahtı kim kamuya tekye-gâh idi

k. 29-III/b.11 s.91

“Çok acırım ki cümlelerin dayandığı o devlet ağacı yokluk rüzgârıyla toprağa düştü.”

2. 38. 2. milk (mülk)

Sonunun olması fakat buna mukabil geniş ve büyük oluşu sebebiyle fenâ, mülke teşbih edilmiştir.

Milk-i fenâda mûcib-i emn ü emân idi

Dâr-ı bekâda cümle belâdan emîn ola

k. 29-V/b.4 s.92

“Fenâ mülkünde iken vücudu korkusuzluğa, güvenliğe sebepti. Dâr-ı bekâda cümle belâdan korkusuz olsun.”

2. 38. 3. zehr

Cân alması, sonu getirmesi sebebiyle fenâ, zehire teşbih edilmiştir.

Cân-ı azize Mısr-ı vücûdunda rûzigâr

Şerbet yerine sunduğu zehr-i fenâ imiş

k. 29-I/b.7 s.89

“Zamanın, cân azizine varlık Mısır’ında şerbet yerine sunduğu yokluk zehiri imiş”

2. 39. FENÂ VÜ FAKR

Yok olma, yokluk, geçip gitme[zıddı bekâ]tas. maddi varlıktan sıyrılıp Hakk’a ulaşma demek olan “**fenâ**” ile fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık, züğürtlük anlamlarında kullanılan “**fakr**” kavramları birlikte bir beyitte **harim** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 39. 1. harim (saygıdeğer ve kutsal yer, oda)

Kutsallığı sebebiyle tenden vazgeçme ve fakirlik makamı, hareme teşbih edilmiştir.

Fenâ vü fakr hariminde oldu Merve haki

Safâ-yi Kâbe-i esrâr Şeyh Tâc-üd-din

k. 10/b.8 s.41

“Sırlar Kâbe’sinin Safa’sı (Mekkedeki Safa tepesi) Şeyh Taceddin yokluk ve fakirlik hareminde Merve (Mekke’de bir dağın adı) toprağı oldu.”

2. 40. FETH Ü ZAFER

Açma, açılma demek olan “**feth**” ile birçok emek neticesinde maksada ulaşma, başarıma; düşmanı yenme, üstün gelme anlamlarında kullanılan “**zafer**” kavramları birlikte bir beyitte **taht** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 40. 1. taht

Ulaşılmak istenen yer olması, yüksekliği, yüceliği sebebiyle feth ve zafer, tahta teşbih edilmiştir.

Hurrem olsun gül yüzün feth ü zafer tahtında kim

İzz ü devlet bâğının tâze gül-i handâındır

k. 15/b.42 s.57

“Fetih ve zafer tahtında gül yüzün hep güleryüzlü olsun ki devletin değeri bahçesinin gülen gülünün tazeliğidir.”

2. 41. FEYZ

Suyun taşıp akması; bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük, ilerleme, çoğalma; ilim, irfan anlamlarına gelen “feyz” kavramı ile ilgili olarak üç beyitte **bihâr, ebr, katre** benzetmeleri yapılmıştır.

2. 41. 1. bihâr (denizler)

Bolluğu, bereketi simgelemesi sebebiyle feyz, denizlere teşbih edilmiştir.

İlmin kitâbı noktasıdır levh ile kalem

Feysin bihârı katresidir arz ile semâ

k. 3/b.19 s.31

“Levha ile kalem ilim kitabının noktasıdır. Dünya ve gökyüzü bolluk bereket denizinin damlasıdır.”

2. 41. 2. ebr (bulut)

Yağmura sebep vermesi sonucunda tabiatın canlanması, bereket bulması sebebiyle feyz, buluta teşbih edilmiştir.

Ebr-i feyzinden erer her yana bâran-ı sehâ

Havz-ı cûdundan olur dopdolu kizân-ı kerem

k. 27/b.20 s.86

“Feyzinin bulutundan her yana cömertlik yağmurları yağar, ihsanının kızı cömertliğinin havuzundan dopdolu olur.”

2. 41. 3. katre (damla)

Susuzluğunu gidermesi, toprağa hayat vermesi sebebiyle feyz, damlaya teşbih edilmiştir.

Bahr-ı Ahzar ne durur kulzüm-i cûdunda habâb

Katre-i feyzi nedir ebr-i dür-efşân-ı kerem

k.20/b.7 s.68

“Onun cömertlik denizinde bu yeşil deniz (gökyüzü) nedir? Bir kabarcıktır. Feyzinin bir damlası nedir? Lütfunun inci saçan bulutudur.”

2. 42. FİGÂN

Iztırıp ile bağırp çağırma, inleme manalarına gelen “figân” ile ilgili Divân’da tek bir beyitte **ceres** benzetmesi yapılmıştır.

2. 42. 1. ceres (hayvanın boynuna takılan çingirak)

Gönül kervanının sevgilinin peşinden giderken çıkardığı inleme, ıztırapla bağırpma sesleri sebebiyle kervanın yerini belli eden çana benzetilmiştir.

Yağma dil ü cân etti gözün çünkü duyuldu

Bu kâfile-i aşk figânım ceresinden

g.235/b.2 s.232

“Cân ve gönül kervanı gözün tarafından yağma edildi; çünkü aşk kâfilesi figânımın çanı sebebiyle yerini belli etti.”

2. 43. FİKR

Fikir, düşünce, idrâk, hâtır, zihin, akıl, rey, oy, zan, inanma, zihin tasavvuru, kuruntu, murad, maksat, niyet anlamlarına gelen “fikir” kavramı ile ilgili Ahmet Paşa bir beyitte **perde** benzetmesi yapmıştır.

2. 43. 1. perde

Gizli kalanların açığa çıkması sebebiyle fikir, perdeye teşbih edilmiştir.

Var perde-i fikrimde arûsân-ı semen-bûy

Kim her birinin oldu perestârı benefşe

k. 25/ b.41 s.83

“Fikir perdemde yasemin kokulu öyle gelinler var ki herbirinin hizmetçisi menekşedir.”

2. 44. FİRÂK

“Fîrâk”; ayrılık, ayrılma; şevişenlerin ayrılığı; hüznün, keder, sıkıntı demektir. Ahmet Paşa Divânı’nda bir bâd, bir hân, iki hummâ, bir od, bir savm, bir zahm olarak yedi yerde benzetmeye tesadüf edilmiştir.

2. 44. 1. bâd (rüzgâr)

Âşığın zayıf vücudunu oradan oraya savurup, aşığı yaprak misali koparıp nereye sürüklediği belli olmadığı için ayrılık, bir rüzgâra teşbih edilmiştir.

*Cismimi bâd-ı firâkın düşürüp yaprak gibi
Gezdirir sahrâları bir yerde ettirmez mukim
g.205/b.3 s.218*

“Ayrılığının rüzgârı bedenimi yaprak gibi düşürüp çölleri gezdirir, bir yerde ikamet ettirmez.”

2. 44. 2. hân (yemek sofrası)

Çektiği aşk acısı ve sevgilinin yüz vermeyişi sebebiyle ayrılık, garip olan âşığın buyur edildiği bir sofraya teşbih edilmiştir.

*Nice kim Ahmed garîbe sunula hân-ı firâk
Lokma-i vaslın rakîb itin dehânından irak
g.147/b.5 s.189*

“Nasıl ki garip olan Ahmed’e ayrılığın sofrası sunuldu. Kavuşmanın lokması da köpek olan rakibin ağzından uzak olsun.”

2. 44. 3. humma (ateşli hastalık, sıtma)

Ayrılık zamanı âşığın ne söylediğini bilmemesi, sayıklaması, hararet ve ateşler içinde yanması, titremesi sebebiyle fîrâk ateşli bir hastalığa benzetilmiştir.

*Jerze düşürmüş iken cânıma hummâ-yi firâk
Verdi tedbir-i şitâ şerbet-i vasfınla devâ
g.9/b.4 s.123*

“Ayrılık ateşi cânıma titreme düşürmüşken kışın tedbiri senin vasfının şerbetiyle deva verdi.”

*Ayrılırken cânımı kızdırdı hummâ-yı firâk
Bilmezem ne söyledir bu rûz-ı hicrânın senin
g.167/b.3 s.198*

“Ayrılırken ayrılığın ateşli hastalığı cânımı kızarttı. Senin bu ayrılık günün ne söyletir bilmiyorum.”

2. 44. 4. od (âteş)

Âşğın aşk acısıyla yanması, çaresiz kalışı sebebiyle ayrılık, bir ateşe teşbih edilmiştir.

*Firâk oduna yanarsa aceb değil Ahmed
Rakîb çün dem-i serd ile yakdı nârımızı
g.328/b.5 s.276*

“Ahmet ayrılık ateşine yanarsa şaşkıncı değil çünkü rakip nefesinin soğukluğuyla ateşimizi yaktı.”

2. 44. 5. savm (oruç)

Sevgilinin dudaklarından, güzelliğinden ayrı kalışı sebebiyle ayrılık, âşğın tutmuş olduğu oruca teşbih edilmiştir.

*Çektim firâkın savmını erdim cemâlin ıydına
Aç leblerin mey-hânesin ney gibi nâlân et beni
g.317/b.8 s.271*

“Ayrılığın orucunu tuttum ve güzelliğinin bayramına ulaştım. Dudaklarının meyhânesini aç da beni ney gibi inlet.”

2. 44. 6. zahm (yara)

Hasta olan gönlü daha da kötü duruma getirdiği için ayrılık bir yaraya teşbih edilmiştir.

*Dedim öldürdü firâkın zahmı ben dil-hasteyi
Dedi ölmezsin sen Ahmed çün benim cânın senin
g.167/b.8 s.198*

“Ayrılığımın eziyeti öldürdü benim gibi gönül hastasını dedim. Dedi Ahmet sen ölmezsin çünkü benim cânım senindir.”

2. 45. FİRDEVS

Cennet, uçmak; bostan, bahçe anlamına gelen “firdevs” kavramı ile ilgili olarak iki beyitte bâğ benzetmesi yapılmıştır.

2. 45. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

İçindeki güzel kokular, türlü meyveler, ağaçlar, çiçekler sebebiyle cennet, büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Mu'anber zülfünü çözmüş seher nergislerin sözmüş

Sanasın bir huri çıkmış gelir Firdevs bâğından

g.255/b.2 s.242

“Seher(yeli) güzel kokulu saçlarını çözmüş, nergisler (onun yanında) sözde kalmış. Sanırsın ki cennet bahçesinden bir huri çıkıp gelmiş.”

2. 46. FİTNE

Belâ, mihnet, sıkıntı; ayartma, azdırma; fesat, arabozma,, karışıklık, ihtilâl; dinsizlik, canilik; cezâ; delilik; güzel yüz, güzel göz manalarına gelen “fitne” Ahmet Paşa Divânı'nda iki **çevgân**, bir **sipâh**, iki **sürme**, bir **tîğ**, bir **unvân**, bir **vesme**, bir **zülf**, bir **zünnâr** olmak üzere on yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 46. 1. çevgân (cirit oyununda atharın birbirine attıkları ucu eğri değnek)

Kıskançlığı, arabozuculuğu, sevgili ile âşığın arasını açmayı düşündürmesi sebebiyle fitne, aşığa değip onu zedeleyen bir değneğe teşbih edilmiştir.

Meydân-ı hüsn içinde gönül topun urmağa

Çevgân-ı fitnedir hâm-ı ebrûsu Kâsımın

g.157/b.2 s.193

“Güzellik meydânı içinde gönül topunu vurmak için Kasım'ın kaşlarının eğrisi fesatlığın değneğidir.”

2. 46. 2. sipâh (asker, ordu)

Çokluğu sebebiyle fitne, orduya teşbih edilmiştir.

Bâd-ı azminden sipâh-ı fitne oldu târ-mâr

Ol perîşânlıkta benzer kâkül-i müşgîni dost

k. 18/b.24 s.62

“ (Ey) Dost, kararlılığının rüzgârından fesatlık ordusu paramparça oldu. O karmaşıklıkta senin misk kokulu saçlarının perçemine benzer.”

2. 46. 3. sürme (kirpik diplerine sürülen siyah boya)

Sevgilinin rakiplerin arasını açması ve sürmenin siyah renge haiz olması sebebiyle fitne, sürmeye teşbih edilmiştir.

Nâz ile çekmiş fitneyi sürme deyu gözlerine

Yakmış kanın âşıkların hinnâdeyu ellerine

g.268/b.2 s.248

“Fesatlığı sürme deyip naz ile gözlerine çekmiş. Âşıkların kanını kına diye ellerine yakmış.”

2. 46. 4. tîğ (kılıç)

Sevgilinin yan bakışları âşıkların üzerine öldürücü etkisiyle bir kılıç gibi atılmaktadır. Ayrıca âşıkların arasını bozması nedeniyle fitne yayan ortalığı bozgun yerine çeviren bir etkisi de vardır.

Ne câzûdur k'alır gamzen eline fitneler tîğin

Okur efsûn-ı sahhârı yavuz gözden yavuz dilden

g.231/b.7 s.230

“Ne cadıdır ki gamzen (yan bakışın) eline fitne (bozgunculuk) kılıcını alır, sihirlere kötü gözden, kötü dilden büyüsünü okur.”

2. 46. 5. unvân

Sevgilinin yanağındaki ayva tüyleri âşıkların arasına bozgunculuk yaydığı için bu yönüyle meşhur olmuştur. Unvan olarak fitneciliği ön plandadır.

Ne muhabbet-nâme yazmıştır izârın hattı kim

Cevri târih eylemiştir fitneyi unvân ana

g.3/b.2 s.120

“Yanağının ayva tüyleri ne (nasıl bir) sevgi mektubu yazmıştır ki cevri ona unvan olarak fitneyi târih düşürmüştür.”

2. 46. 6. vesme (rastık, sürme, kirpik diplerine sürülen siyah boya)

Sevgilinin âşıklara olan nazı, cilvesi, karahığı sebebiyle fitne, rastığa teşbih edilmiştir.

Sürünmüş nâzdan sürme çekinmiş fitneden vesme

Arûs-ı hüsnü bu resme baş egmez hûr-ı Rıdvâna

g.264/b.2 s.246

“Naz ile sürünüp (süslenip) sürme çekinmiş, bozgunculuktan rastık. Güzellik gelini olan bu resim cennet hurisine baş eğmez.”

2. 46. 7. zülf (sevgilinin saçı)

Sevgilinin saçlarının kıvrımı, kokusu, rengi âşıkları kendisine ram ettiği için fitne, sevgilinin saçı olarak teşbih edilmiştir.

Kad kıyâmet gamze âfet zülf fitne hat belâ

Ah kim ben hüsnününün bunca belâsın bilmedim

g.191/b.3 s.211

“Ey sevgili! Boyun kıyâmet, süzgün bakışın afet, uzun saçların fitne, ayva tüylerin belâ, ah ne yazık güzelliğinin bu kadar çok belâsı olduğunu olduğunu bilemedim.”

2. 46. 8. zünnâr (papazların bellerine bağladıkları uçaları sarkık, ipten örme kuşak)

Âşığın sevgilinin aşkıyla mecnuna dönmesi, âşığın küfre yönelmesi sebebiyle, fitne on iki düğümlü papaz kuşağına benzetilmiştir.

Ay sanem zünnâr-ı fitne küfr-i zülfündür k'anun

Her kılnda asılan bin zâhidin imâmıdır

k.15/b.5 s.55

“Ay gibi put gibi güzel olan sevgilinin belindeki kuşağı bozguncu, saçları kafirdir (küfür gibi siyah) ki onun her bir telinde asılan bin kaba sofunun imanıdır.”

On iki düğümlü papaz kuşağının adı olan zünnârı Hristiyan ve Mecûsîrahipleri kuşanırmiş. Sevgilinin saçları siyah olması sebebiyle küfre, uzun ve örülü olması bakımından da zünnâra benzetilmiştir.

2. 47. FÛRKÂT

Dostlardan ayrılık, ayrılış manasına gelen “fûrkât” ile ilgili dört beyitte **çeng, dün, gece, şeb** benzetmeleri yapılmıştır.

2. 47. 1. çeng (kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir çeşit saz)

Sevgiliden ayrı kalan âşığın beli büküldüğü ve bu halin şekil olarak çenge benzeyişi sebebiyle ayrılık, çenge teşbih edilmiştir.

Deldi dilimi nây gibi hasret-i ihvân

Büktü belimi çeng gibi fûrkât-i ahbâb

Mukattaat 44/3 s.306

“Samimiyetin (dostluğun) hasreti gönlümü ney gibi deldi. Dostların ayrılığı çeng gibi belimi büktü .”

2. 47. 2. dün (gece)

Âşıklar sevgiliden ayrı kalmanın acısını daha çok geceleri hissettiğinden, dertlerle baş başa kalınan vakit olmasından dolayı fûrkât gece ile birlikte kullanılmıştır.

Fûrkât düninde dün gece tenhâ vü zâr idim

Hoş hem-dem oldu yâr-ı gamın müstedâm ola

g.5/b.4 s.121

“Ayrılık gecesinde derdimle tek başıma inleyip duruyordum, gam ateşin benimle arkadaşlık etti, var olsun.”

2. 47. 3. gece

Dün de olduğu gibi âşığın ızdırabının gece vakti çoğalması sebebiyle ayrılık, geceye teşbih edilmiştir.

Fürkâtin gecesi ağladığıma güldü rakip

Bir gün anı kör edip ben de gülem gibi gelir

g.56/b.7 s.145

“Ayrılığının gecesi benim ağlamama rakip güldü. Bir gün onu kör edip ben de gülerim gibi (inşallah).”

2. 47. 4. şeb (gece)

Dün, gece benzetmelerinde olduğu gibi, ayrılık acısının karanlık çökünce kesifleşmesi sebebiyle ayrılık, gece ile birlikte anılmaktadır.

Şol kıyâmet k'anı dün şerh etti şehrin vâ'izi

Rûz-ı mihnettir velî olmaz şeb-i fürkât gibi

g.334/b.4 s.279

“Şu kıyamet ki onu dün şehrin vaaz vereni açıkladı. Eziyet günüdür fakat ayrılık gecesi gibi olmaz.”

2. 48. GAFLET

Gafillik, boş bulunma, dalgınlık, dikkatsizlik, ihtiyatsızlık; ihmâl, endişesizlik manalarında kullanılan “gaflet” kavramı ile ilgili Ahmet Paşa Divânı’nda bir yerde hâb benzetmesi yapılmıştır.

2. 48. 1. hâb (uyku)

İnsanın bu dünya ile alakasını kesmesi, boş ve endişesiz bir halde bulunması, hiçbir şey yapmaması sebebiyle gaflet uykuya teşbih edilmiştir.

Uyandı subh-ı ezelde ki hâb-ı gafletten

Bu halkı eyleye bîdâr Şeyh Tâc-üd-din

k. 10/b.11 s.41

“Şeyh Tâc-üd-din ezel sabahında gaflet uykusundan uyandı ki bu halkı uyanık eylesin.”

2. 49. GAM

Keder, tasa, kaygı, dert, gussa, enduh anlamlarına gelen “gam” kelimesi Ahmet Paşa Divânı’nda bir bahr, bir bâr, bir bend, bir beriyye, bir beyâban, iki bezm, bir bucak, bir bulut, bir cübbe, iki çeng, üç dâğ, iki darb, iki deniz, bir dest, bir diken, bir ebr, bir eski yâr, bir fend, iki gamâm, bir han, bir ilaç, iki jeng, üç kafes, bir kıssa, bir kilid, bir kirpik, iki kûh, iki leşker, bir lokma, bir makas, iki meclis, bir mevc, bir meydân, bir mesil, iki mihmân, iki nar, bir nerd, bir niş, bir palas, bir peykân, bir pûte, bir refik/yoldaş, bir rûzigâr, bir sahrâ, bir savm, iki seng, bir sipâh, bir sûzen, iki şeb , bir şeker, bir tarîk, iki tennûr, iki tîğ, bir ton, iki yâr, sekiz yiyecek, iki zehr, bir zemherir, bir zincir benzetmeleriyle seksen yedi yerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 49. 1. bahr (deniz)

Sevgilinin aşkından dolayı duyulan gam ve kederin çokluğunu Ahmet Paşa denizin genişliği, türlü tehlikelerle dolu olması, derinliği, aşığı boğması sebepleriyle deniz benzetmesiyle kullanmıştır.

Bahr-ı gamda görmedi mihrinden akan gözyaşın

Pes neden dermiş Atâyî k’oldu dür-perver güneş

k.19/b.57 s.67

“Atâyî, senin aşkından dolayı gam denizinde akan [inci gibi] gözyaşlarını görmemiş, yoksa güneşin inci meydana getirdiğini söyler miydi?”

Burada Ahmet Paşa Atayi’nin Sultân II. Murad’a yazdığı kasidedeki şu beyitlere işaret etmektedir:

Buldu bahr-i dilde mihründen Atayi nazmı zeyn

Adet-i meşhurdur olduğu dür-perver güneş

Gam denizinde Fatih’in sevgisinden dolayı akan gözyaşından incinin oluştuğu belirtiliyor. Atayi nazmını gönül denizinde sevgilinin güneşi ile beslenerek gelişen bir inciye benzetmiştir. Eskilerin inancına göre nisan yağmurunun bir damlası istiridyenin kabuğunun içine düşerse inci, yılanın ağzına düşerse zehir olurmuş.

2. 49. 2. bâr (yük)

Taşınmasının zahmetli olması, insanın belini bükmesi, aşığa ağır gelmesi sebepleriyle gâm yüke teşbih edilmiştir.

Ursalar eflâke ey meh gönlümün bâr-ı gamın

Yıkılıp gerdûn şikest olurdu Sevrin gerdeni

g.347/b.4 s.286

“Ey ay (yüzlü) ! Gönlümün keder yükünü feleklere vursalar (yükleseler) dünya yıkılır, sevr (boğa) burcunun boynu kırılırdı.”

2. 49. 3. bend (bağ)

Çaresiz aşığı sarmalaması, acı çekeceğini bile bile sevgiliye bağlanması sebepleriyle ipe teşbih edilmiştir.

Baş koştu dil ol zülf-i siyeh-kâra ne müşkil

Gam bendine bağlandı bir âvâre ne müşkil

g.181/b.1 s.205

“Gönül o günahkâr saçlarına baş koydu ne çare (ne zor) . Bir avare keder ipine bağlandı ne çare.”

2. 49. 4. beriye (çöl)

Sevgilinin kapısı Kâ'be' ye benzetilince o kapıya ulaşmasına engel olması, önüne çıkardığı tehlikeler, eziyetler sebebiyle çöle teşbih edilmiştir.

Kâ'be kapın koyup çekeriz gâm beriyyesin

Ömre komaz temettu'i ol b't-safâ sefer

g.73/b.4 s.154

“Ey sevgili ! Senin için Kâ'be sayılan kapını bırakıp gam çölünün zahmetini çekeriz. O sıkıntılı yolculuğun ise hayatta bir yararı yok.”

2. 49. 5. beyâbân

Âşığın bir türlü geçememesi, ona eziyetler çektirmesi ve amacına ulaşmasına engel olması sebebiyle çöle teşbih edilmiştir.

Gayrdan tecrîd ol ey dil gam beyâbanında kim

Perde-dâr-ı sırr-ı Mecnûn dâmen-i sahrâ yeter

g. 88/b.3 s.161

“Ey gönül! Gam çölünde yabancılardan ayrı bulun, zira Mecnun’un sırrına perdedar olmak için sahranın eteği kâfidir.”

2. 49. 6. bezm (içkili, eğlenceli meclis)

Âşığın gözyaşları şarap; yanan sinesi mum; iniltileri de neye teşbih edilince âşığın çektiği gam da içkili, eğlenceli bir meclise teşbih edilmiştir.

Bezm-i gamda dîdesinden ney nice inler ise

Gözlerimden şöyle inlerim bu ben bî-çâresi

g.349/b.3 s.287

“Keder meclisinde gözlerinden nasıl ki ney inlerse çaresiz olan ben de gözlerimden öyle inlerim.”

2. 49. 7. bucak (köşe)

Âşığın hasta bir şekilde yatması, dert içinde dermânsız kalması ve kimsenin hatırına gelmeden yatması sebebiyle bir köşeye teşbih edilmiştir.

Ahmed-i dil-hasteden hüsnün zekâtın yığma kim

Gam bucağında yatıp derdinle dermânsız geçer

g.53/b.7 s.144

“Ey sevgili! Gönlü aşk hastası olan Ahmed’den güzelliğinin zekatını esirgeme; çünkü senin gam bucağında derdinle yatıp dermânsız yaşıyor zavallı.”

2. 49. 8. bulut

Bulutun gökyüzünü kaplaması ve güneşin aydınlığına engel olmasına istinaden gam da âşığın başından ayrılmaması ve karamsarlık hali uyandırması sebebiyle buluta benzetilmiştir.

Şâdı gününü gam buludu kapladı dirîğ

Yerlerle yer ü gök diün ü gün ağladı dirîğ

k. 29-I/b.12 s.89

“Yazık ki sevinç gününü keder bulutu kapladı, yazık ki yerlerle birlikte yer ve gök, gece ve gündüz ağladı.

2. 49. 9. cübbe

Kişinin isterse üzerinden atabileceği, geçici olan bir unsur olması sebepleriyle gâm cübbeye teşbih edilmiştir.

Çekip çâk etti gâmdan cübbesin gül

Benefşe saçlarını yoldu derler

mukatta'ât 1/4 s.297

“Gül kederden cübbesini çekip yırttı, menekşe saçlarını yoldu derler.”

2. 49. 10. çeng (kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir çeşit saz)

Âşık neye benzetilince âşığın da buna uyması ve feryat etmesi sebebiyle gam da yay şeklinde eğri telli bir musiki aleti olan çenge teşbih edilmiştir.

Dil ki tutmaya gamın çengine def gibi yüzün

Ney gibi her dem işi nâle vü efgân yaraşır

g.45/b.4 s.140

“Gönül gam çengine def gibi yüzünü tutmasın, çünkü ona ney gibi her an ağlayıp inlemek yaraşır.”

2. 49. 11. dâğ (yara)

Âşıkların sevgiliye esir olmaları ve bunu damgalamaları sebebiyle, gam yaraya teşbih edilmiştir.

Bağla zülfün bendini kim dâğ-ı gâmdan her yana

Halka-i uşşâk-ı ser-gerdân dağılmış dostum

g.204/b.2 s.218

“Saçlarının bağını bağla ki keder yaralarından her yana başı dönen Âşıkların halkası dağılmış dostum.”

2. 49. 12. darb (dövme)

Âşığın çektiği acılarla günbegün sararıp solması sebebiyle gam, sararıp altına dönen âşığın yüzüne vurulmuş bir dövmeye teşbih edilmiştir.

Yüzüm altununa gam darbı şeref verse ne tan

Kıymet artukluğudur sikke-i dinâr dahi

g.301/b.5 S.264

“Senin gam dövmen altın gibi sararmış yüzüme şeref verse şaşılmaz; çünkü işlenmişlik paranın değerini artırır.”

2. 49. 13. deniz

Âşığın içine düşmesi, batmak ya da boğulmak tehlikesiyle karşı karşıya kalması sebebiyle gam, çalkantılı bir denize teşbih edilmiştir.

Gam denizinde kalıp zülfünü sevdâkılarım

Gark olurken sunarım mâra elimden ne gelir

g.58/b.3 s.146

“Gam denizinde kalıp zülfünü arzularım. Boğulurken yılanın sunarım, elimden ne gelir.”

Gam denizinin dalgaları arasında zülfün arzulanması, âşığın iyice gamakedere düşmesine davetiye çıkarması demektir. Âşığı perişan eden siyah zülüfler, gam denizinin dalgalarının iyice kabarmasında, kasırganın şiddetinin artmasında etkili olacaktır. İkinci mısradaki “Denize düşen yılanın sarılır” atasözüne yapılan telmihle, beyit daha iyi anlaşılacaktır. Sevgilinin saçının, uzunluğu, karalığı ve kıvrımları nedeniyle yılanın benzetilmesinden de hareketle şair, “denize düşenin yılanın sarılarak boğulmaktan kendini kurtarmaya çalışması misali, ben de düştüğüm gam denizinde zülfüne tutunarak gam bataklığından kendimi kurtarmaya çalışmaktayım” demektedir. Fakat kıvrım kıvrım olmuş iç içe zülûf misali bir girdaba düşen çaresiz gönül, aşk denizinin kenarını bulamamış, kendini bu girdaptan kurtaramamıştır:

Sarmaşır zülfüne dil gam denizinde ki garîk

Yapışır bulduğuna olur ise mâr dahi

g.301/b.7 s.264

“Gönül gam denizinde zülfüne sarılır çünkü suya batan, bu yılan bile olsa, bulduğuna yapışır.” (denize düşen yılanın sarılır.)

2. 49. 14. dest (el)

Gam âşığın eteğine yapışması ve onu bırakmaması sebepleriyle bir ele teşbih edilmiştir.

Dest-i gamdan ki delersin dil-i mecrûhumuzu

K'uzadır zulm elini zülfi giribânımıza

g.273/b.5 s.250

“Yaralanmış gönlümüzü kederin elinden delersin ki saçların zulüm elini yakamıza uzatır.”

2. 49. 15. diken

Âşık bülbüle, sevgili de güle teşbih edilince sevgiliyi saran gam yani rakipten çekmiş olduğu dertler, ızdırap da aşığa acı verdiği, cânına battığı için dikene teşbih edilmiştir.

Bülbüllerini inledüben gam dikeninde

Gül gibi inen elden ele varma solarsın

g.225/b.2 s.227

“Keder dikeninde bülbüllerini inletip gül gibi elden ele dolaşma solarsın.”

2. 49. 16. ebr (bulut)

Güneşin ışığına (şairin zihni) engel olması, kapatma, kaplama vasıfları sebebiyle buluta teşbih edilmiştir.

Ebr-i gam var yoksa medhinde redif etmek değil

Pertev-i zihnimden olurdu yedi kişver güneş

k. 19/b.60 s.67

“Gam bulutu olmasaydı senin medhinde güneşi redif etmekle kalmazdım , yedi iklim de zihnimin aydınlığından güneş[gibi apaydın]olurdu.”

2. 49. 17. eski yâr (eski sevgili)

Gam aşığı hiç terk etmemesi, kavuşma anında bile ufak çapta ahlar, inltilerle gene devam etmesi sebebiyle aşığı bırakmayan eski bir sevgiliye teşbih edilmiştir.

Sürur-ı va'de-i yâra inanma sen Ahmed

Gama inan inanırsan ki eski yârındır

g.36/b.10 s.137

“Ahmed, sen sevgilinin vaadinin sevincine inanma, gama inan o senin eski dostundur.”

2. 49. 18. fend (büyük dağ)

Hacmi dolasıyla taşınması imkansız bir ağırlık, yük altında kalma hali etkin olduğundan gam büyük bir dağa teşbih edilmiştir.

Bendenim bin cân ile ölünce likin bir nefes

Fend-i gâmdan beni âzâd eyle kurbân olduğum

g.211/b.3 s.221

“Kurban olduğum! Son nefesime kadar bin cân ile senin kulunum fakat bir nefes olsun beni gam dağından azad et.”

2. 49. 19. gamâm (bulut)

Âşığın gözü yaşlı olması sebebiyle gam âşığın ahının harekete geçirdiği ve yağdırmaya başladığı bir buluttur ve gözyaşları da sel olmuştur.

Âhım riyâhı depredüben gâm gamâmını

Yaşlar gözüme seyl gibi eyledi hücum

Müfredât 48 s.312

“Ahımın rüzgârları keder bulutunu harekete geçirince gözyaşları gözüme sel gibi hücum etti.”

2. 49. 20. hân (yemek sofrası)

Hicran geceleri Ramazan gecelerine benzeyince bu hicran ile artan gam da iftar dolayısıyla zenginleşen sofraya teşbih edilmiştir.

Dedim artırdı gamın hânını hecrin gecesi

Dedi ni'met çok olur çünkü şeb-i rûze gele

g.288/b.6 s.258

“Ayrılığın gecesi gam sofrasını zenginleştirdi dedim, çünkü oruç gecesi gelen nimet çok olur dedi.”

2. 49. 21. ilaç

Gam âşığın gönül derdine çare olması sebebiyle bir ilaca teşbih edilmiştir.

Dün tabîbe derd-i dilden bir devâ sordum dedi

Gâm yemeden özge bu derdin devâsın bilmedim

g.191/b.4 s.211

“Dün doktora gönül derdinin çaresini sordum. O da gam yemekten başka bu derdin ilacını bilmiyorum diye cevap verdi.”

2. 49. 22. jeng (pas, küf)

Âşığın gönlü aynaya benzetilince gam da o aynayı yani âşığın gönlünü kararttığı için pasa teşbih edilmiştir.

Getir sâki bir bâde-i feyz-nâk

K'ola jeng-i gamdan gönül levhi pâk

k. 2/b.60 s.27

“Sâkî bereketliliğin şarâbından getir ki gönül levhası kederin pasından kirinden temizlensin.”

2. 49. 23. kafes

Âşığın gönlü kuşa teşbih edilince gam da aşığı tutsak etmesi, özgürlüğünü elinden alması, kurtulamaması sebepleriyle bir kafese teşbih edilmiştir.

Midhatın bülbülünü gam kafesinde koma kim

Hayfdir tûtîye zehr ey şekeristân-ı kerem

k. 20/b.25 s.69

“Ey lütuf şekeristanı! Övgü bülbülünü gam kafesinde koma, zira papağan kuşuna zehir vermek yazıktır.”

2. 49. 24. kıssa (hikâye, macera)

Çekilen dertlerin uzun olması, zamana ve sayfalara sığmaması sebebiyle gam hikâyeye benzetilmiştir.

Zülfün hikâyesini gönülde misâl edip

Gam kıssasını levh-i perişâna yazmışım

g.199/b.3 s.215

“Ey sevgili! Zülfünün hikâyesini gönlüme örnek alıp gam kıssasını perişan bir levha üzerine yazmışım.”

2. 49. 25. kilid

Gam, açılması mümkün olmaması yani giderilememesi, sevgiliden başka anahtarın da açmaması sebebiyle dili olmayan bir kilide benzetilmiştir.

Âh kim gam kilidinin dili yok

Âşıkın bundan ulu müşkili yok

g.146/b.1 s.188

“Ah, ne yazık ki gam kilidinin dili yok. Âşığın bundan büyük zoru yok.”

2. 49. 26. kirpik

Âşığın gönlünü yaralaması, kanatması, ona manevi ıstırablar vermesi sebebiyle gam, kirpiğe teşbih edilmiştir.

Düşüp dil murgu gamdan kirpiğine

Havâdan hançer-i elmâsa düşdi

g.303/b.4 s.265

“Gönül kuşu kederden kirpiğine düşünce sanki havadan elmastan bir hançerin üzerine düştü.”

2. 49. 27. kûh (dağ)

Ağırlığı, büyüklüğü, hacmi ile âşığın taşınması imkânsız olması ve altında ezilmesi sebebiyle gam, bir dağa teşbih edilmiştir.

Çü dilde kûh-ı gam vardır dil ol kâkülde dir lâbüd

Benim bâr-ı girânımdandır ol zülfi-dü-tâh egri

g.329/b.5 s.277

“Gönülde kederin dağı vardır çünkü gönül alın üzerine dökülmüş o perçemdedir. O iki büküm olmuş eğri saç benim ağır yükümdür.”

2. 49. 28. leşker (asker)

Gam; memleket, ev, saray, olarak tasavvur edilen gönlü basması, yıkması, harab etmesi veya karargâh tutması sebebiyle bir asker olarak düşünölmüştür.

Pâdişâhâ şefkâtinden yeryüzü ma'mûr iken

Dâd kim dil Kâ'besi gam leşkeri virânıdır

k. 15/b.40 s.57

“Ey pâdişâh olan sevgili! Senin şefkatinden yeryüzü bayındır iken gönöl Kâ'besi gam askerinin viranıdır bu adalet midir?”

2. 49. 29. lokma

Derviş olan âşığın bu dünyadan tek beklentisi bir lokma, bir hırka olduğu için, onun lokması da sevgili sebebiyle çekeceği acılardır. Böylece gam, lokmaya teşbih edilmiştir.

Zülfünde gam yediği kifâyettir Ahmed'e

Lokmayla hırka buldu kanâ'at hemîn ola

g.6/b.7 s.122

“Ey sevgili! Uzun saçlarının derdiyle Ahmed'in gam yediği kâfidir. Şimdi bir lokma bir hırka buldu, işte kanaat dediğin böyle olur.”

Dervişler Tanrı sevgisinden başka şeyle alakadar olmazlar, az şeyle kanaat ederler. Bu durum bir lokma bir hırka sözüyle anlatılır. Sevgilinin uzun saçları hırka, derdiyle gam yemesi de lokma olarak düşünölüyor.

2. 49. 30. makas

Gam, âşığın dilini mum fitili gibi kestiği ve onu konuşamaz hale getirdiği için bir makasa benzetilmiştir.

Ahmed'in gam makası kesdi dilin şem' gibi

Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

k. 20/b.22 s.69

“Ey lütuf sultânı! Gam makası Ahmed'in dilini mum gibi kesti, bu yüzden halini sana açıkça söyleyemiyor.”

Bu beyitte Ahmet Paşa eskiden günlük yaşamda kullanılan mum makasından söz etmektedir. Mum makası eskiden yağ mumunun fitilini kesmeye yarayan özel bir makastır. Zaman zaman mumun fitili bu makasla kesilmediğinde mum yeterince ışık vermemektedir.

2. 49. 31. meclis

Her meclisin kendisine ait bir adabı olması ve aşığı terbiye etmesi sebebiyle sevgiliden kaynaklı gam, meclise teşbih edilmiştir.

Gam meclisinde bir gece mihmânım olmağa

Gönder bilence var ise Divân-ı Kâtibî

mukatta'ât 33/2 s.303

“Keder meclisinde bir gece misafirim olmak için (gamı) bilen divan efendisini gönder var ise.”

2. 49. 32. mevc (dalga)

Gönül kayığını devirmesi, aşığı sarsması, huzur vermemesi sebepleriyle dalgaya teşbih edilmiştir.

Taştı yaşım deniz gibi sâhili vü kenârı yok

Mevc-i gam-ı zamânedен fülk-i dilin karârı yok

g.145/b.1 s.188

“Gözyaşım deniz gibi taşı, sahili ve kenarı yok. Zamanın kederli dalgalarından gönül kayığının kararı (iradesi) yok.”

2. 49. 33. meydân

Âşığın gözyaşları sakka, ahı da ferraş olunca çekmiş olduğu gam da bir meydâna teşbih edilmiştir.

Çün ahmed kaldı meydân-ı gamında

Gözü sakka oluban ahı ferrâş

g.133/b.5 s.183

“Ahmet kederin meydânında kaldı çünkü gözü su dağıtan olup ahı ona hizmet eder.”

2. 49. 34. mesil (suyun aktığı, geçtiği yer)

Gönül tıpkı bir dolab gibi dönmesi ve inlemesi sebebiyle gam bir mesile teşbih edilmiştir.

Gam mesilinde meger garka-i seyl oldu gönül

Ki döküp yaş iniler derd ile dolâb gibi

g.335/b.9 s.280

“Gam mesilinde (suyun aktığı, geçtiği yer) gönül sel içinde kalıp derd ile devamlı yaş dökerek bir dolap gibi dönmekte ve inlemektedir.”

2. 49. 35. mihmân (misafir)

Aşığı her gece ziyaret etmesi, yalnız bırakmaması, onun gönül evinden hiç eksik olmaması sebepleriyle bir misafire teşbih edilmiştir.

Her gece eksik değil dilde belâ vü derd ü gam

Sanma kim bu hâne-i derviş mihmânsız geçer

g.53/b.3 s.144

“Gönülde her gece belâ, dert, keder eksik olmuyor; sanma ki bu derviş evi bir gece olsun misafirsiz kalır.”

2. 49. 36. nâr (âteş)

Âşığın derdiyle yanıp tutuşması sebebiyle gam, ateşe teşbih edilmiştir.

Hâlimi yanmağa hoş mûnis olur nâr-ı gamın

Ki tutar şem' gibi her gece bîdâr beni

g.319/b.2 s.272

“Keder ateşinin halimi yakması güzel sevimli olur ki her gece mum gibi beni uyanık tutar.”

2. 49. 37. nerd (tavla, tavla oyunu)

Âşık sevgilinin elinde bir oyuncak olduğu ve istediği şekilde oynadığı için gam, tavlaya teşbih edilmiştir.

Ey tâs-ı âşkına dil ü cân kâ'beteyn olan

Nerd-i gamında hasret ile zârından senin

g.153/b.7 s.192

“Ey (sevgili) Senin kederinin tavlasında hasret ile ağlamaktan, aşkının üzüntüsüne gönül ve cân iki Kâ’be (Mekke’deki Kâbe ve Kudüs’teki Mescid-i Aksâ) gibi oldu.”

2. 49. 38. nîş (zehir)

Âşık sevgiliden gelen her türlü cefâyâ razı olduğu için âşığın gamı, zevkle içilen bir zehre teşbih edilmiştir.

Şeker-i vaslını şükranê ver ol haste-dile

Ki gamın nîşini nûş eyledi cûllâb gibi

g.335/b.6 s.279

“Kavuşmanın şekerini, tatlılığını o gönlü hastaya teşekkür olarak ver ki kederinin zehirini gül suyu gibi tatlı eyledi.”

2. 49. 39. palas (aba)

Âşığın sırtına giymesi, çıkarmaması sebebiyle elbiseye teşbih edilmiştir.

Ey palâs-ı gam giyen devlet libâsın anma kim

Gayrı hil’at giymek olmaz hâcî ihrâm üstüne

g.277/b.6 s.252

“Ey keder abasını giyen! Devlet elbisesini anma çünkü hacı ihramının üstüne başka bir elbise giymek olmaz.”

Gam âşığın sırtına giymiş olduğu bir elbise gibidir. Değeri de ihram ile aynıdır. Onu giyen bir kimse artık başka bir şey giymeyi düşünmemelidir. Çünkü hacı olan nasıl bazı şeylerden feragat ederse, ihram üzerine hilat giymezse gam palası giyen de aynı şekilde hareket etmelidir.

2. 49. 40. peykân (temren, okun ucundaki sivri demir)

Gam gönüle ve sineye gömülüp sadece yan bakış cerrahı tarafından sineden çıkarılabileceği için okun ucundaki sivri demire teşbih edilmiştir.

Dilde gam peykânı var aç yüzünü al aklımı

Kim çeke cerrâh-ı gamzen sîneden ol temreni

g.347/b.5 s.286

“Ey sevgili! Gönülde gam peykânı var, yüzünü açıp aklımı al ki gamze cerrahı sineden o temreni çeksin.”

2. 49. 41. pûte (içinde maden eritilen kap)

Âşığın cânı cam bir şişe gibi eritildiği için gam, maden eritilen bir tavaya teşbih edilmiştir.

Gam pûtesinde cân eritip âb-gine-vâr

Tâb-ı cemâline døyimez olur âb dil

g.175/b.3 s.203

“Keder tavaında cânı şişe gibi eritip gönlüm su gibi olur, güzelliğinin tabiatına dayanamaz.

2. 49. 42. refik, yoldaş (arkadaş)

Gam, zor yollarda âşiğa eşlik ettiği için aranılan bir arkadaş, yoldaşa teşbih edilmiştir.

Dil diler zülfün tarîkinde gamın fikrini refik

Gecede korkulu yol yolcuya yoldaş andırır

g.82/b.5 s.158

“Gönül, saçının yolunda kederin düşüncesini kendisine arkadaş ister; çünkü gece korkulu bir yol yolcuya yoldaş ararır.”

2. 49. 43. rûzigâr

Gam âşiği önüne katıp türlü acılara sürüklediği, savurduğu için rûzgâra teşbih edilmiştir.

Sâki piyâle sun ki nigâr oldu hem-kadeh

Gam rûzigârı gitti ve geldi dem-i ferah

g.25/b.1 s.131

“Sâki kadeh sun; çünkü resim gibi güzel olan sevgili içki arkadaşı oldu. Keder rûzgârı gitti ve ferahlık rahatlık zamanı geldi.”

2. 49. 44. sahrâ

Âşığın geçmesinin zor olması, büyük sabır gerektirmesi sebebiyle gam, çöle teşbih edilmiştir.

Semend-i sabrımın sahrâ-yi gamda

Keşidedir inânı sen bilirsin

g.245/b.4 s.237

“Gam çölünde sabrımın çevik ve güzel atının dizginlenip çekildiğini sen bilirsin.”

2. 49. 45. savm (oruç)

Sevgiliye bir türlü kavuşamayan Âşık, o mutlu güne, vuslata erinceye kadar oruçludur. Bu sürecin zorlu olması, nefsi terbiye etmesi sebebiyle gam, oruca teşbih edilmiştir.

Zeyn oldı ıyd şâdi vü hatm oldu savm-ı gam

Şol gün kü doğdu kaşı hilâli Muhammedin

k. 6-I/b.6 s.34

O gün ki sevgilinin kaşı hilalinin (bayram) doğduğu zaman keder orucu bitti ve süs oldu bayram sevinci.”

2. 49. 46. seng (taş)

Âşığın gönlünü yaralaması sebebiyle taşa teşbih edilmiştir.

Dil-i Ahmed gibi gam sengiyle mecrûh olayım

Yâd-ı lâ'linle kızıl kana yunam gelmez isen

g.164/b.6 s.196

“Gam taşıyla Ahmed’in gönlü gibi yaralanayım, eğer gelmez isen dudaklarımı anarak kızıl kana bulanayım.”

2. 49. 47. sipâh (asker, ordu)

Kuvvetli olması, aşığı kuşatması ve zapetmesi sebebiyle gam, orduya teşbih edilmiştir.

Bir gamzen okun at dikelim dil sarayına

Konmaz sipâh-ı gâm bakıcak ol âlâmete

g.259/b.2 s.243

“Ey sevgili! Bir yan bakış oku at da gönül sarayına dikelim. Keder ordusu o işareti görünce gönül sarayına gelmez.”

2. 49. 48. sūzen (iğne)

Âşığın cânına batması, acı vermesi sebebiyle gam, iğneye teşbih edilmiştir.

Gönülde sūzen-i gam var usanmadan biz ana

Hayâlin ayağının reh-güzârı mı diyelim

g.189/b.8 s.210

“Gönülde keder iğnesi var biz ona bıkmadan usanmadan hayalin ayağının geçidi mi diyelim.”

2. 49. 49. şeb (gece)

Dertlerin gece vakti çoğalması sebebiyle gam, gece ile ilişkilendirilmiştir.

Eşkimden özge kimse şeb-i gamda gelmedi

Bir kâse âb ile dil-i bîmârım üstüne

k. 17/b.7 s.60

“Keder akşamında bir tas su ile hasta gönlümü ziyarete gözyaşımından başka kimse gelmedi.”

2. 49. 50. şeker

Sevgilinin âşıkların çektiği acılara karşı ilgisizliği, âşıklarından bihaber oluşu ve buna karşılık âşıkların sevgilinin eziyetlerinden zevk alması sebebiyle gam, şekere teşbih edilmiştir.

Kanda bilsin ol ki Ahmed yer şeker yerine gam

Şîr uman Şirine ne şûr-i dil-i Ferhâddan

g.240/b.9 s.234

“O nereden bilsin ki Ahmed şeker yerine gam yer. Ferhad’ın gönül tuzundan süt bekleyen Şirin’e ne?”

2. 49. 51. tarîk (yol)

Gam gönüllerin teker teker ya da bir ordu halinde geçmeleri ve çok tehlikeli olması sebebiyle, gam bir yola teşbih edilmiştir.

Gam tarîkında helâk etme sakın dilleri kim

Şeh gerek leşkeri sağ ilte selâmet getire

g.258/b.2 s.243

“Gam yolunda gönülleri sakın helak etme çünkü iyi bir pâdişâh ordusunu sağ-selamet yürütendir.”

2. 49. 52. tennûr (tandır, fırın)

Âşığın cânı ve ciğeri kebab olunca gam da bunları yakan bir tandıra teşbih edilmiştir.

Yandı tennûr-ı gamda cân u ciğer

Bir nazar eyleseydi biryâncı

g.300/b.2 s.263

“Gam tandırında cân ve ciğer yandı, kebab oldu; bari kebabçı bir baksaydı.”

2. 49. 53. tığ (kılıç)

Âşığın bağırını yarması ve orada yara meydana getirmesi sebebiyle bir kılıca teşbih edilmiştir.

Sâkiyâ gam tığının zahmın ferâmuş etmege

Cânım ol mercân kadehle bî haber kıl dâ'imâ

g.2/b.6 s.120

“Sâkî! Gam kılıcının kalpte açtığı yaranın ızdırabını unutmak için mercan kadeh gibi olan dudağının şarâbı ile cânımı bi-huş et.”

Şair kederleri unutmak için sevgilinin dudaklarını emerek sızmak istiyor.

2. 49. 54. ton (elbise, kılık kıyafet)

Gam âşığın üzerine yapıştığı, üzerinden çıkaramadığı için bir elbiseye teşbih edilmiştir. Gam âşığın sırtına giydiği bir elbisedir. Elbise kefen gibidir, onda ne yaka ne de etek bellidir. Yani âşık gamdâ ölmüştür.

Gamın bir ton geyirdi egnüme kim

Ne etek bellidir anda ne yaka

mukatta'ât 3/2 s.297

“Gamın eynime bir elbise giyirdi ki onda ne etek ne de yaka bellidir.”

2. 49. 55. yâr (sevgili)

Âşığı hiç terk etmemesi ve ayrılık günlerinde yanından ayrılmaması sebebiyle gam vefalı bir sevgilidir.

Bir iki gün bu gönül hastasın eğlemek için

Künc-i hasrette gamın yar edinem gelmez isen

g.164/b.2 s.196

“Ey sevgili! Eğer gelmezsen bu gönül hastasını oyalamak için hasret köşesinde gamını bir iki gün yâr edinirim.”

2. 49. 56. yiyecek

Âşığı doyurması, ona büyük bir nimet olarak gelmesi sebebiyle gam yiyeceğe teşbih edilmiştir.

Netsin cemâl âşığı cennet na'imini

Çünkü gamından özge ne yerse ziyân imiş

k. 26/b.6 s.84

“Cemâl (Tanrı) Âşığı cennetin nimetlerini ne yapsın; zira senin gamından başka ne yese ona dokunur.”

2. 49. 57. zehr

Gamın zehir oluşu tiryak unsuru ile beraberdir. Zehir olan gama tiryak olarak sevgilinin dudakları gösterilir. Sevgili âşığına buse ilacını vermeyip sırt çevirdiği için sevgilinin saçları âşık için gam zehirine dönmüştür. Böylece gam zehire teşbih edilmiştir.

Bûse tiryâkin umarken dil-i bimârımıza

Zehr-i gam verdi saçın gör bu siyeh-kârlığı

k.28/b.3 s.88

“Hasta gönlümüze dudağının panzehirini umarken saçın gam zehiri verdi, bak şu günaha girmeye .”

Nasıl ki zehir insana acı verir, hatta onu ölüme yaklaştırırsa gam da âşığı yaralar, acı verir zehirler. Zehire yani gama panzehir dudaklardır.

2. 49. 58. zemherir (karakış)

Gam cân bâğını kurutması, bülbüllerin ötmesini, taze güllerin açmasını engellemesi sebebiyle kışa benzetilmiştir.

Zemherir-i gam urup huşg etti cân bâğın dirîğ

Anda ne bülbüller öte ne gül-i sır-âb olur

g.91/b.6 s.163

“Gam kışı gelip cân bâğını kuruttu, yazık. Onda ne bülbüller öter ne de taze güller açar.”

2. 49. 59. zincir

Gam aşığı bağlaması sebebiyle bir zincire teşbih edilmiştir.

Dün garibindir deyu cân attı Ahmed zülfüne

Âh kim zincir-i gamda kaldı ol şeydâ garib

g.11/b.9 s.124

“Dün Ahmed zülfüne garibindir diyerek cân attı; ah zavallı Ahmed gam zincirinde garip kaldı.”

2. 50. GAMMÂZ

Gıybetçi, herkesin ayıplarını meydâna çıkarmaya çalışan, münafık, casus anlamlarına gelen “gammaz” kelimesini Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte gamze benzetmesiyle kullanmıştır.

2. 50. 1. gamze (süzgün bakış)

Sevgili âşıklarını birbirine düşürdüğü için, gammaz sevgilinin yan bakışına teşbih edilmiştir.

Nice bir nâz öğretirsin gamze-i gammâzına

Nâz ile yaktın bizi had yok mu âhur nâzına

g.279/b.1 s.253

“Fitneci yan bakışına nasıl bir naz öğretirsin ki naz ile bizi yaktın, nazına sınır yok mu?”

2. 51. GAYB

Gizli olan, göze görünmeyen şey, kayıp; gaiblik, belirsiz, bilinmeyen şeyler, görünmez ve bilinmez ahval demek olan “gayb” kelimesine Divân’da âyine, dürc, mecmû’a benzetmeleriyle üç beyitte tesadüf edilmiştir.

2. 51. 1. âyine (ayna)

Arkasını, gerçeğini göstermediği için ancak bakılanı gösterdiği için gayb, aynaya teşbih edilmiştir.

San âyine-i gayb-nümâ oldu ruhâmın

K’etti dü cihân nakşının gün gibi hüveydâ

k. 11/b.5 s.42

“Sanki mermerin bilinmeyi gösteren ayna oldu ki iki cihân süsünü gün gibi açık etti.”

2. 51. 2. dürc (kutu, sandık, cevahir kutusu)

Gizlemesi, ortaya çıkarmaması, saklaması sebebiyle gayb, kutuya teşbih edilmiştir.

Dürc-i gaybın perdesinden sırr-ı cân olurdu fâş

Perde-dâr olmasa lâ’lin dürr-i hoş-âb üstüne

k.16/b. 13 s.58

“Lal taşına benzeyen dudaklarının berrak incisi üstüne perdecini olmasa bilinmeyenin kutusu, cân sırrının perdesinden ortaya çıkardı.”

2. 51. 3. mecmû’a (dergi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap)

Tüm bilinmezleri barındırması, içinde saklaması sebebiyle gayb bir dergiye teşbih edilmiştir.

Rakam-sâz-ı mecmû’a-i gaybsın

Mühür-dâr-ı tevki-i lâreybsin

k. 2/b.33 s.25

“Yazı (rakam) uyduran gizli bir mecmû’a (kitap) sını. Hiç şüphe yok ki pâdişâh buyruklarına nişân çeken mühürdârsın.”

2. 52. GAYRET

Çalışma, çabalama; kıskanma, kıskançlık, çekememe; aziz ve kutsal bir şeye tecavüz edildiğini görmekten doğan asil, temiz duygu anlamlarında kullanılan “gayret” kavramını Ahmet Paşa bir beyitte hâr benzetmesiyle kullanmıştır.

2. 52. 1. hâr (diken)

Sevgilisini herkesten kıskanan âşğın bu uğurda çektiği acılar sebebiyle gayret, dikene teşbih edilmiştir.

Hâr-ı gayretten ciğer çâk oldu k’ol gül yüzünün

Pîrehan nâzik tenin n’için der-âgûş eylemiş

g.132/b.5 s.182

“Kıskançlık dikeninden ciğer parçalandı, o gül yüzünün nazik tenini niçin gömlek sarmış.”

2. 53. GÖNÜL-DİL

Dil; gönül, yürek, kalp; gönül; kalp, yürek, dil, iç âlem, benlik, insanın hayat merkezi, yüreğin manevi ciheti, anlamlarına gelen bu iki kavrama Ahmet Paşa Divânı’nda bir âbid, bir âhen, dört âyine, bir bağ, bir bâğ-bân, bir Bağdad, bir bahr, bir bâz-veş, iki berdâr, bir beydak, iki biçare, dört bîmâr, bir bulut, dört bülbül, iki cân-bâz, iki ceres , bir çeşm , bir def, üç deli, bir deryâ, bir dest , bir dide, sekiz divâne , bir dolab, dört dūd, sekiz düzd, iki esir, iki ev, bir fezâ, üç fülk, bir gavnâs, bir gök, bir gözgü, bir gül, iki halvet , bir halvet-nişin, bir hâme, altı hâne, bir hâne-i derviş, bir hasid, dokuz hasta, bir harim, bir hâtem, bir hilâl, bir hindû-yi mâder-zâd, bir hûşe, bir hücre, bir iklim, bir il, on dokuz insan, iki İskender, dört Kâbe, iki kandil , bir katil, iki kebab, üç kebûter, bir kilid dili, bir kumrî, bir kurbân, iki leşker, iki levh, bir levh-i perişân, bir mâhî, bir makam, iki mariz, bir meclis-şeh , üç mecrûh , iki mest , bir meşâmm, bir mezra’, bir mey-hâne, iki Mısır, üç micmer, iki mihmân, iki mihrâb, altı miskîn, on yedi murg, bir

mutrib , sekiz mülk, bir mürşîd, iki müşteri, beş ney, bir ocak, iki ok, üç pervâne, bir peyk, bir rişte, üç sad-pâre, bir sâlik, üç saray, bir sayyâd, yedi seng, bir ser-hoş, iki sınık, üç sırça, iki su, iki sultân, iki şeb-rev, bir şeh-bâz, üç şehir, bir şehir-i virân, dört şikeste, üç şişe, bir şûride, bir tab'-ı bülbül, bir taht-ı sultân, sekiz tıfl , bir top, üç tûfî, bir ûd, üç virâne, iki yaka, bir Ya'kûb, iki zevrak, bir zücâc, bir zülf, bir zülf-i perişân benzetmeleriyle iki yüz yetmiş altı beyitte tesadüf edilmektedir.

2. 53. 1. âbid (ibadet edinen, tapınan)

Âşık sevgilisine kayıtsız şartsız taptığı için gönül, sevgilinin bir kulu olarak teşbih edilmiştir.

Kaşın dil âbidinin mescididir

Veli nâzırlığı bu meste düştü

g.338/b.4 s.281

“Kaşın gönüle ibadet edenlerin mescididir. Elbette bakmak gözetmek de bu mest olana (kendinden geçene) düştü.”

2. 53. 2. âhen (demir)

Sevgilinin gönlü sertliği, kolay kolay yumuşamaması, soğuk olması sebebiyle demire benzetilmiştir.

N'ola âhen-dil isen Ahmed'in âhından usan

K'eridir sırça gibi âheni söyletme beni

g.307/b.5 s.267

“Ey sevgili! Demir gönüllü olsan ne çıkar, Ahmet'in ahları demiri sanki billur gibi eritiverir.”

2. 53. 3. âyine (ayna)

Sevgilinin hayalinin devamlı bulunduğu yer olması, âşığın sevgilinin bakmasını istemesi, gam ve keder tozlarıyla bulanması, paslanması, çabuk kırılması sebepleriyle aynaya teşbih edilmiştir.

Eşk-i çeşm ile yumayınca gönül âyinesin

Gün bigi anı kaçan sâf ü mücellâ göresin

g.229/b.9 s.229

“Gönül aynasını gözyaşı ile yıkamayınca onu nasıl güneş gibi saf ve parlak göresin.”

Aynanın kararması aşığa rakibin görünmesi ve sevgilinin de rakibe iltifatıdır. Ayna temiz ve cilalı olmalıdır. Gönül de bunu gözyaşlarıyla sağlar.

2. 53. 4. bağ

Sevgilinin gönül alıcılığı, aşığı sözleriyle kendisine bağlaması sebebiyle gönül, bir bağa teşbih edilmiştir.

Meğer dil bağıdır sümbül saçı kim

Takar cân boynuna müşgîn selâsil

g.177/b.3 s.204

“Meğer sümbüle benzeyen saçı gönül bağıdır ki cân boynuna (sevgilinin saçının) misk kokusunu zincir olarak takar.”

2. 53. 5. bâğ-bân (bahçıvan)

Sevgilinin boyu gül budağı ya da serviye, yanağı güle, Âşık da ahı soğuk veya keskin rüzgara benzeyince gönül de bahçıvana teşbih edilmiştir.

Ol serve karşı âh edemez bâğ-bân-ı dil

Yavuz yel esdiğin dilemez yârım üstüne

k. 17/b.6 s.60

“O servi boya karşı gönül bahçıvanı ah edemez. Güçlü rüzgar uçurum üzerine esmeyi dilemez.”

2. 53. 6. Bağdad

Sevgilinin sultân gibi düşünülmesi sebebiyle gönül Bağdad’a benzetilmiştir.

Mısır-ı hüsnün hasretinden her dem ey Yûsuf-cemâl

Nil-i çeşmimden döker Bağdad gönlüm Ruma Şat

g.136/b.4 s.184

“Ey Yûsuf gibi güzel yüzlü olan sevgili! Güzellik Mısır’ının hasretinden dolayı Bağdad gönlüm her an gözümün Nil’inden Rum’a Şat dökmektedir.”

2. 53. 7. bahr (deniz)

Değerli şeyleri bünyesinde barındırması sebebiyle gönül denize benzetilmiştir.

Çıkar bahr-i dilden yine bir güher

Değer müjdegânisi bin kân-ı zer

k. 2/b.83 s.28

“Gönül denizinden yine bir cevher çıkar (Bu) Müjdeye karşı verilen bahşiş bin altın madenine değer.”

2. 53. 8. bâz-veş (doğan)

Âşığın arzusu gönlünün sevgilinin elinden uzak olmaması olduğundan doğanın da elde taşınan bir kuş olması sebebiyle gönül bir doğana teşbih edilmiştir.

Bâz-veş gönlümü elden koma ey şâh-ı cemâl

K'anı söz murguna düşürmege mu'tâd edesin

g.248/b.2 s.238

“Ey güzellik pâdişâhı! Doğana benzeyen gönlümü elden bırakma çünkü onu söz kuşuna düşürmeye alışmışsın.”

2. 53. 9. ber-dâr (asılmış)

Âşığın sevgiliyi kimi zaman kabul edip kimi zaman reddetmesi, ona sırt çevirmesi sebebiyle gönül, sevgilinin saçlarından kurulmuş bir darağacıdır. Gönül, darağacına kendi isteği ile gider.

Bu gün ber-dâr eder dil-ber giriftâr Ahmed'in gönlüm

Anuçün zülfü çengâlin eder geh doğru gâh eğri

g.329/b.6 s.277

“Bugün gönül alan sevgili Ahmed'in gönlünü idama mahkûm eder. Onun için saçlarının çengeli bazen eğri bazen doğrudur.”

2. 53. 10. beydak (satranç oyununa piyâde denilen taşların her biri)

Muhabbet satranca benzetilince gönül de âşığın bu oyunda kaptırdığı ve mat olduğu bir taşa teşbih edilmiştir.

Dil beydakını verir ü şeh-mât olur ol kim

Satrenc-i mahabbette ruh-ı yâr ile oynar

g.54/b.3 s.144

“O ki aşk satrancında ruh-ı yâr ile oynar, fakat dil beydakını kaptırıp mat olur.”

2. 53. 11. bîçâre (çaresiz, zavallı)

Sevgilinin çene çukuruna düşen âşık zindana düştüğü için gönül zavallı olarak nitelendirilmiştir.

Gönlüm esîr-i çâh-ı zenahdan olup gider

Bî-çâre n'eylesin yeri zindân olup gider

g.80/b.1 s.157

“Gönlüm sevgilinin çenesinin çukuruna esir olmuş, zavallı ne yapsın yeri zindan oldu gitti.”

Yine bi-çâre gönül hasret ile yâra gider

Dil ü cân şevkını arz etmege dil-dâra gider

g.76/b.1 s.155

“Yine çaresiz gönül hasret ile sevgiliye gider. Cân ve gönül çoşkusunu arz etmek için o gönül alana gider.”

2. 53. 12. bîmâr (hasta)

Yalnız başına kalması, sıkıntılı geceler geçirmesi, sevgilinin dudaklarının ilaç olması sebepleriyle hastaya benzetilmiştir.

Eşkimden özge kimse şeb-i gamda gelmedi

Bir kâse âb ile dil-i bîmârım üstüne

k. 17/b.7 s.60

“Gam gecesinde gözyaşından başka kimse hasta gönlümü ziyarete bir kâse su ile gelmedi.”

Gönül hastadır; çünkü sevgilinin ilaç, şifa, tiryak, tabîb olan dudaklarına muhtaçtır. Sevgili ona ilaç olan dudağını vermedikçe âşık iyi olamayacaktır.

2. 53. 13. bulut

Âşığın karamasar olması, ağlamaya her an hazır olması sebebiyle gönül, buluta teşbih edilmiştir.

Gün yüzlüler hevâsına düşen bulut gibi

Yele verip kararını giryân olup gider

g.80/b.2 s.157

“Gönlüm, güneş gibi parlak yüzlü güzellerin aşkına düşmüş olan bulutlar gibi sabrını ve kararını yele verip ağlaya ağlaya gitmekte.”

2. 53. 14. bülbül

Bülbülün durmadan sevgi, özlem ve hayranlığı şakıması, âşığın da sevgilinin güzelliği karşısında aynı durumları göstermesi sebepleriyle bülbüle benzetilmiştir.

Gülşeninden vaslının men' eyleme dil bülbülün

Olmaya redd eylemek ey dost mihmânı dürüst

g.20/b.7 s.128

“Ey sevgili! Kavuşmanın gülbahçesini gönül bülbülünden yasaklama. Misafir dürüst ise reddetmek olmaz.”

2. 53. 15. cân-bâz (canını tehlikeye koyan, can ile oynayan)

Sevgilinin saçları ip ya da çenber olunca âşıkların gönlünün de bu iplere asılı olduğu inanişına bağlı olarak gönül cân-bâza teşbih edilir.

Dil zülfü çenberinde geh oynar geh atılır

Hengâme-i hevân anı cân-bâz eder dirig

g.140/b.2 s.185

“Gönül saçlarının dairesinden bazen oynar bazen atılır. Yazık ki arzunun kavgası onu cânbaz (cânıyla oynayan, tehlikeye giren) eder.

2. 53. 16. ceres (hayvanın boynuna takılan çingirak)

Mahmile (deve üzerine konulan iki kişinin oturmasına mahsus yer) asılan çanların çıkardığı ses gönüllerin haykırışına benzetilmektedir.

Rahm et ol dillere kim asuluban mahmiline

Kıla yollarda ceres gibi figân sen gideli

g.310/b.2 s.268

“Sen gideli, mahmiline asılıp da yollarda çan gibi feryâdlar eden gönüllere merhamet et.”

2. 53. 17. çeşm (göz)

Âşık, sevgiliyi gönlü ile gördüğü için gönül, göze teşbih edilmiştir.

Hâk-i pâyin açdı dil çeşmin ki gördüm hüsnünü

Nice cevherdendir anın tûtiyâsın bilmedim

g.191/b.11 s.211

“Ey sevgili! Senin ayak bastığın toprak gönlümün gözünü açtı da güzelliğini gördüm; fakat ayağının toprağı olan tûtiyânın cevheri nedendir, onu anlayamadım.”

2. 53. 18. def (tef, zilli ve pullu bir çembere gerilmiş deriden ibaret çalgı)

Âşık sevgilinin elinde istediğı makamda çalnabildiğı için gönül bir defe benzetilmiştir.

Dil ki tutmaya gamın çengine def gibi yüzün

Ney gibi her dem işi nâle vü efgân yaraşır

g.45/b.4 s.140

“Gönül gam çengine def gibi yüzünü tutmasın, çünkü ona ney gibi her an ağlayıp inlemek yaraşır.”

2. 53. 19. deli

Gönlün sevgilinin saçına düşkün olması, saçın da bir zincir olması ve delilerin de zincirle bağlanması sebebiyle gönül deliye teşbih edilmiştir.

Ey deli gönlüm sana zincir ile olmaz ilac

K'ol müselsel zülf ucundadır senin şeydalığın

g.170/b.4 s.200

“Ey deli gönlüm! Seni zincire vurmak sana çare değildir çünkü senin divaneliğın o zincirlenmiş saç ucundadır.”

2. 53. 20. deryâ (deniz)

Genişliği, bolluğu, uçsuz bucaksız oluşu sebebiyle gönül denize teşbih edilmiştir. Sevgilinin hayali ise kayıktır. Kayık ve sandalın yeri denizdir ve oradan çıkmaz. Sevgilinin hayali de gönülden çıkmaz.

Göz ü gönlümden nice çıksın hayâlin zevrakı

Çünkü olmuştur ana deryâ gönül gird-âb göz

g.123/b.5 s.178

“Hayalin kayığı gözümden ve gönlümden nasıl çıksın çünkü gönül ona deniz, göz girdap (suların döndüğü ve çukurlaştığı yer) olmuştur.”

2. 53. 21. dest (el)

Âşığın sevgilisine görülmeyen bir bağ ile bağlı oluşu sebebiyle gönül ele teşbih edilmiştir.

Dest-i dil lûtfun etegin şöyle muhkem tuttu kim

Tiğ-i hicrânın kesimez dostum senden beni

g.347/b.8 s.286

“Gönül eli lûtfun eteğini öyle sağlam tuttu ki ayrılığın kılıcı kesemez beni senden dostum (sevgilim) .”

2. 53. 22. dîde (göz)

Çeşm kelimesinde olduğu gibi, âşık sevgiliyi gönlü ile gördüğü için gönül, göze teşbih edilmiştir.

Dide-i dil døyemez bakmağa mihr-i ruhuna

Nûr-ı hüsnünle yine sen meger imdâd edesin

g.248/b.5 s.238

“Gönül gözü ruhunun güneşine bakmaya doyamaz. Güzelliğinin nuruyla meğer yine sen yardım edersin.”

2. 53. 23. divâne (deli)

Çene çukuruna düşen gönül, zindana heves ettiği için divâneye teşbih edilmiştir.

Deđim ol çâh-ı zenađdâna heves dűştű gönűl

Dedi divânedir ol kim ede zındâna heves

g.125/b.3 s.179

“Gönlüm o çene çukuruna heveslendi dedim, zindana heves eden delidir diye cevap verdi.”

Gönlün çene çukuruna düşmesi âşğın sevgiliye tutulması anlamına gelir.

2. 53. 24. dolâb (kuyudan su çıkarmaya yarayan ağaçtan veya demirden yapılmış çark)

Sel içinde kalıp devamlı dönmesi ve inlemesi sebebiyle dolâba teşbih edilmiştir.

Gam mesilinde meger garka-i seyl oldu gönűl

Ki dökűp yaş iniler derd ile dolâb gibi

g.335/b.9 s.280

“Gam mesilinde (suyun aktığı, geçtiğı yer) gönűl sel içinde kalıp derd ile devamlı yaş dökerek bir dolap gibi dönmekte ve inlemektedir.”

2. 53. 25. dűd (duman)

Âşğın sevgilisinin hasretiyle içi yandığı ve dumanlar çıkardığı için gönűl, dumana teşbih edilmiştir.

Sakın ey dost sakın dűd-ı dilimden kararır

Hűsnűnűn hil'atinin dâmeni söyletme beni

g.307/b.4 s.267

“Ey sevgili! Gönlümdeki dumanın sözlerim dolayısıyla açığa çıkmasından sakın. Beni söyletme ki sonra güzelliğinin kaftanının eteğı bu yüzden lekelenir.(adım dillere düşer)”

2. 53. 26. düzd (hırsız)

Âşık sevgilisine ulaşmak ve onun iltifatını kazanmak için izinsizce uğraştığından gönűl, bir hırsıza teşbih edilmiştir.

Zűlfűnűm dârında ber-dâr etmege dil düzdűnű

Hâkim-i kudret izârına veriptir dest-hât

g.136/b.2 s.184

“Kudret sahibi olan Allah, gönül hırsızını senin uzun saçlarının darağacına asmak için yanağına el yazısı ile ilan vermiş.”

Kim buldu düzd-i dil gibi baht ol zekânda kim

Zindân-ı sîm ü silsilesi müşg-fâm ola

g.5/b.9 s.122

“Gönül hırsızı gibi o çenede kim bahtına ulaşmış, kim kısmetini bulmuş ki zindanı gümüşten zinciri de misk renkli olsun.”

Zindan ve zincir dolayısıyla gönlün hırsıza teşbih edilmiştir. Hırsız zindana atıldığı gibi bir de zincirle bağlanır. Şairler çene çukurunu âşığın gönlünün zindanı olarak düşünürler. Orada gönül gümüş bir hapis hâneye atılmış ve sevgilinin misk renkli saçından yapılmış zincir ile bağlanmıştır.

2. 53. 27. esir

Sevgilinin saçlarının kemende teşbihi ile gönül de bu kemende tutulan bir esire teşbih edilmiştir.

Çözdü saçı kemendini dil eyledi esir

Kurdu kaşı kemânını cân eyledi şikâr

k. 33/b.4 s.95

“Saç kemendini çözdü, gönlü esir eyledi, kaş yayını çekti cânı avladı.”

2. 53. 28. ev

Sevgilinin konakladığı yer olması ve bazen yıkılması bazen de yanması sebebiyle eve teşbih edilmiştir.

Dil su gibi kapına gitti revân hâk olmağa

Şevkin oduyla yele vereli bu gönlüm evi

g.333/b.3 s.278

“Coşkunun ateşiyle bu gönlül evimi rüzgâra verdiğimden beri gönül su gibi akıp kapına toprak olmaya gitti.”

2. 53. 29. fezâ (ucu bucağı bulunmayan boşluk)

Âşığın gönlü genişlik bakımından göğe teşbih edilmiştir. Bu geniş gönül sevgili ve ona ait şeylerle doludur.

Halimi gör ki der-be-der durmayıp isterim seni

Dolmuş iken senin ile cümle fezâsı gönlümün

k. 14/b.6 s.54

“Gönlümün bütün boşluğu seninle dolmuş iken perişan olan halimi gör ki durmadan seni isterim.”

2. 53. 30. fülk (gemi, kayık)

Çalkalanması, batmak tehlikesiyle yüzyüze gelmesi, alabora olması sebepleriyle kayığa teşbih edilmiştir.

Taştı yaşıım deniz gibi sâhili vü kenârı yok

Mevc-i gam-ı zamânedden fülk-i dilin karârı yok

g.145/b.1 s.188

“Gözyaşıım deniz gibi taşı, sahili, kenarı yok. Zamanın kederinin dalgasından gönül kayığı yerinde durmaz.”

2. 53. 31. gavvâs (dalgıç)

Âşığın sevgilinin yüzüğünü bulmak ümidiyle denize dalmasından dolayı, gönül bir dalgıca benzetilmiştir.

Buldu gönül bahr-i eşkimde hayâl-i lâ'lini

Hoş müyesser oldu ol gavvâsa bu engüşterin

k. 23/b.15 s.75

“Gönül gözyaşı denizimde lal gibi olan dudaklarımın hayalini buldu. Hoş (gerçi) o dalgıca bu yüzüğün kolaylık sağladı.”

2. 53. 32. gök

Güzeller güneş ve aya benzetilmiş, gökyüzünde güneş ve ayın devir halinde olması ile güzellerin âşığın gönlündeki devri ilişkilendirilerek gönül göğe teşbih edilmiştir.

Koyuban dil göğünü gün gibi devr eyleyeler

Bu gedâ-hâneleri mâh-likâlar nice bir

g.78/b.4 s.156

“Bu ay yüzlü güzeller, dilenci evlerini bırakarak gönül göğünü güneş gibi dönerler.”

2. 53. 33. gözgü (ayna)

Sevgilinin güzelliğinin tecelli ettiği yer olması sebebiyle gönül aynaya teşbih edilmiştir.

Âşinâlık yüzün açdıkça gönül gözgüsünü

Gayrdan pâk kılar gayreti dervişlerin.

k. 7/b.11 s.39

“Gönül aynasını senin tanıdık yüzün açtıkça dervişlerin gayreti başkalarından temiz tutar.”

2. 53. 34. gül

Sevgilinin âşğın rakiplerine gülmesi, âşğa kapalı oluşu sebebiyle gönül bir güle teşbih edilmiştir.

Gül gibi râz açıp güler her dem hezâr agyâr ile

Açmaz dehânın gonca-veş bir lâhza ben dil-teng için

g.224/b.2 s.226

“Gül gibi gizliden açıp her an bir yabancıyla güler. Benim gibi yüreği dar, kederli, sıkıntılı biri için gonca gibi olan ağzımı bir an bile açmaz.”

2. 53. 35. halvet (تنها yer)

Âşğın sevgilinin hayaliyle yalnız kalmak istemesi sebebiyle gönül, halvete teşbih edilmiştir.

Hayâlin çünkü çeşmimde karâr eyler ne bilsin kim

Derûn-ı halvet-i dilde neler yanar neler küynür

g.101/b.3 s.168

“Gönlün تنها derinliklerinde neler yanar neler kaynar ne bilsin. Çünkü hayalin gözümde durur.”

2. 53. 36. halvet-nişin (yalnızlıkta oturan)

Divân şiirinde âşık halvete girince sevgilinin yanağı ve saçlarının zikrini yapar, yalnızca onları düşünür. Bu sebeple gönül, halvet-nişine benzetilmiştir.

Zülfü izârı yâdına halvet-nişin-i dil

Vird-i zebânın eyledi subh u mesâ dirîğ

k. 44/b.8 s.115

“Saçları yanağı hatırına gönül inzivaya çekilip oturur. Yazık ki sabah akşam esirgeyip dilinin duası eyledi.”

2. 53. 37. hâme (kalem)

Sevgili için yazacak kalem, mürekkep yerine kan ile yazmalıdır. Kâkül ucunun sivriligi ve inceliği ve dökmüş olduğu kanlı yaşlar sebebiyle gönül kaleme teşbih edilmiştir.

Kâkülü ucunda ey dil hâme-veş kan ağla kim

Lâ'l-i terden bula zîver kâkül-i müşgîn-i dost

k. 18/b.9 s.62

“Ey gönül! Kâkülü (perçemi) ucunda kalem gibi kan ağla ki sevgilinin mis kokulu kâkülü taze dudağından (la'l taşı gibi kırmızı) süs bulsun.”

2. 53. 38. hâne (ev)

Gönül “ belâ vü derd ü gam” misafirlerinin her gece geldikleri ve bir mekân olduğu için eve teşbih edilmiştir.

Kondu Ahmed hâne-i dilde belâ vü derd ü gam

Bir ciğer-biryân yeter mi bunca mihmân andadır

g.43/b.7 s.139

“Ahmed’in gönül hânesine belâ, dert ve gam (misafirleri) geldi. Onda bu kadar çok misafir varken bir ciğer kebabı yeter mi?”

Yakma dil hânesin ey Yûsuf-ı sâni ki Halil

Böyle sünnet komadı Kâ'be 'yi bünyâd edicek

g.152/b.7 s.191

“Ey ikinci Yûsuf! Gönül evini yıkma; çünkü Halil Peygamber Kâ'be'yi yaptığı zaman böyle bir kaide koymadı.”

2. 53. 39. hâne-i derviş (derviş evi)

Âşık sevgiliye karşı sabır ehli olduğu için dervişlik mertebesine ulaşmıştır. Bu sebeple âşığın gönlü, derviş evine teşbih edilmiştir.

Her gece eksik değil dilde belâ vü derd ü gam

Sanma kim bu hâne-i derviş mihmânsız geçer

g.53/b.3 s.144

“Gönlümde her gece belâ, dert ve gam eksik değildir. Bu derviş evini (gönlü) misafirsiz mi sanıyorsun?”

2. 53. 40. hasta

Âşık aşk derdiyle bitap düştüğü için gönül, hastaya teşbih edilmiştir.

Gönül gamzen okundan hasta düştü

Kaşın yayına cân peyveste düştü

g.338/b.1 s.281

“Yanbakış oklarından gönül hastalandı. Cânım kaşının yayının yanına düştü.”

Hasta dil yine oldu bî-çâre

Ah ol çâre-sâz gelmez mi?

mukattat 41/2 s.305

“Hasta gönlüm yine çaresiz kaldı. Ah o çare bulan sevgili gelmez mi?”

2. 53. 41. harîm (biri için kutsal olan şeyler, başkasına kapalı olan yer)

Gönül herkesin girememesi, içinde ne olduğunun bilinmemesi, sevgilinin saçı ve yanağının kandil olması sebepleriyle harime teşbih edilmiştir.

Ahmed'in gönlü hariminde ruh u zülfün asar

Müşg zincir ile kandil-i meh-i çâr-dehi

g.341/b.7 s.283

“Ahmed'in gönlü haremde siyah zincir ile ayın ön dördünün kandiline ruh ve saçlarını asar.”

2. 53. 42. hâsid (kıskanç)

Gönlün kara olması kıskançlık sebebine bağlanmıştır.

*Ey dil-i hâsîd gözüm yaşından olmadın sipîd
Sana yunmak n'eylesin hindû-yi mâder-zâdsın
g.249/b.4 s.239*

“Ey kıskanç gönül gözümün yaşından beyaz olamadın. Sana yıkanmak neylesin (kar etmez) (çünkü) Hintli bir annenin çocuğusun.”

2. 53. 43. hâtem (üstü mühürlü yüzük)

Genellikle sevgilinin dudağı değerli olduğu için inci yakut veya la’lden yapılmış üstü mühürlü bir yüzüğe teşbih edilir. Bazen sevgilinin vuslatı ve âşığın gönlü de hatem olabilir.

*Saçlarından isteyem derdim bu gönlüm hâtemin
Güldüğünden korkarım ağzında pinhân olmasın
g.251/b.7 s.240*

“Bu gönlümün mührünü saçlarından isteyeyim der idim (fakat) güldüğün için ağzında kaybolur diye korkuyorum.”

2. 53. 44. hilâl

Sevgili kaşlarını çattığı zaman gönül, aldığı halden dolayı hilale teşbih edilmiştir.

*Şol karakaşın çatıp gönlüm hilâl etmek neden
Hey elâ gözlüm bizimle mekr ü âl etmek neden
g.233/b.1 s.231*

“Ey ela gözlüm! O kara kaşını çatıp gönlümü hilal etmek neden, bizimle hile etmek neden?”

2. 53. 45. hindû-yi mâder-zâd (anadan doğma hindli)

Gönül kıskançlığından karardığı için Hintli bir annenin çocuğuna teşbih edilmiştir.

*Ey dil-i hâsîd gözüm yaşından olmadın sipîd
Sana yunmak n'eylesin hindû-yi mâder-zâdsın
g.249/b.4 s.239*

“Ey kıskanç gönül gözümün yaşından beyaz olamadım. Sana yıkanmak neylesin (kar etmez) (çünkü) Hintli bir annenin çocuğusun.”

2. 53. 46. hûşe (salkım)

Gönlün saça hevesi ve saçın da ipe teşbihi karşımıza çıkmaktadır. Bu saça âşıkların toplanması sebebiyle gönül, bir salkıma benzetilmiştir.

Asılır sünbül-i gül-pûşuna dil hûşe gibi

Ger asarsan resen-i dâra elimden ne gelir

g.58/b.4 s.146

“Gönül, salkım gibi gül yüzünü örten saçlarına asılır. Şayet darağacımın ipine asarsan elimden ne gelir.”

2. 53. 47. hücre

Dar, sıkıntılı ve ışısız olması sebebiyle gönül hücreye benzetilmiştir.

Gönlümün hücresi teng ise kadem bas gözüme

K'anda cûy ü çemen ü sahn-i serâlar düzülür

g.105/b.6 s.169

“Gönlümün hücresi dar, sıkıntılı ise gözüme gel çünkü orada akarsu, çemenlik, kurulur.”

2. 53. 48. iklim (ülke)

Sevgilinin pâdişâh olması, iradeyi elinde bulundurması, âşığın ise kul ve yönetilen olması, ülkenin büyüklüğü, mamur olması gerekliliği sebepleriyle gönül ülkeye teşbih edilmiştir.

Ol şeh-i hûbân ki iklim-i dilin sultânıdır

Her ne der cân üstüne fermân onun fermânıdır

g.106/b.1 s.170

“O güzeller pâdişâhı ki (sevgili) gönül ülkesinin sultânıdır, her ne der ise cân üstüne ferman onun fermanıdır.”

Aşkla ilgili olarak kudret, azamet, istiğna ve büyüklük gibi özelliklerin tamamı, şah, pâdişâh ve sultân statüsünde olan maşukun sıfatıdır ve mezellet, zaaf,

hakirlik, fakirlik, ihtiyaç ve çaresizlik gibi özelliklerin tamamı da kul, köle ve geda konumundaki âşığa aittir.

İradesi elinden gitmiş kararsız âşık ise, naz ve istiğna sahibi bu cefâcî sevgilinin tam anlamıyla mahkûmu ve mecburudur. Hüküm ve iradeyi elinde bulunduran maşuk âşık için daima bir sultân hükümdar, şah, efendi veya sahip sıfatında, kendisi de onun karşısında bir kul, köle yahut geda konumundadır

2. 53. 49. il

Pâdişâhın sevgili olması, sevgilinin talanına uğraması, büyüklüğü, mamur olması, sevgili uğruna kurulması sebebiyle gönül, ile teşbih edilmiştir.

Virâne kıldı gönlümü şevkin ile gamın

Olur harâb ol il kim ola padişâh iki

g.297/b.3 s.262

“Şevkin ile gamın gönlümü viran eyledi. Pâdişâhın iki olduğu bir il harab olur.”

2. 53. 50. insan

Teşhis sanatı ile gönül, görme ve dua okuma vasıflarına sahip olması sebebiyle insana teşbih edilmiştir.

Dil görüp rü'yâda zülf ü haddin okur ve 'd-duhâ

Bu kelâmullâhı vird-i subh u şam etsem gerek

g.171/b.2 s.200

“Gönül rüyada uzun saçlarıyla yanağını görüp vedduha suresini okuduğu için benim de Allah'ın bu suresini devamlı okumam gerekir.”

(Duha Kur'ân'ın 92.suresinin adıdır. Kuşluk vakti aydınlık bir zaman olduğu için şairler sevgilinin yüzünün parlaklığını duha suresine benzetirler.)

2. 53. 51. İskender

Gönlün sevgilinin ağzına, dudaklarına, saçına düşkünlüğü ve bu unsurların zulmata ve ab-ı hayata teşbihi, bu suyu aramak için karanlıklara girmesi sebebiyle İskender'e benzetilmiştir.

Dil teşne İskender gibi düştü saçın zulmâtına

Ey hızr-hat lâ'linden ol ser-çeşme-i Hayvânı sun

“Gönül susamış İskender gibi saçının karanlığına düştü, ey hızır-hat lal gibi olan dudaklarından o ölümsüzlük suyunu sun.”

İslamî kaynaklarda yer alan ilgili hikâyelerde âb-ı hayâtı arayan üç isimden söz edilir. Bunlardan ikisinin âb-ı hayâtta içip ebedi yaşamı elde ettiğine, diğerinin ise içmeden geri döndüğüne inanılır. Bu üç isim: İlyas, Hızır ve İskender-i Zülkarneyn'dir. Efsaneye göre, İskender karanlığın derinliklerinde bulunan âb-ı hayât hikâyesini duyar ve onu bulup faydalanmaya karar verir. On bin kişiyle birlikte yol için gerekli olan azığı da hazırladıktan sonra hem gecenin karanlığında suyu gösteren hem de güneş gibi parlayan iki mühürden birini Hızır ile İlyas'a verir. Diğerini kendisinde kalır. Hangisi suyu bulursa bir diğerini haberdar etmek şartıyla ayrılırlar. Zulumat ülkesinde âb-ı hayâtı aramaya koyulurlar. Uzun maceralardan sonra Hızır ve İlyas bir pınar kenarında otururlar ve yanlarında bulunan pişmiş balıkları yerken Hızır'ın elindeki bir damla su balığın üzerine damlar. Balık, o anda canlanır ve denize atlar. Bunun üzerine onlar da bu suyun âb-ı hayât olduğunu anlayıp kana kana içmeye başlarlar. Sonra İskender'e haber verseler de bu suyu tekrar bulamazlar. Bu yüzden İskender, âb-ı hayâtta mahrum kalır. Böylece ölümsüzleşen Hızır ile İlyas Allah'ın emri ile dünyada sıkıntıya düşenlerin yardımına koşarlar. Kıyamete kadar sürecek olan bu görevi, Hızır'ın karada; İlyas'ın da denizde yaptığına inanılır. Her ikisinin senede bir kez Hacc zamanı buluşup birlikte Hacca gittikleri ve orada ibadetle meşgul oldukları söylenir.

2. 53. 52. Kâ'be

Ziyaret edilmesi gerekliliği, yıkılamaması, yakılamaması, harab bırakılamaması; gönül kırmanın günah sayılması ve Allah'ın onda tecellisi, bu sebeple vücudun en kutsal yeri olması sebepleriyle Kâ'be'ye teşbih edilmiştir.

Cihânı devletin ma'mûr ederken

Bu gönlüm Kâ'besi virân yaraşmaz

“Devletin cihânı bayındır hale getirirken bu gönlüm Kâ'besini viran etmek yaraşmaz.”

Gel gönül Kâbesin ziyaret kıl

Ki oluptur makâm-ı İbrâhim

g.188/b.3 s.209

“ Gel gönül Kâ’besini ziyaret et; çünkü orası Hz.İbrahim’in Makamı’dır.”

2. 53. 53. kandil

Âşıkların gönülleri sevgilinin kaşına tutkundur, kaş mihraba benzetilince de gönüller oraya asılı kandillere benzetilmiştir.

Şol kadar asıldı diller gûşe-i ebrûna kim

Der görenler bu nice kandili çok mihrâb olur

g.90/b.2 s.162

“Ey sevgili! Gönüller kaşının köşesine o kadar çok asıldı ki, görenler bu ne kadar kandili çok bir mihrab diyorlar.”

2. 53. 54. katil/ yaralı

Âşık, sevgilinin gönlünde açtığı yaralardan dolayı cân çekişmekte olan yaralıya teşbih edilmiştir.

Câna gamzenden diyet versin yanağınla lebin

Çünkü kuyunda bulundu yaralı gönlüm katil

g.184/b.3 s.207

“Yanağınla dudağın cânâ gamzenden diyet versin; çünkü senin mahallende yaralı gönlüm öldürülmüş olarak bulundu.”

Katil halinde maktülün yakını katil veya onun akrabasından kan pahası (diyet) isterler. Bu işin ne yolda netice vereceğini tayin için uykuya yatılır, buna istihare denilir. Bu beyitte Ahmet Paşa bu âdete değinmektedir.

2. 53. 55. kebâb

Gönül bir güvercin olarak düşünüldüğünde sine bir fırın, gözyaşları da şarâb olunca gönül de bir kebaba teşbih edilir.

Dil odundan kebâb oldu gözüm yaşı şerâb oldu

Gönül mülkü harâb oldu gidelim bâri şehrinde

g.232/b.5 s.230

“(Ey sevgili) Gönül ateşinden kebâb, gözümün yaşı ise şarâb oldu. Gönül mülküm yıkıldı, bari senin şehrinde gidelim.”

2. 53. 56. kebûter (güvercin)

Avlanması ve kebab olması, her zaman sevgiliye doğru uçmak istediği için gönül bir güvercine teşbih edilmiştir.

Taktım kebûter-i dile şevkim kitâbını

Sûzundan odlara yanıp oldu kebâb dil

175/4 s.203

“Şevkimin kitabını gönül güvercinine taktım. Yakıcılığında ateşlere yanıp gönül kebab oldu

2. 53. 57. kilid dili

Gönül paha biçilmez olduğu için ve kimse tarafından bilinmediği için içinde hikmetler barındıran bir hazinenin kilit diline teşbih edilmiştir.

Dilin hazâyin-i hikmet kilidinin dilidir

Dilini depret açulsın güher hazineleri

Mukattaat 26/4 s.302

“Gönlün hikmet hazinesinin anahtarının dilidir. Gönlünü yeniden ortaya çıkar cevher hazineleri açulsın.

2. 53. 58. kumrî

Âşığın sevgiliye durmadan sevgisini, özlemine ve hayranlığını söylemesi sebebiyle, gönül, bir kumruya teşbih edilmiştir.

Kumrî-i dil mantığın sözünde mevzûn eyleyen

Pisteh-i şîrînini hikmetle hâmûş eylemiş

g.132/b.2 s.182

“Gönül kumrusu mantığın sözünde tartan tatlı dudağını hikmetle susturmuş.”

2. 53. 59. kurbân

Sevgilinin vuslatına ermek bir bayram gibi düşünülünce, bayram da kurban kesilme adeti çerçevesinde gönül bir kurbana teşbih edilmiştir.

Dil ki bi cân ile vaslın ıydine kurbân olur

İştîyâkın şevkânın şükrânedir dostum

g.193/b.4 s.212

“Gönül ki kavuşmanın bayramına (cânını düşünmeden) cansız bir şekilde kurban olur. (bu) Seni görme arzusunun sevincinin teşekkürüdür dostum.”

2. 53. 60. leşker (asker)

Sevgili sultân olunca onun ardınca giden, ona tabi olan gönüller de sultânın peşi sıra gitmeleri sebebiyle askere teşbih edilmiştir.

Diller ardınca revân olmuş dedim bir ârife

Bunca leşkerle gelen billâh kimin sultânıdır

Mukatta'ât 13 s.299

“Bir arife, gönüller ardında yürüyüp gidiyor, bu kadar fazla askerle gelen Allah için kimin sultânıdır, dedim.”

2. 53. 61. levh (üzerine resim, yazı gibi şeyler yazılabilen nesne)

Sevgiliye dair ne varsa âşîğın gönlünde karşılık bulduğu için âşîğın gönlü sevgili ile ilgili her şeyin yazıldığı bir levhaya teşbih edilmiş

Gönlümün levhinde okurdum elif kaddin revân

Ben dahi bir doğru harf öğrenmedim üstâddan

g.240/b.3 s.234

“Gönlümün levhasında elif gibi yürüyen endamını okurdum. Ben bile ders verenden doğru bir harf öğrenemedim.”

2. 53. 62. levh-i perişân

Gam kıssa olunca gönül de bu kıssanın yazılacağı bir perişan bir levhaya teşbih edilmiştir.

Zülfün hikâyesini gönlüde misâl edip

Gam kıssasını levh-i perişâna yazmışım

g. 199/b.3 s.215

“Ey sevgili! Zülfünün hikâyesini gönlüme örnek alıp gam kıssasını perişan bir levha üzerine yazmışım.”

2. 53. 63. mâhî (balık)

Sevgilinin saçları bir oltta, yanakları da su olunca gönül de oltaya yani sevgilinin saçlarına yakalanması sebebiyle bir balığa teşbih edilmiştir.

Tutuldu zülfüne gönlüm ruhunda

San âb içinde mâhî şeste düştü

g.338/b.5 s.281

“Senin yanaklarının suyunda gönlüm saçına tutuldu, zannedersin ki su içinde balık oltaya düştü.”

2. 53. 64. makâm

Gönlün Kâ’be’ye teşbihi ve Kâ’be’nin de Hz. İbrahim tarafından yapılması ve onun namıyla anılması sebepleriyle gönül Hz. İbrahim’in Makamı’na teşbih edilmiştir.

Âşığın gönlünde sevgilinin bulunduğu yer olması sebebiyle de bir derecelendirme söz konusu olmalıdır. Bundan dolayı âşığın gönlü bir makam olarak teşbih edilmiştir.

Gönlüm oldu hüsnün İbrahimine çünkim makâm

Tanlama olursa Kâ’be gönlüme mizâb göz

mukatta’ât 46/2 s.306

“Göz gönlüm Kâ’besi’ne su yolu olursa buna şaşma, çünkü gönlüm güzelliğinin İbrahimine makam oldu”

2. 53. 65. mariz (hasta, hastalıklı)

Gönül, sevgilinin derdine düşüp ona kavuşamadığı için hastaya teşbih edilmiştir.

Gönül marizine şol denli hoşça geldi gamın

Ki gayrı nesne yedirmege vehm-nâk olurum

g.208/b.3 s.219

“ Gamın gönül hastasına o kadar iyi geldi ki ona başka bir nesne yedirmeye tereddüt ederim.”

2. 53. 66. meclis- şeh

Sevgili gönül ülkesinin yegane sahibidir. Bundan dolayı âşığın gönlü meclise, sevgili ise pâdişâha teşbih edilmiştir.

Lîk geldi dişlerin vâsfında gönlümle gözüm

Meclis-i şeh gibi pür la'l ü le'âl oldu yine

g.292/b.5 s.260

“Gönlümle gözüm dişlerini nitelemek için bir araya geldi lakin pâdişâh meclisi gibi çok la'l taşı ve değerli inciler oldu yine.”

2. 53. 67. mecruh (yaralanmış)

Sevgilinin yan bakış oklarıyla delindiği, kanadığı için gönül, bir yaralıya teşbih edilmiştir.

Tîr-i gamzen merhem urmuştur dil-i mecrûhuma

Acıdığı bu ki kalmaz dilde peykânı dürrüst

g.20/b.2 s.128

“Yaralı gönlüme yan bakışının oku merhem gibi gelmiştir. Üzüldüğüm şu ki gönülde temreni sağlam kalmaz.”

2. 53. 68. mest (sarhoş)

Göz ve dudaklar fıstığa, bademe; aşk şarâba benzetilince gönül de bunlara düşkün bir sarhoşa teşbih edilmiştir.

Mest olup dil mey-i aşkınla leb ü çeşmin anar

Nukl için rağbet pisteh ü bâdâmlara

g.272/b.4 s.249

“Gönül aşkının şarâbıyla sarhoş olup dudağını ve gözünü anar; meze için rağbet eder fıstık ve bademlere.”

Gönül, Hakk'ın “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorduğu, ruhların da “Evet öyledir” diye cevap verdikleri meclis olan elest bezminde muhabbet kadehinden içerek âşık olmuştur. İşte o zamandan beri gönül adeta bu aşk şarâbıyla mest ve sarhoştur.

2. 53. 69. meşâmm (burun)

Sevgiliden gelen mis kokuları kokladığı için bir buruna teşbih edilmiştir.

Şemme-i zülfünle meşâmın dilin

Gâliye-sâ eylemedin öyle mi

g.308/b.4 s.267

“Gönül burnumun saçının kokusuna karşı bir aktar olmasına müsaade etmedin öyle mi?”

2. 53. 70. mezra‘ (ekilecek tarla)

Birçok belânın kaynaşması, yetişmesi sebebiyle gönül, bir tarlaya teşbih edilmiştir.

Cân gülşeninde zülfün berg açtı fitne-engiz

Dil mezra 'ında hâlin tohm ekti her belâya

g.263/b.2 s.245

“Uzun saçların cân gülbahçesinde fitneler koparan bir yaprak astı. Benin de gönül tarlasında her belâ için bir tohum ekti.”

2. 53. 71. mey-hâne

Âşığın sevgilinin hayaliyle demlendiği ve kendinden geçtiği yer olduğu için gönül bir meyhâneye teşbih edilmiştir.

Derd-i dil mey-hânesinde nakd-i cân olur telef

Hey demezsen Ahmed'â şol çeşm-i şâhid-bâzına

g.279/b.7 s.253

“Güzelle oynayan şu gözlerine hey (uyarı anlamında) demezsen ey Ahmed. Gönlün dertli meyhânesinde cânın nakit olarak değeri yok olur.”

2. 53. 72. Mısır

Hız Yûsuf kıssasına telmihte bulunarak, sevgilinin güzelliği karşısında kendisinden geçmesi sebebiyle gönül Mısır şehrine teşbih edilmiştir.

Şâm-ı zülfün çerisi konu gönül Mısrına kim

Sâye-bânlarla doludur kamu meydân-ı Mısır

g.84/b.2 s.159

“Gönül Mısır’ına zülfünün Şam’ın askeri kondu. Bütün Mısır Meydânı çadırlarla doludur.”

2. 53. 73. micmer (buhurdan, içinde tütsü yakılan kap)

Gönül içinde ateş bulunması ve âşğının cânının yakılması sebebiyle micmere yani buhurdana teşbih edilmiştir.

Hoş-dem ol Ahmed ki gönlüm micmerinden her gece

Arş kandilin yakar âh-ı seher- hîzin senin

g.162/b.5 s.196

“İyi arkadaş o Ahmed ki senin sabah erken çıkan ahm gönlümün buhurdanından her gece göğün kandilini (mumunu) yakar.”

2. 53. 74. mihmân (misafir)

Sevgilinin lutfu misafirhâneye benzetilince gönül de bu misafirhânedeki konaklamak isteyen bir misafire teşbih edilmiştir.

Çün misâfir-hâne-i lûtfunda mihmân oldu dil

Şimdi kapında mukim olmak diler devlet gibi

g.334/b.7 s.279

“Gönül lütfunun misafirhânesinde misafir oldu şimdi devlet gibi kapında ikamet etmek diler.”

2. 53. 75. mihrâb (camilerde, mecidlerde yönelinen taraftakiduvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış olan girintili yer)

Sevgilinin kutsal olması, âşğın ona tapması sebebiyle gönül, mihraba teşbih edilmiştir.

Subh-dem mecmû-ı âlem tuttular mihrâba yüz

Gönlümün mihrâbı yârın kaşı tâkıldır henüz

g.120/b.4 s.176

“Sabah vakti dünyanın tümü mihraba yöneldi, gönlümün mihrabı sevgilinin kemer biçimindeki kaşıdır hâlâ.”

2. 53. 76. miskin (zavallı, cüzam hastalığına tutulmuş olan)

Gönül sevgilinin aşkıyla ızdırab içinde olduğu için sürekli dertlidir, bundan dolayı vücudunda yaralar, siyah lekeler çıkar. Bunun için gönül cüzzamlı bir hastaya teşbih edilmiştir.

Çün dil-i miskin zülfün kaldı sevdâ-yi mizâc

Ey müfferih-leb buyur şehd-i şifân ile ilâc

g.24/b.1 s.130

“Çünkü saçların aşkın tabiatı (huyu) nın siyahlığı gibi gönlümü cüzzamlı eyledi. Ey ferahlık veren dudak, balının şifasıyla bir ilaç ver.”

2. 53. 77. murg (kuş)

Sevgili merhametsiz bir avcı, saçlar tuzak, benler tuzaktaki daneler, kaşlar yuvaya teşbih edilince gönül de bunlara heves eden bir kuşa teşbih edilmiştir.

Seni ey murg-ı dil ol dâne-i hâl etti esîr

Nice bir dâma düşüp töhmet-i sayyâd edesin

g.248/b.4 s.238

“Ey gönül kuşu! Seni o tek ben esir etti. Nasıl tuzağa düşüp de bu avcımın kabahati dersin.”

Çeşm-i sayyâdı gönül murgunu sayd etmek için

Çin-i zülfünde beni dâne döker dâmlara

g.272/b.3 s.249

“Avcı gözü gönül kuşunu avlamak için saçının kıvrımında benini tuzağa tohum diye döker.”

2. 53. 78. mutrib (çalgıcı)

Âşığın ayrılıktan feryat etmesi ve bu halde diğer sazlarla ahenk halinde bulunması sebebiyle gönül, çalgıcıya teşbih edilmiştir.

Câm-ı lâ'lin vasfın âgâz etti gönlüm mutribi

Tâ ki nâlem üdunu bezminde rûh-efzâ kılam

g.218/b.5 s.224

“Gönlümün çalgıcısı mecliste dudaklarımın kadehinin özelliklerini söylemeye başladı ta ki feryâdımın uduyla câna cân katana dek.”

2. 53. 79. mülk (ülke)

Gönül ele geçirilmesi, tahribe uğraması, harab edilmesi yönlerinden bir ülkeye teşbih edilmiştir.

Dil mülkün açdı kal'a-ı din oldu kirpiğin

Şükrâne al bu fetha ki resm- i kadîmdir

g.32/b.9 s.135

“Ey sevgili! Kirpiğin gönül mülkünü ele geçirdi ve din kalesi oldu, bu açılışı iyilik nişânesi kabul et; çünkü bu eski bir usuldür.”

Çeşm-i mestin zulm ile mülk-i dili virân eder

Adlin yine yine âbâd eyle kurbân olduğum

g.211/b.2 s.221

“Kurban olduğum! Mahmur bakışlı gözün (gamze oklarıyla) gönül yurdumu harabeye çevirdi. Gel artık, şimdi de adaletinle onu bayındır eyle.”

2. 53. 80. mürşid

Sevginin saçları hırka ve asaya benzetilince gönül de dervişe teşbih edilmiştir.

Dil mürşîdine hayâl-i zülfün

Hem hırka vü hem asâdır ey dost

g.19/b.4 s.128

“Ey dost! Saçlarının hayali gönül dervişine hem hırka hem de asâdır.”

2. 53. 81. müşteri

Sevgilinin vuslatı metâ olunca gönül de buna talip olan bir müşteriye teşbih edilmiştir.

Olma ey dil müşteri yârın metâ'-ı vaslına

Kim senin fakrın kavî anun gınâsı ber-kemâl

g. 183/b.8 s.207

“Ey gönül! Sevgilinin kavuşma metâ’na müşteri olma; çünkü senin fakirliğin kuvvetli onun zenginliği mükemmeldir.”

2. 53. 82. ney

İnlemesi, feryâd figân etmesi sebebiyle gönül neye teşbih edilmiştir.

Dil ki tutmaya gamın çengine def gibi yüzün

Ney gibi her dem işi nâle vü efgân yaraşır

g.45/b.4 s.140

“Gönül gam çengine def gibi yüzünü tutmasın, çünkü ona ney gibi her an ağlayıp inlemek yaraşır.”

Ahmed’in râzını fâş eyledi zârilik ile

Ney gibi bu dil-i sad-pâre elimden ne gelir

g.58/b.5 s.146

“Ahmed’in sırrını, ney gibi bu gönlü parça parça olmuş (âşık) , ağlayıp sızlayarak açığa çıkardı. Elimden ne gelir”

Rivayete göre Peygamberimiz ilâhî aşk sırrını Hz. Ali’ye söylemiş. Bu sırrın yükü altında ezilen Hz. Ali, gidip Medine dışında kör bir kuyuya bu sırrı anlatmış. Kör kuyu bu sır ile coşup köpürmüş ve taşmıştır. Su, her yeri kaplayınca kenarlarında kamışlar yetişmiş. Oralardaki bir çoban bu kamışlardan birini kesip muhtelif yerlerinden delmiş ve üflemeğe başlamış. Çıkan ses kalplere coşku ve heyecan verip ilâhî sırrı anlatır olmuş. Peygamberimiz tesadüfen bu çobanın ney sesini işitince durumu anlamış. O günden sonra ney, bir ilham kaynağı olmuştur. Bu hadiseye telmih olduğu beyitte, aşkta esas, sır saklamak olmasına rağmen, paramparça olmuş gönül ney misali inleyerek, yanıp yakınarak âşığın sırrını açığa çıkarmıştır.

2. 53. 83. ocak

Âşığın gözü pencereye teşbih edilince pencereden aydınlığın girmemesi de gönlün dumanlı ocağa benzetilmesiyle ilişkilendirilir. Yani gönül kederli olunca göz de aydın olmamaktadır.

Bu revzen-i çeşm ola mı rûşen

Çün gönlüm ocağı oldu pür-dûd

g.30/b.3 s.133

“Bu göz penceresi aydınlık olur mu çünkü gönlüm ocağı çok dumanlıdır.”

2. 53. 84. ok

Toprağa düşmesi, düzgün oluşu (okun doğruluğu ile gönül sözünde durmak bakımından benzerlik gösterir) sevgilinin kaşlarının keman oluşu yönleriyle gönül bir oka teşbih edilmiştir.

Ok, âşığın bağına ve dolayısıyla gönlüne saplanır. Âşık bu okun gönlünden çıkarılmasını istemez. Onun için ok adeta sevgiliden gelen bir armağandır. Âşık onu en kıymetli varlığı gibi saklar.

Toprağa düşmüş ok gibi hâkî gönülleri

Uş gûşe-i kemânla dirür dil-sitân kaşın

g.165/b.5 s.197

“Gönül alan kaşın, ok gibi toprağa düşmüş toprak rengindeki gönülleri yayın köşesiyle vurur.”

2. 53. 85. pervâne (geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebek)

Pervâne nasıl ateşin etrafında döner ve kendini orada yakarsa gönül de kendini sevgilinin güzellik çerağına atan bir pervâneye benzetilmiştir.

Anıp çerağ-ı hüsnünü pervâne gönlüm şem-vâr

Meclis mi var kim germ olup sûzan u giryân olmamış

g.128/b.6 s.180

“Pervâneyi andıran gönlüm senin mum gibi olan güzelliğinin çerağını andığı anda heyecana gelip de yanmayan, ağlamayan meclis mi vardır?”

2. 53. 86. peyk (haber ve mektup getirip götüreren)

Âşık için sevgili, uğrunda cân verilmesi gereken yegâne kişidir. Kendi dışındaki her şeyi rakip olarak gördüğü için sevgilinin görüş alanında hep kendisinin olmasını ister. Dışarda olan biteni sevgiliye ulaştırmak âşığın görevidir, bunun için gönül bir haberciye teşbih edilmiştir.

Halk meydânda küleh dikse segirdip peyk-i dil

Ser diker kim ol kemân-eburû nişân-ı tîr ide

g.283/b.4 s.255

“Halk meydânda külah dikse gönlün habercisi koşup baş diker ki o kaşları yay gibi olan (sevgili) okunu oraya isabet etsin.”

2. 53. 87. rişte (iplik)

Âşğın sevgili karşısındaki çaresizliği, eriyip gitmesi mumun içindeki fitil ipine benzetildiği için, gönül bir ipliktir.

Şem-veş bezm-i kemâlinde yanar rişte-i dil

Nola rûşen der isem medhini sultân-ı kerem

k.27/b.22 s.86

“Kemal meclisinde gönül ipliği mum gibi yanar. Cömertlik sultânının medhinî aydınlık diyerek yapsam ne olur ki?”

2. 53. 88. sâd-pâre (parça parça olmuş)

Âşık sevgilinin derdiyle sürekli aşk acısı çektiği ve onun yolunda yüz parçaya bölüldüğü için gönül paramparça sıfatıyla nitelenmiştir.

Ahmed'in râzını fâş eyledi zârilik ile

Ney gibi bu dil-i sâd-pâre elimden ne gelir

g.58/b.5 s.146

“Ahmed’in sırrını ağlama ile ortaya çıkardı. Ney gibi bu parça parça olmuş gönülle elimden ne gelir.”

2. 53. 89. sâlik (bir tarikada girmiş bulunan, mürîd)

Girmiş olduğu yolda bazen mahv, bazen de isbata düşen sâliğe teşbih edilmiştir.

Âşğın tek gayesi sevgiliye ulaşmaktır. Sevgili ulaşmak istenen menzil Âşık da bu gönül yolculuğunda sâlik olarak teşbih edilmiştir.

Levh-i hüsnünde hatun geh mahv ü geh isbât olur

Benzer ol dil sâlikinin sûret-i a'mâlidir

g.49/b.4 s.142

“Güzelliğinin levhasında yüzündeki ayva tüyün bazen yok olur bazen ortaya çıkar. O gönül yolcusunun amellerinin görünüşüne benzer.

2. 53. 90. saray

Sevgilinin içinde bulunması, o kadar mukaddes varlığın kalacağı yerin de çok güzel olması gerekeceği için gönül saraya teşbih etmiştir.

Bir gamzen okun at dikelim dil sarayına

Konmaz sipâh-ı gâm bakıcak ol âlâmete

g.259/b.2 s.243

“Ey sevgili! Bir gamze oku at da gönül sarayına dikelim, gam ordusu o işareti görünce gönül sarayına konmaz.”

Ordu konmak için emin ve boş yer arar, âşık sevgiliden gam ordusunun konmasını önlemek için gönül sarayına dikmek gayesiyle bir ok atmasını istiyor.

2. 53. 91. sayyâd (avcı)

Tuzağa düşürme, hilelerle aldatma işlevlerinden, sevgilinin âşıklarına vaadlerde bulunup ümit vermesinden dolayı sevgilinin gönlü bir avcıya teşbih edilmiştir.

Zülfü şeh-bâzına kaptırmağa ol sayyâd-ı dil

Bir nazar murguna takti kirpiğimden perr ü bâl

g.183/b.7 s.207

“O gönül avcısı zülûf doğanına kaptırmak için nazar kuşuna kirpiğimden kanat taktı.”

2. 53. 92. seng (taş)

Sevgilinin gönlünün katı, duygusuz, merhametsiz olması kolay kolay kırılıp parçalanmaması sebebiyle gönül taşa teşbih edilmiştir.

Mihrim artar dil-i senginini yâd etmek ile

Kim binâ muhkem olur seng ile bünyâd edicek

g.152/b.2 s.191

“ Ey sevgili! Taş yüreğini hatırlamakla sana karşı muhabbetim, sevgim artar. Elbette taş ile kurulan bina sağlam olur.”

2. 53. 93. ser-hoş

Âşığın, sevgilinin aşkıyla kendisinden geçip mest olması sebebiyle gönül bir sarhoşa teşbih edilmiştir.

Miskin gönül sevdâdadır şol turra-i şeb-reng için

Ser-hoş gibi gavgadadır ol çeşm-i şûh şeng için

g.224/b.1 s.226

“Miskin gönlüm o siyah kıvrıkcık saç lülesine sevdalıdır. O şuh gözlü için tıpkı bir sarhoş gibi kavgadadır.”

2. 53. 94. sınık (kırık)

Sevgili taş kalpli biri olduğu için âşığın gönlü de onun karşısında daima kırıktır.

Bu sebepten Ahmed'in sormaz sınık gönlünü kim

Zülfünün her bir kılında bin dil-i miskini var

g.52/b.7 s.143

“Sevgili bir gündün bir güne âşığın gönül kırıklığının sebebini sormaz. Öyle ya; saçının her bir kılında binlerce miskin gönül olan bir sevgilidir o.(Ahmed’e ihtiyacı mı var?)”

2. 53. 95. sırça (cam, camdan yapılmış)

Çabuk kırılması, parça parça olması ve bir daha bir araya getirilememesi sebebiyle gönül sırçaya teşbih edilmiştir.

Sohbetinden attı gönlüm sırçasın ol seng-dil

Bir sınık sagar gibi kim bezmden pertâb olur

g.90/b.4 s.162

“O taş gönüllü güzel, gönlümün sırçasını sohbetinden, meclisten atılan kırık bir kadeh gibi attı.”

2. 53. 96. su

Gönlün sevgilinin güzelliği karşısında erimesi ve sevgilinin güzelliğine yönelişi, ona doğru akması, coşkunca akması, önüne sed vurulamaması sebepleriyle suya teşbih edilmiştir.

*Çün aktı gönlüm su gibi sen serv soylu şâhıma
Her dem yüzüm yere sürüp şükr eylerem Allâhıma
g.289/b.1 s.258*

“Gönlüm serv soylu pâdişâhım olan sana su gibi aktı. Bu yüzden her zaman yüzümü yere sürüp Allah’ıma şükrederim.”

2. 53. 97. sultân

Sevgilinin saçları hümâ kuşuna teşbih edilince saçların sevdasına düşkün olan âşığın gönlü de sultâna benzetilmiştir.

*Sevdâ-yi zülfü gönlümü sultân-ı vakt eder
Yârın hayâl-i turrası zill-i hümâ mıdır
g.47/b.6 s.141*

“Sevgilinin saçı sevdası gönlümü vaktin sultânı haline getiriyor, acaba turrasının hayali Hümâ kuşunun gölgesi midir?”

Turra alın üstüne dökülen saç, Hümâ da devlet kuşudur. İnanca göre Hümâ kuşunun gölgesi kimin üzerine düşerse devlet, ikbal ve saadete ulaşır, pâdişâh olurmuş.

2. 53. 98. şeb-rev (gece giden, gece yolculuğu eden)

Sevgilin saçları geceye benzetilince saça düşkün olan gönül de onun uğruna asesi bile düşünmeyen gece yolculuğu eden bir kişiye teşbih edilmiştir.

*Dil şeb-rev olur zülf-i siyâhın gecesinde
Yâ Rab haberi yok mu ki hüsnün asesinden
g.235/b.5 s.232*

“Siyah saçının gecesinde gönül gece yolculuğu eden biri olur. Yâ Rab onun, güzelliğin gece bekçisinden haberi yok mudur?”

2. 53. 99. şeh-bâz (bir cins iri ve beyaz doğan)

Sevgili bir keklige teşbih edilince âşığın gönlü de kekligi yakalamak için kullanılan doğana benzetilmiştir.

*Âh kim bir kekke saldım gönlümün şeh-bâzını
Bulamazam gerçi nâlemden takup durdum ceres*

g.126/b.4 s.179

“Gönlümün doğanını bir keklik (sevgili) avı için saldım; bulamazsam diye de feryâdımdan bir çan taktım.”

2. 53. 100. şehir

Gönül, gözden gelen ateşle yanması, gözyaşı ile söndürülmeye çalışılması; dedikodu ile çalkalanması ve patırtı-kütürtünün kopması sebebiyle bir şehre benzetilmiştir.

Gün olmaz kim cemâlin güft ü gûyu

Bu gönlüm şehrini gavgâya vermez

g.121/b.3 s.177

“Güzelliğinin dedikodusu ile çalkalanıp gönlüm şehirde kavga gürültünün olmadığı bir gün yok.”

Bu gönlüm şehrine düştü gözümünden nâ-gehân âteş

Yaşım sakkâsı ermezse tutar mülk-i cihân ateş

g.127/b.1 s.180

“Gönül şehrimde gözümünden ansızın bir ateş düştü. Eğer gözyaşım etrafa su dağıtmasaydı cihân mülkü yanardı.”

2. 53. 101. şehir-i virân

Sevgili tarafından yıkılması, tamirine yanaşılmaması, tamirinin de ancak onun elinden yapılabilmesi sebepleriyle gönül viran bir şehre teşbih edilmiştir.

Ey şeh-i hüsn isteme dilden karâr u sabr kim

Şehr-i virândan hermişe şehriyâr almaz harâc

g.24/b.3 s.130

“Ey güzellik pâdişâhı! (sevgili) Gönülden karar ve sabr bekleme; çünkü viran bir şehirden pâdişâh her zaman harac almaz.”

2. 53. 102. şikeste (kırık, kırılmış)

Sevgilinin vermiş olduğu sözleri yerine getirmemesi yüzünden âşığın gönlü kırıktır.

Zülfün sınıklı hatırını sorsun Ahmed'in

Kim dost va'desi gibi gönlü şikestedir

g.41/b.5 s.138

“Ey sevgili! Zülfün hatırı kırılmış şu Ahmed'i bir sorsun ki zavallının gönlü tıpkı sevgilinin umut veren sözleri gibi kırıktır.”

2. 53. 103. şişe

Nazikliği, çabuk kırılabilirliği, parça parça olması ve kırıldıktan sonra bir daha eski haline getirilememesi sebepleriyle gönül şişeye teşbih edilmiştir.

Yazıkdır Ahmed'in sımastın gönlü şişesin

Mestâne gözlerin kim olupdur hârâb-ı nâz

g.109/b.5 s.171

“Ey sevgili! Nazdan harap olmuş, yorulmuş olan sarhoş gözlerin Ahmed'in gönül şişesini kırmasın, yazıktır.”

2. 53. 104. şûride (tutkun, perişân)

Âşığın çektiği acılar yüzünden gönül perişân sıfatıyla nitelenmiştir.

Sünbül-i ser-geşten için bu dil-i şûrideyi

İtlerinle bir gece kâyunda mihmân isterim

g.220/b.2 s.224

“Bu perişân gönlümü dağınık, perişân saçların için bir gece mahallende itlerinle misafir etmeni isterim.”

2. 53. 105. tab'-ı bülbül (bülbül mizacı)

Şairlerin gönlünün kolay kırılması, nazikliği, naifliği sebepleriyle gönül, bülbül mizacına teşbih edilmiştir.

Gül gibi nâziksın ammâ nâzını az eyle kim

Tab '-ı bülbül gibi nâziktir dil-i şâ'ir dahi

g.323/b.7 s.274

“Gül gibi naziksın ama nazını az göster öyle ki şairlerin gönlü bülbülün mizacı gibi pek naziktir.”

2. 53. 106. taht-ı sultân

Sevgilinin hayali sultâna teşbih edilince gönül de sultân olan sevgiliden başka kimsenin oturamayacağı bir tahta benzetilmiştir.

Taht-ı sultân-ı hayâlidir çü gönlü Ahmed'in

Devlet-i hüsnünde ey şeh n' için âbâdân değil

g.179/b.5 s.205

“Ey pâdişâh (sevgili) ! Ahmed'in gönlü hayalinin sultânının tahtıdır. Güzeliğinin devletinde niçin bu taht abad değil?”

Sultân olan sevgiliden başka kimse bu tahtta oturamaz; ancak bu taht olması gerektiği gibi mamur değil, hatta virandır. Onda sevgili oturacağına göre mamur olması gerekmektedir. Ahmet Paşa da bunu tecahül-i arif ile işlemektedir.

2. 53. 107. tıfl (küçük çocuk)

Aşk; güzellik- mektebe, yüz; mushafa-gül yaprağına, zülf; dal-lâm'a, ağız; mim'e, boy; elif'e teşbih edilince gönül de bunları öğrenmek için okuma, yazmaya başlayan küçük bir çocuğa benzetilmiştir.

Bazı beyitlerde de gönül her şeye heves etmesi, laf dinlememesi, oynamak istemesi ve sonunun ne olacağını düşünmemesi sebepleriyle de küçük bir çocuğa teşbih edilmiştir.

Mushafda kadd ü zülf ü dehânın mı gördü kim

Dil tıflı okuduğu elif-lâm-mimdir

g.32/b.3 s.134

“Ey sevgili! Gönül çocuğu Mushaf'ta senin boyunu, uzun saçlarını ve ağızını mı gördü ki gelip lâm ve mim harflerini okumaktadır.”

Nola olursa gönül zülf ü zenahdâna heves

Tıfl olan çün ki olur top ile çevgâna heves

g.125/b.1 s.179

“Gönül saçına ve çenene heves ederse ne olur ki; çünkü çocuk olan top ve çevgâna heves eder.”

2. 53. 108. top

Sevgilinin kaşları çevgana benzetilince güzellik meydânında bu kaş çevganının çektiği gönül, topa teşbih edilmiştir. Divân şiirinde top daha çok çevgan çevresinde verilir. Âşıkın cânı ve gönlü top olunca sevgilinin kaşı çevganı oluşturur.

Meydân-ı hüsn içinde gönül topun urmağa

Çevgân-ı fitnedir hâm-ı ebrûsu Kâsımın

g.157/b.2 s.193

“Güzellik meydânı içinde gönül topunu vurmaya Kasımın eğri kaşı bozgunculuğun eğri sopasıdır.”

2. 53. 109. tûtî (papağan cinsinden taklit yapan bir kuş, dudü)

Sevgilinin dudağı şeker gibi olduğundan ve papağan da şeker ile beslendiği için gönül bir papağana teşbih edilmiş.

Mekes-i hâline mesken olalı kand-i lebin

Reşk edip tûtî-i dil kıldı teveccüh ademe

g.275/b.3 s.251

“Şeker dudağın beninin sineğine yuva olduğundan beri gönül papağanı kıskanıp yokluğa yöneldi.”

Papağana konuşma öğretilirken ayna kullanılmış. Bir kişi, kuşu büyük bir aynanın önüne koyup kendisi aynanın arkasında gizlenir ve konuşmaya başlarmış. Aynada kendi aksini gören kuş, bu sesi, kendisi gibi bir kuşun sesi sanarak taklide başlar ve konuşmayı öğrenirmiş. Yine tûtî şeker ile beslenirmiş. Tatlı dilli oluşu da buna bağlanır. Divân şiirinde ayna ve şeker ile birlikte anılır. Renkli bir kuş oluşu da zaman zaman söz konusu edilir.

2. 53. 110. ud

Aşk uğruna çektiklerinden dolayı âşık adeta kıl gibi incelmıştır. her zaman ah edip inlemesi sebebiyle gönül bir uda teşbih edilmiştir.

Gamınla kılca kılıp cânım oldu kaddim çeng

Dilimi ûd kılıp niçin etmeyem âheng

k.21/b.6 s.70

“Kederinle cânım kıl gibi ince, boyum çeng oldu. Gönlümü ud gibi yapıp niye ahenkle söylemeyeyim.”

2. 53. 111. virâne

Sevgilinin umursamaz tavırlarıyla yıkılması, harap olması sebebiyle virâneye teşbih edilmiştir.

Ahmed'in gönlünü geh dost yıkar geh düşman

Bilmezüz kim yapa âlemde bu virânemizi

g.345/b.7 s.285

“Ahmed’in gönlünü bazen dost bazen de düşman yıkar. Âlemde bu virâneyi kim yapacak bilmeyiz.”

Virâneleri önemsiz görmemek gerekir. Onların içinde gizli bir hazine saklıdır, yani o yıkık, perişan gönüllerin içinde aşk adlı gizli bir hazine vardır.

2. 53. 112. yaka

Âşıklık, herkesin yapamayacağı bir meslek gibi düşünüldüğü için aşk elbisesini giymesi sebebiyle gönül, yakası yırtılabilen bir elbiseye teşbih edilmiştir.

Şöyle çâk etti yakasın gönlümün bu zülf ü hâl

K'ol siyeh-diller elinde kaldı her bir pâresi

g.349/b.4 s.287

“Saçın ve benim gönlümün yakasını öyle bir yırttı ki her bir parçası o fenâ yürekliğin elinde kaldı.”

2. 53. 113. Ya'kûb

Ya'kûb Peygamber, kardeşleri tarafından kuyuya atılan oğlu Yûsuf'u öldü denilmesine rağmen unutmamış, onu daima anmıştır. Bu nedenle gönül Yûsuf gibi güzel sevgilisini kaybetmesi ve hasret kalması sebebiyle Ya'kûb Peygambere benzetilmiştir. Gönlün Ya'kûb oluşu sevgilinin Yûsuf oluşuna dayanmaktadır.

Tan mıdır Ya'kûb-ı dil anmazsa Yûsuf hüsünü

K'asuman-ı cânâ mi'rac etmege İsa yeter

g.88/b.4 s.161

“Gönül Ya’kûb’u onun Yûsuf güzelliğini anmazsa buna şaşılır mı? Cân göğünde miraç etmek için İsa yeter.”

2. 53. 114. zevrak (kayık, sandal)

Aşk bir denize benzetilince gönül de bu denizde batmamaya çalışan bir kayığa teşbih edilmiştir.

Bahr-ı aşkında çekip almağa gönlüm zevrakın

Dest-i cevrinle ham-ı zülfünü çengâl eyledin

g.148/b.2 s.189

“Gönlümün kayığını aşkının denizinden çekip çıkarmak için eziyet elinle de saçının kıvrımını çengel yaptın.”

2. 53. 115. zücâc (cam, şişe)

Nasıl ki şarap şişede bekleyince saflaşır, sevgilinin aşkını da gönülde taşıyarak saflaştıran âşığın da gönlü bir şişeye teşbih edilmiştir.

Dilde çok durmakla mihrin halis olduğu bu kim

Bâde-yi sahbâyı eglettikçe saf eyler zücâc

g.24/b.5 s.130

“ Aşkî gönülde çok durdukça halis olan bu kim , cam içinde şarâbı beklettiği müddetçe saf eyler.”

2. 53. 116. zülf (sevgilinin saçı)

Âşık sevgili uğruna yıkılmış, harap, dağınık bir haldedir. Bundan dolayı dağınıkhğı yönüyle sevgilinin saçlarına teşbih edilmiştir.

Tâ harâb etmege bir zâlim dahi meyl etmeye

Gönlümü zülfün gibi zîr ü zeber kıl dâ’ima

g.2/b.5 s.120

“Gönlümü saçların gibi her zaman alt üst (dağınık) et, ta ki bir zalim daha dağıtmaya yanaşmasın.”

2. 53. 117. zülf-i perişân

Sevgilinin ayakları altında ezilmesi, darmadağın olması sebepleriyle gönül perişan bir saça teşbih edilmiştir.

Demedin bir gün alayın Ahmed'in gönlün ele

K'ayaga düşmüş durur zülf-i perişânım gibi

g.306/b.12 s.266

“Darmadağın olmuş, yerlere düşmüş saçım gibi olan Ahmed’in gönlünü bir gün olsun ele alayım, yerden kaldırayım demedin (ey sevgili).”

2. 54. GURBET

Gariplik, yabancılık; yabancı bir memleket, yabancı bir yer, vatan dışı, vatani haricinde bulunma, yâd el, yabancı yerlere gitme, seyahat anlamlarına gelen “gurbet” kelimesi Divân’da bir beyitte “od”benzetmesiyle karşımıza çıkmaktadır.

2. 54. 1. od (âteş)

Sevgiliden ayrı kalmanın acı vermesi, gurbet çekmenin cân yakması sebebiyle gurbet ateşe teşbih edilmiştir.

Gurbet oduna yanarım kor gider ise gam beni

Kim bu sınıklı gönlümün bir dahi gam-güsârı yok

g.145/b.4 s.188

“Keder, eğer beni terk edersen gurbet ateşiyle yanarım ki bu kırık gönlümün dert ortağı yok.”

2. 55. GUSSA

Keder, kaygı, tasa, hüznün anlamlarında kullanılan “gussa” kelimesini Ahmet Paşa kıssa ve rûzigâr benzetmeleriyle iki beyitte kullanmıştır.

2. 55. 1. kıssa (hikâye, macera)

Anlatılabilmesi, dilden dile düşmesi sebepleriyle gussa, hikâyeye teşbih edilmiştir.

Gussamın kıssaların yazar iken âhımdan

Hâmeler yandığını nâme-i terden sorasın

g.242/b.2 s.235

“Kederimin hikâyelerini yazarken ahımdan kalemlerin yandığını taze kitaplardan sorasın.”

2. 55. 2. rûzigâr

Gussa, aşığı savurması, diyar diyar dolaştırması sebepleriyle rûzgâra teşbih edilmiştir.

Düşman sitemi mi şerh olunsun

Yâ gussa-i rûzigâr ey dost

g.18/b.6 s.128

“Ey dost! Düşman sitemi mi açıklansın ya da zamanın kaygıları mı?”

2. 56. HÂCET

İhtiyaç, lüzüm, gereklilik, muhtaçlık anlamlarına gelen “**hâcet**” kavramı Divân’da tek bir beyitte el benzetmesi ile karşımıza çıkmaktadır.

2. 56. 1. el

İhtiyaçlar el ile giderildiğinden, çaresizlik durumunda el açıldığından hacet, ele teşbih edilmiştir.

Hâcet elin urmağa tavâf içre melâ’ik

Kâ’be kapının halkasıdır urve-i vüskâ

k. 11/b.4 s.42

“Meleklerin tavaf için ihtiyaç elini (uzattıkları) sağlam kulp, Kâ’be kapısının halkasıdır.”

2. 57. HAKİKAT

Bir şeyin aslı ve esası, mahiyeti; gerçek, doğru; gerçekten, doğrusu; sadakat, doğruluk, bağlılık, kadirbilirlik anlamlarına gelen “**hakikat**” kelimesini Ahmet Paşa tek bir beyitte **burc** benzetmesi ile kullanmıştır.

2. 57. 1. burc (kale)

Alınmasının zor olması, herkese açılmaması sebebiyle hakikat, kaleye teşbih edilmiştir.

*Şeri'at farkının ser-tâcı sensin
Hakikat burcuna şems-i duhâsın*

k. 9/b.7 s.40

“Şeri'at farkının baştacı sensin, doğruluk kalesine sabah güneşisin.”

2. 58. HASRET

Ele geçirilemeyen veya elden kaçırılan bir nimete üzülp yanma, iç çekme, inleme, üzüntü, iç sıkıntısı, keder, zahmet, eseflenme, göreceği gelme, özleyiş anlamlarına gelen “**hasret**” kavramı Ahmet Paşa Divânı'nda bir âb, bir dest, bir eşk, iki kılıç, bir kûh, bir nâr, bir od, bir risâle olmak üzere dokuz yerde benzetmeyle karşımıza çıkmaktadır.

2. 58. 1. âb (su)

Âşığın vuslat hasretiyle gözyaşı dökmesi sebebiyle hasret, suya teşbih edilmiştir.

*Şevkin oduna hevân ile yanıp hâk olalı
Âb-ı hasrettir bu gözümde dökülen yaşlar*

g.85/b.2 s.159

“Arzunun ateşine hevesle yanıp toprak olalı bu gözümde dökülen yaşlar hasret suyudur (kederden dökülen gözyaşlarıdır.) ”

2. 58. 2. dest (el)

Âşığın yakasını parçalayıp onu perişan hale getirmesi sebebiyle bir ele teşbih edilmiştir.

*Çâk oluptur dest-i hasretten giribânım benim
Ben kuluna şefkat et devletli sultânım benim*

g.187/b.1 s.209

“Ey devletli sultânım! Hasretin elinden yakam parçalandı, bu kuluna şefkât et.”

2. 58. 3. eşk (gözyaşı)

Âşık sevgiliden ayrı düştüğü için ona olan özleminden gözyaşları akıtmaktadır.

*Eşk-i hasret akıt ey göz izi tozundan cüdâ
Seng-i mihnet yaslan ey baş âsitânından irak
g.147/b.3 s.189*

“Ey göz! İzi tozundan ayrı hasret gözyaşları akıt. Ey baş! Sevgilinin sarayından uzak eziyet taşıma yaslan.”

2. 58. 4. kılıç

Âşığın yüreğine saplanıp orayı parçalayan, yaran, oradan kan akıtan, kısaca âşığın manen duyduğu ıstırablara yol açan bir kılıca teşbih edilmiştir.

Kılıç yarası hemen öldürmeyip yavaş yavaş işkence çekerek öldürdüğü için sevgiliden ayrı kalmanın onun hasretiyle yanmanın acısı kılıcın açtığı yaraya teşbih edilmiş.

*Bulmadın emân gamzen oku yaralarından
Hasret kılıcı yüreğimi yara ne müşkil
g.181/5 s.206*

“Yan bakış okunun yaralarından şikâyet etmedin. Hasret kılıcı yüreğimi yaralıyor ne zor.”

2. 58. 5. kûh (dağ)

Dağın kütlece ağır olması sebebiyle âşığın çektiği hasret de ağırlığının çokluğuna istinaden dağa teşbih edilmiştir.

*Cânda kûh-ı hasret ü zülfünde cân boynunda zülf
Düşdü ey nâzik-beden bâr-ı girânım boynuna
g.271/b.3 s.249*

“Cânda hasret dağı, cân zülfüne takılı, senin boynunda saçın. Ey nazik bedenli güzel! Ağır yüküm boynuna düştü.”

2. 58. 6. nâr (âteş)

Özlem insanın içini yaktığı, insana acı verdiği için âteşe teşbih edilmiştir.

Korkum oldur ki gamından yakamı çâk edeyin

Nâr-ı hasretle diyârımı yakam gelmez isen

g.164/b.4 s.196

“Korktuğum odur ki üzüntünden yakamı yırtarım, eğer gelmezsen hasret ateşiyle diyarımı yakarım.”

2. 58. 7. od (âteş)

Hasret, aşığı yakıp küle çevirdiği için âteşe teşbih edilmiştir.

Dün akşam oldu ve gelmez benim şem'-i şebistânım

Bu hasret oduna her dem yanar pervâne tek cânım

müfredat 21 s.309

“Akşam oldu ve benim gecelerimin mumu gelmez. Bu hasret ateşine her an pervâne gibi yanar cânım.”

2. 58. 8. risâle (mektup)

Âşık tarafından sevgiliye yollanması ve yalnızca sevgilinin anlayıp çözebilmesi sebebiyle hasret, mektuba teşbih edilmiştir.

Ser-nâme-i mahabbeti cânâna yazmışım

Hasret risâlesin varak-ı cânâ yazmışım

g.199/b.1 s.214

“Aşk mektubunun başlığına sevgilime yazmışım, hasret mektubunu da cânımın yapraklarına yazmışım.

2. 59. HÂTİR

Zihin, fikir; keyif, hal; gönül anlamlarına gelen “hâtir” kelimesi iki beyitte arûs ve rehber benzetmeleriyle kullanılmıştır.

2. 59. 1. arûs (gelin)

Gelinin bakırlığı ile fikrin bakırlığı arasında bağlantı kurularak, keşfedilmemiş olması sebebiyle hatır, geline teşbih edilmiştir.

Şâhâ arûs-ı hâtırım uyandı uykudan

Şiveyle urdu yüzüne ol gül-izâr âb

k. 35/b.24 s.100

“Pâdişâhım! O gül yanaklı güzel yüzüne su vurunca benim hatırımın gelini de uykudan uyandı.”

2. 59. 2. rehber

Yol açıcı olması, öncülük etmesi sebepleriyle hatır, rehberle teşbih edilmiştir.

Himmet-i âliyedir reh-beri çün hâtırımın

Umarım râst gele ol kad-i bâlâyı görem

g.202/b.4 s.217

“Hatırımın rehberi himmet-i âliyedir, umarım rast gelirim de o uzun boyluyu görürüm.”

2. 60. HAYÂ

Utanma,sıkılma; âr, namus, edep; Allah korkusu ile günahıtan kaçınma anlamlarına gelen “hayâ” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda tek bir beyitte ebr benzetmesi ile kullanılmıştır.

2. 60. 1. ebr (bulut)

Pâdişâhım edep ve ar kavramlarının yeryüzünü kaplaması sebebiyle hayâ, buluta teşbih edilmiştir.

Matla-‘ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ

Felek-i izzet ü âlâ dâver-i devrân-ı kerem

k. 20/b.2 s.68

“Sen zafer sabahının güneşinin doğduğu yer, zeka güneşi ve haya bulutu! Ululuk ve yücelik göğü! Lütuf devrinin pâdişâhısın!”

2. 61. HAYÂL

İnsanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey anlamına gelen “hayâl” kelimesi Divân’da **bezm**, **hayl-ı sultân**, **mâhiyân**, **Mushaf**, **sultân**, **şem’**, **zevrak** benzetmeleriyle yedi beyitte kullanılmıştır.

2. 61. 1. bezm (içkili, eğlenceli meclis)

Âşıkların toplanıp sevgililerinin hayaliyle yanması sebebiyle hayal meclis olarak teşbih edilmiştir.

Sanemâ sanma ki senden usanam gelmez isen

Şem’-veş bezm-i hayâlinde yanam gelmez isen

g.164/b.1 s.196

“Ey put gibi güzel olan sevgili! Eğer gelmezsen sanma ki senden bıkarım; gelmezsen hayalinin meclisinde mum gibi yanayım.”

2. 61. 2. hayl-ı sultân

Âşığın gece gündüz sevgiliyi düşünmesi ve gönül mülküne sevgiliyi sultân seçmesi sebepleriyle hayal, sultân olarak teşbih edilmiştir.

Gam yimezdim dil sarayın yıktığı için rûzigâr

Hayl-ı sultân-ı hayâlin anda mihmân olmasa

g.278/b.7 s.253

“Rûzigâr gönül sarayını yıktığı için üzülmezdim, eğer hayalinin sultânının takımı onda misafir olmasaydı.”

2. 61. 3. mâhiyân (balıklar)

Âşığın sevgilinin ağına yakalanmasına heves etmesi sebebiyle hayal, balıklara teşbih edilmiştir.

Anun için oldu kara zülfün ağına hevesim

Ki âb-ı didede çoğaldı mâhiyân-ı hayâl

k. 22/b.39 s.74

“Gözümün yaşlarında hayâl balıkları çoğaldığı için kara zülfünün ağına heves ettim.”

2. 61. 4. Mushaf (Kur‘ân)

Hayal, kutsallığı, dokunulmazlığı, yüceliği sebepleriyle Mushaf'a teşbih edilmiştir.

Dedim gözüme ne çok yundun ağlayıp dedi kim

Hayâli mushafını okumağa pâk olurum

g.208/b.4 s.219

“Gözüme ne kadar çok ağladın da temizlendin, dedim; dedi ki hayâl Mushafını okumak için temizlendim.”

2. 61. 5. sultân

Hayal, gönle hükmetmesi, değerli oluşu sebepleriyle sultâna teşbih edilmiştir.

Ger gönlüme sultân-ı hayâlin ola mihmân

Cân piş-keş edem ayağına mâ-hazarından

g.238/b.5 s.233

“Eğer gönlüme hayalinin sultânı misafir olursa cânımı ve hazır olan her ne varsa ayaklarına sererim.(hediye ederim) ”

2. 61. 6. şem‘ (mum)

Hayal, günbegün aşığı yakıp erittiği ve âşığın gönlünü aydınlattığı için muma teşbih edilmiştir.

Teng ü târ etti gözüm hecri velî şem’-i hayâl

Şükr kim bârî dil ü cân hücresin rûşen tutar

g.95/b.4 s.165

“Sevgilinin ayrılığı dünyayı gözüme karanlık ve dar getirdi; bereket versin hayalinin mumu imdada yetişti de gönül ve cân odamı aydınlattı.

2. 61. 7. zevrak (kayık)

Âşığın gönlü bir deniz olunca sevgilinin hayali de bu denizde gidip gelmesi, bazen uzaklaşıp bazen yakınlaşması sebepleriyle bir kayığa teşbih edilmiştir.

Göz ü gönlümden nice çıksın hayâlin zevrakı

Çünkü olmuştur ana deryâ gönül gird-âb göz

g.123/b.5 s.178

“Hayalinin kayığı gözümden ve gönlümden nasıl uzaklaşsın (bu olamaz) ; çünkü gönlüm ona deniz, gözüm ise girdab olmuştur.”

2. 62. HAYÂT

Dirilik, canlılık anlamına gelen “**hayât**” kelimesi Ahmet Paşa Divânı’nda bir **dürc**, iki **iksir**, bir **libâs** benzetmesiyle dört beyitte kullanılmıştır.

2. 62. 1. dürc (cevahir kutusu, sandık)

İçinde pek çok tecrübeyi, gamı, sevinci, hayali barındırması sebepleriyle hayat, kutu olarak teşbih edilmiştir.

Dürr-i girân-behâsını dürc-i hayâtının

Ey harc eden gurûr ile ömrün hebâ imiş

k.29-1/b.8 s.89

“Ey hayat çekmecesinin ağır, pahalı incisini aldanıp da harc eden kimse! Ömrünün hebâ yani mahvolduğunu bil.”

2. 62. 2. iksîr

Âb-ı hayâta telmihte bulunularak, insana kuvvet vermesi, dilediğini yerine getirmesi, canlılık vermesi sebepleriyle hayat, iksire teşbih edilmiştir.

Ayağı toprağıdur cevher-i iksir-i hayât

Âsitâni tozudur sürme-i a'yân-ı kerem

k. 20/b.5 s.68

“Ayağının bastığı toprak hayat iksirinin cevheri, cömertlik gözlerinin sürmesi ise eşiğinin tozudur.”

2. 62. 3. libâs (elbise)

İnsanın her an giyip çıkarabileceği, geçici bir unsur olması sebebiyle hayat, bir elbiseye teşbih edilmiştir.

Gül istedim diken oldu yerim ne çâre kılam

Meger libâs-ı hayâtımı pâre pâre kılam

g.200/b.1 s.216

“Gül istedim, yerim diken oldu. Hayat elbisemi parça parça yapmaktan başka buna bir çare bulabilir miyim?”

2. 63. HECR

Ayrılma, terk etme, ayrılık anlamlarına gelen “hecr” kelimesi bir aşiyân, bir beriyye, bir bister, bir cehennem, bir çeng, iki gece, bir nâr, bir od, bir şeb, bir tîğ, iki vâdî olmak üzere on üç yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 63. 1. aşiyân (kuş yuvası)

Bir kuş olan gönlün, sevgiliye doğru uçarken kolsuz kanatsız olarak tuzağa düşmesi ve oradan ayrılamaması sebepleriyle hecr, bir yuvaya teşbih edilmiştir.

Gülşen-i vaslın havâsında uçarken murg-ı dil

Aşiyân-ı hecrde bî-perr-ü-bâl etmek neden

g.233/b.6 s.231

“Gönül kuşu vuslat gülşeninde uçarken kolsuz kanatsız olarak hicran yuvasına düşmek neden?”

2. 63. 2. beriye (çöl)

Sevgilinin kapısı Kâ’be’ye benzetilince ayrılık da aşılması gereken bir çöle teşbih edilmiştir.

Kâbe kapın yolunda sebil etmege yaşım

Hecrin beriyyesinde çeker yüz katâr âb

k. 36/b.20 s.102

“Kâ’be (gibi olan) kapın yolunda gözyaşımı çeşme etmek için ayrılığının çölünde yüz katar su çeker.”

2. 63. 3. bister (yatak)

Ayrılığın yatağa teşbihi âşığın bahtsız bir halde yatması ve o yatakta hiçbir tath rüya görmemesi sebebiyledir.

Dedi bunun gibi düş göstermez Ahmed kimseye

Bister-i hecrimde olan baht-ı nâ-sâz uykusu

g.348/b.7 s.286

“Ahmed, ayrılığımın yatağında yatıp kara talihin uykusunu uyuyan hiç kimse senin gördüğün düşü görmedi, dedi sevgili.”

2. 63. 4. cehennem

Sevgiliden ayrı kalması aşığı yaktığı, aşığa acı verdiği için cehenneme teşbih edilmiştir.

Hecrin cehenneminde yanan mübtelâlara

Kûyun nesîmi bâğ-ı cinândan haber verir

g.87/b.5 s.160

“Ayrılığın cehenneminde yanan tutkunlara senin bulunduğun yerden esen hafif rüzgâr cennet bahçesinden haber getirir.”

2. 63. 5. çeng (kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir çeşit saz)

Âşık sevgiliden ayrı olmanın verdiği ızdırapla her dem inlemektedir. Çanağı torba gibi olup boynu uzun ve eğri olması ve çıkardığı sestten dolayı çenge teşbih edilmiştir.

Gerçi hecrin çengine düşelden işimdir figân

Ney gibi aşkında bir dem sanma bizâr olmuşum

g.216/b.4 s.223

“Gerçi ayrılığın çengine düştüğümden beri işim ızdırap ile inlemektir. Ney gibi aşkında bir an bıkmış usanmışım sanma.”

2. 63. 6. gece

Dertlerle başbaşa kalma, yalnız olma, yalnızlık duygusunun geceleri daha da şiddetlenmesi, ayrılığın en çok aşığı bu vakitlerde etkilemesi sebebiyle ayrılık geceye ile ilişkilendirilmiştir.

*Vaslın güneşi doğmasa başıma ne tan kim
Hecrin gecesi oldu çü zülfün gibi mümted
g.29/b.6 s.133*

“Ey sevgili! Sana kavuşma güneşi doğmasa buna şaşılmamalı. Çünkü saçın gibi uzun olan ayrılığın gecesi bana yeter.”

2. 63. 7. nâr (âteş)

Yakıcılığı, acı vermesi, yakıp küle çevirmesi sebepleriyle ayrılık ateşe teşbih edilmiştir.

*Şirâr-ı nâr-ı hecrinden yüreğim şöyle yanmıştır
Ki bir âh eylesem dolar zemîn ü âsuman ateş
g.127/b.2 s.180*

“Ayrılık ateşinin bir kıvılcımından bile yüreğim öyle yanmıştır ki bir ah desem yer ve gök ateş ile dolar.”

2. 63. 8. od (âteş)

Sevgiliden ayrı kalınan zamanda duyulan ızdırıp acısı ateşin verdiği acıya benzetilmiştir.

*Ahmed'e hecrin odun berd ü selâm eyledi bâd
Ey hâlilim bu kadar gelmedi lûtf ıssı şitâ
g.9/b.5 s.123*

“Rüzgâr, Ahmed'in ayrılık ateşini serinletti ve ona sevgiliden selam getirdi. Ey dostum! Kış hiç bu kadar lütufkar gelmedi.”

2. 63. 9. şeb (gece)

Aşığı karamsarlığa itmesi, gönlünü karartması, kasavetlendirmesi sebepleriyle hecr, geceye teşbih edilmiştir.

*Yoksa şeb-i hecrinde ne tan şem-i murâdın
Micmer gibi devrinde çün oldu cigeri var
g.83/b.7 s.158*

“Ayrılığının gecesinde isteğinin mumu yoksa ne ayıp; çünkü buhurdan kabı gibi olan cigeri var.”

2. 63. 10. tîğ (kılıç)

Âşîğın yüreğini parça parça etmesi, kan akıtması sebebiyle kılıca benzetilmiştir.

Tîğ-i hecr Ahmed'e kan ağlatır uş hâme gibi

Kan ile yazın adın defter ü divânımıza

g.273/b.9 s.250

“Ayrılığın kılıcı Ahmed’e kalem gibi kan ağlatır. O kan ile adını divanımıza yazın.”

2. 63. 11. vâdî

Âşîğın evini barkını terk edip aşka düşmüş oluşu, ıstırap çekilen bir yer olması sebepleriyle hecr, vadiye teşbih edilmiştir.

Görüp vâdî-i hecrinde yüzün döndürme gönlümden

Ki âhûlar beyâbânlarda kaçmazlardı Mecnûndan

g.247/b.3 s.238

“Ayrılık vadisinde görüp de yüzünü gönlümden çevirme; çünkü çölde ceylanlar Mecnûn’dan kaçmazlardı.”

2. 64. HEVÂ

Heves, istek, arzu, sevgi; hoşlanma anlamına gelen “hevâ” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte od benzetmesi ile kullanılmıştır.

2. 64. 1. od (âteş)

Âşîğın sevgilisine duyduğu özlem ve hasretin yakıcılığı sebebiyle arzu, âteşe benzetilmiştir.

Ben umardım ki hevân oduna yanam yalnız

Hep bile yakdı cihân halkın oda yana heves

g.125/b.5 s.179

“Ben senin arzunun ateşinde tek başıma yanmayı umuyordum. O ateşe yanası heves bütün cihân halkını birden yaktı.”

2. 65. HEVES

Arzu, istek; gelip geçici istek anlamına gelen “ **heves**” kelimesi **berg** benzetmesi ile tek bir beyitte kullanılmıştır.

2. 65. 1. berg (yaprak)

Âşığın gönlünde yeni umutların yeşermesi, içinin kıpır kıpır olması, buna karşılık bu durumun geçici olması sebepleriyle **heves**, yaprağa **teşbih** edilmiştir.

Cenneti berg-i heves tutar cemâlin gülşeni

Kâha saymaz dâne-i meh-tâbı hüsnün hırmeni

g.347/b.1 s.285

“Güzelliğinin gülbahçesi, heves yaprağı cenneti kaplar, güzelliğinin harmanı ayışığının tanesini köşk yerine tutmaz.”

2. 66. HIRED

Akıl, us anlamına gelen “**hired**” kavramı Ahmet Paşa tarafından bir beyitte **pir** benzetmesi ile kullanılmıştır.

2. 66. 1. pir (yaşlı, ihtiyar)

Kendisine danışılması, tecrübesi, yol göstericiliği sebepleriyle **ihtiyara teşbih** edilmiştir.

Levh ü kalemle zeyn olalı mekteb-i ezel

Râyın önünde pîr-i hired ders-hân imiş

k. 26/b.13 s.85

“Ezel mektebi levh ve kalem ile süsleneli senin fikrinin önünde akıl ihtiyarı ders okumuştur.”

2. 67. HIRS

Öfke, kızgınlık, azgınlık,; sonu gelmeyen arzu, istek anlamlarına gelen “**hırs**” kelimesi bir beyitte **kâse** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 67. 1. kâse

Derinliği, dolmak bilmemesi ancak buna rağmen gücü oranında alması sebepleriyle hırs, kâse olarak teşbih edilmiştir.

Kâse-i hırs doyar sofrâ-i ihsânından

Dest-i in'âmın ile âm olalı hân-ı kerem

k. 20/b.19 s.69

“Senin cömertlik sofran nimet eliyle herkese açık olduğundan beri bağış sofrandan hırs kâsesi doyar.”

2. 68. HİCRÂN

Ayrılık; unutulmaz acı, keder, iç acısı manalarına gelen “hicrân” kavramı ile ilgili Divân’da iki âteş, bir dâğ, iki dâm, bir el, bir esir-i bend, bir mıknatıs, bir nâr, iki şeb, bir teb, iki tîğ olmak üzere on dört benzetme yapılmıştır.

Âşık hicrâna tahammül etmektense sevgilinin her türlü cevri ü cefâsına razıdır.

2. 68. 1. âteş

Sevgiliden ayrı kalmanın aşığı cayır cayır yakması, dayanılmaz bir acı vermesi sebebiyle ateş benzetmesi yapılmıştır.

Yanmaktan ise âteş-i hicrân ile her dem

Sinemde sinân oynamacuk hoşca değil mi

g.327/b.2 s.276

“Ayrılık ateşiyle durmadan yanmaktansa göğsümde mızrağın oynaması daha hoş değil mi?”

2. 68. 2. dâğ (yara)

Sevgiliden ayrı kalmanın verdiği acı ve ızdıraplar âşığın gönlünde yaralar oluşturur. Bu yaralar genelde laledeki siyahlıklarla özdeşleştirilir. Âşık da tıpkı lale gibi bağıri yanıktır.

Gerçi yaktı dâğ-ı hicrânın yüreğın Ahmed'in

Gam değil ey lâle-ruh tek dâğ-ı hicrân olmasın

g.251/b.12 s.240

“Gerçi Ahmed’in yüreğini ayrılığının yarası yaktı. Keder değil ey lale yanaklı sadece ayrılığının damgası (yarası) olmasın..”

2. 68. 3. dâm (tuzak)

Gönül kuşunun yakalandığı, kanadının kırıldığı bir tuzağa teşbih edilmiştir.

Ayrılık âşığın başını döndürdüğü ve âşığı kendini bilmez bir hale getirdiği için ayrılığın verdiği sarhoşluktan dolayı âşığın bunların farkında olmadan tuzağa düşeceği ifade edilmiştir. Bu sebeple ayrılık bir tuzağa teşbih edilmiştir

*Dâm-ı hicrânın sıdı dil murgunun bâlin veli
Cezbe-i şevk-i cemâlin uçurur bî-bâl efendi
g.351/b.6 s.288*

“Ayrılığının tuzağı gönül kuşunun kanadını kırdı, lakin güzelliğinin arzusunun çekiciliği kanatsız uçurur efendi.”

2. 68. 4. el

Âşığa zarar vermesi, türlü cefâlar göstermesi sebepleriyle hicran, ele teşbih edilmiştir.

*Geldim yine ben bende visâlin eşiğinde
Hicrânın elinden ederim dâd efendi
g.352/b.3 s.288*

“Köle olan ben yine geldim kavuşmanın eşiğinde ayrılığının elinden ah vah (sızlanırım) ederim efendi.”

2. 68. 5. esir-i bend (bağlı köle)

Hicran, sevgiliden çekilen cefâlara rağmen âşığın ayrılamaması, gizli bir bağla bağlı olması sebepleriyle bağlı bir esire teşbih edilmiştir.

*Müstecâbü' d-da've olsam Hakdan isterdim ki hiç
Kimse âlemde esir-i bend-i hicrân olmasın
g.251/b.5 s.240*

“Duâsı kabul olunan bir kimse olsam Allah’tan bu âlemde hiç kimsenin ayrılık bağıyla esir durumda olmamasını dilerdim.”

2. 68. 6. mıknatıs

Âşığın cânının demir olması, hicrânın da devamlı âşıkla yan yana olması sebepleriyle hicrân, aşığı kendisine çeken bir mıknatısa teşbih edilmiştir.

Dedi ol nûr-ı rûhâni demirdir Ahmed’in cânı

Ki her dem cezb eder anı bu mıknâtis-i hicrânım

g.186/b.7 s.208

“O gözle görülemeyen parıltı (sevgili) Ahmed’in cânı demirdir; çünkü her an ayrılığımın mıknatısı onu kendine çeker, dedi.”

2. 68. 7. nâr (âteş)

Sevgiliden ayrı kalmanın verdiği ızdırap aşığı yaktığı için âteşe benzetilmiştir.

Oturup hüsn bezminde edersin hâlîme hande

Yanardın şem’-veş sen de sataşsan nâr-ı hicrâna

g.264/b.6 s.246

“(Ey sevgili!) Güzellik meclisinde oturup halime gülersin, eğer sen de ayrılık ateşine tutulsaydın mum gibi yanardın.”

2. 68. 8. şeb (gece)

Gecelerin korkutucu olması, dertlerin, acıların, hastalıkların, ayrılık acılarının geceleri daha da artması sebepleriyle geceye teşbih edilmiştir.

Hey kıyâmet gel hisâbın gönlüme sor zülfünün

Elli bin yıldan uzundur her şeb-i hicrân ana

g.1/b.6 s.119

“Hey kıyamet (gibi olan sevgili) gel saçının hesabını gönlüme sor. Her ayrılık gecesi ona elli bin yıldan uzundur.”

2. 68. 9. teb (sıtma, harâret)

Âşık hicrân ile ateş gibi yanmakta, sayıklamakta, kan ter içinde kalmakta, ne dediğini bilmemektedir. Bu sebeple sevgilinin yokluğu, sıtma hastalığına benzetilmektedir.

Harâret-i teb-i hicrânı def eden dilden

Bu boynumuzdaki meftûl-i müşg-bârındır

g.36/b.4 s.136

“Ayrılık sıtmasının hararetini gönülden kovan, boynumuzdaki müşk yağdıran büküm büküm saçlarıdır.”

2. 68. 10. tığ (kılıç)

Aşığı yaralaması, yüreği parça parça etmesi, kan akıtması, hatta öldürmesi sebebiyle kılıca benzetilmiştir.

Âşık öldürmek tatalım muktezâ-yı hüsn imiş

Tığ-i hicrân ile katl etmek kimin fermânıdır

g.89/b.5 s.162

“Tatalım ki Âşık öldürmek güzelliğinin gereğidir, peki ayrılık kılıcı ile katl etmek kimin fermanıdır?”

2. 69. HİDÂYET

Hak yoluna, doğru yola kılavuzlama demek olan “hidâyet” kavramı şem’ benzetmesiyle bir beyitte karşımıza çıkmaktadır.

2. 69. 1. şem’ (mum)

Memduhunun icraatını anlatmak için karanlık ya da ateş olarak tasavvur edilen dalaletin sönmesi üzerine ortaya çıkan hidayeti ışığa teşbih etmiştir.

Fürûg-ı rây-ı münîrinle âb-ı tığinden

Uyandı şem’i hidâyet söyündü nâr-ı dalâl

k. 22/b.9 s.72

“Parlak râyinin ziyası ile kılıcının suyundan hidayet mumu yandı ve dalalet ateşi söndü.”

2. 70. HİKMET

Hâkim adamın hali, ne olduğu anlaşılmaz hikmet ve hakikat, sırr-ı hafi, feylesofluk, mesel, hikmetli söz, hakimlik, sebep demek olan “**hikmet**” ile ilgili Divân’da iki yerde **kilid** benzetmesine tesadüf edilir.

2. 70. 1. kilid

Yalnızca pâdişâha hasredilmiş bilgiler olması, onun dışındakilerin vakıf olamaması sebepleriyle hikmet, kilide teşbih edilmiştir.

Dilin hikmet kilidinin dilidir

Emin-i mahzen-i sırr-ı Hudâsın

k. 9/b.2 s.40

“Gönlün hikmet anahtarının dilidir. Yaratıcının gizli hazinesinin güvenliğisin.”

2. 71. HİMMET

Gayret, emek, çalışma, çabalama, yüksek irade, ermiş kimsenin tesiri manalarına gelen “**himmet**” ile ilgili olarak Ahmet Paşa iki beyitte **anka, murg** benzetmelerini yapmıştır.

2. 71. 1. anka

Kanatlarının genişliği, yüksekte uçması, yüceliklere erişmesi, kişiye mutluluk saadet getirmesi sebepleriyle ankaya benzetilmiştir.

Devlet hümâsı âleme açtıkça bal ü per

Anka-yi himmetin dü cihânı ede şikâr

k. 41/b.14 s.113

“Devlet kuşu dünyaya kol ve kanat açtıkça gayretinin ankası iki cihânı da avlar.”

2. 71. 2. murg (kuş)

Çaba insanı yüksek mevkilere çıkartması, uçurması sebebiyle kuşa teşbih edilmiştir.

Evc-i rif'atte murg-ı himmetinin

Cilve-gâhını lâ-mekân buldun

k.24/b.18

s.79

“Yüceliğin doruğunda gayret kuşunun cilve yerini mekânsız buldun.”

2. 72. HİSÂL

Huyular, tabiatlar, ahlaklar demek olan “hisâl” kavramı ile ilgili bir beyitte dürr benzetmesi yapılmıştır.

2. 72. 1. dürr (inci)

Değerli olması, insana kıymet katması sebepleriyle hisal, inciye teşbih edilmiştir.

Vaslı hazinesin Hakın ol hâce gördü kim

Girdi eline dürr-i hisâli Muhammedin

k. 6-I/b.12

s.35

“Hakkın kavuşma hazinesini o hoca gördü ki Muhammed’in güzel ahlakının incisi eline girdi.”

2. 73. HULK

Huy, tabiat manasına gelen “hulk” kelimesine Ahmet Paşa Divânı’nda bir dem, bir gül, bir koku, altı nesîm, bir tîb benzetmesiyle on beyitte tesadüf edilmektedir.

2. 73. 1. dem (nefes)

Hulk, canlılığın devamını sağladığı için nefese teşbih edilmiştir.

Lûtfun nesimi dâmen-i dehri pür eyleyip

Hulkun demiyle doldura ceyb-i cihânı misk

k.13/b.35

s.53

“Lutfunun rüzgarı dünyanın eteğini doldurup ahlakının nefesiyle cihânın cebini güzel misk kokusuyla doldursun.”

2. 73. 2. gül

Güzel ahlakın, insanın hoşuna gitmesi, onda iyi duygular uyandırması sebepleriyle güle teşbih edilmiştir.

Hulkun gülü dünya çemenin ede mu'attar

Nice ki mu'attar kıla gül-zâr-ı benefşe

k. 25/b.52 s.84

“Menekşe gül bahçelerini güzel kokuttuğu gibi senin güzel ahlakının gülü de dünya çemenliğini rayihadar etsin.”

2. 73. 3. koku

Hulk, hafifliği, iç açıcılığı, etrafı güzelleştirmesi sebepleriyle kokuya teşbih edilmiştir.

Hulkun kokusun aldığı için bâd-ı seherden

Hoş bûy ile müşgin ede eşcârı benefşe

k. 25/b.30 s.82

“Seher rüzgârından güzel ahlakının kokusunu aldığı için menekşe ağaçlara misk kokusu vermektedir.”

2. 73. 4. nesîm (hafif rüzgâr)

Hafifliği, güzelliği hatırlatması, taşıyıcılığı sebepleriyle hulk, hafif hafif esen bir rüzgâra teşbih edilmiştir.

Açılır hulku nesîmiyle gül-i gülşen-i cûd

Bezenir lütfu zülâliyle gülistan-ı kerem

k. 20/b.6 s.68

“Onun güzel ahlâkının hafif hafif esen rüzgârıyla cömertlik gülbahçesinin gülleri açılır; lütfunun tatlı suyu ile kerem gülbahçesi süslenir.”

2. 73. 5. tîb (güzel koku)

Koku kelimesinde olduğu gibi insanlar tarafından hoş karşılanan, saygı uyandıran, iç açan vasıfları sebebiyle hulk, güzel kokuya teşbih edilmiştir.

Hemîşe nûr-ı hüsnünle bu âlem müstenir olur

Hemîşe tîb-i hulkunle bu dünya müşg-bâr olur

k. 46/b.3 s.115

“Güzelliğinin nuru ile bu dünya her zaman parlak olur. Ahlakının güzel kokularıyla bu dünya her vakit misk yağdırır.”

2. 74. HÜSN- MELÂHAT-CEMÂL

Hüsn; güzel, iyi; **güzellik,** iyilik-**melâhat;** güzellik, yüz güzelliği- **cemâl;** yüz güzelliği anlamlarına gelen hüsn, melâhat ve cemâl Ahmet Paşa Divânı’nda en çok karşılaşılan mefhumlardandır. Güzellik; bir **âfitâb**, on üç **arûs**, bir **ases**, bir **âvâze**, bir **ay**, üç **ayet**, beş **âyine**, bir **bâb**, on beş **bâğ**, bir **bâğ-bân-ı gülistân**, dokuz **bahâr**, bir **bahr**, iki **bâzâr**, iki **berât**, sekiz **bezm**, bir **bisât**, bir **bostan**, bir **burc**, bir **büt-i deyr**, bir **büt-hâne**, bir **çemen**, iki **çerağ**, bir **damen**, bir **defter**, iki **deniz**, iki **deryâ**, iki **devlet**, bir **deyr**, iki **divân**, bir **evc**, iki **evrâk**, bir **ezhâr**, iki **Firdevs**, bir **fürûğ**, bir **genc**, iki **gül**, bir **gül-gûn**, iki **gülistân**, beş **gülşen**, üç **gülzar**, bir **hâmil-i makâle**, üç **hân**, iki **harîm**, bir **hayme**, beş **hirmen**, dört **hil’at**, bir **hurşid**, bir **hüccet**, dokuz **ıyd**, bir **İbrahim**, iki **iklim**, üç **il**, iki **kabâ**, üç **Kâ’be**, iki **kân**, bir **kandil**, bir **kâtib**, bir **keşmir**, bir **kible-gâh**, bir **kıyamet**, bir **kisrâ**, iki **kitab**, bir **lâle-zâr**, üç **levh**, iki **mah**, bir **maşer**, bir **matla’**, bir **matla’-ı subh**, bir **mecmû’a**, bir **mekteb**, bir **menşûr**, üç **mescid**, iki **mevc**, on bir **meydân**, sekiz **Mısır**, üç **mihir**, bir **mihir-i gerdun**, sekiz **Mushaf**, bir **mülk**, iki **nakş**, bir **name**, bir **nedim**, iki **nev-bahâr**, bir **nev-rûz**, dokuz **nûr**, iki **nusha**, iki **Padişâh**, iki **pertev**, bir **râh**, bir **rum**, üç **rûz**, bir **rûzigâr**, bir **sabâh-ı ıyd**, bir **saray**, bir **ser-nâme**, bir **subh**, dört **sultân**, beş **şah**, bir **şehr**, beş **şem**, bir **taht**, bir **terazi**, bir **top**, bir **Yûsuf**, iki **zekat**, bir **zeyn** benzetmeleriyle iki yüz elli beş yerde karşımıza çıkmaktadır. Altmış dört cemâl, yüz seksen altı hüsn, dört melahat, bir güzellik olarak kullanılmıştır.

2. 74. 1. âfitâb (güneş)

Gök cisimlerinin içinde sultân olması, hiçbir ışık ve parlaklığın onunla boy ölçüşmemesi, her yere ulaşması ve doğrudan ona bakılmaması, gözleri kamaştırması sebebiyle güzellik güneşe benzetilmiştir.

Var mı bir hüsn âfitâbı sen kamer-tal'at gibi

Kim ede aks-i ruhundan âlemi cennet gibi

g.334/b.1 s.279

“Yanağının aksiyle dünyayı cennete çeviren senin gibi bir güzellik ayı, güzellik güneşi var mı ki?”

2. 74. 2. arûs (gelin)

Tazeliği, nazı, süsü, güzelliği ve güzellikle ilgili olan her şeyi kendisinde topladığı için geline benzetilmiştir.

Nice misâl göstere âyine-i felek

Ol nev-'arûs-ı hüsne ki misli adîmdir

g.32/b.2 s.134

“Feleğin aynası, güzelliğin yeni gelinine nasıl misal gösterebilir ki; onun misli, benzeri yoktur.”

2. 74. 3. ases (gece bekçisi)

Yakalama, hapsetme vasıfları sebebiyle güzellik geceleri şüpheli bir şekilde gezip dolaşan kimseleri yakalayan bir gece bekçisine teşbih edilmiştir.

Dil şeb-rev olur zülf-i siyâhın gecesinde

Yâ Rab haberi yok mu ki hüsnün asesinden

g.235/b.5 s.232

“Gönül sevgilinin saçında geceleri gezmektedir. Ya Rab acaba güzelliğin bekçisinden haberi yok mu ki?”

2. 74. 4. âvâze (yüksek ses)

Âşıkların akıllarını kaçırmalarına sebep olduğu için Âşıkları deli eden yüksek bir sese teşbih edilmiştir.

Uşşâkı cünûn eyledi âvâze-i hüsnün

San kûs urulup velvelesi leşkere düştü

g.346/b.6 s.285

“Güzelliğinin sesi Âşıkları deli etti, sanırsın ki davul çalındı gürültüsü askere düştü, (ulaştı) ”

2. 74. 5. ay

Geceleri aydınlık ve güzellik saçması, her zaman görünmemesi, önemlilik arz eden bazı günlerin ayın görünüşüyle gelmiş olduğunun anlaşılıp yaşanmaya başlaması sebepleriyle güzellik aya teşbih edilmiştir.

Bedr olduğuyçün cemâlin ayı

Dil gece saçında buldu râhı

g.321/b.2 s.273

“Güzelliğinin ayı dolunay evresine geldiği için gece vakti gönül yolunu saçında buldı.”

2. 74. 6. âyet

Sevgilinin dokunulmazlığı, kutsallığı ve sadece âşığına ait olması sebepleriyle hüsn, ayet olarak teşbih edilmiştir. Her ikisine de Allah’ın elinin değmesi bu imgeyi düşündürür.

Âyet-i hüsnünle sen vaslın harâm ettin bana

Ben harâmî çeşmine kanım halâl etmek neden

g.233/b.2 s.231

“Sana kavuşmayı güzelliğinin ayetiyle bana haram ettin, ben neden haydut gözüne kanımı helal edeyim?”

2. 74. 7. âyine (ayna)

Sevgilinin güzelliğini en ince ayrıntısına kadar göstermesi, başlangıçta parlaklığı, zamanla paslanması sebebiyle güzellik aynaya teşbih edilir.

Âh-ı âşıkdan sakınmazdın dirigâ kim hatın

Dûddur k’âyine-i hüsnünde te’sir eylemiş

g.131/b.3 s.182

“Ey sevgili! Sen âşığın ahından sakınmazdın, eyvah! (Şimdi) hattın öyle bir dumandır ki güzelliğinin aynasında tesirini göstermiştir.”

Ahmed tutuştu dūd-ı dilinden sakın tutar

Âyine-i cemâlini jengâr kaçma gel

g.174/b.5 s.203

“Gönlümün dumanından Ahmed tutuştu. Sakın senin de güzelliğinin aynasını pas tutmasın, kaçma gel.”

2. 74. 8. bâb (kitap)

Herkese göre farklı bir yönünü göstermesi sebebiyle hüsn, kitaba teşbih edilmiştir.

Bir faslını yazam deyu bâb-ı cemâlinin

Rengin varaklarıyla düzetti kitâb gül

g.178/b.5 s.204

“Güzellik kitabının bir kısmını yazayım diye gül, renkli yapraklarıyla bir kitap meydana getirdi.”

2. 74. 9. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Sevgilinin yanağının bir bahçe gibi düşünülmesi, o bahçede dudaklar gonca, gözler nergis, saçlar üzüm, sünbül; çene elma; boy servi olunca güzellik de bu unsurları barındıran büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Yâ Rab gözüm yaşıyla sen ol lâle-çehrenin

Her dem cemâli bâğımı gül gibi tâze tut

g.14/b.3 s.126

“Ya Rabbim! O lale yanaklı için her dem yaş döküyorum, sen de onun güzellik bahçesini gül gibi her an taze tut.”

Hüsn bâğında tabi 'at bâğ-bânı dikmedi

Kadd-i dil-cûyun gibi bir serv- i ra'nâ dostum

g.215/b.5 s.222

“Tabi'at bahçivânı güzellik bahçesinde gönül çeken boyun gibi bir hoş görünen selvi dikmedi dostum.”

2. 74. 10. bâğ-bân-ı gülistân (gül bahçesinin bahçevanı)

Sevgilinin güzelliği karşısında âşıkların iltifat etmeleri ile bahçevanın güllerine olan düşkünlüğü ve onlara söylediği güzel sözler arasındaki ilgi sebebiyle hüsn, bahçevana teşbih edilmiştir.

*Zülfün ki bâğ-bân-ı gülistân-ı hüsndür
Avcında deste deste gül ü nesteren tutar*

g.62/b.4 s.148

“Saçın, güzellik gülbahçesinin bahçevanıdır ki avucunda deste deste gül ve yaban gülü tutar.”

2. 74. 11. bahâr

Tazelik, güzel kokular, tabiatı güzelleştirme bahârla beraber yaşandığı için ve bu güzelliklerin zamanının sınırlı olması ve geçiciliği sebebiyle hüsn, bahâra teşbih edilmiştir.

*Bahâr-ı hüsnün Ahmed'siz geçirme
Ki bülbülsüz gül-i handân yaraşmaz*

g.112/b.6 s.172

(Ey sevgili) !Güzelliğinin bahârını Ahmetsiz geçirme çünkü gülen bir gül bülbülsüz olmaz.”

2. 74. 12. bahr (deniz)

Güzellik, uçsuz, bucaksız oluşu, sonsuzluğu yönüyle denize teşbih edilmiştir.

*Bahr-i hüsnün mevcinin bir katrasıdır âfitâb
Yâ Rab ol hüsnün senâsun ben nice ihşa kılam*

g.218/b.8 s.224

“Güneş, güzellik denizinin dalgasının bir damlasıdır. Ya Rab o güzelliğin övgüsünü ben nasıl ihşa edeyim.”

2. 74. 13. bâzâr (pazar, çarşı)

Sevgilinin gözünün dellal, ağzının dükkân, dudaklarının yakut, dişlerinin inci olması sebebiyle güzellik pazara teşbih edilmiştir.

*Bâzâr-ı hüsn içinde dehânın gibi şehâ
Dürr ile la'l satmağa dükkân tutup durur
g.93/b.4 s.164*

“Ey pâdişâh (sevgili) ! Güzellik pazarında ağzın inci ile yakut satmak için dükkan tutar.”

Eskiden kıymetli kumaşlar, kokular, mücevherat gibi süs eşyalarını satan hususi pazarlar kurulmuş.

2. 74. 14. berât (rütbe ve imtiyaz verildiğini bildiren ferman)

İmtiyaz, üstünlük sağlaması, Âşıklarına isteği ayarında teveccüh etmesi sebepleriyle hüsn, fermana teşbih edilmiştir.

*Berât-ı hüsnü beyâzında kaşı halkaların
Nişân-ı padişâh-ı kâm-kâra benzetdim
g.201/b.9 s.217*

“Sevgilinin güzellik beratının beyazındaki kaşlarının halkalarını isteğine kavuşmuş pâdişâhın nişânına benzettim.”

Güzellik beratı sevgilinin yüzüdür, beyazı alnıdır. Beratta söze kâğıdın alt kısımlarından başlanır. Tuğra alında kaş gibi düşünülür. Tuğranın iki yanında bulunan halka benzerliğinden dolayı kaşa benzetilir.

2. 74. 15. bezm (içkili, eğlenceli meclis)

Âşıkların sevgili etrafında toplanması ve sevgilinin güzelliğe dair tüm vasıfları kendisinde barındırması sebepleriyle hüsn, meclise teşbih edilmiştir.

*Bâğ-bân-ı bâğ-ı cennetdir ruhunda zülf-i dost
Bezm-i hüsn gelmiş avcında gül ü nesrîni var
g.52/b.3 s.143*

“Sevgilinin yanağındaki zülf, elinde gül ve nesriniyle güzellik meclisine gelen cennet bahçesinin bir bahçıvanı gibidir.”

*Çeksin müdâm nergis-i mestin şarâb-ı nâz
Kim geldi hüsn bezmine mahmûr-ı hâb-ı nâz
g.109/b.1 s.171*

“Ey sevgili! Sarhoş olan nergis gözün daima naz şarâbı içsin; zira güzellik meclisine naz uykusunun mahmuru olarak gelmiştir.”

2. 74. 16. bisât (minder)

Sevgili güzelliği sebebiyle Âşıkların gönlünde taht kurmuş olması ve yüceliği sebepleriyle hüsn, mindere teşbih edilmiştir.

Ruhların üstünde budur zülfünün kej-revliği

Kim bisât-ı hüsnünün ferzânesidir dostum

g.193/b.3 s.212

“Yanağının üstünde saçının eğri kıvrımları budur ki güzellik minderinin hâkimidir dostum.”

2. 74. 17. bostan

Renk ve tadı dolayısıyla dudaklar iğde ve üzüme, yüzün güle teşbihi ve seyrinin iç açması sebepleriyle güzellik bostana benzetilmiştir.

Bostan-ı cemâl içre dudağın gibi rengin

Unnâb-ı ter erişmez ü şirin ineb olmaz

g.115/b.4 s.174

“Güzellik bostanı içinde dudağının rengi gibi taze iğde yetişmez ve dudağın gibi tatlı üzüm olmaz.”

2. 74. 18. burc (güneşin ayrıldığı on iki kısımdan her biri)

Aydınlığı, ışık saçması, âşığın kalbini aydınlatması sebepleriyle hüsn, burca teşbih edilmiştir.

Ne fâ'ide ki değil küncümüzde nûr-efşân

Tutam ki burc-i melâhatta ay imiş bildik

g.160/b.3 s.195

“Farz edelim ki sevgili güzellik burcunun dolunayı imiş, bir gece olsun odamızı aydınlatmadıktan sonra ne faide ki.”

2. 74. 19. büt-i deyr (kilise)

Âşıklar sevgilinin güzelliğine taptıkları için, güzellik kiliseye teşbih edilmiştir.

Ol büt-i deyr-i cemâlin eşiğinde ey rakib

Bir binâ-yı kâfirsin ille bî-bünyâdsın

g.250/b.7 s.239

“Ey rakib! O güzellik kilisesinin eşiğinde bir kafir yapısısın mutlaka inşa edilmemişsin, temelsizsin.”

2. 74. 20. büt-hâne (puthâne)

Âşıkların sevgiliye tapması, küfre sebebiyet vermesi sebepleriyle hüsn, büthâneye teşbih edilmiştir.

Billâh ey büt-hâne-i hüsnün büt-i ayyâresi

Nice mermerden düzülmüştür yüreğin hâresi

g.349/b.1 s.286

“Ey güzellik puthânesinin aldatıcı güzeli! Allah için (söyle) yüreğinin hâresi hangi mermerden yapılmıştır.”

2. 74. 21. çemen

Sevgilinin ayva tüyleri aşğa mutluluk, haz verdiği için, “cemalün çemenleri” tabiriyle ifade edilmektedir.

Taze bahâr olalı cemâlin çemenleri

Sünbül saçın beneşeleri deste destedir

g.41/b.2 s.138

“Senin güzelliğinin bahçesine taze bahâr geleli sünbül saçının menekşeleri deste destedir.”

2. 74. 22. çerağ (mum)

Pervâneler nasıl ki mumun etrafında dönüyor ve sonunda kendilerini içine atıyorlarsa güzellik de âşğın kendini atmaktan çekinmediği için bir muma benzetilmiştir.

Anıp çerağ-ı hüsnünü pervâne gönlüm şem-vâr
Meclis mi var kim germ olup sûzan u giryân olmamış
g.128/b.6 s.180

“Pervâneyi andıran gönlüm senin mum gibi olan güzelliğinin çerağını andığı anda heyecana gelip de yanmayan ağlamayan meclis mi vardır?”

2. 74. 23. dâmen (etek)

Âşıkların, sevgilinin eteğine yapışıp ondan lütf beklemeleri sebebiyle hüsn, eteğe teşbih edilmiştir.

Dûd-ı dil-i Ahmed'den inen yürüme gâfil
Kim dâmen-i hüsnüne erer dûd-ı reh ey dost
g.21/b.8 s.129

“Ey sevgili, gafil yürüme ki Ahmed’in gönül dumanından inen yolun dumanı güzellik eteğine ulaşır.”

2. 74. 24. defter

Defter yapraklarının temiz, saf olması, içindekilerin aşığı mutlu etmesi sebepleriyle hüsn, deftere teşbih edilmiştir.

Defter-i hüsnün yazan hattın latif ü ter yazar
Yüzüne yüz vech ile mihr ü mehi çâker yazar
g.65/b.1 s.149

“Ey sevgili! Senin güzelliğinin defterini tutanlar yazını latif ve taze yazarlar. Güneşle ayı da yüzüne yüzlerce defa köle diye kaydederler.”

Sevgilinin yüzü parlaklık bakımından güneş ve aydan daha üstün tutulmaktadır.

2. 74. 25. deniz

Uçsuz bucaksız oluşu, sonsuzluğu; inci, mercan, sedef gibi kıymetli madenlerin kaynağı oluşu; lezzet deryâsı olması sebepleriyle güzellik denize teşbih edilmiştir.

Bir denizdir hüsnü yârin katresidir âfitâb
Katrenin ne kadri vardır k'ede ummân ile bahs

g.22/b.2 s.129

“Sevgilinin güzelliği bir denizdir, güzelliğinin bir damlası ise güneş. Damlanın ne değeri vardır ki okyanus ile iddalaşır.”

2. 74. 26. deryâ (deniz)

Deniz kelimesinde olduğu gibi sonsuzluğu, uçsuz bucaklığı, derinliği göstermesi sebebiyle hüsn, denize teşbih edilmiştir.

Etmeyince hüsnü deryâsına dil-dârın sefer

Etmedi dükkânını pür lülü-yi hoş-âb göz

g.122/b.5 s.177

“Güzelliğinin denizine sevgili uğramayınca göz de dükkânını parlak incilerle doldurmadı.”

2. 74. 27. devlet

Nasıl ki bir hâkimiyet sahibi olan devletten adalet bekleniyorsa güzel olan sevgiliden de adalet istenmektedir. Bu sebeple güzellik devlete teşbih edilmiştir.

Devletinde hüsnünün dâd eyle ey şâh-ı cihân

K'anca devlet-hâneler virân yatar bî-dâddan

g.240/b.6 s.234

“Ey cihân pâdişâhı (sevgili) ! Güzelliğinin devletinde adil ol ki onca evler zulümden harabeye döner.”

2. 74. 28. deyr (kilise)

Güzellik, güzel resimlerle ve desenlerle süslü olması sebebiyle kiliseye teşbih edilmiştir.

Donanıp ol büt-i Çin atlas u dibâlar ile

Deyr-i hüsnün bezemiş müşg çelipâlar ile

Müfredât 42 s.312

“O güzel, atlas ve ipek kumaşlarla giyinip kuşanıp güzelliğinin kilisesini misk putlarla süslemiş.”

2. 74. 29. divân

Sevgilinin yüzündeki hatlar divandaki yazıları hatırlattırıldığı için hüsn, divâna teşbih edilmiştir.

Hüsn divânında tahrîr olmadan hattı henüz

Defter-i aşkında nâm-ı câvidânım var imiş

g.129/b.2 s.181

“O sevgilinin güzellik divanına henüz ayva tüylerinin özellikleri yazılmamıştı ki onun için tutulan aşk defterinde benim adım hiç silinmeyecek şekilde yazılı idi.”

2. 74. 30. evc (yüce, doruk)

Sevgilinin âşıklarına tepeden bakması, gökte en son nokta olması, yıldızlarla, ay ve güneşle süslü gök gibi parlak olması sebepleriyle hüsn, en yüksek noktaya teşbih edilmiştir.

Sen ay gibi beze evc-i cemâli cilvenle

Bana yeter ki iraktan sana nezâre kılam

g.200/b.5 s.216

“(Ey ay yüzlü sevgili) ! Sen cilvelerinle güzellik göğünü ay gibi süsle, sana uzaktan bakmak bile bana yeter.”

2. 74. 31. evrâk

Sevgilinin beniyle noktalandığı ayva tüyleri yazısını hifzettiği için hüsn, evraka teşbih edilmiştir. Burada sevgilinin yüzüne işaret edilmiştir.

Gam değil bi-hâl olursa hüsnün evrakında hat

Resmdir âriflere nâme yazarlar bi-nokat

g.136/b.1 s.183

“Güzelliğinin kâğıdında yazı bensiz (noktasız) olursa cân sıkacak bir şey değildir; çünkü ariflere noktasız mektup yazmak adettir.”

Şair burada yanağında ayva tüyleri çıkar da ben bulunmazsa bunda üzülecek bir şey yok diyerek sevgilinin bensiz olmasından dolayı cânını sıkmasını istiyor. Ahmet Paşa'nın bu beyitinden arifler arasında eskiden noktasız mektup yazma âdetinin var olduğunu anlıyoruz.

2. 74. 32. ezhâr (çiçekler)

Âşığın gözyaşı dökerek sulaması sonucunda meyve vermesi (muhabbet meyvesi) sebebiyle güzellik çiçeklere benzer.

Eşkim sehâbı bâğ-ı cemâlin sıvardı kim

Ezhâr-ı hüsn-i yârı mahabbet- simâr ede

g.280/b.7 s.254

“Gözyaşımın bulutu güzelliğinin bahçesini suladı, sevgilinin güzellik çiçeklerini aşk meyvelerine dönüştürdü.”

2. 74. 33. Firdevs

Her şeyin en güzelinin orada bulunması, her yerinin güzel kokularla dolu olması, sebebiyle güzellik cennete teşbih edilmiştir.

Ey melek-hû hüsn firdevsinde şevkinden kurar

Sâye-bân-ı sünbül-i ter kâkül-i müşgin-i dost

k.18/ b.27 s.63

“Ey melek yüzlü! Güzellik cennetinde arzusundan sevgilinin misk kokulu saçının perçemi taze sünbülün gölgeliğini kurar.”

2. 74. 34. fûrûg (ışık, parlaklık)

Işık saçması, aydınlık ve parlak oluşu sebepleriyle hüsn, ışığa teşbih edilmiştir.

Gece hem-sâyen nider kandîli kim âyine-vâr

Gösterir hüsnün fûrûgun seng-i evvânın senin

g.163/b.5 s.196

“Gece komşun kandili ne etsin ki, güzelliğinin ışığı binanın taşlarını ayna gibi gösterir.”

2. 74. 35. genc (hazine)

Sevgiliye dair her ne varsa çok değerli olduğu için hüsn, hazineye benzetilmiştir.

Genc-i hüsnün bilmezem böyle neden ma'mûr olur

Şol kadar k'isrâf edersin nâz ü bî-pervâlığın

g.170/b.3 s.200

“Güzelliğinin hazinesi naz ve korkusuzluğu o kadar israf etmene rağmen neden böyle ma'murdur, bilmiyorum.”

2. 74. 36. gül

Kokusu, şekli, rengi, yumuşaklığı, etkileyicliği ve o güzelliği Allah'ın bahşetmesi sebebiyle hüsn, güle teşbih edilmiştir.

*Hüsnün gülü açıldı hep dermekten eksilmez aceb
Ne hâssiyyet komuş Çalab gör cennetin güllerine*

g.268/b.3 s.248

“Güzelliğinin gülü açıldı, acaba toplamaktan eksilir mi, Allah cennetin güllerine ne kuvvet tesir etmiş bir gör.”

2. 74. 37. Gül-gûn

Hüsrev'in Şirin'e hediye ettiği ata telmihte bulunarak, sevgilinin yanağının hoş kokusu ve letafeti, Şirin'in de güzellik timsali olması sebepleriyle hüsn, Gül-gûn'a teşbih edilmiştir.

*Bir meh-rikâb bağladı Gül-gûn-ı hüsnüne
Cân saydın asmağa iki fitrâk-ı müşg-bâr*

k. 33/b.3 s.94

“Üzengisi ay gibi parlak bir güzel, güzelliği Gül-gûn'üne cân avı asmak için misk yağdıran iki halka bağladı.”

2. 74. 38. gülistân (gül bahçesi)

İçinde hoş kokulu, rengârenk güller barındırması, bülbüllerin de hoş sesiyle bu bahçeyi renklendirmesi sebepleriyle hüsn, gülbahçesine teşbih edilmiştir.

*Seyr eyler isen hüsnü gülistânını seyr et
Kim mûru çemen görünür ü mârı benefşe*

k. 25/b.8 s.81

“Seyredeceksen sevgilinin güzellik gülbahçesini temaşa et ki oranın karıcası çemen, yılanı menekşedir.”

2. 74. 39. gülşen (gül bahçesi)

Sevgilinin güzelliği üzerinde çeşitli renkli unsurlar barındırdığı için bir gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Cemâli gülşeninini güllerini dermek için

Yüz uruban yine ol gül-izâra yalvaralım

g.192/4 s.212

“Güzellik gülbahçesinin güllerini toplamak için yüz vurup yine o gül yanaklıya yalvaralım.”

2. 74. 40. gül-zâr (gül bahçesi)

Bin bir güzelliği barındırması, zülfün tavus gibi gösterişli olması sebebiyle hüsn, gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Zülfün ki mesken eyledi gül-zâr-ı hüsnün

Tavusdur ki bâğ-ı behişt içre bestedir

g.41/b.3 s.138

“Güzelliğinin gül bahçesini mesken edinen şu zülfün öyle bir tavusdur ki cennet bahçeleri içinde gururla salınıp gezer.”

2. 74. 41. hâmil-i makâle (söz taşıyıcısı)

Güzellik, dilden dile aktarıldığı ve hep hayal edidiği için söz taşıyıcısına teşbih edilmiştir.

Gül-i ruhun varakı hâmil-i makâle-i hüsn

Hadis-i lâ'l-i lebin nâkıl-i rivâyet-i lûtf

g.142/b.2 s.186

“Gül yanaklarının yaprağı güzellik sözünün taşıyıcısıdır. Kırmızı dudağının sözleri, lütuf hikâyesinin nakledicisidir.”

2. 74. 42. hân (yemek sofrası)

Âşğın gönlü sevgilisinin cemaliyle doyduğu için hüsn, sofraya teşbih edilmiştir.

Hân-ı hüsnünde lebin bir şekerin şenbûsedir

Kim görünür gözlere şîrîn onunla hân-ı ıyd

“Güzelliğinin sofrasında dudağın şekerli bir tatlıdır ki bayram sofrası öyle bir tatlı ile gözlere şirin görünür.”

2. 74. 43. harîm (biri için kutsal olan şeyler, başkasına kapalı olan yer)

Güzellik başkalarının görmemesi nedeniyle başkalarına kapalı bir yere benzetilmiştir. Harim en gizli, en mahrem, en kutsal yerdir. Sevgilinin güzelliği de Âşık için harimdir. Âşık sevgiliyi kendisinden başkasının görmesini istemez.

*Ey hüsn harîminde yüzü Kâ'be vü ma'bed
Vey halka-i Beytü'l-Harem ol zülf-i müca'ad*

g.29/b.1 s.133

“Ey güzelliğin kutsal yerinde, yüzü Kâ'be ve ibadet evi olan ; kıvrım kıvrım saçları da Beytü'l-Harem'in halkasına benzeyen sevgili.”

2. 74. 44. hayme (çadır)

Âşığın gözyaşları gümüşten çadır iplerine benzetilince güzellik de çadıra teşbih edilmiştir.

*Dedi iplik gibi eşkin n' için uzattın dedim
Hayme-i hüsnünde etti sîmden atnâb göz*

g.122/b.9 s.177

“Gözyaşını iplik gibi niçin uzattım dedim, güzelliğinin çadırında göz gümüşten çadır ipliği yaptı, dedi.”

2. 74. 45. hirmen (harman)

Kıymetli mahsüllerin çok bulunduğu yer olması sebebiyle harmana teşbih edilmiştir.

*Hirmen-i hüsn olalı yüzünde
Tutuşup oda yandı hirmen-i gül*

k. 38-II/b.3 s.107

“Sevgilim, senin yüzün güzellik harmanı olalıdan beri hüsnünden gülün harmanı tutuşup yandı.”

2. 74. 46. hil'at (beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan)

Güzellik, sevgilinin üstüne ve boyuna göre biçilmiş olması sebebiyle bir kaftana teşbih edilmiştir.

Aç alnın ki ay yüzüne gün gulâm ola

Çöz zülfün ki hul'at-i hüsnün tamâm ola

g.5/b.1 s.121

“Ey sevgili! Alnını aç ki güneş senin ay yüzüne köle olsun. Saçını çöz de güzellik elbisen tamamlansın.”

Hil'at-i hüsn egnine gey yaraşır ey serv-i nâz

Donanıp tâvûs-vâr etsen nola cevân-ı tyd

k. 34/b.2 s.97

“Ey nazlı nazlı salman sevgili! Güzellik elbiseni giy ki sana yaraşır. Tavus kuşu gibi süslenip bayramda dolaşsan ne olur?”

2. 74. 47. hurşid (güneş)

Yakıcılığı, bakılamaması, göz kamaştırması ve ulaşılamaması gibi özelliklerden dolayı sevgilinin güzelliği güneşe teşbih edilmiştir.

Ruhun şem'i şu'ândan dil ü cân ü ciğer küynür

Nazar kılmağa hürşid-i cemâline nazar küynür

g.101/b.1 s.168

“Yanağının mumun ışıklarından cân ve gönül ve ciğer yanar. Güzelliğinin güneşine nazar edip bakan yanar.”

2. 74. 48. hüccet (vesika, delil)

Sevgilinin güzelliğinin tescilini yapması ve hakkını teslim etmesi sebebiyle belgeye teşbih edilmiştir.

Zihi bidâyet-i hüsn-i hatın nihâyet-i lûtf

Yüzünde hüccet-i hüsn ü sözünde âyet-i lûtf

g.142/b.1 s.186

“Güzel yüzündeki hatların başlangıcı, lutfunun sonudur, ne hoş! Yüzünde güzelliğinin belgesi ve sözünde lûtf ayetleri vardır.”

2. 74. 49. ıyd (bayram)

Bayramlar İslam âleminin en güzel, en kıymetli günleridir. Güzel giyinilir, etraf şenlik içinde olur, küsler barışır, ayrı olanlar kavuşur. Çocuklar şeker toplar, mutlu olur. Bu bakımlardan güzellik bayrama teşbih edilmiştir.

Iyd-i hüsnünde neler cem' etti eşkim sâ'ili

Tan mı çeşmim zevrakıyla eylese serân-ı ıyd

k.34/b.29 s.98

“Güzelliğinin bayramında akan gözyaşım neler topladı. O akan gözyaşım gözüm sandalıyla bayramda dolaşsa buna şaşılır mı?”

2. 74. 50. İbrahim

İbrahim Peygamber'in Nemrud tarafından ateşe atılması, ateşlerin gül bahçesine dönmesi, Kâ'be'de Makam-ı İbrahim diye bir makamın bulunuşu sebebiyle, hüsn İbrahim'e teşbih edilmiştir.

Gönlüm oldu hüsnün ibrahimine çünkim makâm

Tanlama olursa Kâ'be gönlüme mizâb göz

mukatta'ât 46/2 s.306

“Gönlüm güzellik İbrahimine makam oldu, Kâ'be olan gönlüme göz su yolu, oluk olursa buna şaşırma.”

2. 74. 51. iklim (ülke)

Sevgilinin sultân oluşu sebebiyle güzellik, bir ülkeye teşbih edilmiştir.

Çü heft iklim-i hüsn içre şeh-i Keşmir olasın sen

İki yüzlü rakîb ile revâ mı bir olasın sen

g.246/b.1 s.237

“Güzelliğin yedi ülkesi içinde sen esmer güzellerinin pâdişâhısın. İki yüzlü rakib ile bir olmak senin gibi güzele reva mıdır?”

2. 74. 52. il (ülke)

İklim kelimesinde olduğu gibi sevgili yüzünün güzelliği ve bu ülkenin de kendine has adetlerinin olması sebepleriyle ülkeye benzetilmiştir.

Hüsn ilin seyr eyleyen gam çekmek etsin âdetin

Çünkü her bir milketin bir resmi bir âyîni var

g.52/b.5 s.143

“Güzellik ülkesinin geleneği ve âdeti gam çekmektir. Oraya yolu düşenler bu âdeti yerine getirsinler.”

2. 74. 53. kabâ (elbise, kaftan)

Özel olarak oluşturulması, üzerinde renk renk değerli taşların işlenmesi, hayranlık uyandırması gibi özellikleri barındırdığı için güzellik kaftana teşbih edilmiştir.

Kabâ-yi hüsnünü çün biçti vaslasından anun

Külâh etti felek mâh-ı asumâna dahi

g.316/4 s.270

“Güzelliğinin kaftanını felek onun elbisesinden kesti çünkü gökyüzünün ayma bile külâh etti.”

2. 74. 54. Kâ’be

Şair sevgilinin yüzünün güzelliğini secde için dönülecek yer olan Kâ’be olarak görüyor. Sevgilinin güzelliğinin Kâ’beye benzetilmesi buranın kudsi ve ziyaret edilen yer olmasıyla ilgilidir.

Göster cemâlin Kâ’besin kim görsün Ahmed kiblesin

Hem kiblesin uşşâka hem kible-nümâ ol ey sanem

g.207/b.5 s.219

“Ey sevgili! Yüz güzelliğinin Kâ’besini göster de Ahmed kiblesini görsün. Sen hem âşikların kiblesinin hem de kible gösteren ol.”

2. 74. 55. kân (maden ocağı, bir şeyin kaynağı)

Dudak yakut, lâ’l; hat piruze; dişler inci olunca sevgilinin güzelliği bunları barındıran bir maden ocağına teşbih edilmiştir.

Lûtf bahrında ne sözüm gibi gevher buluna

Hüsn kânında ne hattın gibi pirûze gele

g.288/b.7 s.258

“Lutf denizinde ne sözüm gibi cevher bulunur, ne güzellik madeninde hattın gibi firuze olur.”

2. 74. 56. kandil

Sevgilinin yüzünün parlak ve aydınlık olması, âşıkların gönlünü kimi zaman aydınlatıp kimi zaman yakması sebebiyle hüsn, kandile teşbih edilmiştir.

Hüsnü kandilin uyarmış nûr-ı Hakdan nâr-ı aşk

Zâhidâ inkâr-ı nûr-ı Zü-l-Celâl etmek neden

g.233/b.3 s.231

“Güzellik kandilin Allah’ın nurundan aşk ateşini yakmış. Ey zahid Allah’ın nurunu inkâr etmek neden?”

2. 74. 57. kâtib

Sevgilinin yüzündeki ben nokta; gül yaprağı gibi olan yanak kağıt olunca güzellik, yazıcıya teşbih edilmiştir.

Bir nokta durur kâtib-i hüsnün kaleminden

Yüzün beni kim berg-i gül-i ahmere düşdi

g.346/b.5 s.285

“Yüzünün beni güzellik kâtibinin kaleminin bir noktasıdır ki kırmızı gül yaprağına düştü.”

2. 74. 58. Keşmir

Büyücülük, sihir ve efsunun yaygın olduğu bir yer olmasından dolayı sevgilinin büyüleyen güzelliği Keşmir’e teşbih edilmiştir.

Hüsnü Keşmirinde ağlatmaz gözü sihri beni

Yağmuru yağdırmayan câdu-yi fettân andadır

g.42/b.5 s.139

“Güzelliği Keşmir’inde gözünün büyüüsü beni ağlatmaz. Yağmuru yağdırmayan fitne çıkarıcı cadı ondadır.”

2. 74. 59. kible-gâh

Nasıl ki müslümanlar Kible'ye yöneliyorsa Âşıkların yöneldikleri yön olması sebebiyle güzellik de Kible'ye teşbih edilmiştir.

Kâ'be'nin bulunduğu yer Müslümanlar için kutsaldır ve ibadet ederken bu yöne doğru yönelirler. Sevgili de âşığın her zaman yöneldiği yer olduğu için bir kiblegâha teşbih edilmiştir.

Var cemâlin kible-gâhında niyâzından ümid

K'ola miiftâh-ı der-i devlet du'â-yi subh-dem

g.206/b.3 s.218

“Güzelliğinin kiblesinde duandan ümit var. Ki sabah vaktinin duası devlet kapısının anahtarı olsun.”

2. 74. 60. Kıyamet

Âşıkların cânına kastedip aldığı için hüsn, kıyamet olarak teşbih edilmiştir.

Tübâ kul oldu kaddine kâmet hemîn ola

Hüsmün cihânı yıktı kıyâmet hemîn ola

g.6/b.1 s.122

“Tuba ağacı senin boyunun kölesi oldu; boy dediğin böyle olur. Güzelliğin cihânı yıktı, kıyamet dediğin de böyle olur.”

2. 74. 61. Kistrâ

İran hükümdarı Nuşirevan'ın sarayının meşhur takına astığı zincire telmihte bulunarak, sevgilinin Âşıklara hükmedip sultânlık etmesini ve kaşlarının kenarından geçen mis kokulu saçlarını düşündürdüğü için hüsn, kistraya teşbih edilmiştir.

Kistrâ-yı hüsndür ki bu gün kaşı tâkına

Zincir-i müşg asar ham-ı gisûsu Kâsımın

g.156/b.5 s.193

“Güzellik şahıdır ki bu gün kaşının kemerine Kasım'ın acemi uzun saçları misk kokulu zinciri (saçlarını) asar.”

2. 74. 62. kitâb

Meşhur Çinli nakkaş Manî'ye telmihte bulunarak, sevgilinin yüzündeki hatların bir kitabın kenar süslemelerini, tezhibini hatırlatması sebebiyle hüsn, kitaba teşbih edilmiştir.

Kimse Ahmed gibi nakş etmez kitâbın hüsnünün

Ne kadar nakkâş olursa edemez Mânîyle bahs

g.22/b.8 s.130

“Güzellik kitabını kimse Ahmed gibi süsleyemez. Hiçbir nakkaş da Mani ile yarışamaz.”

2. 74. 63. lâle-zâr

Sevgilinin yüzüne atıfta bulunduğu için hüsn, lalelerin yetiştiği bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Aceb mi bâğ kenârında dursa lâle hacil

Ki lâle-zâr-ı cemâlinde hâr ü zârındır

g.36/b.5 s.136

“Lale bağ kenarında utanmış bir şekilde dursa garip değildir. Zira senin güzelliğinin lale bahçesi de güzelliğinin karşısında ezilmiştir.”

2. 74. 64. levh

Sevgilinin yüzü ve onun aksanı sebebiyle hüsn, levhe teşbih edilmiştir.

Levh-i hüsnünde hatın geh mahv ü geh isbât olur

Benzer ol dil sâlikinin sûret-i a'mâlidir

g.49/4 s.142

“Güzelliğinin levhasında yüzündeki ayva tüyün bazen yok olur bazen ortaya çıkar. O gönül yolcusunun amellerinin görünüşüne benzer.”

2. 74. 65. mâh (ay)

Her zaman görünmemesi, önemli günlerin onun görünüşüyle gelmiş olduğunun anlaşılıp yaşanmaya başlaması sebepleriyle aya teşbih edilmiştir.

Didi kim ıyd ne gündür dedim ey mâh-ı cemâl

Sen ne gün kim gelesin ıydımız ol rûza gele

g.288/b.9 s.258

“Dedi ki bayram ne gündür dedim ki ey güzellik ayı sen ne gün gelirsen bayramımız o güne denk gelir.”

2. 74. 66. mahşer

Ölmüş gönüllerin hayat buldukları bir unsur olması sebebiyle güzellik mahşere benzetilmiştir. Mahşer, öldükten sonra yeniden dirilmenin gerçekleştiğine inanılan yerdir. Sevgilinin güzelliği de aşk yolunda ölen Âşıklara cân vermesi sebebiyle mahşere teşbih edilmiştir.

Mürde-diller mahşer-i hüsnünde bulmağa hayat

Bir buluttur zülfü kim bârân yerine cân yağar

g.35/b.6 s.136

“Ölmüş gönüller güzelliğinin mahşerinde hayat bulmak için bir buluttur saçları ki yağmur yerine cân yağar (hayat bağışlar)”

2. 74. 67. matla'

Bir şeyin tulû ettiği, doğduğu yer; güneş ve diğer yıldızların doğuşu demek olan matla' aşkın başlatıcısı olarak düşünülünce sevgilinin güzelliği için benzetilen olarak kullanılmıştır.

Almazdı adım ağzına ol matla'ı cemâl

Mecmû'asında mahlâs-ı eş'ârım olmasa

g.285/b.3 s.256

“O güzellik matlânın mecmuasındaki şiiirlerde mahlasım olmasa içindekileri kimse ağzına almazdı.”

2. 74. 68. matla'-ı subh

Âşığın sevgilisinin gerdanını düşünmesi sebebiyle, hüsn, sabahın doğduğu yere benzetilmiş, sevgiliye elbise yakası olmuştur.

Cûş edip cân cübbesin çâk etse Ahmed tan mı kim

Matla'-ı subh-ı cemâl oldu girîbânın senin

g.163/b.7 s.196

“Ahmed çoşup cân cübbesini yırtıp parçalasa bu ayıplanır mı, senin güzellik sabahının doğuşu elbise yakan oldu.”

2. 74. 69. mecmû'a (dergi, seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap)

Mecmû'alar güzel şeyleri toplar, içerik ve şekil olarak göz zevkine hitap eder, sevgili de tüm güzellikleri kendinde toplar ve dışarıdan bakılma arzusu uyandırır. Saçları sümbül, yüzü güneş olan sevgili, bu aksamı yüzündeki hatlarla âşığın gönlüne naksettiği için hüsn, mecmuaya teşbih edilmiştir.

Hûb hat yazmak için mecmû'asına hüsnünün

Safha-i hurşide çekti sümbülün müşgin resen

g.239/b.4 s.234

“Güzelliğinin risalesine (küçük kitapçık) güzel bir hat yazmak için sümbülün misk kokusunu güneşin üzerine çekti.”

2. 74. 70. mekteb

Sevgilinin yüz güzelliğinin Âşıklarca bilinmesi, öğrenilmesi kastedilerek hüsn, mektebe teşbih edilmiştir.

Mushaf açdım mekteb-i hüsnünde gönlüm tıflına

Evvelinde geldi zülfün dâli devlet dâlidir

g.49/b.3 s.142

“Güzelliğinin mektebinde gönlümün çocuğuna sayfa açtım. Öncesinde mutluluk kıvrımı olan saçının kıvrımı geldi.”

2. 74. 71. menşûr (fermân)

Mülkün pâdişâhı irade sahibi olup son kararı vermesi sebebiyle hüsn, menşura teşbih edilmiştir.

Dest-i kudret hüsn menşûrun yazarken hal-i dost

Noktadır kim hâme-i zülf-i perişândan tamar

k. 43/b.2 s.114

“Kuvvet eli güzellik fermanını yazarken dostun (sevgilinin) vaziyeti noktadır ki taze saçlarının dağınıklığından daha kötü bir vaziyettedir.”

2. 74. 72. mescid

Güzellik ilahi bir kaynağa dayandırılmaktadır. Cami ve mescidlerde nasıl imâma uyulursa Âşık da sevgilinin güzelliği karşısında kaşını secde etmektedir.”

Mescid-i hüsnünde aşkı çün imâm etsem gerek

Tâk-ı ebrûna sücûd-ı ber-devâm etsem gerek

g.171/b.1 s.200

“Güzelliğinin mescidinde aşkı imâm edip kaşının kemerine daima secde etsem gerek.”

Cemâlin mescidinde kıldı kaşın

Cemâ'at çokluğundan iki mihrâb

g.13/b.5 s.125

“Güzelliğinin mescidinde kaşın cemaat çokluğundan iki mihrab yaptı.”

2. 74. 73. mevc (dalga)

Sevgilinin güzelliği aşığı oradan oraya sürüklediği için dalgalara teşbih edilmiştir.

Bağlanıp zülfüne diller düştü hüsnün mevcine

K'edeler zincir ü zevrakla deniz yüzünde pül

g.182/b.4 s.206

“Saçlarına bağlanıp gönüller güzelliğinin dalgalarına düştü. Ki zincir ve kayıkla deniz üstünde köprü etsinler.”

2. 74. 74. meydân

Çokluğu ve genişliği, güzelin ve güzelliğin teşhir yeri olması sebepleriyle hüsn, meydâna teşbih edilmiştir.

Zülfü meydân-ı cemâl içre ne hoş çevgândır

Kim ana top-ı felek mihr ile ser-gerdândır

g.61/1 s.147,

“Saçları güzellik meydânı içinde ne hoş çevgan (ucu eğri değnek) dir ki ona feleğin topu güneş ile başı dönmüştür.”

Hüsn meydânında bir tîr urdu gamzen câna kim

Hükm eden cân yerine ol tîr ü peykândır henüz

g.119/b.2 s.175

“Güzellik meydânında yan bakışın câna bir ok attı ki ona komuta eden cân yerine ok ve okun ucundaki demir parçasıdır.”

2. 74. 75. Mısır

Mısır Yûsuf ile Züleyhâ'nın macerasının geçtiği yer olduğu için güzelliğe benzetilmiştir.

Yûsuf kardeşleri tarafından kiskanılarak kuyuya atılmış, buradan çıkarılıp Mısır'a götürülmüş, Mısır azizine köle olarak satılmış, zindana atılmış, Mısır azizinin gördüğü rüyayı yorumlayarak kurtulmuş, Mısır ülkesine nazır olmuştur. Şair bunları göz önünde bulundurarak bu ülkeyi güzellik Mısır diye nitelendiriyor.

Mısır-ı hüsnün hasretinden her dem ey Yûsuf-cemâl

Nil-i çeşmimden döker bağdad gönlüm Ruma Şat

g.136/b.4 s.184

“Ey Yûsuf gibi güzel yüzlü olan sevgili! Güzellik Mısır'ının hasretinden dolayı Bağdad gönlüm her an gözümün Nil'inden Rum'a Şat dökmektedir.”

Mısır-ı hüsnün görmege ey Yûsuf-ı sâni müdâm

Sattırıp kendim sana âhır gulâm etsem gerek

g.171/b.7 s.200

“Ey ikinci Yûsuf! Güzelliğinin Mısır'mı daima görmek için kendimi sattırıp sonunda sana köle olacağım.”

2. 74. 76. mihr (güneş)

Hiçbir parlaklığın ona denk olmaması, o parlaklığa bakılamaması ve göz kamaştırması sebebiyle güneşe benzetilmiştir.

Hak livâ-yi aşkı sebh-ı ezelde Ahmed'in

Mihr-i hüsnün gibi ey meh âsumân-gir eylemiş

g.131/b.5 s.182

“Ey ay gibi parlak güzel! Allah, Ahmed’in aşkının sancığını senin güzelliğinin güneşi gibi ezel sabahında göğe kadar yükseltmiştir.”

2. 74. 77. mihr-i gerdun

Aydınlığı, parlaklığı, değişken olup halden hale geçmesi sebepleriyle hüsn, mihr-i gerduna teşbih edilmiştir.

Şol ki şehri-i hüsn içinde şöhre-i afâkdır

Mihr-i gerdûn-ı melâhat meh-likâ İshâkdır

g.81/b.1 s.157

“Şu ki güzellik şehri içinde bütün dünyaca tanınmıştır. Dünyanın güzellik güneşi ay yüzlü İshaktır.”

2. 74. 78. Mushaf

Güzelliğin ilahi bir kaynağa dayandırılması, her zaman ve her yerde okunamaması, değişik ve en güzel şekillerde süslenmesi sebepleriyle şairler sevgilinin güzelliğini Mushaf’a yani Kur’an’a benzetirler.

Cân Cebraili okudu reyhân hatın dedi

Yaz Mushaf-ı cemâline âyet hemin ola

g.6/b.5 s.122

“Cân Cebrail’i senin reyhan yazını okudu da bunu güzellik mushafına yaz, işte ayet dediğin böyle olur, dedi.”

2. 74. 79. mülk (ülke)

Sevgilinin sultân olup Âşıkların gönlüne hükmetmesi sebepleriyle hüsn, ülke olarak teşbih edilmiştir.

Cemâli mülkünü tîğiyle tuttu gamzeleri

Nite ki milket-i İslâmı şâh-ı Ferruh-yeng

k. 21/b.14 s.71

“Gamzelerinin kılıcıyla güzellik ülkesini zapt etti, sanki İslam ülkesinin kutlu şahıdır.”

2. 74. 80. nakş

Sevgilinin yüzündeki hatlar bir usta elinden çıkmış nakışlara benzetildiği için hüsn, nakışa teşbih edilmiştir.

Cemâli nakşını gördüm nigâra benzettim

Cefâların göricek rûzigâra benzettim

g.201/b.1 s.216

“Güzelliğinin hatlarını görünce puta benzettim , (ancak bu put gibi güzel sevgilinin eziyetlerini görünce boş bir) yele benzettim.”

2. 74. 81. nâme (mektup)

Sadece Âşıklar tarafından okunup anlaşılabilceği, herkese açık olmayışı sebepleriyle hüsn, mektuba teşbih edilmiştir.

Her kaçan kim defter-i aşkında dîvân bağlanır

Nâm-ı dil-ber nâme-i hüsnünde unvân bağlanır

g.102/b.1 s.168

“Ey sevgili! Her ne zaman ki senin aşk defterinde divan bağlanırsa dilberin adı (yani senin adın) o güzellik mektubuna unvan (başlık) olur.”

2. 74. 82. nev-bahâr (ilkbahar)

En güzel mevsim olması, tabiatı renk, koku, tazelik bakımından canlandırması sebebiyle ilkbahara teşbih edilmiştir.

Dil cemâlinsiz cüdadır nev-bahâr-ı hüsnenden

Bâğ-ı cennet bülbülün gör kim gülistansız geçer

g.53/b.2 s.144

“Gönül senin yüzünü görmeyince güzelliğın ilkbahârından ayrı sayılır. Cennet bahçesinin bülbülü gülistansız olsun, hiç yakışır mı?”

2. 74. 83. nev-rûz

Sevgilinin güzelliği âşığın gönlünde umutlar yeşerttiği ve onu gezmeye seyrana çıkarttığı için hüsn, bahâra, yeniden doğuşa teşbih edilmiştir.

Hüsn nev-rûzunda uşşâkı muhayyer eyleyen

Râstı ol serv-i dil-cümün gül-i handâmdir

k. 15/b.22 s.56

“Âşıklara güzelliğin bahârında seçim yaptıran o gönülleri kendini bilmez eden servi gibi ince ve uzun sevgilinin henüz açmamış gülüne rast gelmeleridir.”

2. 74. 84. nûr (ışık)

Her yeri aydınlık, güzel, hoş, iç açıcı gösterdiği için ışığa teşbih edilmiştir.

Dün gece mihmânım ol mâh-ı cihân-efrûz idi

Nûr-ı hüsnünden dünüm kadr ü günüm nev-rûz idi

g.311/b.1 s.268

“Cihânı aydınlatan o ay dün gece misafirim idi, güzelliğinin ışığından gecem Kadir Gecesi, gündüzüm nevrüz oldu.”

Âdem alınında eger görse cemâlin nûrunu

Secde emrinde inâd etmezdi İblis-i la'in

k. 23/b.18 s.76

“Eğer kovulmuş şeytan Âdem’in alınında güzelliğin ışığını görseydi secde etmek hususunda direnmezdi.”

2. 74. 85. nusha

Sevgilinin güzelliği başka güzeller tarafından taklit edildiği ve sevgilinin yüzündeki ayva tüylerini hatırlattığı için hüsn, kopyası yapılmış, yazılı nüshaya teşbih edilmiştir.

Kanda benzer nusha-i hüsnüne gül kim berg-i gül

Minber-i şâh altına düşmüş yatar evrâkdır

g.81/b.4 s.157

“Gül, güzelliğinin nüshasına, kopyasına benzer ki gülün yaprağı da şahın (sevgilinin) tahtı neredeyse onun altına düşmüş yatan varaklardır.”

2. 74. 86 . padişâh

Sevgilinin rakibinin olmaması, güzellik yarışında başı çekmesi, bir sözülle herkesi dize getirmesi sebepleriyle sevgilinin güzelliği, pâdişâha teşbih edilmiştir.

Nazar gedâna kıl ey padişâh-ı hüsn ü cemâl

Ki devlet-i ezeli hüsn-i i'tibârındır

g.36/b.6 s.136

“Ey güzellik pâdişâhı! Bu fakire bir bak. Zira senin bana itibar etmen benim için ezeli devlettir.”

2. 74. 87. pertev (ışık, parlaklık)

Sevgilinin yüzünün aydınlığı, Âşıklarının gönlünü açması, ferahlatması sebepleriyle hüsn, ışığa teşbih edilmiştir.

Ahmed'i redd etme kim kâşuna vardıkça eder

Pertev-i hüsnün bir aylık yoldan istikbâl anı

g.351/7 s.288

“Ey Ahmed, reddetme ki kim o sevgilinin oturduğu yere varırsa sevgilinin güzelliğinin ışığı onu bir aylık mesafeden karşılar.”

2. 74. 88. râh (yol)

Âşığın bakışı ata, gözleri de gеме benzetilince güzellik de ilerlenen yola teşbih edilmiştir.

İnân-ı çeşmini çek râh-ı hüsnünde ey dil

Sakin kim esb-i nazardan düşersin eşk-misâl

k. 22/b.35 s.74

“Ey gönül! Güzellik yolundan gözünün dizginini çek ki gözyaşı gibi nazar atından düşmesin.”

2. 74. 89. Rum

Sevgilinin yüzünün beyazlığı dolayısıyla hüsn, Rum'a teşbih edilmiştir.

Yüzü hurşîdi şeb-i zülfünü kâfir görüben

Rum-ı hüsnünde çeker tîğ-ı dırahşân-ı Mısır

g.84/b.7 s.159

“Güneş gibi yüz, sevgilinin saçının gecesini kâfir olarak görünce güzelliğinin ülkesinde Mısır'ın parlak bir kılıcını çeker.”

2. 74. 90. rûz (gün)

Nasıl ki gündüz olunca karanlık dağılıyorsa, güzellik de aşığı karanlıklardan kurtaran güne teşbih edilmiştir.

Geh geh tutunsa anber-i terden nikâb gül

Benzerdi rûz-ı hüsnüne ey âfitâb gül

g.178/b.1 s.204

“Gül, zaman zaman yüzüne taze amberden örtü çekse ey güneş, gül güzelliğinin gündüzüne benzerdi.”

2. 74. 91. rûzigâr (zaman)

Güzelliğin geçisi olması ve her devrin güzellik telakkisinin başka başka olması sebepleriyle hüsn, rûzgâra teşbih edilmiştir.

Her denînin sohbetinde geçmese dünya gibi

Rûzigâr-ı hüsnün ey ömrüm ne zibâ rûz idi

g.311/b.4 s.268

“Ey ömrüm, eğer günlerin dünya gibi her alçağın sohbetiyle geçmeseydi, güzellik devrin ne güzel bir çağ idi.”

2. 74. 92. sabâh-ı ıyd (bayram sabahı)

Sevgilinin güzelliği gelince âşık bayram edip cânını uğruna kurban eder. Bu sebeple hüsn, bayram sabahına teşbih edilmiştir.

Âhû komadı kırdı ki kurbân ede felek

Hüsnün sabâh-ı ıydine bî-hadd ü bî-şümâr

k. 33/b.10 s.95

“Felek güzelliğinin bayram sabahına sonsuz ve sayısız kurban etse diye ahu gibi olan sevgili bırakmayıp kırdı.”

2. 74. 93. saray

Bakımlı olması, diğer mülklerden gösterişli olması, herkesin girememesi sebepleriyle hüsn, saraya teşbih edilmiştir.

Hâkim-i aşkın harâb etmezdi gönlüm hânesin

Bakmasa hüsnün sarayına bu çeşmim revzeni

g.347/b.3 s.286

“Aşkım hâkimi, hüküm sahibi eğer güzelliğinin sarayına bu gözlerimin penceresinden bakmasaydı gönlümün hânesini böylesine harap etmezdi.”

2. 74. 94. ser-nâme (başlık)

Güzellik bir kitapsa kaşlar o güzellik kitabının başlığıdır. Bu sebeple hüsn, başlığa teşbih edilmiştir.

Ser-nâme-i cemâline kaşın nişân çeker

Cân safhasına ter rakam-ı dil-sitan çeker

g.86/b.1 s.160

“Yüzünün güzelliğinin başlığını kaşın atar, cân sayfalarına ıslak gözün gönül alan yazılar yazar.”

2. 74. 95. subh (sabah vakti)

Işık, aydınlık, parlaklık vermesi, günün en aydınlık vaktinin sabah olması sebepleriyle hüsn, sabah vaktine teşbih edilmiştir.

Âteş-i mihrinle kızdırdı güneş bir tabl-ı nûr

K'urula burc-ı felekde subh-ı hüsnün neveti

g.350/b.5 s.287

“Güneş, aşk ateşiyle bir ışık davulunu kızdırdı, feleğin burcunda güzellik sabahının davulu kurulsun.”

2. 74. 96. sultân

Pâdişâh kelimesinde olduğu gibi sevgili gönüllere taht kurandır. Bu sebeple hüsn, sultâna benzetilmiştir.

Hüsn sultânı yüzü Kâ'besine

Nâzır etmiş o iki fettânı

g.296/b.7 s.262

“Güzellik sultânı yüzünün Kâ'besine o iki baştan çıkaranı yerleştirmiş, konumlandırmış.”

2. 74. 97. şah

Pâdişâh, sultân kelimelerinde olduğu gibi, cân ülkesinin hükümdarı sevgilidir. Bu sebeple sevgilinin hüsnü, âşığın şahıdır.

Tiğ-i gamzenle tutan cân mülkün ey şâh-ı cemâl

Kaşlarıyla kirpiğinin ittifâkıdır henüz

g.120/7 s.176

“Ey, cân mülkünü gamzesi okuyla tutan güzellik şahı, bu henüz kaşınla kirpiğinin anlaşmasıdır.”

2. 74. 98. şehir

Güzellik çokluğu, şen olması, bütün unsurlarının düzenli olması sebepleriyle şehre teşbih edilmiştir.

Şol ki şehir-i hüsn içinde şöhre-i afâkdır

Mihr-i gerdûn-ı melâhat meh-likâ İshâkdır

g.81/b.1 s.157

“O ki güzellik şehri içinde dünyaca tanınmıştır. Ay yüzlü güzel (sevgili) güzellik göğünün güneşidir.”

2. 74. 99. şem‘ (mum)

Sevgilinin yüzünün güzelliği, Âşıkların cânına kastedip onları zayıf düşürdüğü için hüsn, pervânenin uğrunda cânını feda ettiği muma benzetilmiştir.”

Dil saçın zincirinin divânesidir dostum

Cân cemâlin şem'inin pervânesidir dostum

g.193/1 s.212

“Dostum, gönül sevgilinin saçının zincirine vurulmuş bir divane, cân ise güzelliğinin mumunda yanan pervânesidir.”

2. 74. 100. taht

Yüksekliği, yüceliği, ulaşılmazlığı sebepleriyle hüsn, tahta teşbih edilmiştir.

Güzellik tahtı üstünde oturup halka zulm etme

Sitem lâyük değil sana bu resme mîr olasın sen

g.246/b.3 s.237

“Güzellik tahtında oturup halka zulm etme (ey sevgili) sana sitem layık değildir , bu resme sen amir olasın.”

2. 74. 101. terâzi

Hüsn, sevgilinin güzelliğinin Âşıklarca ölçülmesi sebebiyle bir teraziye teşbih edilmiştir.

Çekti gubâr-ı râhım cevher ayârına

Çeşmim olalı hüsnü terâzûsu Kâsımın

g.156/b.6 s.193

“Gözüm Kasım’ın (sevgilinin) güzellik terazisi olalıdan beri yolunun tozunu cevher, değerli taşlar ayarında tartar.”

2. 74. 102. top

Âşıklar ile sevgili arasındaki münasebet top ve değnekle oynanan bir oyuna benzetilmiştir. Bu oyunu yöneten sevgilinin saçları çevgan-değnek, yüzünün güzelliği ise Âşıkların peşinde koştuğu toptur. Bu sebeple hüsn, topa teşbih edilmiştir.

Ca’d-ı zülfün kim melâhat topunun çevgamıdır

Yaraşır yüzündeki hüsn-i beha meydânıdır.

k.15/1 s.55

“Kıvırcık saçın Âşıkların gönlünü alan yüz güzelliğinin çengelidir ki güzellik ve değer meydânı sana yaraşır.”

2. 74. 103. Yûsuf

Güzelliğin timsali olması sebebiyle güzellik Yûsuf’a benzetilmiştir.

Tan mıdır Ya’kûb-ı dil anmazsa Yûsuf hüsnünü

K’asuman-ı câna mi’rac etmege İsa yeter

g.88/b.4 s.161

“Gönül Ya’kûb’u onun Yûsuf güzelliğini anmazsa buna şaşılır mı? Cân göğünde miraç etmek için İsa yeter.”

Sevgili güzellik itibariyle Yûsuf Peygambere benzetilir. Sevgili ya Yûsuf-Cemal ya da Yûsuf-i Sani ‘dir.

2. 74. 104. zekât

Sevgilinin âşıklarına tebessüm etmesi, yan bakışıyla lutfetmesi, söz söylemesi sebepleriyle hüsn, aşğa verilen güzellik zekatı olarak teşbih edilmiştir.

Ahmed-i dil-hasteden hüsnün zekâtın yığma kim

Gam bucağında yatıp derdinle dermânsız geçer

g.53/b.7 s.144

“Ey sevgili! Gönlü aşk hastası olan Ahmed’den güzelliğinin zekatını esirgeme; çünkü senin gam bucağında derdinle yatıp dermânsız yaşıyor zavallı.”

2. 74. 105. zeyn (süs)

Âşıkları aldatması, sözünde durmaması sebepleriyle güzellik, sevgilinin âşıkları kandırdığı bir süse teşbih edilmiştir.

Beni ağlatma kim zeyn oldu hüsnün

Bu rûz-ı tydde bârân yaraşmaz

g.112/b.3 s.172

“Güzelliğin bir süs oldu, beni ağlatma; çünkü bu bayram gününde yağmur yakışmaz.”

2. 75. HÜSN Ü BİHÂ

Güzel, iyi; güzellik, iyilik anlamlarına gelen “hüsn” ile “bihâ” kavramları üç beyitte bahâr, kabâ, meydân benzetmeleriyle tesadüf edilir.

2. 75. 1. bahâr

Bahârla beraber tabiatın gelin gibi süslenmesi, âşık gönüllerin coşması sebepleriyle hüsn ü biha, bahâra teşbih edilmiştir.

Bahâr-ı hüsn ü bihâda belâlı bülbülünün

Gül-i teri nicesin hoş musun safâca mısın

g.228/b.3 s.228

“Aşk belâsına düşmüş bülbülün güzellik ve iyilik bahârında açan taze gülü! Nasılsın, iyi misin?”

2. 75. 2. kabâ (elbise, kaftan)

Süslü, ziynetli bir üst giyim olması; ancak zamanla eskimesi ve kullanılmaması sebebiyle elbiseye teşbih edilmiştir.

Kabâ-yi hüsn ü behâ yaraşaldan ol güneşe

Libâsını kamerin müste'âra benzettim

g.201/b.3 s.216

“O güneş gibi parlak olan güzele güzellik elbisesi yaraşalıdan beri ayın elbisesini eğreti gördüm.”

Şair sevgilinin güzelliğini güneşle bir tutarak ayı hiçe sayıyor. Güzellik elbisesinden kasıt parlaklıktır

2. 75. 3. meydân

Güzelliğinin temaşa yeri olması sebebiyle hüsn, meydâna teşbih edilmiştir.

Ca'd-ı zülfün kim melâhat topunun çevgâmdır

Yaraşır yüzünde kim hüsn ü behâ meydâmdır

k.15/b.1 s.55

“Kıvrıcık saçın Âşıkların gönlünü alan yüz güzelliğinin çengelidir ki güzellik ve değer meydânı sana yaraşır.”

2. 76. HÜSN Ü BEHÇET

Güzel, iyi; güzellik, iyilik anlamlarına gelen “hüsn” ile sevinç, güzellik, güleryüzlülük, şirinlik anlamlarına gelen “behcet” kavramları birlikte bir beyitte **bezm** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 76. 1. bezm (içkili, eğlenceli meclis)

Sevgilinin yüzünde güzelliklerin toplanması ve âşıkların da onun etrafında birikmesi, güzelliğin teşhir yeri olması sebepleriyle meclise teşbih edilmiştir.

Çün hüsn ü behçet bezminin reyhâncısıdır sünbülün

Dil mestine gel dostum ol ter gül-i handâni sun

g.223/b.2 s.226

“Sünbül saçın güzellik meclisinin reyhancısıdır, dostum gönül sarhoşu olan bu aşığa gel de o taze gülen gülü sun.”

2. 77. İFTİKÂR

Fakirlik gösterme; büyük, çok ihtiyacı olma; alçakgönüllülük, tevâzu anlamlarında kullanılan “iftikâr” kelimesi bir beyitte **gerd** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 77. 1. gerd (toz, toprak)

Süpürülmek, yok olup gitmek, terk etmek sebepleriyle fakirlik, toza teşbih edilmiştir.

Bir bahr-i cûdsun ki cebinde sâ'ilin

Bârân-ı bahşişin komadı gerd-i iftikâr

k. 41/b.7 s.112

“Bir cömertlik denizisin ki bahşişinin yağmuru dilencinin cebinde fakirliğin tozunu bırakmadı.”

2. 78. İHSÂN

İyilik etme; bağış, bağışlama; verilen, bağışlanan şey; lütuf, iyilik anlamlarına gelen “ihsân” kelimesini Ahmet Paşa bir **bende**, bir **dest**, iki **ebr**, bir **hân**, bir **menba'**, bir **mevc**, iki **sofra** benzetmeleriyle dokuz yerde kullanmıştır.

2. 78. 1. bende (köle)

**Pâdişâha kayıtsız şartsız bağlı ve onun hizmetinde oluşu sebepleriyle
ihسان, köle olarak teşbih edilmiştir.**

Sakın cevrinle mülkünden çıkarma

Anı kim bende-i ihsân edersin

k. 40/b.4 s.112

“Eziyet ve zulmünle sakın onu mülkünden çıkarma çünkü onu lütuf kölesi yaparsın.”

2. 78. 2. dest (el)

İyilikler el ile yapıldığı ve devamlı açık olduğu için ele teşbih edilmiştir.

Dest-i ihsânın ile yapıla bünyâd-ı sehâ

Pâye-i kadrin ile yücele eyvân-ı kerem

k. 20/b.32 s.70

“Cömertliğin temeli iyiliğin eliyle atılsın, lütuf sarayı da itibar ve onurunun derecesiyle yücelsin.”

2. 78. 3. ebr (bulut)

**Her yeri güzelleştiren, tabiata canlılık veren yağmuru meydana getirdiği
için bulut benzetmesi yapılmıştır.**

Âleme revnak verelden ebr-i ihsânın senin

Terbiyetle eyledin ben hâki bostânın senin

g.167/b.1 s.198

“Senin iyiliğinin bulutu dünyaya tazelik verdiğinden beri senin toprak bostanın olan beni besleyip büyüttün.”

2. 78. 4. hân (yemek sofrası)

**Bolluğu, bereketi, çokça bağışta bulunması sebepleriyle ihsan, sofraya
teşbih edilmiştir.**

Zemin sofra-ı hân-ı ihsânıdır

Bu hânın cihân halkı mihmânıdır

k. 2/b.13 s.24

“Yeryüzü senin cömertlik sofrandır. Dünya halkı da bu sofranın misafiridir.”

2. 78. 5. menba' (kaynak, pınar)

Bitip tükenmemesi, değerli cevherleri içermesi sebepleriyle ihsan, kaynağa teşbih edilmiştir.

Nakl olsun ol derd ü elem a'dâna ey kân-ı kerem

Tâ haşre dek sen menba'-ı ihsâna sıhhat yaraşır

k. 32/b.17 s.94

“Ey cömertlik madeni! O keder ve acı düşmanlarına geçsin. Sen iyilik kaynağına tâ kıyamete kadar sağlıklı olmak yakışır.”

2. 78. 6. mevc (dalga)

Taşıma özelliği, denizin içindeki değerli şeyleri kıyıya ulaştırması sebepleriyle ihsan, dalgaya teşbih edilmiştir.

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna

Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

k. 20/b.28 s.69

“Kusurumu, kabahatimi senin acıma ve merhamet suyuna daldırarak temizlemek için bağışlamanın dalgasıyla lütuf ummanının coşmasını umuyorum.”

2. 78. 7. sofrâ

Doyurucu, besleyici olması, herkese açık olması sebepleriyle ihsan, sofraya teşbih edilmiştir.

Kâse-i hırs doyar sofrâ-i ihsânından

Dest-i in'amın ile âm olalı hân-ı kerem

k. 20/b.19 s.69

“Senin cömertlik sofran nimet eliyle herkese açık olduğundan beri bağış sofrandan hırs kâsesi doğar.

2. 79. İKBÂL

Birine doğru dönme; baht, talih; işlerin yolunda gitmesi, bahtlı, saadetli, mutlu olma; arzu, istek anlamlarında kullanılan “ikbâl” kelimesi ile ilgili **gül-i sadberg, menşûr, nâme, sâye** benzetmeleri yapılmıştır ve dört yerde kullanılmıştır.

2. 79. 1. gül-i sad-berg (yüz yapraklı gül)

Pâdişâhın adaletiyle gittiği her yere mutluluk getirmesi, bahtının çokluğu ve açıklığı sebepleriyle ikbal, yüz yapraklı güle teşbih edilmiştir.

Sa'adet sebze-zarında ne gam solduysa bir lâle

Gül-i sad-berg-i ikbâlin cihân durdukça var olsun

k. 46/b.1 s.115

“Mutluluk çimenliğinde bir lale solduysa üzülmeye değmez, bahtının yüz yapraklı gülü cihân durdukça var olsun.”

2. 79. 2. menşûr (fermân)

Sevgilinin her sözü ve isteği Âşık için bir buyruk ayarında olduğu için talih, ferman olarak teşbih edilmiştir.

Nâzdan bir nâme yazdın kim anun her harfini

Âşık-ı bî-çârene menşûr-ı ikbâl eyledin

g.148/b.5 s.189

“Ey sevgili! Âşığın bir naz mektubu yazdın ve onun her harfini zavallı âşığın baht ve ikbal fermanı yaptın.”

2. 79. 3. nâme (kitap)

Bir kitap içinde nasihatler, mutluluğa kapı açan sözler, renkli hayaller barındırabildiği, için ikbal, bir kitaba teşbih edilmiştir.

Ömr-i hasmın ere târih gibi pâyânâ

Nâmını nâme-i ikbâl ede unvân-ı kerem

k. 20/b.35 s.70

“Düşmanlarının ömrü târih gibi sona ersin, ikbal yani mutluluk kitabı senin adını kendisine lutuf ünvanı yapsın.”

2. 79. 4. sâye (gölge)

Âşığın sevgilinin aşkıdan dolayı endişeli oluşu, günlerinin ona ne getireceğini bilmemesi, belirsizlikle içinin kararması sebepleriyle gelecek, gölge gibi düşünülmüştür.

Hat mı bu yâ gönlümün tafsîl-i vasf-ı hâlidir

Yâ hümâ-yi zülf-i yârın sâye-i ikbâlidir

g.49/b.1 s.142

“Yüzünün hatları ya gönlümün halimi vasıflayan bilgilerdir ya da sevgilinin saçlarının saadetinde geleceğimin gölgesidir.”

2. 80. İREM

Âd kavmi zamanında Şeddâd tarafından cennete benzetilerek yapılan bir bahçe olup Şam’da veya Yemen’de bulunmuş olduğu söylenen “irem” kavramını Ahmet Paşa Divânı’nda dört beyitte “bâğ” benzetmesiyle kullanmıştır.

2. 80. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

İçinde çeşit çeşit güzellikler bulundurması sebebiyle İrem, büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Hûşe-i bâğ-ı irem mi zülfün ey unnâb-leb

Yâ asılmış Şâmda miskin ineb âvengidir

g.77/b.3 s.156

“Ey unnâb dudaklı sevgili! Saçların İrem bâğından bir salkım mı yoksa Şam’da asılmış misk renkli ve kokulu üzüm hevengi mi?”

İrem bâğı Yemen’de Ad Kavmi zamanında Şeddad adlı hükümdarın cennete benzetilerek yaptırdığı bir bahçenin adıdır. Bir rivayete göre de Şam’da bulunduğu söylenir. Şair üzümüyle meşhur olan Şam’dan bahsederek sevgilinin uzun saçlarını şekil ve renk itibariyle asılı, misk renkli ve kokulu üzüm salkımına benzetiyor.

2. 81. İZZ

Değer, kıymet; yücelik, ululuk; güçlülük anlamlarına gelen “izz” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda livâ ve sahife benzetmeleriyle iki beyitte karşımıza çıkar.

2. 81. 1. livâ (bayrak)

Bayrak göğün en yüksek noktasında bulunması sebebiyle izz, bayrağa teşbih edilmiştir.

Nâsır livâ-yı izzine her dem delil olup

Kâdir sana ve âline dâ'im mu'in ola

k.29-V/b.8 s.92

“Allah yüceliğinin bayrağına her zaman delil olup güç, sana ve yüceliğine daima yardımcı olsun.”

2. 81. 2. sahife

Büyüklüğü, ululuğu, yüceliği sebepleriyle pâdişâhın izzî, feleğin bile içinde nokta halinde kaldığı bir sayfaya teşbih edilmiştir.

Felek sahife-i izzinde oldu bir nokta

Zemin terâzû-yi kadrinde oldu bir miskâl

k. 22/b.6 s.72

“Pâdişâhım! Felek senin izzet ve azametın sayfasına bir nokta oldu. Zemin de kadr ve kıymetin terazinde ancak bir miskal geldi.”

2. 82. İZZ Ü CÂH

Değer, kıymet; yücelik, ululuk; güçlülük anlamlarına gelen “**izz**” ve itibar, makam, orun, mevki anlamlarına gelen “**câh**” kavramları ile ilgili olarak Divân'da bir beyitte **âyine** benzetmesi yapılmıştır.

2. 82. 1. âyine (ayna)

Parlaklığı, güneşe tutulunca kuvvetli bir ışık çıkarması, yüceliği sebepleriyle pâdişâhın izz ü cahı, bir ayna gibi düşünülmüştür.

Ey ârzû-yi dide-i hûm-bâr kandesin

Kim yüzün ayı âyine-i izz ü câh idi

k.29-III/b.3 s.90

“Ey kan yağdıran gözlerin özlediği şehzade neredesin, ki ay gibi olan yüzün izzet ve mansıb aynası idi.”

2. 83. İZZ Ü CELÂL

Değer, kıymet; yücelik, ululuk; güçlülük anlamlarına gelen “izz” ve büyüklük, ululuk anlamına gelen “celâl” kavramları birlikte Ahmet Paşa tarafından bir beyitte kürsî benzetmesiyle kullanmıştır.

2. 83. 1. kürsî (taht)

Ulaşılmaz oluşu, Allah’ın yeryüzündeki temsilcisi fikriyle seçilmiş olması, yukarı olması sebepleriyle, izz ü celal, tahta teşbih edilmiştir.

Sipâs Allâh’a minnet Zü’l-Celâle

Oturdun kürsî-i izz ü celâle

mukattaat 28/1 s.302

“Yücelik sahibi olan Allah’a şükür, çok şükür ki ululuk tahtına oturdun.”

2. 84. İZZ Ü DEVLET

Değer, kıymet; yücelik, ululuk; güçlülük anlamlarına gelen “izz” ve bir hükümet idaresinde teşkilatlandırılmış olan siyasi topluluk; büyük saadet zenginlik, baht, talih, kut, büyük rütbe, mevki anlamlarına gelen “devlet” kelimeleri birlikte bâğ ve sâye-bân benzetmeleriyle iki beyitte kullanılmıştır.

2. 84. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Bâğın içinde bin bir çeşit güzelliği barındırması sebebiyle cömertlik sahibi olan pâdişâhın izz ü devleti, bâğa teşbih edilmiştir.

Hurrem olsun gül yüzün feth ü zafer tahtında kim

İzz ü devlet bâğının tâze gül-i handândır

k.15/b.42 s.57

“Gül yüzün sevinçli olsun çünkü feth ve zafer tahtında (oturan) yücelik ve talih bâğının taze gülüdür.”

2. 84. 2. sâye-bân (büyük çadır)

Pâdişâh otağının kurulduğu yerde hâkimiyet göstergesi oluşu, içindekileri koruyucu vasfına haiz oluşu sebepleriyle pâdişâhın izz ü devleti, çadır olarak teşbih edilmiştir.

Sâye-i Yezdân Muhammed Hân ki ebr-i şefkati

Sâye-bân-ı izz ü devlet kurdu ashâb üstüne

k. 16/b.22 s.59

“Allah’ın gölgesi Muhammed Han’ın şefkatinin bulutu yücelik ve talih çadırını ashâb üstüne kurdu.”

2. 85. İZZET

Değer, kıymet, yücelik, ululuk; kuvvet, kudret; hürmet, saygı; ikram, izzet manlarına gelen “izzet” kelimesi ile ilgili **felek**, **gök** benzetmeleriyle iki yerde kullanılmıştır.

2. 85. 1. felek

Genişliği, sonsuzluğu, yüksekliği sebepleriyle izzet, felek olarak düşünülmüştür.

Matla- 'ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ

Felek-i izzet ü âlâ dâver-i devrân-ı kerem

k. 20/b.2 s.68

“Sen zafer sabahının güneşinin doğduğu yer, zeka güneşi ve haya bulutu! Ululuk ve yücelik göğü! Lütuf devrinin pâdişâhısın!”

2. 85. 2. gök

Felek kelimesinde olduğu gibi, içinde parlak yıldızları, gök cisimlerini, gezegenleri barınması sebebiyle izzet, göğe teşbih edilmiştir.

Yâ Rab bu devlet bedrini kurtar husûf-ı za'fdan

İzzet göğünde ol meh-i tâbana sıhhat yaraşır

k. 32/b.16 s.94

“Ey Allahım! Bu devlet dolunayını (pâdişâhı) ay tutulması za’findan kurtar. O parlak aya yücelik göğünde sıhhat yakıştır.”

2. 86. KADR

Değer, itibar, onur, şeref, haysiyet, meziyet; rütbe, derece manalarında kullanılan “**kadr**” kelimesi bir **çemen**, iki **kasr**, bir **külâh**, iki **ordu**, üç **sarây**, bir **terâzû** olmak üzere on yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 86. 1. çemen

Çokluğu, büyüklüğü, güzelliği ifade etmesi sebepleriyle kadr, çemene teşbih edilmiştir.

Kılsın çemen-i kadrine takdir sehâbı

Hurşîd-i gül ü çarh-ı semen-bârı benefşe

k. 25/b.50 s.84

“Allah’ın takdir bulutu senin kadir ve azametin çemenine güneşi gül, beyaz gül yağdıran feleği menekşe yapsın.”

2. 86. 2. kasr

Yüceliği ve büyüklüğü sebebiyle kasra teşbih edilmiştir.

Husrev-i rûy-i zemin dersem ne fahr olsun sana

K’âsûmân-ı kasr-ı kadrinde oldu hâk-i der güneş

k. 19/b.40 s.66

“Sana yeryüzü hükümdarı dersem bu senin için övgü olmaz; çünkü güneş senin yüceliğinin sarayının göğünde kapı toprağı gibi oldu.”

2. 86. 3. külâh

Başta takıldığında yüksek noktaya ulaşması sebebiyle külaha teşbih edilmiştir.

Gûşe-i kadrin külâhı ersin ol araya kim

Dest res bulmasın ana âsûmân-ı ber-terîn

k. 23/b.58 s.78

“Kadrin külâhının köşesi oraya kadar yükselsin ki yüksek felek orasına vasıl olmasın.”

2. 86. 4. ordu

Pâdişâhın kıymet ve itibarının fazlalığını ifade etmek için çokluğu sebebiyle orduya teşbih edilmiştir.

Kadrin ordusunda gök bir sâye-bândır kim ana

Ser-imâd-ı sîmdir mâh ü tınâb-ı zer güneş

k. 19/b.25 s.65

“Senin şeref ve itibarının ordugâhında gökyüzü, direğinin gümüş başlığı ay ve sırmalı gergi ipleri de güneş olan bir çadırıdır.”

2. 86. 5. sarây

Büyüklüğü, görkemi, ihtişamı sebebiyle saraya teşbih edilmiştir.

Gerdûn sarây-ı kadrine bir perde astı kim

Geh nakş gevher olur ana geh nigâr lâ'l

k.12/48 s.51

“Felek, büyüklüğünün ve itibarının sarayına bir perde astı ki bu perde bazen cevherlerle nakışlanır bazen de çok hoş değerli taşlarla.”

2. 86. 6. terâzû

Büyüklüğü, ululuğu, yüceliği sebepleriyle pâdişâhın kadri, tüm zemini ancak bir kıratlık ayarda tartan bir teraziye teşbih edilmiştir.

Felek sahife-i izzinde oldu bir nokta

Zemin terâzû-yi kadrinde oldu bir miskâl

k. 22/b.6 s.72

“Pâdişâhım! Felek senin izzet ve azemetin sahifesine bir nokta oldu. Zemin de kadr ve kıymetin terazisinde ancak bir miskal (yirmi dört kıratlık ağırlık ölçüsü) geldi.”

2. 87. KAHR

Zorlama, zorla bir iş gördürme; üstün gelerek mahvetme, helak etme, batırma, ezme; çok kederlenme, çok üzüntü duyma demek olan “**kahr**” kelimesi Ahmet Paşa Divânı’nda bir **bâd**, iki **nâr**, bir **od**, bir **seng**, bir **şirâr**, bir **tîğ**, dört **zehr** benzetmeleriyle on bir yerde kullanılmıştır.

2. 87. 1. bâd (rüzgâr)

Zarar vermesi, yıkıcı, dağıtıcı özellikleri dolayısıyla rüzgâra teşbih edilmiştir.

Bin Süleyman çerisin mahv ede bir mûr gibi

Bâd-ı kahr estirecek satveti dervişlerin

k. 7/b.7 s.39

“Dervişlerin ezici kuvveti kahr rüzgarı estirerek bin Süleyman askerini bir karınca gibi perişan etsin.”

2. 87. 2. nâr (âteş)

Fatih Sultân Mehmet’in gazap halindeki mahv ve helak ediciliğinin şiddeti ulaştığı yeri kasıp kavurması, ortada bir şey bırakmaması sebebiyle yakıcı bir âteşe teşbih edilmiştir.

Nâ-gehân erse sipihre nâr-ı kahrın zerresi

Âsumân dūd-ı siyâh olurdu hâkister güneş

k. 19/b.29 s.65

“Eğer senin gazabının ateşinin bir kıvılcımı ansızın gökyüzüne ulaşırsa, gök simsiyah bir duman olur; güneş de kül haline gelirdi.”

2. 87. 3. od (âteş)

Nâr kelimesinde olduğu gibi Cehennem ateşiyle bir tutulacak şekilde yakıcı, helak edici olması sebepleriyle kahr, âteşe teşbih edilmiştir.

Kahrın odunun kat’asıdır âteş-i dūzah

Lûtfun suyunun ravzasıdır cennet-i Me’vâ

k. 11/b.55 s.45

“Cehennem ateşi gazab ateşinin parçasıdır. Cennet-i Me’vâ lutfunun suyunun yer aldığı bahçedir.”

2. 87. 4. seng (taş)

Zarar vermesi, incitmesi, yaralaması, yıkması sebepleriyle kahr, taşa teşbih edilmiştir.

İnsanı âb-ı lûtfun ediptir sefid-rûy

Şeytânı seng-i kahrın ediptir siyeh kafâ

k.3/b.24 s.32

“Lütfunun suyu insanın yüzünü ağrıtırken, şeytanın kahr taşları insanı karartır.”

2. 87. 5. şirâr (kıvılcım)

Yakması, eritip yok etmesi sebepleriyle kahr, yanında cehennem ateşinin dahi bir zerre olarak kaldığı kıvılcıma teşbih edilmiştir.

Lûtf zülâli katresidir Kevser-i behişt

Kahrı şirârı şemmesi nâr-ı cahîmdir

g.32/b.8 s.134

“Cennetteki Kevser nehri sevgilinin lütfunun serin, latif suyunun katresidir; cehennem ateşi de kahrının kıvılcımının bir parçasıdır.”

2. 87. 6. tiğ (kılıç)

Keskinliği, yaralaması, acıtması ve nihayetinde öldürmesi sebepleriyle kahr, kılıca teşbih edilmiştir.

Tiğ-i kahrın kanda kim oynadı berk-i sûz-nâk

Bir azâb erbin sürer k'anun ecel bârâmdır

k.15/b.31 s.57

“Kim ne zaman yakıcı bir şimşeğe benzeyen kahr kılıcıyla oynasa ki onun bu oyunu dervişlerin kırk günlük azap çilesi gibi kırk gün süren ecel yağmurudur.”

2. 87. 7. zehr

Sevgilinin âşıklarına yüz çevirmesi, gönüllerinde öldürücü yaralar açması sebepleriyle kahr, zehre teşbih edilmiştir.

*Şol denli zehr-i kahr içirir Ahmed'e felek
Kim görünür müdâm ana hûn-ı ciğer leziz
g.31/b.9 s.134*

“Felek Ahmed’e o kadar kahr zehri içirir ki sürekli ona ciğer kanı lezzetli gelir.”

2. 88. KÂ'İNÂT

Var olan şeylerin cümlesi, hepsi, yaratıklar, dünya, âlem, cihân anlamlarında kullanılan “kâ'inât” kelimesi ile ilgili bir bâzâr, bir kandil, bir nûr-ı çeşm olmak üzere üç benzetme yapılmıştır.

2. 88. 1. bâzâr (pazar, çarşı)

İçinde bir alış veriş halinin hâkim olması, taleplerin çokluğu, müşterisinin dünyalık isteklerinin bitip tükenmek bilmemesi sebepleriyle kâinat, bir pazara teşbih edilmiştir.

*Tâ kim mu'attar olmağa bâzâr-ı kâ'inât
Attâr-ı bâd-ı subh-dem açar dükân-ı misk
k. 13/b.33 s.53*

“Sabah vakti rüzgârının koku satıcısı, dünya pazarını güzel kokutmak için koku dükkânını açar.”

2. 88. 2. kandil

Pâdişâhın çevresine ışık saçması, yol açıcı olması sebepleriyle kâinat, kandile teşbih edilmiştir.

*Sen şol çerâğsın şeb-i mi'rac içinde kim
Kandil-i kâ'inâta zebânın verir ziyâ
k. 3/b.12 s.31*

“Sen miraç gecesinde o mumsun ki kâ'inâtın kandiline dilin ışık verir.”

2. 88. 3. nûr-ı çeşm (göz nuru)

Teşhis sanatına başvurularak, pâdişâhın değerli oluşu sebebiyle kâinat, göz nuruna teşbih edilmiştir.

Bir nazar kıl Ahmed'e ey nûr-ı çeşm-i kâ'inat

K'âb-ı lûtfundan oluptur ebr gibi ter güneş

k. 19/b.62 s.67

“Ey kâinatın gözünün nuru! Ahmed’e bir bak; çünkü senin lutfunun suyundan güneş bile bulut gibi nemlenir.”

2. 89. KANÂ'AT

Kısmete razı olma, bir şeyi yeter görüp fazlasını istememe; kanma, kanış; görüş, tahmin manalarına gelen “kanâ'at” kavramı Ahmet Paşa Divânı'nda bir beyitte **genc** benzetmesi ile kullanılmıştır.

2. 89. 1. genc (hazine)

Kanaat, parayla, malla, mülkle ele geçirilemeyecek derecede önemli olduğu için hazineye teşbih edilmiştir.

Buldular künc-i ferâgatde kanâ'at gencin

Azlsiz izzet imiş uzleti dervişlerin

k.8/b.7 s.39

“Dervişlerin inzivası geri çekilmiş izzet imiş ki kurtuluş yerinde kanaat hazinesini buldular.”

2. 90. KARÂR

Durma; rahat; devamlılık, süreklilik; ölçülülük; tahmin; tam ölçü, ne az ne çok; şark müziğinde taksim yaparken ana makama dönüş, neticeye bağlama manalarına gelen “karâr” kavramı ile ilgili olarak bir beyitte **sâye** benzetmesi yapılmıştır.

2. 90. 1. sâye (gölge)

Âşığın sevgilinin tüm cefâsına karşılık vazgeçmeyişi, ardından gidişi sebepleriyle karar, gölgeye teşbih edilmiştir.

Ger peyince sâye-veş gitse kararım tan mı kim

Mâhımız her-câyidir mihr-i cihân-ârâ gibi

“Eğer kararım gölge gibi ardınca gitse buna şaşılır mı ki, mahumuz tıpkı cihânı süsleyen güneş gibi kararsızdır.”

2. 91. KAZÂ

Olacağı ezelden Cenab-ı Hak tarafından takdir olunan şeylerin vukua gelmesi; davaları görme işi, hüküm, hüküm verme, kadının hükmü, kadılık vazifesi, bir kadının idaresi altında bulunan yer; zararlı iş manalarına gelen “kazâ” kavramı ile ilgili Divân’da tîr benzetmesi yapılmıştır. Ahmet Paşa dört beyitte kazâ unsurunu ok’a benzetmiştir.

2. 91. 1. tîr (ok)

Âşığın sevgilinin derdiyle yaralanması, gönlünün kanaması ancak bu durumun mukadder olması, şaşkınlık yaratmaması sebepleriyle kaza, oka teşbih edilmiştir.

Ben kemân-ı vaslını çekmek dilerdim dil-berin

Hecr hükm-endâz imiş tîr-i kazâsın bilmedim

g.191/b.8 s.211

“Ben gönüller kapan sevgilinin kavuşma yayını çekmeyi diliyordum, meğer kaderin hükmü ayrılıkmış da ben o kaza okunun geleceğini düşünememişim.”

2. 92. KEREM

Asalet, asillik, soyluluk; cömertlik, el açıklığı, lütuf, bağış, bahşiş demek olan “kerem” kelimesi Divân’da iki bârân- ummân, iki bostan, bir çevgân, iki dâmân, iki defter ü dîvân, bir ebr, iki eyvân, üç girîbân, üç gülistan, bir hân, altı kân ,bir keffe-i mîzân, bir mihmân, bir mizân, iki nân, bir ravza-ı Rıdvân , bir sürme-i a’yân, altı ummân, benzetmeleri ile otuz sekiz yerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 92. 1. bârân, ummân (yağmur, okyanus)

Kerem, canlandırıcı olması, hayat vermesi, sebebiyle yağmur; çokluğu, büyüklüğü ve derinliği sebepleriyle okyanus kelimelerine teşbih edilmiştir.

Ey muhit-i keremin katresi umman-ı kerem
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem
k. 20/b.1 s.68

“Ey asillik ve lütuf deryâsının bir katresi, lütuf ummanı olan pâdişâh! Cömertlik bâğı, senin bulut gibi feyiz ve bereket veren avucundan yağan ihsan yağmuruyla doludur.”

Bahr-ı cûdun nice şerh ola k'anun reşhasıdır
Hâsıl-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân-ı kerem
k. 20/b.14 s.69

“Senin cömertlik denizin nasıl açıklanabilir ki, el açıklığı madenin mahsülü ie ihsan denizinin mayası onun sızıntısıdır.”

2. 92. 2. bostân

İçinde yetişen meyve ve sebzelerin çokluğu ve bereketin sembolü olduğu için kerem, bostâna teşbih edilmiştir.

Mihr-i cûdun çemen-i lütfa zer-efşân olalı
Gülşen-i dehri bezer nergis-i bostan-ı kerem
k. 20/b.20 s.69

“Cömertlik güneşin lütuf çemenliğine altın saçalı lütuf bostanının nergisi dünya gülbahçesini süsler.”

2. 92. 3. çevgân(cirit oyununda atlıların birbirine attıkları ucu eğri değnek)

Saltanat topuna vurması için gerekli olan çevgân, pâdişâhın lütfudur. Bu sebeple kerem, değneğe teşbih edilmiştir.

Gün gibi saltanatın topu göğe ağsa ne tan
Sana sunuldu bu meydânda çü çevgân-ı kerem
k. 20/b.13 s.69

“Saltanatının topu güneş gibi gökyüzüne çıksa bunda şaşılacak ne var?zira bu meydânda lütuf çevganı sana sunulmuştur.”

2. 92. 4. dâmân (etek)

Pâdişâhta bir istekte bulunulacağı zaman eteğinin öpülmesi adeti çerçevesinde, kerem, eteğe teşbih edilmiştir.

Hüsrevâ pâreledi cevri eli sabrım yakasın

Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

k. 20/b.24 s.69

“Ey hükümdar! Zulüm eli sabrımın yakasını parçaladı, lütuf eteğinin elimden tutacak zamanı gelmiştir.”

2. 92. 5. defter ü divân

Önde gelen kişilerin yaptığı iyilikleri bir deftere kaydetmeleri adeti çerçevesinde, kerem, defter ü divana teşbih edilmiştir.

Bulmasa nâm-ı şerîfinle şeref nâme-i cûd

Ebter olaydı kamu defter ü divân-ı kerem

k. 20/b.12 s.69

“Cömertlik kitabı senin şerefli adınla şeref bulmasaydı bütün lütuf defterleri ve divanları eksik kalırdı.”

2. 92. 6. ebr (bulut)

Bulut bereketin temsilidir. Getirdiği yağmurla hayat verici olma vasfına sahip olduğu için, kerem, buluta teşbih edilmiştir.

Bahr-ı Ahzar ne durur kulzüm-i cûdunda habâb

Katre-i feyzi nedir ebr-i dür-efşân-ı kerem

k.20/b.7 s.68

“Onun cömertlik denizinde bu yeşil deniz (gökyüzü) nedir? Bir kabarcıktır. Feyzinin bir damlası nedir? Lütfunun inci saçan bulutudur.”

2. 92. 7. eyvân (köşk)

Zengiliğin sembolü olması, içindeki değerli eşyalar, mücevherler ve yüksekliği sebepleriyle kerem, köşke teşbih edilmiştir.

Dest-i ihsânın ile yapıla bünyâd-ı sehâ

Pâye-i kadrin ile yücele eyvân-ı kerem

k.20/b.32 s.70

“Cömertliğin temeli iyiliğin eliyle atılsın, lütuf sarayı da itibar ve onurunun derecesiyle yücelsin.”

2. 92. 8. girîbân (elbise yakası)

Lutf, pâdişâhın iyilik ve ihsanları sebebiyle, açılınca insanı ferahlatan bir yakaya teşbih edilmiştir.

Saltanat hil'atını kaddine hayyât-ı felek

Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

k. 20/b.15 s.69

“Felek tarzisi saltanat kaftanını boyuna göre biçmeseydi lütuf yakası açılmazdı.”

2. 92. 9. gülistân (gül bahçesi)

Gülbahçesinde yetişen güllerin çokluğu, her birinin ayrı bir zevk vermesi, hoş gitmeleri sebepleriyle, kerem gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Açılır hulku nesimiyle gül-i gülşen-i cûd

Bezenir lütfu zülâliyle gülistan-ı kerem

k. 20/b.6 s.68

“Onun güzel ahlâkının hafif hafif esen rüzgârıyla cömertlik gülbahçesinin gülleri açılır; lütfunun tatlı suyu ile kerem gülbahçesi süslenir.”

2. 92. 10. hân (yemek sofrası)

Başına oturanları doyurması, aç geleni tok göndermesi, türlü lezzetlerle donatılmış olması sebepleriyle kerem, sofraya teşbih edilmiştir.

Kâse-i hırs doyar sofrâ-i ihsânından

Dest-i in'amın ile âm olalı hân-ı kerem

k. 20/b.19 s.69

“Senin cömertlik sofran nimet eliyle herkese açık olduğundan beri bağış sofrandan hırs kâsesi doğar.”

2. 92. 11. kân (maden ocağı, bir şeyin kaynağı)

Pâdişâhın cömertliğinin bolluğunu, tükenmezliğini ifade etmek için maden ocağı benzetmesi yapılmıştır.

Ne kadar zer var ise dest-i zer-efşânın ile

Harf-i zer gibi perâkendedir ey kân-ı kerem

k. 20/b.16

s.69

“Ey cömertlik madeni, senin altın saçan elinde ne kadar altın var ise zer kelimesinin bitişmeyen harfleri gibi dağınıktır.”

2. 92. 12. keffe-i mîzân (terazi kefesi)

Pâdişâhın ihsanlarının sınırsızlığı, çokça bağışlayıcı olması, hiçbir şeyle denk tutulamayacak olması sebepleriyle kerem, terazinin kefesine benzetilmiştir.

Kefi bir demde nisâr ettiği gencin öşrün

Haşre dek vezn edemez keffe-i mîzân-ı kerem

k. 20/b.9

s.68

“Muhtaç olanlara avucunun bir anda serptiği hazinenin onda birini lütuf terazisinin kefesi haşre dek tartamaz.”

2. 92. 13. mihmân (misafir)

Kendisinden faydalanılması, iyilik görmesi buna karşılık gelip geçici olması sebepleriyle, kerem misafire teşbih edilmiştir.

Nice kim Kâ'be misâfirlerini lûtf-ı İlah

Rahmeti hânına her sâl ede mihmân-ı kerem

k. 20/b.33

s.70

“Allah’ın lütfu nice Kâ’be konuklarını (hacıları) her yıl acıma sofrasına lütuf misafiri yapsın.”

2. 92. 14. mîzân (terazi)

Tartma, kıymet biçme sebepleriyle kerem, teraziye teşbih edilmiştir.

Ehl-i fazlın bilinir kadri senin kapında

Hazretin alsa eline yine mizân-ı kerem

k. 27/b.39 s.87

“Hazretin eline kerem terazisini alsa, fazilet sahibinin kıymeti senin yanında bilinir.”

2. 92. 15. nân (ekmeğ)

İnsanları doyurucu özelliğinin olması sebebiyle kerem, ekmeğe teşbih edilmiştir.

Gök tenûrunda kuru kurs okunur mîhr ile mâh

Hân-ı lütfunla firâvân olalı nân-ı kerem

k.20/b.18 s.69

“Lütuf ekmeği senin lütfunun sofrasıyla bol bol verileli gök tandırındaki güneş ile ay kuru çörek gibi düşünülür.”

2. 92. 16. Ravza-ı Rıdvân

En bol, en güzel nimetlerin cennette olduğu inancı sebebiyle, kerem cennet bahçesine teşbih edilmiştir.

Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile

Kevseri cûd akıtır ravza-ı Rıdvân-ı kerem

k.20/b.10 s.68

“ Sen ne melek huylu meliksin ki senin lutfunun nefesi ile ihsan cennetinin bahçesi cömertlik suyu akıtır.”

2. 92. 17. sürme-i a'yân (göze çekilen sürme)

Pâdişâhın şeref ve şanını yükseltmesi, onun ahlakını güzelleştirmesi sebepleriyle cömertlik, göze çekilen sürmeye teşbih edilmiştir.

Ayağı toprağıdur cevher-i iksir-i hayât

Âsitânı tozudur sürme-i a'yân-ı kerem

k. 20/b.5 s.68

“Ayağının bastığı toprak hayat iksirinin cevheri, cömertlik gözlerinin sürmesi ise eşiğinin tozudur.”

2. 92. 18. ummân (okyanus)

Bolluğu, sınırsızlığı, talep eden herkese açık olması sebepleriyle kerem, okyanusa teşbih edilmiştir.

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna

Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

k. 20/b.28 s.69

“Kusurumu, kabahatimi senin acıma ve merhamet suyuna daldırarak temizlemek için bağışlamanın dalgasıyla lütuf ummanının coşmasını umuyorum.”

2. 93. KIYÂMET

Dünyanın sonu, bütün ölülerin dirilip mahşerde toplanacakları zaman; büyük sıkıntı, belâ, gürültü, patırtı manalarına gelen “**kıyamet**” kavramı **kad** benzetmesiyle bir beyitte karşımıza çıkmaktadır.

2. 93. 1. kad (boy)

Âşıklarını birbirine düşürmesi ve karmaşa yaratması sebebiyle kıyamet, sevgilinin boyu olarak teşbih edilmiştir.

Kad kıyâmet gamze âfet zülf fitne hat belâ

Ah kim ben hüsnününün bunca belâsın bilmedim

g.191/b.3 s.211

“Ey sevgili! Boyun kıyamet, süzgün bakışın afet, uzun saçların fitne, ayva tüylerin belâ, ah ne yazık güzelliğinin bu kadar çok belâsı olduğunu bilemedim.”

Sevgilinin boyunun kıyamet olarak nitelendirilmesinin nedeni; o düzgün ve gönül alıcı endamı gören âşıkların arasında fitne ve kargaşalık çıkmasıdır. Bu da kıyamette yaşanacak olan kargaşalığı hatırlatmaktadır.

2. 94. KUDRET

Kuvvet, tâkat, güç; Allah’ın ezeli gücü; varlık, zenginlik; Allah yapısı; ehliyet, kabiliyet manalarına gelen “**kudret**” kavramı Divân’da iki beyitte **dest** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 94. 1. dest (el)

Hayatımıza müdahale etmesi, kaderimizi yazması, birtakım işaretler koyması, bizi şekillendirmesi sebepleriyle kudret, ele teşbih edilmiştir.

Âşık öldürmesi tecvîzine nass oldu tamâm

Dest-i kudret kaşını nûn gözünü sâd edicek

g.152/b.5 s.191

“Allah’ın kudretinin eli kaşına nun gözüne de sad harfinin şeklini verince Âşıkları öldürme müsaadesine açıklık geldi, buna dair herkes tamam oldu.”

2. 95. LETÂFET

Lâtiflik, hoşluk, güzellik; nezâket; yumuşaklık manalarına gelen “letâfet” kelimesi Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte **gülistân** benzetmesiyle karşımıza çıkmaktadır.

2. 95. 1. gülistân (gül bahçesi)

Gül bahçesinin hoşluğu, bakanın içini açması sebepleriyle letafet, gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Ey gülistân-ı letâfet her kişinin çeşmine

Bana geldiğin gibi zibâ gelirsin vâ beni

g.347/b.2 s.285

“Ey hoşluk gülbahçesi! Herkesin gözüne tıpkı bana geldiğin gibi güzel gelirsin, yazık bana!”

2. 96. LÛTF

Hoşluk, güzellik; iyi muamele; iyilik demek olan “lûtf” kavramı üç **ab**, bir **âyet**, bir **bahr**, bir **bârân**, bir **çemen**, iki **dâmen**, bir **dem**, bir **el**, iki **etek**, iki **hân**, bir **kapı**, bir **kân**, iki **kâse**, bir **menba’**, bir **misâfirhâne**, bir **mevc**, iki **nesim**, bir **su**, üç **zülâl** benzetmeleriyle Divân’da yirmi sekiz yerde yer almaktadır.

2. 96. 1. âb (su)

Suyun canlandırıcı olması, besleyip büyütmesi sebepleriyle lutf, suya teşbih edilmiştir.

Tuhfe gider cemâline mîvesi bâğ-ı nazmının

Olahı lûtfun âbıyla neşv ü nemâsı gönlümün

k.14/b.9 s.54

“Lûtf suyuyla gönlümün yetişip büyümesiyle birlikte şiiir bahçemin meyvesi güzelliğine hediye gider.”

2. 96. 2. âyet

Değerli oluşu, kutsallığı sebepleriyle lutf, âyete teşbih edilmiştir.

Zihi bidâyet-i hüsn-i hatın nihâyet-i lûtf

Yüzünde hüccet-i hüsn ü sözünde âyet-i lûtf

g.142/b.1 s.186

“Güzel yüzündeki hatların başlangıcı, lutfunun sonudur, ne hoş! Yüzünde güzelliğinin belgesi ve sözünde lûtf ayetleri vardır.”

2. 96. 3. bahr (deniz)

İçinde çeşitli cevherleri barındırması sebebiyle lutf, denize teşbih edilmiştir.

Lûtf bahrında ne sözüm gibi gevher buluna

Hüsn kâında ne hattın gibi pirûze gele

g.288/b.7 s.258

“Lutf denizinde ne sözüm gibi inci bulunur, güzellik madeninde ne hattın gibi firuze bulunur.”

2. 96. 4. bârân (yağmur)

Tabiatı canlandırması, hayat vermesi sebepleriyle lutf, yağmura teşbih edilmiştir.

Bârân-ı lutfdur dilime feyz olan kelâm

Dünyâ içinde gevher olursa ne var âb

k. 35/b.32 s.100

“Dilime ilim olan söz lütuf yağmurudur. Eğer su dünya içinde inci olursa ne olur.”

2. 96. 5. çemen

Yeşilliği, taze ürünler çıkartması, çokluğu sebepleriyle lutf, çemene teşbih edilmiştir.

Mihr-i cûdun çemen-i lûtfa zer-efşân olalı

Gülşen-i dehri bezer nergis-i bostan-ı kerem

k. 20/b.20 s.69

“Cömertlik güneşin lütuf çemenliğine altın saçalı lütuf bostanının nergisi dünya gülbahçesini süsler.”

2. 96. 6. dâmen (etek)

Kendisinden aşk talebinde bulunan Âşıkların eteğine yapışıp yalvarmaları, eteğini öpmeleri sebebiyle lutf, eteğe teşbih edilmiştir.

Ger elim kessen kalır dâmân-ı lûtfunda elim

Lûtfunu kessen kalır destimde lûtfun dâmeni

g.347/b.9 s.286

“Eğer elimi kesersen lütfunun eteğinde elim kalır, eğer lütfunu kesersen elimde lütfun eteği kalır.”

2. 96. 7. dem (nefes)

Lutf, yaşamayı, canlılığı sağlaması sebepleriyle nefese teşbih edilmiştir.

Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile

Kevseri cûd akıtır ravza-ı Rıdvân-ı kerem

k. 20/b.10 s.68

“ Sen ne melek huylu meliksin ki senin lutfunun nefesi ile ihsan cennetinin bahçesi cömertlik suyu akıtır.”

2. 96. 8. el

İnsan uzuvlarından el; verme, yardımda bulunma, aktarma işlevlerini üstlendiği için lutf, ele teşbih edilmiştir.

Vermese lûfun eli rahm-ı felekte perveriş
Mâder-i eyyâmdan doğmazdı tâ mahşer güneş
k. 19/b.28 s.65

“Senin lûfunun eli feleğin rahminde büyütmeseydi güneş ta kıyamete kadar günler arasından doğmazdı.”

2. 96. 9. etek

Lutf, genişliği, bolluğu ifade ettiği için elbisenin en geniş yeri olan eteğe teşbih edilmiştir.

Dest-i dil lûfun etegin şöyle muhkem tuttu kim
Tiğ-i hicrânın kesimez dostum senden beni
g.347/b.8 s.286

“Gönül eli lûtf eteğini öyle sağlam tuttu ki ayrılığın kılıcı beni senden ayıramaz dostum.”

2. 96. 10. hân (yemek sofrası)

Aç gelenin tok kalkması, doyurması, çeşitli nimetlerle donatılmış olması sebepleriyle lutf, sofraya teşbih edilmiştir.

Dü cihân ni'metin azırgana bir mürçeye
Lutf hânında yed-i kudreti dervişlerin
k. 7/b.9 s.39

“Dervişlerin kudret eli lutf sofrasında bir karıncaya iki cihân nimetini azımsasın.”

2. 96. 11. kân (maden ocağı, bir şeyin kaynağı)

Bolluğu, bitip tükenmek bilmemesi sebepleriyle maden ocağına teşbih edilmiştir.

Ey kân-ı lutf eline neden öykünürmüş ebr
K'ebrin sehâsı âb elinin bi-şümâr lâ'l
k. 12/b.40 s.50

“Ey iyilik madeni! Bulut senin eline neden özenirmiş ki, onun cömertliği su, senin ise sayısız la'l'dir.”

2. 96. 12. kapı

Her istek sahibine açık olması sebebiyle lutf, kapıya teşbih edilmiştir.

Gözyaşı ile yüz sürer eşiğine Ahmed

Sâ'illere lütfun kapısından ola mı red

g.29/b.7 s.133

“Ahmed gözyaşlarıyla senin kapının eşiğine yüz sürüyor; dilenciler hiç lütuf kapısından kovulur mu?”

2. 96. 13. kâse

Derinliği, doldurup taşıma, sunma işlevlerini üstlenmesi sebepleriyle lutf, kâseye teşbih edilmiştir.

Kâse-i lütfun hemân ahyâya bahş olmuş değil

Mümtelidir ni'metinden evvelin ü âhirîn

k. 23/b.52 s.78

“Lütuf kâsesi yalnız dirilere ihsân edilmiş değildir. Evvelkilerle sonrakiler de senin nimetine doymuştur.”

2. 96. 14. menba' (kaynak, pınar)

Bitip tükenmemesi sebebiyle lutf, kaynağa teşbih edilmiştir.

Eşiği toprağı iksir-i hayâtın cevheri

Hâk-i pâyı menba'-ı lütf u mürüvvet kânıdır

k. 15/b.28 s.56

“Eşiğinin toprağı hayat iksirinin cevheri, ayağını bastığı toprak lütuf kaynağı ve cömertlik madenidir.”

2. 96. 15. misâfir-hâne

Sevgiliye arzın çokça olması, pek çok âşığın onun gönlüne misafir olması sebepleriyle lutf, misafirhâneye teşbih edilmiştir.

Çün misâfir-hâne-i lütfunda mihmân oldu dil

Şimdi kapında mukim olmak diler devlet gibi

g.334/b.7 s.279

“Gönül lütfunun misafirhânesinde misafir oldu şimdi devlet gibi kapıda ikamet etmek diler.”

2. 96. 16. mevc (dalga)

Lutf, ulaştırıcı olması sebebiyle denizin içindeki kıymetli şeyleri kıyıya vuran bir dalgaya teşbih edilmiştir.

Yâ bahr-ı rahmet-i Hakdır ki lutfu mevcîyle der

Nisâr-ı gevher-i şeh-vâr Şeyh Tâc-üd-dîn

k. 10/b.9 s.41

“Ya Hakkın rahmet denizidir ki lutfu dalgasıyla “Pâdişâha yakışacak incinin saçanı Şeyh Tacüddin!” der.”

2. 96. 17. nesim (hafif rüzgâr)

Hafif hafif esip herkese ulaşması, hayat verici olması bakımından hafif hafif esen rüzgâr benzetmesi yapılmıştır.

Lûtfun nesimi dâmen-i dehri pür eyleyip

Hulkun demiyle doldura ceyb-i cihânı misk

k.13/b.35 s.53

“ Lutfunun hafif hafif esen rüzgarıyla dünyanın eteğini doldurup güzel ahlakının nefesiyle cihânın cebini misk ile doldursun.”

2. 96. 18. su

Temizliği, saflığı, bol olması sebepleriyle lutf, Cennet makamını sulayan bir suya benzetilmiştir.

Kahrın odunun kit'asıdır âteş-i dûzah

Lûtfun suyunun ravzasıdır cennet-i Me'vâ

k. 11/b.55 s.45

“Cehennem ateşi kahrın ateşinin parçasıdır, Cennet makamı lutfun suyunun bahçesidir.

2. 96. 19. zülâl (güzel, tatlı su)

Su kelimesinde olduğu gibi beslemek, canlandırmak, bol bol akmak vasıflarıyla lutf, tatlı bir suya teşbih edilmiştir.

Açılır hulku nesimiyle gül-i gülşen-i cûd

Bezenir lütfu zülâliyle gülistan-ı kerem

k. 20/b.6 s.68

“Onun güzel ahlâkının hafif hafif esen rüzgârıyla cömertlik gülbahçesinin gülleri açılır; lütfunun tatlı suyu ile kerem gülbahçesi süslenir.”

Lütf zülâli katresidir Kevser-i behişt

Kahrı şîrârı şemmesi nâr-ı cahîmdir

g.32/b.8 s.134

“Cennetteki Kevser nehri sevgilinin lütfunun serin, latif suyunun katresidir; cehennem ateşi de kahrının kıvılcımının bir parçasıdır.”

2. 97. MAHABBET

Sevgi anlamına gelen “mahabbet” kavramı Divân’da bir **akd**, bir **bûstan**, bir **gül**, bir **koku**, bir **kur’a**, bir **nâme**, bir **satranc**, bir **tarîk**, üç **fîr** benzetmeleriyle on bir yerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 97. 1. akd (sözleşme, nikâh)

Aşkın iki gönül arasındaki gizli bir anlaşmaya dayanması sebebiyle sözleşmeye teşbih edilmiştir.

Cemâl âyetlerin nesh etmek ister

Muhabbet akdini fesh etmek ister

k. 4/b.24 s.33

“Güzellik âyetlerini hükümsüz kılmak, sevgi sözleşmesini fesh etmek ister.”

2. 97. 2. bûstan

Sevgili serviye, sevgilinin güzelliği bahâra, âşık bülbüle benzetilince sevgi de sevgilinin boyu dolayısıyla hiçbir eğri görünüşlü otu bulunmayan bir bostana teşbih edilmiştir.

Bahâr-ı hüsnü sen servin salalı sâyesin câna
Mahabbet bûstanında bulunmaz bir giyâh eğri
g.331/b.5 s.277

“Sen güzellik bahârında servi boyunla salınalı cânıma gölgesin, sevgi bostanında bir parça eğrilik bulunmaz. “

2. 97. 3. gül

Hoş kokusu, kokusuyla insanı sarhoş etmesi, kimi zaman açıp kimi zaman solması sebepleriyle mahabbet, güle teşbih edilmiştir.

Çü Ahmed hâk ola her dem sabâ sen yâr ayağına . . .
Mahabbet gülleri saça mezârı sebze-zârından
g.234/b.5 s.231

“Ey sevgili! Ahmed (senin aşkınla) toprak olduğunda saba rüzgarı onun mezarı üzerinde yeşerek bahçeden her dem senin ayağına aşk gülleri saçsın.

2. 97. 4. koku

Âşıkları itriyatıyla kendinden geçirmesi, bihoş etmesi sebepleriyle mahabbet, kokuya teşbih edilmiştir.

Ölem bir gün benim bin yıl tenim toprak ola külli
Muhabbet kokusu gele yel estikçe gubârımdan
g.254/b.3 s.241

“Bir gün öldüğümde ve tenim toprak olduğunda bin yıl geçse de yel estikçe toprağımdan sevgi kokusu gelsin.”

2. 97. 5. kur'a

İlyas kelimesi üzerinde cinas sanatı yapılarak, ne zaman aşka düşüleceğinin belli olmaması, talihin kime güleceğinin bilinmemesi sebepleriyle aşk, çekilişe teşbih edilmiştir.

Muhabbet kur'ası İlyâsa düşdi
Gönül şâdiye vü il yâsa düşdi
g.303/b.1 s.264

“Aşk çekilişi İlyas'a çıktı, gönül sevince ve il yasa düştü.”

2. 97. 6. nâme (mektup)

Sadece âşıklarca okunup Âşıklarca anlaşılması sebepleriyle aşk, mektuba teşbih edilmiştir.

Hatt-ı ruhu nâme-i mahabbet

Râz-ı lebi nükte-i İlâhi

g.321/b.6 s.273

“Yanağının hattı sevgi mektubu, dudağının sırrı ilahi bir söz.”

2. 97. 7. satranc

Aşk, âşık ve sevgili arasında oynanan bir oyuna benzediği için satranca teşbih edilmiştir.

Dil beydakını verir ü şeh-mât olur ol kim

Satrenc-i mahabbette ruh-ı yâr ile oynar

g.54/b.3 s.144

“O ki aşk satrancında ruh-ı yar ile oynar, fakat dil beydakını kaptırıp mat olur.”

2. 97. 8. tarîk (yol)

Her âşğın aşkın meşakkatlerine katlanamaması, zor bir yolculuk olması sebepleriyle aşk, bir yola teşbih edilmiştir.

Her zâhirî ne bile mahabbet tarîkini

Kim bâr-gâh-ı derdine sâhib-derûn gider

g.74/b.3 s.154

“ Her görünen aşk yolunu ne bilsin ki derdin iznini alıp girilen yüksek mevkiye gönül sahipleri gider.”

2. 97. 9. tir (ok)

Âşğın gönlünü yaralaması, acılar vermesi, kanatması sebepleriyle oka teşbih edilmiştir.

Sine-i Ahmed dem-a dem kam olursa tan değil

Kim ana etti mahabbet tirini pertâb göz

g.122/s.10 s.177

“Ahmed’in gönlü daima isteğini alsa şaşılacak bir şey değildir, ki ona göz muhabbet okunu uzağa attı.”

2. 98. MAKÂL

Söz, lakırdı; söyleme, söyleyiş demek olan “makâl” kavramı ile ilgili bir beyitte mest benzetmesi yapılmıştır.

2. 98. 1. mest (sarhoş)

Etkileyici olması, dinleyenleri kendinden geçirmesi sebepleriyle makal, sarhoşa teşbih edilmiştir.

Semâ-ı nağme-i nazmınla raksa girse ne tan

Kalem ki câm-ı medihinle oldu mest-i makâl

k. 22/b.47 s.74

“Kalem ki şiirimın nağmesinin semasıyla rakse girse buna şaşılır mı; galiba senin övgünün kadehinle söz sarhoşu oldu.”

2. 99. MA'RİFET

Herkesin yapamadığı ustalık; her şeyde görülmeyen hususiyet, ustalıkla yapılmış olan şey; bilme, biliş; hoşâ gitmeyen hareket; vasita aracı, ikinci el manalarında kullanılan “ma'rifet” kelimesi Divân'da bir beyitte ders benzetmesiyle Ahmet Paşa'nın şiirlerine girmiştir.

2. 99. 1. ders

Bir konudaki bilgi, usta çırak ilişkisi ile aktarıldığı ve uzun bir eğitim gerektirdiği için marifet, derse teşbih edilmiştir.

Mekteb-i devlette almış Rûh-ı Kudsîden sebak

Ma'rifet dersinde söz kor kutb-ı aktâb üstüne

k. 16/b.24 s.59

“Devletin okulunda ilahi gerçeği kavramış ruhtan(ermişlerden) ders almış hüner ve ustalık dersinde efendilerin sözü üzerine söz söyler.”

2. 100. MEDH

Övme, birinin iyi şeylerini söyleme [zıddı kadh, zemm] manalarında kullanılan “medh” kavramı Ahmet Paşa tarafından üç arûs, bir bâğ, iki câm, bir çemen, bir gül, iki kabâ, bir meydân, bir şarâb, bir tûmâr benzetmeleriyle on üç yerde kullanılmıştır.

2. 100. 1. arûs (gelin)

Gelin bütün güzel sıfatları kendisinde topladığı ve övgüye dair pek çok hususiyetle donatılmış olduğu için övgü geline teşbih edilmiştir.

Medhin arûsu gûşuna çok dür takar veli

Bir dâne takmadı dür-i şeh-vârım üstüne

k. 17/b.13 s.61

“Övgü gelini kulağına çok inci takar ancak üstüne bir tane pâdişâha layık büyük inci takmadı.”

2. 100. 2. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Medh, sıfatların çokluğu ve güzelliği ve şairi bülbül gibi söyletmesi sebepleriyle büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Lik gül-zâr-ı bâğ-ı mehdinde

Yok benim gibi medh-hân bülbül

k. 38-VII/b.6 s.110

“Lakin medhin gülbahçesinde benim gibi medhiyeler düzen bir bülbül yoktur.”

2. 100. 3. câm (kadeh)

Övülmenin insanı hoşnut etmesi, canlandırması sebepleriyle medh, kadehe teşbih edilmiştir.

Hâmem bu ıyd-ı ekbere ıydâne vermege

Doldurdu câm-ı medhine bir şeh-bâr âb

k. 35/b.25 s.100

“Şehriyarım, bu büyük bayramda kalemim şükrâne takdim etmek için medhin kadehine su doldurdu, yani âb redifli bir kaside sundu.”

2. 100. 4. çemen

İnsanın içini rahatlatması, mutluluk vermesi sebepleriyle çemene teşbih edilmiştir.

Mehdin çemeninde bülbül olsam

Bin gonca gibi dehânım olsa

k. 31/b.1 s.93

“Övgü bahçesinde bülbül olsam, bin gonca gibi ağzım olsa.”

2. 100. 5. gül

Gülün kokusu, rengi ve letafeti sebebiyle medh, güle teşbih edilmiştir.

Nola gül-zâr ola tab'im bite mehdin gülü kim

Ebr-i cûdunla yağar çün bana nisân-ı kerem

k. 27/b.21 s.86

“Ne ola yaratılışım gülbahçesi olsa ve övgü gülü yetişse çünkü cömertliğin bulutuyla bana lutfun nisan yağmuru yağar.”

2. 100. 6. kabâ (elbise)

Elbisenin kapatıcığı, örtücülüğü ile sadece güzel vasıflar ortaya çıktığı ve kusursuzluk söz konusu olduğu için medh, pâdişâha giydirilen elbiseye teşbih edilmiştir.

Biçtim kabâ-yi medhi çü dil-dârım üstüne

Zöhre terâne bağladı eş'ârım üstüne

k. 17/b.1 s.60

“Sevgilimin üstüne övgü elbisesini biçtim çünkü Zühre yıldızı şiiirlerimin üstüne beste yaptı.”

2. 100. 7. meydân

Güzel vasıflarının çokluğu, genişliği sebepleriyle medh, bir meydâna teşbih edilmiştir.

Ey padişâh-ı suret ü ma'nâ buyur ki ben

Meydân-ı medhe nasb-ı livân eyleyem senin

k. 6-V/b.8 s.38

“Ey görünüş ve mana pâdişâhı iste ki ben övgü meydânına senin bayrağını dikeyim.”

2. 100. 8. şarâb

Medh, kişiyi kendinden geçirmesi, hoşâ gitmesi ve mutlu etmesi sebepleriyle bir şarâba teşbih edilmiştir.

*Bir câm dolduram yine mehdin şarâbıyla
ki cihâm mest-i safân eyleyem senin*

k. 6-V/b.9 s.38

“ Övgü şarâbıyla bir kadeh doldurayım ki yine dünyayı senin keyif sarhoşun yapayım.”

2. 100. 9. tûmâr

Bütün güzel vasıflar pâdişâhta toplandığı için medh, tumara teşbih edilmiştir.

*Şan uçar tûmâr-ı medhinde redif olduğuyçin
K'açtı defter gibi sad per kâkül-i müşgîn-i dost*

k.18/ b.37 s.63

“Şöhret, övgünün tomarında redif olduğu için uçar ki dostun mis kokulu kakülü defter gibi yüz kanat açtı.”

2. 101. MEDH Ü SENÂ

Övme, birinin iyi şeylerini söyleme [zıddı kadh, zemm] manalarında kullanılan “medh” ve övme, övüş manasına gelen “senâ” kavramları birlikte defter ve rık'a benzetmeleriyle iki beyitte kullanılmıştır.

2. 101. 1. defter

Güzel huylarının kalıcılığı, çokluğu ve muntazam bir şekilde toplanmış olması sebepleriyle medh ü senâ bir deftere teşbih edilmiştir.

*Defter-i medh ü senânın örmege şirâzesin
Rismân bükmiş mu'anber kâkül-i müşgîn-i dost*

k.18/ b.36 s.63

“Medh ve senâ defterinin yapraklarını muntazam tutan ince şeridi örmek için güzel kokan misk kokulu kâküllerini ip olarak bükmüş.”

2. 101. 2. rık'a

Erişilmezliği, yüceliği ve Allahın yeryüzündeki gölgesi anlayışı içinde kutsallığı sebebiyle pâdişâhın medh ü senâsı, dua yerine geçen bir mektuba teşbih edilmiştir.

*Rık'a-i medh ü senânı şöyle yazdım kim anı
Şeh-perine bağladı heykel diye Rûhü'l-Emin
k. 23/b.55 s.78*

“Medh ve senâ mektubunu öyle yazdım ki Cebrail onu dua diye kanadına bağladı.”

2. 102. MELÂMET

Ayıplama, kinama; azarlama, çıkışma manalarına gelen “melâmet” kelimesi Ahmet Paşa Divânı'nda bir reng, iki seng, bir yaka olmak üzere dört yerde benzetmeye konu olmuştur.

2. 102. 1. reng

Âşık sevgilisi uğruna çektiği sıkıntılar, hakir düşüp knandığı için uğradığı yüz kızarmasına atfen ayıplama, renge teşbih edilmiştir.

*Sımağa şişe-i nâmûsun Ahmed'in nice bir
Hemîşe reng-i melâmet ala avâm u havâs
g.143/b.5 s.183*

“Ahmed'in namusunun şişesini kırmak için halk ve yüksek kişiler daima ayıplama rengini alsın.”

2. 102. 2. seng (taş)

Katılığı, kırılmazlığı, kolay kolay parçalanamaması sebebiyle taşa teşbih edilmiştir.

*Seng-i melâmet Ahmed'i hâk eyledi
Durmaz yağar mezârına seng-i cefâ henüz*

g.118/b.9 s.175

“Ayıplama, kınama taşları Ahmed’i toprak haline getirdi. Buna rağmen cefâ taşları da hala mezarına yağıp durmakta.”

Şair kendini Melami gibi ele alır.Melamilere reva görülen taşlanmak ve taşla tutulmaktır.

2. 102. 3. yaka

Âşıklığın son mertebesinde âşığın uğradığı tahkirleri umursamayıp gelen her söze razı oluşu sebebiyle melamet, yırtılınca ferahlık veren bir yakaya teşbih edilmiştir.

Benim fikrimde bu idi senin yolunda ey dil-ber

Melâmet yakasın yırtam geçem nâmûs u ârimdan

g.254/b.4 s.241

“Ey sevgili!Benim düşüncem senin yolunda kınanma yakasını yırtmak, namus ve utanma duygusunu terk etmekti.”

2. 103. MEZÂLİM

Zulümler, cân yakmalar, haksızlıklar, adalet dairesi anlamlarına gelen “mezalim” kavramı ile ilgili Ahmet Paşa bir beyitte **bâr** benzetmesi yapmıştır.

2. 103. 1. bâr (yük)

Haksızlıklar, sıkıntılar insana ağır geldiği ve insanın belini büküdüğü için yük benzetmesi yapılmıştır.

Beli bâr-ı mezâlimden bükülmüş anun içindir

Şehâ divân-ı hüsnünde kaşın bî-iştibâh eğri

g.332/b.6 s.278

“Ey şaha benzeyen sevgilim! Güzelliğinin divanında kaşının belinin bükülmesinin sebebi şüphesiz eziyet yüküdür.”

2. 104. MİDHAT

Medhetme, övme demek olan “midhat” kavramı ile ilgili olarak Ahmet Paşa Divân’da üç benzetme yapmıştır ve bunlar **bâğ**, **bülbül**, **cevher**’dir. Bu benzetmelerin tamamı kasidelerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 104. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Midhat, içine girene ferahlık vermesi sebebiyle büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Germ edip kudsileri arş üzre dest-efşân eden

Midhatın bâğında geh geh Ahmed ‘in elhânıdır

k. 15/b.38 s.57

“Övgü bâğında iyilik edip kutsalları göğün üzerine tohum gibi saçan Ahmet’in zaman zaman ezgileridir. “

2. 104. 2. bülbül

Sesinin hoş oluşu, dinleyenleri kendinden geçirmesi sebepleriyle midhat, bülbüle teşbih edilmiştir.

Midhatın bülbülünü gam kafesinde koma kim

Haydır tûtüye zehr ey şekeristân-ı kerem

k. 20/b.25 s.69

“Ey lütuf şekeristanı! Övgü bülbülünü gam kafesinde koma, zira papağan kuşuna zehir vermek yazıktır.”

2. 104. 3. cevher

Sözün değerli oluşu, pek çok vasfın övgü sözlerinde saklı olması sebepleriyle midhat, cevhere teşbih edilmiştir.

Koma toprakta Ahmed’i ki anı

Midhatın cevherine kân buldun

k. 24/b.34 s.80

“Ahmed’i toprakta bırakma çünkü onu övgü cevherine maden buldun.”

2. 105. MİHNET

Zahmet, eziyet; gam, keder, sıkıntı, dert; belâ, musibet manalarına gelen “mihnet” kavramına Divân’da iki kemân, bir seng, bir şeb, bir tîr benzetmeleriyle beş yerde tesadüf edilmektedir.

2. 105. 1. kemân (yay)

Şekli itibariyle kavisli oluşu ve âşığın gönlünde açılan yaralara sebebiyet vermesi sebebiyle mihnet, yay’a teşbih edilmiştir.

Mihnet kemani cevri okuyula cân ü dil delip

Hasret kılıcı yüreğimi kan eder dirig

g.139/b.3 s.185

“Cânımı ve gönlümü belâ yayı eziyet okuyula delip, hasret kılıcı yüreğimi kana boğar, yazık!”

2. 105. 2. seng (taş)

Sertliği, katılığı, vurunca acıtması, yaralaması sebepleriyle mihnet, taşa teşbih edilmiştir.

Eşk-i hasret akıt ey göz izi tozundan cüdâ

Seng-i mihnet yastan ey baş âsitânundan irak

g.147/b.3 s.189

“Ey baş sevgilinin eşiğinden uzak, keder taşlarıyla yas tutup, ey göz sevgilinin ayak tozundan ayrı hasret gözyaşları akıt!”

2. 105. 3. şeb (gece)

Karanlığın çökmesiyle sıkıntıların artması, âşığın içinin kararması sebepleriyle mihnet, gece ile birlikte kullanılmıştır.

Şeb-i mihnette telh-ayş oluban

Şem’-i şirin-zebândan ayrıldım

g.198/b.6 s.215

“Keder gecesinde, acı hayat olup şirin sözlünün akşamından ayrıldım.”

2. 105. 4. tîr (ok)

Mihnet, sivriliği, kan akıtması, acı vermesi sebepleriyle oka teşbih edilmiştir.

Ey çarh mihnet tîrini çok atma burc-ı cismime

Ol mâh bu menzildedir ok ırgürürsün mâhıma

g.289/b.6 s.258

“Ey felek! Belâ okunu bedenimin burcuna çok atma; çünkü o ay bu menzildedir, o ayıma ok eriştirebilirsin.”

2. 106. MİHR

Güneş; sevgi, dostluk, muhabbet anlamlarına gelen “mîhr” kavramı ile ilgili olarak bir beyitte bâzâr benzetmesi yapılmıştır.

2. 106. 1. bâzâr (pazar, çarşı)

Sevgili ile âşık arasındaki mahabbet alışverişinin gerçekleştiği ve kızıştığı yer olması sebebiyle mîhr, pazara teşbih edilmiştir.

Mihrinin bâzârına bir vech ile germ oldu kim

Kapıdan yüz kez kovarsan bacadan düşer güneş

k. 19/b.31 s.66

“Güneş senin muhabbetinin pazarına bir vesile ile o derece alıştı ki yüz kere kapıdan kovsan bacadan girmeye kalkar.”

2. 107. MU’CİZÂT

Tansıklar, mucizeler demek olan “mu’cizât” ile ilgili olarak bir beyitte hân benzetmesi yapılmıştır.

2. 107. 1. hân (yemek sofrası)

Mucizat, hazırlayandan çok misafirine hitap etmesi, bereketli oluşu sebepleriyle sofraya teşbih edilmiştir.

Dest-i nevâlin ile sunulmuş nevâledir

Şol hân-ı mu’cizât ki neşr etti enbiyâ

“Şu mucize sofrasında peygamberlerin neşr ettiği talih elinle sunulmuş bir kısımdır.”

2. 108. MURÂD

Arzu, istek, dilek; maksat, meram anlamlarında kullanılan “**murâd**” kelimesi Ahmet Paşa Divânı’nda bir **gevher**, bir **el**, bir **nakş**, iki **şem**’ benzetmeleriyle beş beyitte karşımıza çıkmaktadır.

2. 108. 1. gevher

Murad, her kişinin kendi içinde saklı olup onu zenginleştirdiği ve bir hedefe yönelttiği için bir cevhere teşbih edilmiştir.

Çarh dürcünde konulan her murâdın gevherin

Her gün etsin harc edip kapında hâk-i der güneş

k. 19/b.66 s.68

“Güneş gök çekmecesine konulmuş olan her dileğin cevherini her gün kapısında harc etsin, o kapının toprağı yapsın.”

2. 108. 2. el

Murad, insana istediğini ulaştırması, alıp vermek için vasıta olması sebepleriyle ele teşbih edilmiştir.

Bir kez murâd elin kim uzadırsa zeyline

Verir dü âleme Yed-i Beyzâsı rûşenâ

k.3/b.10 s.31

“Dileğinin elini eteğine bir kez kim uzatırsa beyaz, parlak eli iki âleme de parlaklık, aydınlık verir.”

2. 108. 3. nakş

Murad, inceliği, sabır getirmesi, bir anda oluvermemesi, emek harcamak gerektirmesi sebepleriyle bir nakşa benzetilmiştir. Nakş, emeği temsil eder, sonunu baştan bilemeyiz.

Mihr ü mâhın mühresin çekzindirip ey tâs-ı çarh

Ger getirirsen murâdım nakşını nerrâdsın

g.250/b.5 s.239

“Ey çarhın tası! Güneş ve ayın yuvarlağını döndürüp dolaştırıp eğer dileğimin resmini getirirsen çok güzel tavla oynayan birisin.”

2. 108. 4. şem‘ (mum)

Yanması, sönmemesi, içten içe insana ışık olması, aydınlatması, yol açıcı olması sebepleriyle murad, muma teşbih edilmiştir.

Murâdım şem’in uyar kim gam-ı dil

Mükedder kıldı bu bezmin safâsın

k. 9/b.10 s.40

“Muradımın mumunu yak çünkü gönlün gamı bu meclisin eğlencesini kederlendirdi.

2. 109. MÜNÂCAT

Allah’a dua etme, yalvarma demek olan “**münâcat**” kavramı ile ilgili olarak bir beyitte **bahr** benzetmesi yapılmıştır.

2. 109. 1. bahr (deniz)

Allah’ın sonsuz oluşu, insan yalvarışının da ölçüsüz ve sınırsız oluşu sebepleriyle münacat, bir denize teşbih edilmiştir.

Münâcat bahrında gavvâsın et

Taleb-gâr-ı lûlû-yi ihlâsın et

k. 2/b.44 s.26

“Yalvarma denizinde dalgıcın et, inci isteyen doğru, dürüst et.”

2. 110. MÜRÜVVET

İnsâniyet, mertlik, yiğitlik; cömertlik, iyilikseverlik anlamlarında kullanılan “**mürüvvet**” kelimesi bir beyitte **kân** benzetmesiyle karşımıza çıkar.

2. 110. 1. kân (maden ocağı, bir şeyin kaynağı)

Bolluğu, bitip tükenmemesi sebebiyle madene teşbih edilmiştir.

Eşiği toprağı iksir-i hayâtın cevheri

Hâk-i pâyi menba'-ı lûtf u mürüvvet kânıdır

k. 15/b.28 s.56

“Eşiğinin toprağı hayat iksirinin cevheri, ayağını bastığı toprak lûtf kaynağı ve cömertlik madenidir.”

2. 111. NÂLE

İnleme, inilti, feryâd anlamlarına kullanılan “nâle” kavramını Ahmet Paşa ceres ve ud benzetmeleriyle iki beyitte kullanmıştır.

2. 111. 1. ceres (hayvanın boynuna takılan çingirak)

Ses çıkarması, yeri belli etmesi sebebiyle keklik (sevgili) avına çıkan âşîğın gönül doğanına kaybolmasın diye taktığı bir çana teşbih edilmiştir.

Âh kim bir kebke saldım gönlümün şeh-bâzını

Bulamazam gerçi nâlemden takıp durdum ceres

g.126/b.4 s.179

“Gönlümün doğanını bir keklik (sevgili) avı için saldım; bulamazsam diye de feryâdımdan bir çan taktım.”

2. 111. 2. ûd

Gönül çalgıcı, sevgilinin dudakları kadeh olunca âşîğın feryâdı da mecliste cânâ cân katan bir ûda teşbih edilmiştir.

Câm-ı lâ'lin vasfın âgâz etti gönlüm mutribi

Tâ ki nâlem ûdunu bezminde rûh-efzâ kılam

g.218/b.5 s.224

“Gönlümün çalgıcısı mecliste dudaklarımın kadehinin özelliklerini söylemeye başladı ta ki feryâdımın uduyla cânâ cân katana dek.”

2. 112. NÂMÛS

Kanun, nizam; ar, edep, hayâ, ırz; temizlik, doğruluk; demek olan “nâmûs” kavramı ile ilgili Divân’da iki beyitte peymâne, şişe benzetmeleri yapılmıştır.

2. 112. 1. peymâne (büyük kadeh)

Kırılınca yerine konulamayışı, hassas oluşu sebepleriyle namus, büyük bir kadehe teşbih edilmiştir.

Büt-i sengin-dil ele cevr ü cefâ sengin alıp

Sıdı peymâne-i nâmûsumu peymânı gibi

g.314/b.2 s.269

“Taştan yapılmış gönül eline cevr ve cefâ taşını alıp namusunun kadehini yemini gibi kırdı.”

2. 112. 2. şişe

Kolay kırılabilmesi sebebiyle namus şişeye teşbih edilmiştir.

Sımağa şişe-i nâmûsun Ahmed’in nice bir

Hemîşe reng-i melâmet ala avâm u havâs

g.143/b.5 s.183

“Ahmed’in namusunun şişesini kırmaya halk ve saygın kimseler her zaman nasıl bir ayıplama taşı alır.”

2. 113. NÂZ

Kendini beğendirmek için takınılan yapmacık; bir şeyi beğenmiyormuş gibi gözükmeye; şumarıklık; yalvarma, rica manalarına gelen nâz kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir draht, bir hâb, bir kabâ, bir kebk, bir kitâb, bir serv, iki sürme, bir şarâb, dört uyku, bir yemiş benzetmeleriyle on dört yerde kullanılmıştır.

2. 113. 1. draht (ağaç)

Ağaçların bakım isteyişi, birden meyve vermeyişi beklenilmesi gerekmesi sebepleriyle naz, ağaca teşbih edilmiştir.

Bârân-ı eşk-i çeşmim gör ol draht-ı nâzi

Ne etti kim nihâl-i serv üzre saldı sâye

g.263/b.9 s.246

“Gözyaşlarının yağmuruna bak, o naz ağacına ne yaptı ki selvi fidanı üzerine gölge saldı.”

2. 113. 2. hâb- Şarâb,

Sevgilinin naz evresinde gah doğru gah eğri yürümesi, kıkırdaması, farklı davranışlar içinde bulunması sebebiyle şarâba teşbih edilmiştir.

Çeksin müdâm nergis-i mestin şarâb-ı nâz

Kim geldi hüsn bezmine mahmûr-ı hâb-ı nâz

g.109/b.1 s.171

“Ey sevgili! Sarhoş olan nergis gözün daima naz şarâbı için; zira güzellik meclisine naz uykusunun mahmuru olarak gelmiştir.”

2. 113. 3. kabâ (elbise)

Sevgilinin âşığına kimi zaman iltifat edip kimi zaman cevr etmesi sebebiyle naz, istenildiği zaman giyilip çıkartılabilen bir elbiseye teşbih edilmiştir.

Kemâl-i hüsnüne yazmış hatın ter müşğ ile hüccet

Kabâ-yı nâz ile kaddin donatmış serv-i sîmîni

g.343/b.2 s.284

“Yüzünün çizgileri güzelliğinin kemaline taze misk ile vesika yazmış, naz elbisesi ile boyun gümüş serviyi donatmış.”

2. 113. 4. kebk (keklik)

Sevgilinin salına salına sekerek yürüyüşü, âşığın gözünden birden kayboluşu sebepleriyle naz, keklîğe teşbih edilmiştir.

Serv-i çemen görüp dedi âzâde kaddini

Ey kebk-i nâz bende-i refâtınım senin

g.153/b.3 s.191

“Uzun boyunu bâğdaki servi görüp “Ey nazlı keklik, senin yürüyüşünün kölesiyim.” dedi.”

2. 113. 5. kitâb

Anlaşılması için okunması gerekmesi sebebiyle bir kitaba teşbih edilmiştir. Naz, kişinin kendisini anlatmasıdır.

Gamzen ki oldu mes'ele-âmûz-ı akl-ı küll

Hall edemez mesâ'ilin illâ kitâb-ı nâz

g.109/b.3 s.171

“Aklın tamamı ile mesele öğrenen bakışının meselelerini naz kitabından başka hiçbir şey halledemez.” Gamzenin anlaşılmasındaki güçlük ancak naz denilen kitap sayesinde çözülebilir.

2. 113. 6. serv

Sevgilinin boyunun uzun oluşu, nazlı nazlı salınması sebepleriyle naz, serviye teşbih edilmiştir.

Çünkü çınar gibi götürdüm niyâza el

Zârıyla baş açıp yüzün pol serv-i nâza tut

g.14/b.2 s.126

“Ey gönül! Mademki elini çınar yaprağı gibi açıp niyâza durdun, var şimdi de ağlayıp inleyerek başını çöz ve yüzünü o naz selvisine çevir.(ondan yardım dile)”

2. 113. 7. sürme (kirpik diplerine sürülen siyah boya, rastık)

Sevgiliyi güzelleştirmesi, kusurlarını kapatması, belirgin kılması sebepleriyle naz, sürmeye teşbih edilmiştir.

Yüz fitne vü bin nâzi çeker sürme yerine

Bir demde iki nergis-i şehlâsı Alinin

g.154/b.6 s.192

“Sevgilinin iki baygın bakışlı gözü bir anda sürme yerine yüz fitne ve bin naz çeker.”

2. 113. 8. şarâb

Sevgilinin nazı âşığm aklını başından alışı ve âşık için değerli oluşu sebepleriyle nâz, şarâba teşbih edilmiştir.

Bu gün bir mâh-ı nev gördüm giyer bir şeb-külâh egri

Şarâb-ı nâzı nûş etmiş yürür geh doğru gâh egri

g.331/b.1 s.277

“Bugün eğri bir gecelik külâh giyen bir yeni ay gördüm, naz şarâbını içmiş bazen doğru bazen de eğri yürüyordu.”

2. 113. 9. uyku

Nasıl uyku halinde etrafta olanların farkında olunmuyorsa sevgilinin de naz durumunda etrafında olanları bilerek fark etmemesi, aşığı bilerek görmezden gelmesi sebebiyle naz uykuya teşbih edilmiştir.

Bilmezem ne sihr ede gamzendeki naz uykusu

Kim cihâna fitne uyardı bu tannâz uykusu

g. 348/b.1 s.286

“Süzgün bakışlı gamzenin naz uykusuna yatmış olması nyine ne sihirler gösterecek kestiremiyorum. Onun cihânla alay eden bu uykusunun ne fitneler uyardığını bilmeyen yok.”

2. 113. 10. yemiş

Yaprak ve yemiş nasıl ki bir ağacın bütününe teşkil ediyorsa naz da sevgilinin bir uzantısı olduğu için naz, yemişe teşbih edilmiştir.

Bir serv durur yaprağı sine yemişi nâz

Doğrusu belâdır kad-i bâlâsı Alinin

154/3 s.192

“Sevgili göğsü yaprak, nazı yemiş olan bir servdir. Doğrusu uzun boyu bir belâdır.”

2. 114. NAZAR

Bakma, göz atma; düşünme; göz değme; iltifât; itibâr; yan bakış demek olan “nazar” kavramı ile ilgili olarak Ahmet Paşa Divânı’nda üç beyitte **esb**, **murg**, **tir** benzetmeleri yapılmıştır.

2. 114. 1. **esb** (beygir)

Gücü simgelemesi ve bakışların da tesirli oluşu sebebiyle **nazar**, **ata** teşbih edilmiştir.

Înân-ı çeşmini çek râh-ı hüsnüde ey dil

*Sakın kim **esb-i nazardan düşersin eşk-i misâl***

k. 22/b.35 s.74

“Ey gönül! Güzellik yolunda gözünün dizginini çek ki gözyaşı gibi **nazar** atından düşmesin sakın.”

2. 114. 2. **murg** (kuş)

Kuş gezicidir, kararı olmaz, sevgilinin bakışları da âşıktan âşığa geçer, kararsızdır. Bu sebeple **nazar**, **kuşa** teşbih edilmiştir.

Zülfü şeh-bâzına kaptırmağa ol sayyâd-ı dil

*Bir **nazar murguna taktı kirpiğimden perr ü bâl***

g.183/b.7 s.207

“O gönül avcısı **zülûf** doğanına kaptırmak için **nazar** kuşuna **kirpiğimden** kanat taktı.”

2. 114. 3. **tîr** (ok)

Güzelliğin kiskanılması, her bakışın iyi niyetle olmayışı sebepleriyle **nazar**, **oka** teşbih edilmiştir.

*Her taraftan gelmesin diye ana **tîr-i nazar***

Zülfü gün yüzünün üstünde zırh cevşen tutar

g.95/b.3 s.165

“Sevgilinin **zülfü** her yandan arka arkaya gelen **nazar** oklarına hedef olmasın diye o güneş gibi parlayan yüze **zırh** ve **kalkan** olur.”

2. 115. NİYÂZ

Yalvarma, yakarma; duâ; bazı tarikatlarda küçüğün büyüğe karşı olan selâm, saygı ve duâsı; ihtiyaç, muhtaçlık manalarına gelen “**niyâz**” kelimesi Divân’da iki beyitte **kâse**, **nakd** benzetmeleriyle geçmektedir.

2. 115. 1. kâse

Yalvaran, dilenen kişilerin elinde bir çanak taşımaları sebepleriyle **niyâz**, **kâseye teşbih edilmiştir.**

Uş kâse-i niyâz ile geldim kapına kim

Deryûze-i nevâl-i atân eyleyem senin

k. 6-V/b.4 s.38

“İşte yalvarma kâsesi ile kapına geldim, senin bağışlama talihinin dilencisi olayım.”

2. 115. 2. nakd

Sevgiliye yalvaran âşğın karşılığını peşin alışı, kabulü simgelemesi sebepleriyle **niyâz**, **nakd** olarak **teşbih edilmiştir.**

Metâ-ı aczim ü nakd-i niyâzım

Kodum önünde ol nâ-mihr-bânın

g.169/b.5 s.199

“Beceriksizliğimin sermâyesini ve yalvarmanın peşin parasını o vefasızın önüne koydum.”

2. 116. NUSRAT

Yardım; Allah’ın yardımı; başarı, üstünlük anlamlarında kullanılan “**nusrat**” kelimesine Ahmet Paşa Divânı’nda **murg** ve **perçem** benzetmeleriyle iki yerde tesadüf edilmektedir.

2. 116. 1. murg (kuş)

Yardım kuş gibi gezici olup kime istenirse ona yapılacak için **nusrat**, **kuşa teşbih edilmiştir.**

Murg-ı nusrat şâh-sâr-ı râyetinde hoş-nevâ

Esb-i devlet hayl-ı âlem-gîrinin yek-rânıdır

k. 15/b.34 s.57

“Yardımanın hoş sesli kuşu, bayrağın koruluğunda âlemleri tutan hayalinin soyu temiz mutluluk atıdır. “

2. 116. 2. perçem

İnsanı güzelleştirmesi, süslemesi sebepleriyle nusrat, perçeme teşbih edilmiştir.

Perçem-i nusratla zeyn olsun celâlin nitekim

Rûy-ı mâha vere zîver kâkül-i müşgîn-i dost

k. 18/b.43 s.64

“Şiddetin yardım perçemiyle süslensin, dostun mis kokulu kâkülü ay yüzünün yanağını süslesin.”

2. 117. NÜBÜVVET

Nebilik, peygamberlik; Tanrı haberciliği demek olan “nübüvvet” kavramı hâne, sarây benzetmeleriyle iki beyitte kullanılmıştır.

2. 117. 1. hâne (ev)

Kutsallığı, mahremiyet anlayışıyla yabancılara kapalı oluşu sebepleriyle eve teşbih edilmiştir.

Pâk olmamışdı gilden eli Âdemin henüz

Sen hâne-i nübüvveti oldukta ked-hüdâ

k.3/b.28 s.32

“Sen peygamberlik evinde kâhya olduğunda Âdemin eli henüz balçıktan temizlenmemişti.”

2. 117. 2. sarây

Yükseklige, herkesin ulaşamayacağı bir makama işaret etmesi sebebiyle saraya teşbih edilmiştir.

Ceddin bisât saldı sarây-ı nübüvvete

Âdem çekerken âb ü gil içinde erba'in

k. 6-III/b.3 s.36

“Âdem su ve kil, balçık içinde kırk günlük çilesini çekerken ataların peygamberlik sarayına kilim yaydı.”

2. 118. NÜKTE

Herkesin anlayamadığı ince mânâ; ince mânâlı, zarif ve şakalı söz manalarına gelen “nükte” kelimesi ile ilgili bir beyitte ok benzetmesi yapılmıştır.

2. 118. 1. ok

İsabet etme, muhatabını yaralama, yerini bulma sebepleriyle oka teşbih edilmiştir.

Bir nükte okudur kim atar bu kemer anı

Şol tir-i felek k'oldu dil-i çarhda peydâ

k.11/b.16 s.43

“ Bu kemerin attığı bir söz okudur ki şu feleğin oku dünyanın gönlünde ortaya çıktı.”

2.119. ÖMR

Ömür, yaşama, yaşayış, hayat demek olan “ömr” kavramı Ahmet Paşa Divânı'nda birer kez bâğ, defter, gül, hırmen, kise, kisvet, târih, zülf benzetmeleriyle sekiz beyitte kullanılmıştır. Ömr uzunluğu-kısalığı, arzuya göre geçmesi ya da heder olması gibi halleriyle ele alınmaktadır.

2. 119. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Geçiciliği, kısalığı, tatlı ve güzel oluşu sebepleriyle büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Bâğ-ı ömrün bahârı hurrem olup

Ola mehdinle şâdimân bülbül

k.38- 7/b.8 s.110

“Ömrün bâğının bahârı daimi olsun ve bülbül her zaman medhini söylesin.”

2. 119. 2. defter

Nasıl ki defterin yaprakları yazıla yazıla sona gelir ve defter biterse, ömrü de tıpkı bir defter gibi yaşana yaşana tükenir. Bitme, sona gelindiğinde işe yaramama çerçevesinde defter ve ömür arasında ilişki kurulmuştur. Defterini dürmek deyimi çerçevesinde de düşmanın ömrü, dürülmesi gereken bir deftere teşbih edilmiştir.

Ömr-i hasmun defterin tûmâr-veş dürsün felek

Nice k'ezâsından eyyâmın düzer defter güneş

k. 19/b.68 s.68

“Güneş, nasıl günlerin parçalarından defter düzenlerse, felek de senin düşmanın ömür defterini öylece tomar gibi dürsün.”

2. 119. 3. gül

Nasıl ki ilkbahârda açan çiçeklerin en güzeli olan gülün ömrü birkaç ay ise ömür de tıpkı gül gibi geçicidir. Şair kısa bir zaman etkili olması sebebiyle ömrü güle teşbih etmiştir. Eğer bu ömür arzuya uygun geçiyorsa gülün hoşluğu ve tazeliği de düşünülür.

Bahtın güneşi maşrık-ı devlette münevver

Ömrün gülü gül-zâr-ı sa'âdetde mutarrâ

k. 11/b.102 s.48

“Bahtın güneşi devletin doğusunda aydınlık, ömrün gülü saadetin gül bahçesinde taze”

2. 119. 4. hirmen

Ömür, yanması sebebiyle bir harmana teşbih edilmiştir.

Hirmenini ömrümün ol yâr-ı gendüm-gün aceb

Nice yakar âteş-i hicrân bilir mi bilmezem

g.219/b.4 s.224

“O buğday tenli sevgili acaba ayrılığının ateşiyle ömür harmanımı nasıl yaktığının farkında mıdır bilmiyorum.”

2. 119. 5. kise (para kesesi)

Harcanması dolayısıyla ömür bir keseye teşbih edilmiştir.

Kîse-i ömrü tehi ettiğimi yolunda

Olıcak hâk beden kâse-i serden sorasın

g.242/b.4 s.235

“Ömür kesesini senin yolunda boşuna harcadığımı bedenim toprak olunca kafatasımdan sorarsın.”

2. 119. 6. kisvet (elbise)

Eskiyince çıkartılması, daimi olmaması ve herkese göre biçilmesi sebebiyle ömr, elbiseye teşbih edilmiştir.

Key yaraşır ki kisvet-i ömr-i dirâzının

Yek-ser tarâz-ı memleket-i câvidân imiş

k. 26/b.18 s.85

“Senin uzun ömrünün elbisesinin ebedi ülkenin baştan başa ziyneti olması pek yaraşır.”

2. 119. 7. târih

Süreçten oluşması, bir anda oluvermemesi, geçmiş gelecek ve halin birleşimini içermesi sebepleriyle târihe benzetilmiştir.

Ömr-i hasmın ere târih gibi pâyânâ

Nâmını nâme-i ikbâl ede unvân-ı kerem

k. 20/b.35 s.70

“Düşmanlarının ömrü târih gibi sona ersin, ikbal yani mutluluk kitabı senin adını kendisine lutuf ünvanı yapsın.”

2. 119. 8. zülf (sevgilinin saçı)

Nasıl ki saç uzayınca ayaklar altında eziliyorsa âşık da sevgilinin aşkıyla ömrünü heba ettiği için ömr için saç benzetmesi yapılmıştır.

Ömrüm ol zülf müdür kim varır âhımla yele

Bahtım ol gamze midir k'olmadı bîdâr dahi

g.301/b.4 s.264

“Ömrüm ahımla savrulan bir saç mıdır? Bahtım uyanmayan bir yan bakış mıdır?”

2. 120. ÖZR

Bir kusur veya suçun hoş görülmesini gerektiren sebep; suçun bağışlanması; engel; kusur, eksiklik demek olan “özer” kavramı ile ilgili **etek**, **güneş** olarak iki benzetme yapılmıştır.

2. 120. 1. etek

Kapandığında bütün yanlışlıkları ortadan kaldırması, göstermemesi, gizlemesi sebepleriyle eteğe teşbih edilmiştir.

Tutmuşuz çünkü hâcâlet yüzüne özer eteğin

Ayb-pûş olsa ba'id olmaya dâmân-ı kerem

k.27/b.36 s.87

“Utanma sebebiyle özer eteğini tutmuşuz, cömertlik eteği lekeyi örten olsun, uzak olmasın.”

2. 120. 2. güneş

Parlaklığı, temizliği ve samimiyeti, sıcaklığı içermesi sebebiyle özer, güneşe teşbih edilmiştir.

Çü özerüm güneş gibi meşhurdur

Ger olduysa te'hir mazûrdur

k. 2/b.112 s.30

“Özerüm güneş gibi ün salmıştır, eğer gecikme olduysa özerümü kabul et.”

2. 121.RAHMET

Acıma, esirgeme, koruma, yarlıgama manalarına gelen “**rahmet**” kelimesi Ahmet Paşa Divânı'nda **âyet**, **bâb**, **bağçe**, **bahr**, **iki der**, **ebr**, **ezhâr**, **hân**, **su** benzetmeleriyle on yerde kullanılmıştır. Âyet hariç benzetmelerin tamamı kasidelerde karşımıza çıkmaktadır.

2. 121. 1. âyet

Allah yapacaklarını ayetlerle bildirip bunu da rahmetinden, acımasından insanlara sunduğu için, ayete teşbih edilmiştir.

Mushaf yüzüne râ kaşî meyl etse vechi var

Mihrâbı secdeye getirir rahmet âyeti

g.318/b.6 s.272

“Kuran yüzüne rı harfi gibi yönelse, yüzü gibi acıma ayeti mihrabı secdeye getirir.”

2. 121. 2. bâb (kapı)

Gelenin boş gönderilmemesi sebebiyle kapıya teşbih edilmiştir.

Ey yâdı rûh perver ü ey vasfî dil firîb

Ey yüzü bâb-ı rahmet ü ey sözü dil-rübâ

k. 3/b.6 s.31

“Ey yâdı canveren, ey sıfatları gönül aldatan, ey yüzü rahmet kapısı, ey sözü gönül alan.”

2. 121. 3. bağçe

Çeşitli oluşu, evrenin başlı başına bir hediye olması sebebiyle bahçeye teşbih edilmiştir.

Her ümidim gülünü dermeğe her subh umarım

Açıla bağçe-i rahmeti dervişlerin

k.7/b.13 s.39

“Her sabah ümidimin gülünü toplamak için dervişlerin rahmet bahçesinin açılmasını umarım.”

2. 121. 4. bahr (deniz)

Büyüklüğü, derinliği, bolluğu sebepleriyle denize teşbih edilmiştir.

Yâ bahr-ı rahmet-i Hakdır ki lûtfu mevcîyle der

Nisâr-ı gevher-i şeh-vâr Şeyh Tac-üd-dîn

k. 10/b.9 s.41

“Ya Hakkın rahmet denizidir ki lutfu dalgasıyla “Pâdişâha yakışacak incinin saçanı Şeyh Tacüddin!” der.”

2. 121. 5. der (kapı)

Açılışı, girişi, bir yere giden yolun başlangıcını simgelemesi sebebiyle kapıya teşbih edilmiştir.

Çün olduk nevâlinle hayr-ül-ümem

Der-i rahmetinden umarız kerem

k. 2/b.46 s.26

“Çünkü bağışlamanla müslüman olduk, esirgeme kapından cömertlik umarız.”

2. 121. 6. ebr (bulut)

Yağmuru oluşturarak tabiata canlılık vermesi, toprağı suya kandırıp her tarafı yeşile döndürerek güzel kokulara vesile olması sebepleriyle buluta teşbih edilmiştir.

Sâye-bân-ı ebr-i rahmettir k'ider gül-zârda

Âfitâb-ı sâye-perver kâkül-i müşgin-i dost

k. 18/b.6 s.61

“Rahmet bulutunun çadırıdır ki gül bahçesinde dostun mis kokulu kakülü gölgeğinin güneşi eder.”

2. 121. 7. ezhâr (çiçekler)

Hoş koku ve güzelliğın insanı memnun etmesi, çokluğu, Allah'ın sanatını aksettirmesi sebepleriyle çiçeklere teşbih edilmiştir.

Ezhâr-ı rahmet ile muhabbet-simârdır

Bâğ-ı cihânda kaddi nihâli Muhammedin

k. 6-I/b.16 s.35

“Dünya bahçesinde Muhammed'in taze fidan boyu rahmet çiçekleri ile sevgi meyvasıdır.”

2. 121. 8. hân (yemek sofrası)

Herkese açık olması, çeşit çeşit nimetlerle zenginleşmesi sebepleriyle sofraya benzetilmiştir.

Nice kim Kâ'be misâfirlerini lûtf-ı İlah

Rahmeti hânına her sâl ede mihmân-ı kerem

k. 20/b.33 s.70

“Allah’ın lütfu Kâ’be konuklarını (hacıları) her yıl acıma sofrasına lütuf misafiri yapsın,”

2. 121. 9. su

Temizleyiciği, bolluğu sebepleriyle suya teşbih edilmiştir.

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna

Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

k. 20/b.28 s.69

“Günahlarımı senin acıma ve merhamet suyunda yok etmek için cömertlik denizinin ihsanının dalgaları ile kaynayıp coşmasını umuyorum.”

2. 122. RÂY

Rey, fikir, oy manalarına gelen “rây” kavramı Divân’da âfitâb benzetmesiyle bir beyitte geçmektedir.

2. 122. 1. âfitâb (güneş)

Pâdişâhın düşüncesinin her yere varması ve parlaklığı – hatta güneşten daha parlak olması – sebebiyle güneşe teşbih edilmiştir.

Âfitâb-ı râyına olmaz mukâbil nice kim

Arz ede tabl u âlemle nûrdan leşker güneş

k. 19/b.43 s.66

“Güneş davullar ve sancaklarla nurdan askerler gösterip ileri sürse bile yine de senin düşüncenin güneşiyle karşılaştırılmaz.”

2. 123. RİHLET

Göç, göçme, ölme, vefât anlamlarına gelen “rihlet” bir beyitte şeb benzetmesiyle görülmektedir.

2. 123. 1. Şeb (gece)

Karanlık oluşu, nefesin tükeniŐi ve sonu anımsatması, uyku haline geçiŐ sebepleriyle ölüm gece ile ilişkilendirilmiştir.

Şeb-i rihlette raks uraydı kadr olmuş sanıp Husrev

Yürürken cân-ı Őîrîni sen olsan Şem'-i bâlini

g.343/b.6 s.284

“Yürürken kanadının ateşi tatlı cânı sen olsan, Husrev ölüm gecesinde onurlandırılmış sanıp dans etseydi.”

2. 124. RİF'AT

Yükseklik, yücelik, büyük rütbe demek olan “rif'at” kavramı ile ilgili iki beyitte bâb, evc benzetmeleri yapılmıştır.

2. 124. 1. bâb (kapı)

Herkesi kabul etmeyiŐi, seçici oluşu sebepleriyle kapıya teşbih edilmiştir.

Ey ki bâb-ı rif'atinde halka-i Őimîn hilâl

Vey ki devr-i kubbe-i izzinde zer çenber güneş

k. 19/b.24 s.65

“Ey yüceliğinin kapısında hilal gümüşten bir halka ve izzetinin kubesinin çevresinde güneş altın bir çember olan pâdişâh.”

2. 124. 2. evc (doruk, en yüksek nokta)

Yüksekliği sebebiyle doruğ'a teşbih edilmiştir.

Evc-i rif'atte murg-ı himmetinin

Cilve-gâhını lâ-mekân buldun

k. 24/b.18 s.79

“Yüceliğın doruğunda gayret kuşunun cilve yerini mekânsız buldun.”

2. 125. RÛZİGÂR

Zaman, devir; dünya; yel demek olan “rûzigâr” kavramı ile ilgili âyine, gûş, olarak iki benzetme yapılmıştır.

2. 125. 1. âyine (ayna)

Yansımayı ifade etmesi ve yaşanan zamanın da insanı yansıtması sebepleriyle aynaya teşbih edilmiştir. Zahirde vardır ama hakikat değildir.

Rûzigâr âyinesinde sûret-i ahvâl-i aşk

Evvel asân görünür sonra belâlar gösterir

g.39/b.2 s.137

“Zamane aynasında aşk hallerinin görüntüleri önce kolay gibidir, ancak sonra ne belâlar gösterir.”

2. 125. 2. gûş (kulak)

Kulak nasıl ki işitmeyi sağlıyorsa zaman da insanın evrenin sesini duyup anlamasını sağlar. Bu sebeple kulağa teşbih edilmiştir.

Hâr etme Ahmed'i ki onun sözü gevherin

İkbâl ü yüm n' için götürür gûş-i rûzigâr

k.33/b.33 s.96

“Ahmed’i hor tutma ki onun inci gibi olan sözlerini zamanın kulağı saadet ve uğur için taşımaktadır.”

2. 126. SA'ÂDET

Mutluluk manasına gelen “sa'âdet” kavramı bir budak, üç burc, bir gül-i bâğ, bir gül-zâr, bir güneş, bir iklim, iki mâh, bir minber, bir sebze-zar, bir tâc olmak üzere on üç kez benzetmeye konu olmuştur.

2. 126. 1. budak (dal)

Hayat ağacının bir sürü dalı olması ve saadetin de bu dallardan biri olması sebebiyle dala teşbih edilmiştir.

Gönlü yemişi n' oldu sa'âdet budağının

Cân bâğının gül-i teri Şeh Mustafâ kani

k. 29-IV/b.6 s.91

“Sa'âdet dalının yemişi, cân bâğının taze gülü ne oldu? Şeh Mustafa hani?”

2. 126. 2. burc

Mutluluğun bir zamanı, kısıtlı bir süresi olması , belirlenen bir takviminin olması ve her an olmaması sebepleriyle burca benzetilmiştir.

Eger burc-i sa'adetten gurûb ettiyse bir kevkeb

Cihâna fer veren hurşid-i devlet pâ-y-dâr olsun

mukatta'at 30/1 s.303

“Eğer sa'adet burcundan bir yıldız battıysa dünyaya kuvvet, parlaklık veren devletinin güneşi sürekli, sağlam olsun.”

2. 126. 3. gül-i bâğ

Bâğın en seçkin çiçeği oluşu buna karşılık geçici olması sebepleriyle güle benzetilmiştir.

Meh-i bürc-i şeref tutuldu derler

Gül-i bâğ-ı sa'âdet soldu derler

mukattaat 1/1 s.297

“Şeref burcunun ayı tutuldu derler, sa'âdet bâğının gülü soldu derler.”

2. 126. 4. gül-zâr (gül bahçesi)

Paylaştıkça çoğalması, elden ele geçmesi, mekâna ruh ve cân vermesi sebepleriyle gülbahçesine teşbih edilmiştir.

Bahtın güneşi maşrik-ı devlette münevver

Ömrün gülü gül-zâr-ı sa'âdetde mutarrâ

k.11/b.102 s.48

“Bahtın güneşi devletin doğusunda aydınlık, ömrün gülü saadetin gül bahçesinde taze”

2. 126. 5. güneş

Aydınlık, mutluluk vermesi, bütün dünyayı etkisi altına alması sebepleriyle güneşe teşbih edilmiştir.

Kem-terin zerre ise ola sa'âdet güneşi

Kime düşse nazar-ı şefkâti dervişlerin

k. 8/b.6 s.39

“Dervişlerin bağışlama bakışı en küçük zerre ise kime ulaşırsa mutluluk güneşi olsun.”

2. 126. 6. iklim (ülke)

Büyüklüğü, genişliği sebebiyle ülkeye teşbih edilmiştir.

Pâdişâh-ı heft iklim sa'adettir k'anun

Hâk-i pâyi cevherin edindi tâc-ı zer güneş

k. 19/b.17 s.65

“O yedi mutluluk ülkesinin pâdişâhıdır. Bu yüzden güneş onun ayağı toprağının cevherini baştacı edindi.”

2. 126. 7. mâh (ay)

Parlaklığı ve doğuşu simgelemesi, ışık saçması sebepleriyle aya teşbih edilmiştir.

Sultân Cem ol ki hüsrev-i sultân-nişan imiş

Mâh-ı sa'âdete eşiği asumân imiş

k. 26/b.9 s.84

“Sultân nişanlı Şehzade Cem’in eşiği sa'âdet ayına gökmüş.”

2. 126. 8. minber

Çokluğa hitap etmesi, kutsal olması sebepleriyle minbere teşbih edilmiştir.

Okunan minber-i sa'âdette

Hutbe-i Bâyezid Hân buldun

k. 24/b. 20 s.79

“Saadet minberinde okunan Beyazıt Han’ın hutbesidir.”

2. 126. 9. sebze-zar (çimenlik)

Tazeliği, tükenmemesi, geniş bir alanı kaplaması sebepleriyle çimenliğe teşbih edilmiştir.

Sa'adet sebze-zarında ne gam solduysa bir lâle

Gül-i sad-berg-i ikbâlin cihân durdukça var olsun

k. 46/b.1 s.115

“Mutluluk çimenliğinde bir lale solduysa üzülmeye değmez, bahtının yüz yapraklı gülü cihân durdukça var olsun.”

2. 126. 10. tâc

Kıymetli olması, takıldığına insana değer, kıymet vermesi, insanı güzelleştirmesi sebepleriyle tâca benzetilmiştir.

Başında tâc-ı sa'âdet zihî celâl-i şeref

Elinde mühr-i hilâfet zihî atâ vü nevâl

k. 22/b.10 s.72

“Başında sa'âdet tacı duruyor ne azimet ve ne şeref. Elinde hilafet mührü bulunuyor, Allah'ın ne büyük bağışlaması ve ihsanı.”

2. 127. SABR

Sabır, dayanma, katlanma; tas. nefsine hakim olma, kendini tutma manalarına gelen “sabr” kavramı Ahmet Paşa Divânı'nda iki ayak, bir dıraht, bir metâ', bir raht , bir semend, bir yaka olmak üzere yedi kez benzetmeye konu olmuştur.

2. 127. 1. ayak

Vücutun bütün yükünü çekmesi sebebiyle ayağa teşbih edilmiştir.

Sındı seng-i cefâda sabr ayağı

Râh-ı aşkın makâm ü menzili yok

g.146/b.2 s.188

“Cefâ taşında sabır ayağı gömüldü ki aşkın yolunda ulaşılabilecek bir makam ya da varılacak bir menzil yok. “

2. 127. 2. dıraht (ağaç)

İnsanın ayakta kalması, dik bir şekilde zorluklara katlanabilmesi tıpkı bir ağacın meyve vermesine kadar olan süreci andırır, bu sebeple sabr ağaca teşbih edilmiştir.

Ey dil dıraht-ı sabrı suvar göz yaşıyla kim

Berg-i cefâ ile verir âhır semer leziz

g.31/b.8 s.134

“Ey gönül! Sabır ağacını gözyaşıyla sula ki cefâ yaprağı ile lezzetli meyveler versin.”

2. 127. 3. metâ' (sermâye, mal)

Her yerde geçerli olması, bütün kapıları açması sebepleriyle mala teşbih edilmiştir.

Gönül gör Ahmed'e n'etti ki sevdâya düşüp gitti

Metâ'ı sabrı dağıttı gidelim bâri şehrinden

g.232/b.7 s.230

“Gönlü gör ki Ahmed'e neler yaptı, onu sevdaya atıp gitti; sabrım metâlarını, malını mülkünü dağıttı, bu şehri terk edelim.”

2. 127. 4. raht (kalabalık)

Kalabalık çokluğu ifade eder, insan da pek çok şeye sabrettiği için sabr kalabalığa teşbih edilmiştir.

Sabrımın rahtın şeb-i zülfünde târâc ettirir

Hey ne zâlimdir senin gamzendeki nâz uykusu

g.348/b.4 s.286

“Sabrımın kalabalığını zülfünün gecesinde yağma ettirir, senin yan bakışındaki naz uykusu ne zalimdir.”

2. 127. 5. semend (çevik ve güzel at)

At mücadelenin sembolüdür, insanı bir yere ulaştırır. Sabırda da bir mücadele vardır ve insan sabrının sonucunda istediğine ulaşır. Bu bakımdan sabır, güçlü bir ata teşbih edilmiştir.

Semend-i sabrımın sahrâ-yi gamda

Keşidedir inânı sen bilirsin

g.245/b.4 s.237

“Gam çölünde sabrımın çevik ve güzel atının dizginlenip çekildiğini sen bilirsin.”

2. 127. 6. yaka

Nasıl ki bir elbise yakasız anlamsız kalacaksa sabır olmadan da insanın bir anlamı yoktur. Sabır bu nedenle elbise yakasına teşbih edilmiştir.

Hüsrevâ pâreledi cevri eli sabrım yakasın

Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

k. 20/b.24 s.69

“Ey hükümdar! Zulüm eli sabrımın yakasını parçaladı, lütuf eteğinin elimden tutacak zamanı gelmiştir.”

2. 128. SALTANAT

Sultânlık; pâdişâhlık, hükümdarlık; bolluk ve zenginlik, şatafatlı hayat demek olan “saltanat” kavramı ile ilgili Divân’da bir hıl’at, bir nev-bahâr, iki top olmak üzere dört benzetme yapılmıştır.

2. 128. 1. hıl’at (beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan)

Ağır olması, herkesin giyememesi, özel oluşu sebepleriyle kaftana teşbih edilmiştir.

Saltanat hıl’atını kaddine hayyât-ı felek

Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

k. 20/b.15 s.69

“Felek tarzisi saltanat kaftanını boyuna göre biçmeseydi lütuf yakası açılmazdı.”

2. 128. 2. nev-bahâr (ilkbahar)

Yeniden canlanmayı, hayat bulmayı temsil etmesi sebebiyle ilkbahara teşbih edilmiştir.

Gülşen-i nev-bahâr-ı saltanata

Sensin ey şâh-ı nev-cevân gonca

k. 38-III/b.5 s.108

“Ey genç şeriyar! Saltanat ilkbahârının bahçesinde açılmış gonca sensin.”

2. 128. 3. top

Oyunun kurallarının olması, topun bir ağırlığının olması ve elden ele geçmesi ve belli oyuncularla oynanması sebepleriyle saltanat bir topa teşbih edilmiştir.

Gün gibi saltanatın topu göğe ağsa ne tan

Sana sunuldu bu meydânda çü çevgân-ı kerem

k. 20/b.13 s.69

“Saltanatının topu güneş gibi gökyüzüne çıksa bunda şaşılacak ne var? Zira bu meydânda lütuf çevganı sana sunulmuştur.”

2. 129. SEHÂ

Cömertlik, el açıklığı, sehavet, kerem manalarına gelen “sehâ” kavramı ile ilgili Ahmet Paşa Divânı’nda iki âb, bir bâran, bir bünyâd, bir ebr, iki kân olmak üzere yedi yerde benzetme yapılmıştır.

2. 129. 1. âb (su)

Devamlı akması, coşkunca akması bakımından suya teşbih edilmiştir.

Iyd-ı ferhundene kurbân ede a’ dâni felek

Sen ahıbbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem

k.20/b.34 s.70

“Felek düşmanlarını mübarek bayramında kurbân etsin; sen de dostlarına cömertlik suyu ile lütûf ekmeğini ihsân et.”

2. 129. 2. bârân (yağmur)

Bolluğu, aşırılığı, fazlalığı sebebiyle pâdişâhın cömertliğini ifade için yağmur benzetmesi kullanılmıştır.

Ebr-i feyzinden erer her yana bâran-ı sehâ

Havz-ı cûdundan olur dopdolu kizân-ı kerem

k. 27/b.20 s.86

“Bolluk bereket bulutundan her tarafa cömertlik yağmuru yağar. Cömertliğinin havuzundan iyilik lütuf kazanı dopdulu olur.”

2. 129. 3. bünyâd (binâ, yapı, temel)

İnsanı güzelleştirdiği, olmazsa insanın değerinin yitirileceği, ahlakını küçülteceği için bünyâd benzetmesi yapılmıştır.

Dest-i ihsânın ile yapıla bünyâd-ı sehâ

Pâye-i kadrin ile yücele eyvân-ı kerem

k.20/b.32 s.70

“Cömertliğin temeli iyiliğin eliyle atılsın, lütuf sarayı da itibar ve onurunun derecesiyle yücelsin.”

2. 129. 4. ebr (bulut)

Bereketi, çokluğu, bolluğu, hayat vermesi sebepleriyle buluta teşbih edilmiştir.

Suwardı bâğ-ı cihâni sehâsı ebri ile

Yemiş yerine cevâhir bitirdi şâh-ı nihâl

k. 22/b.5 s.72

“O saltanat güneşi dünya bâğını cömertlik bulutu ile suladığı için fidanların dalları yemiş yerine cevahir bitirdiler.”

2. 129. 5. kân (maden ocağı, bir şeyin kaynağı)

Pâdişâhın cömertliğinin bitmez tükenmez olması, bolluğu sebebiyle madene benzetilmiştir.

Bahr-ı cûdun nice şerh ola k'anun reşhasıdır

Hâsil-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân-ı kerem

k. 20/b.14 s.69

“Senin cömertlik denizinin nasıl açıklanabilir ki, elaçıklığı madenin mahsülü ile ihsan denizinin mayası onun sızıntısıdır.”

2. 130. SENÂ

Övme, övüş manasına gelen “senâ” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda dürr, murg benzetmeleriyle iki yerde kullanılmıştır.

2. 130. 1. dürr (inci)

İncinin çok derinlerde bulunuşu, herkesin onu görememesi ve çıkartamaması ancak dipte kalırsa da değerinin kalmaması sebepleriyle inciye teşbih edilmiştir.

Bir senâ dürrin çıkardı bahr-i tab'ım mevci kim

Cân verir gavvâs olan ol dürr-i nâ-yâb üstüne

k. 16/b.37 s.60

“Yaradılış denizimin dalgası bir övgü incisi çıkardı ki dalgıç olan o bulunmaz inci için cân verir.”

Ahmet Paşa bu beyitte şiirin bir yaradılış meselesi olduğu, kesbi değil vehbi olduğu görüşündedir.

2. 130. 2. murg (kuş)

Sınırsızlığı, istenilen kişiye lutfedilmesi ve övülenin mutlu olup ayaklarını yerden kesmesi sebepleriyle kuşa teşbih edilmiştir.

Bu senâ murgu uçarsa ne aceb Sidreye dek

Bağlıdır şeh-perine midhat-i dervişlerin

k. 8/b.11 s.40

“Bu övgü kuşu sidre’ye kadar uçarsa şaşılır mı kanadının en uzun tüyüne dervişlerin övgüsü bağlıdır.”

2. 131. SEVDÂ

Aşk, sevgi; aşırı sevgiden doğan bir çeşit hastalık; istek, heves, arzu demek olan “sevda” kavramı bir yerde ilâç benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 131. 1. ilâç

Derde deva olması, hastalıklara çare olması sebebiyle sevda ilaca teşbih edilmiştir.

Zülfün hevâsına düşen ağlamasın mı kim

Sevdâ ilâcın etmege âb-ı revân gerek

g.166/b.5 s.197

“Sevgilinin saçının arzusuna kapılan ağlamasın mı ki sevda ilacını yapmaya bir ömür gerek.”

2. 132. SIRR

Gizli tutulan, kimseye söylenmeyen şey Allah’ın akıl ermeyen hikmeti anlamına gelen “sırr” ile ilgili olarak Divân’da bir yerde ok benzetmesi yapılmıştır.

2. 132. 1. ok

Ok atılınca cân acıtır, sır da başkasına açılınca cân acıtır. Cân acıtma sebebiyle sırr oka teşbih edilmiştir.

Kavs-i ve mâ remeytüden attın çü sır okun

Zahm urdu kalb-i hasmına hayl-i müsevvemin

k. 6-III/b.6 s.36

“Bize senin kaşından gelen sır okunu attın çünkü süslü hayalin düşmanının kalbine yara açtı.”

2. 133. SİHR

Büyü; gözbağcılık, büyücülük; büyü kadar tesiri olan şey, fettanlık; şiir ve güzel söz söyleme gibi insanı meftun eden hüner, sanat anlamlarına gelen “sihr” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte ok benzetmesi kullanılmıştır.

2. 133. 1. ok

Cân acıtması, yaralaması sebepleriyle sihr oka teşbih edilmiştir.

Nice bir sengin dilinle tîz edersin gamzeni

Ol hod efsunla bilenmiş sihr oku peykâmdır

g.89/b.2 s.161

“Yan bakışımı nasıl bir taştan kalbinle biledin ki o kendi sihrinle bilenmiş sihr okunun temrenidir.”

2. 134. SÖZ/SUHÂN/GÜFTÂR

Söz, lakırdı, lafz, kelam anlamlarına gelen “suhân” kelimesi ile ilgili bir âb-ı hayvân, üç arûs, bir bâğ, iki bülbül-i bâğ, bir cevâhir, üç gevher, bir güher, bir menba-ı âb-ı hayat, bir murg, bir od, bir reng ü bûy, bir sâz, bir sihir, iki şeker, bir şerbet, bir tûti-i bâğ olmak üzere yirmi iki benzetme yapılmıştır. On dokuz kez söz, iki kez suhân, bir kez de güftâr kullanımı ile karşılaşılmıştır.

2. 134. 1. âb-ı hayvân: Âb-ı hayat’ın, yaşam suyunun, eş anlamlısıdır. İnsana ölümsüz bir hayat verdiği inanan efsanevi suyun adıdır. İlyas ve Hızır’ın içtiklerine ve ölümsüzleştiklerine inanan âb-ı hâyat Ahmet Paşa tarafından bir beyitte sevgilinin sözüne teşbih edilmiştir.

Dudaktan ve ağızdan çıkması, cân artırması, ağızdan tatlı ve leziz bir sakilde akması sebebiyle ab-ı hayvana teşbih edilmiştir.

Tatlı sözler kim gelir şîrîn lebinden dil-berin

Âb-ı hayvândır sanasın çeşme-i cândan tamar

k. 43/b.5 s.114

“Gönül alan sevgilinin tatlı dudağından tatlı sözler gelir ki sanırsın cân çeşmesinin damarından (akan) yaşam suyudur.”

2. 134. 2. arûs (gelin)

Güzelliği, etkileyiciği, bakireliği, tazeliği sebepleriyle geline teşbih edilmiştir.

Açıp söz arûsu yüzünden nikâb

Beni câm-ı hüsnünden etti harâb

k.2/ b.73 s.27

“Söz gelini yüzünden peçesini çıkarınca beni güzelliğinin kadehinden perişan eyledi.”

2. 134. 3. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Çokluk, zenginlik ifade etmesi sebepleriyle söz büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Gerçi söz bâğında çok nev-rûz olur güller biter

Bir gülistândan nişân vermeğe birkaç gül yeter

Mukatta'ât 8/2 s.298

“Gerçi, söz bahçesinde güllerin bittiği çok nevrular olur; ama bir gülistan sembolü olarak birkaç gül yeter.”

2. 134. 4. bülbül-i bâğ

Ahmet Paşa şairliğini övmek için kendisini söz bâğının bülbülü olarak görmektedir.

Bülbül-i bâğ-ı suhan Ahmed-i şirin-güftâr

Bezm-i şeh gülşenine murg-ı hoş-elhân yaraşır

g.45/b.5 s.140

“Söz bâğının bülbülü olan şu tatlı sözlü Ahmed, pâdişâh meclisinin gül bahçesine güzel sesli bir kuş olarak yeter.”

2. 134. 5. cevâhir

Değerli oluşu, söz olmadan insan hayatının manasız kalacak olması, içinde manevi bir zenginlik taşınması sebepleriyle söz cevahire teşbih edilmiştir.

Çarh n' için yere çalar sözlerimin cevâhirin

Gevher-i şeb-çerâğ iken dürr-i senâsı gönlümün

k. 14/b.13 s.54

“Felek sözlerimin kıymetli taşlarını niçin yere atar, gönlümün övgü incisi gece parlayan yakut elmas iken.”

2. 134. 6. gevher

Söz ağzı kapalı olan hokkada gizlenen ve hokka açılınca saçılması sebepleriyle bir inciye teşbih edilmiştir.

Ol hokka-leb rakibe ki söz gevherin açar

Şeytanı gayb sırrına hem-râz eder dirig

g.140/b.6 s.186

“O hokka dudaklar rakibe söz incisini açar, şeytanı (rakibi) gayb sırlarına arkadaş eder, yazık”

2. 134. 7. güher

Değerli oluşu, güzelliğiyle insanları etkilemesi sebepleriyle gühere teşbih edilmiştir.

*Yaşım denizlerinde açıktır sedef gibi
Sözün güherleri hevesinden kulacığım*

g.197/b.3 s.214

“Kulacığım sözün değerli taşlarının arzusundan yaşım denizlerinde sedef gibi açıktır.”

2. 134. 8. menba-ı âb-ı hayat (yaşam suyunun kaynağı)

Ağızdan çıkan söz öyle bir zenginlik içerir ki kişi ab-ı hayat içmiş kadar cân bulur. Kıymetli oluşu, ruh verici, mana kazandırıcı olması sebepleriyle ölümsüzlük suyunun kaynağına teşbih edilmiştir.

*Yâ Rab çü sözü menba-ı âb-ı hayattır
Hızr-ı zamâne gibi ola ömrü bi-şümâr*

k.33/b.37 s.96

“Allah’ım! Pâdişâhın sözü âb-ı hayat kaynağı olduğu için ömrü de zamanın Hızırı’nın günleri gibi sayısız olsun.”

2. 134. 9. murg (kuş)

İletişim aracı olması sebebiyle kuşa teşbih edilmiştir.

*Bâz-veş gönlümü elden koma ey şâh-ı cemâl
K’anı söz murguna düşürmege mu’tâd edesin*

g.248/b.2 s.238

“Ey güzellik pâdişâhı! Doğana benzeyen gönlümü elden bırakma çünkü onu söz kuşuna düşürmeye alışmışım.”

2. 134. 10. od (âteş)

Kötü sözün yakıcılığı, muhatabına acı vermesi sebepleriyle âteşe teşbih edilmiştir.

*Ben kül oldum sözüm od oldu yakar irdüğünü
Kerem et sana gerekse seni söyletme beni*

g.307/b.2 s.267

“Ben kül olmuşum, sözüm ise ulaştığı yeri yakan bir ateş. Bu durumda sana sen gerekliysen söyletme beni.”

2. 134. 11. reng ü bûy (renk ve koku)

Hoş giden sözün insanı mutlu etmesi, kelimelerin de bir ruhu olup muhatabına bunu iletmesi sebepleriyle reng ve kokuya teşbih edilmiştir.

Ger dize dülbendine yâr Ahmed'in eş'ârını

Reng ü bûyundan sözümün ola ol dülbend gül

g.185/b.6 s.208

“Eğer sevgili Ahmed'in vezinli ve kafiyeli sözlerini dülbendine dizerse o dülbend sözlerimin rengi ve kokusundan güle döner.”

2. 134. 12. sâz

Nasıl ki sazda notalar birleşip bir bütün oluşturuyorsa sözde de kelimeler bir bütünlük arz edip insana hoş geldiği için sâza teşbih edilmiştir.

Sözüm sazı bir sâza dem-sâz ola

K'İrem bülbülünden hoş-âvâz ola

k. 2/b.63 s.27

“Sözüm sazı bir derde arkadaş olsun, Cennet bülbülünden güzel sesli olsun.”

2. 134. 13. sihir

Olağanüstü bir güce sahip oluşu, herkes tarafından fark edilemeyecek bir etkiye sahip oluşu sebepleriyle sihire teşbih edilmiştir.

Sihir eğerçi dîn-i Ahmed'de haram oldu veli

Vasf-ı gamzende sözüm sihri halâl oldu yine

g.292/b.4 s.260

“Sihir her ne kadar Ahmed'in dininde haram olsa da yanbakışının övgüsünde sözümün sihri helal oldu.”

2. 134. 14. şeker

Tatlı ve lezzetli oluşu, kulağa ve ruha hoş gelmesi bakımından söz şekere benzetilmiştir.

Övsem lebini cân deheninden şeker çıkar

Ansam dişini dîde-i terden güher çıkar

g.67/b.1 s.150

“Ey sevgili! Senin dudağını övecek olsam cânımın ağzından şeker çıkar, eğer dişlerini anacak olsam ıslak gözlerimden inciler dökülür.”

2. 134. 15. şerbet

Tatlı oluşu sebebiyle şerbete teşbih edilmiştir.

Kamerden hey'et-i ruhsârı yağdır

Şekerden şerbet-i güftârı yağdır

g.37/b.1 s.13

“Aydan yüzünün görünüşü daha iyidir. Şekerden söz şerbeti daha iyidir.”

2. 134. 16. tûti-i bâğ

Hoş konuşan ve söz söylemekten çekinmeyen bir kuş olması, şeker yemesi ve her konuşmasından sonra kendisine şeker verilmesi sebepleriyle söz için benzetilen olarak kullanılmıştır.

Tûti-i bâğ-ı suhan ahmed-i şîrin-güftâr

Her nefes cân atıp ol lâ'l-i şeker- barâ gider

g.76/b.7 s.155

“Söz bâğının tutisi olan şirin sözlü Ahmed her nefes cân atıp o şeker saçan dudaklara gider.”

2. 135. ŞEFÂ'AT

Birinin suçundan geçilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık anlamına gelen “şefâ'at” kavramı Ahmet Paşa Divânı'nda bir beyitte su benzetmesi ile karşımıza çıkmaktadır.

2. 135. 1. su

Berraklığı ve saflığı ile arınmayı, kirlerden temizlenmeyi ifade ettiği için suya teşbih edilmiştir.

Senin için konaklandı çün kâ'inat

Şefâ'at suyundan sun Âb-ı Hayât

k. 2/b.35 s.25

“Kâ'inat senin için yaratıldı, şefâ'at suyundan ölümsüzlük suyunu sun.”

2. 136. ŞEFKÂT

Acıyarak ve esirgeyerek sevme anlamında kullanılan “şefakat” kelimesi Ahmet Paşa Divânı'nda bir **dest**, iki **ebr** benzetmeleriyle üç kez kullanılmıştır.

2. 136. 1. dest (el)

İstedığı zaman istediği yere ulaşması ve şefkatin de istenilene yapılması sebebiyle ele teşbih edilmiştir.

Gönlüme dest-i şefkâtin hüsn-i nevâziş etmese

Ney gibi cümle bâd olur sâz ü nevâsî gönlümün

k. 14/b.14 s.54

“Gönlüme şefkat elin güzel okşamanı sunmasa, gönlümün bütün sedası ney gibi yel olur gider.”

2. 136. 2. ebr (bulut)

Nimet, bereket, bolluk ve rahmet sembolü olması sebebiyle şefkat buluta teşbih edilmiştir.

Ben ol hâkem ki ebr-i şefkatinle

Vücudum mülkünü bostân edersin

k.40/b.2 s.112

“Ben o toprağım ki şefkatinin bulutuyla vücudumun mülkünü sebze bahçesine döndürürsün.”

2. 137. ŞEREF

Manen büyüklük, yükseklik, ululuk; övünme; üstünlük anlamlarına gelen “şeref” kavramına Divân’da bâğ, burc, gök, meh-i bürc benzetmeleriyle dört kez rastlanmaktadır.

2. 137. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

İnsanı pek çok değer şereflendirir, bahçede de pek çok güzellik vardır.

Bu sebeple büyük bir bahçeye teşbih edilmiştir.

Servin ki şeref bâğına bir gül-bin-i terdir

Var iki budağında iki gonca-i ra'nâ

k. 11/b.103 s.48

“Boyun posun şeref bahçesine taze bir güldür, iki dalında iki güzel gonca vardır.”

2. 137. 2. burc

Uğur getirmesi, insanın kaderine tesir ettiğine inanılması sebebiyle burca teşbih edilmiştir.

Tâ kim doğa sa'd ılduzı ol burc-i şerefden

Mâh ile mukârin görüne Cem’-i Süreyyâ

k. 11/b.44 s.44

“O şeref burcundan uğurlu yıldız doğsun da Ay ile Ülker Yıldızı yakın görünsün.”

2. 137. 3. gök

Yüksekliği sebebiyle göğe teşbih edilmiştir.

Şeref göğünde sen ol âfitâb-ı âlem-tâb

Utârid-i felek ursun adûna tir-i hadeng

k. 21/b.26 s.71

“Sen şeref göğünde o dünyayı aydılatan güneş! Feleğin Merkürü düşmanına kayın ağacından yapılmış ok atsın.”

2. 137. 4. meh-i bürc

Burç ayının nasıl ki bir zamanı varsa her yapılanın da bir vakti, bekleme süresi vardır. Her eyleminle de şereflendirilmezsin. Bunun da bir zamanı vardır. Bu sebeple meh-i bürc benzetmesi yapılmıştır.

Meh-i bürc-i şeref tutuldu derler

Gül-i bâğ-ı sa'âdet soldu derler

mukattaat 1/1 s.297

“Şeref burcunun ayı tutuldu derler, mutluluk bahçesinin gülü soldu derler.”

2. 138. ŞEVK

Şiddetli arzu, keyif, neşe, sevinç demek olan “şevk” kavramıyla ilgili olarak Ahmet Paşa Divânı’nda bir bisât, bir gül-zâr, bir kitâb, beş od olarak sekiz kez benzetmeye konu olmuştur.

2. 138. 1. bisât (minder)

Maddeleştirilmesi, içinin boşaltılıp sıradanlaştırılması sebebiyle mindere teşbih edilmiştir.

Ancalar mihr gibi şevk bisatında yeler

Pâk-sâz olmayacak aşk safâsın ne bilir

g.59/b.2 s.147

“Arzu döşeğinde güneş gibi devinenler sadık Âşık olmayınca aşkın coşkusu nereden bilir.”

2. 138. 2. gül-zâr (gül bahçesi)

Çokluğu ve bolluğuna karşılık geçici olması, bir kararda durmaması sebepleriyle gül bahçesine teşbih edilmiştir.

Yüzün gül-zâr-ı şevkından yine mest oldu bülbüller

Bahâr ü mevsim-i güldür ko hûş-yâr olmasın kimse

g.269/b.4 s.248

“Bülbüller yüzün arzu gülbahçesinden yine sarhoş oldular, bahâr ve gül mevsimidir bırak kimse akıllı olmasın.”

2. 138. 3. kitâb

Hayatın vazgeçilmez bir olgusu olmaları, insanın kendisini anlatması sebepleriyle kitâba teşbih edilmiştir.

Taktım kebûter-i dile şevkim kitâbını

Sûzundan odlara yanıp oldu kebâb dil

g.175/b.4 s.203

“Arzumun kitabını gönlümün güvercinine taktım. Derdinden ateşlerde yanıp kebab oldu gönül.”

2. 138. 4. od (âteş)

Şiddeti, yakıcılığı sebebiyle şevk âteşe teşbih edilmiştir.

Cânı şevk oduna yakar ruh-ı yâr ayrılığı

Dâğ-ı gam kor dile şol lâle-izar ayrılığı

g.320/b.1 s.272

“Sevgilinin yanağından ayrı kalmak cânı arzu ateşiyle yakar, o lale yanaklıdan ayrı kalmak gönüle koca bir keder dağı koyar.”

2. 139. ŞEVKET

Büyüklik, heybet anlamına gelen “şevket” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte rûy benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 139. 1. rûy

Yüz küçüktür; ancak manası derindir. Bakışlardaki gözlerdeki ifade büyüklüğünü verir. Bu sebeple rûy benzetmesi yapılmıştır.

Arûs-ı devletin olmazdı mübtelâsı bu halk

Sevâd-ı der-gehin olmasa rûy-ı şevkete hâl

k. 22/b.14 s.72

“Dergâhının uzaktan görünen karartısı, şevket ve azamet yüzünün beni olmasaydı bu halk devlet gelininin mübtelası olmazdı.”

2. 140. ŞİFÂ

Hastalıktan kurtulma, iyi olma, sağalma anlamına gelen “şifâ” kelimesi Divân’da bir beyitte **gencine** benzetmesiyle karşımıza çıkmaktadır.

2. 140. 1. gencine (hazine)

En büyük hazine insanın sağlığı olduğu için sağlık hazineye teşbih edilmiştir.

Ey nâm-ı a'zâmın der-i gencine-i şifâ

Dil derdine kim ede müdâvâ senin gibi

k. 6-IV/b.6 s.37

“Ey namı yayılmış, şifa hazinesinin kapısı! Gönül derdine senin gibi kim ilaç verebilir?”

2. 141. ŞİVE

Naz, eda, cilve anlamlarına gelen “şive” kelimesi Divân’da bir beyitte **berg** benzetmesi ile kullanılmıştır.

2. 141. 1. berg (yaprak)

Sevgilinin cilve, naz esnasında salınışıyla yaprağın sallanışı arasındaki benzerlik sebebiyle naz yaprağa teşbih edilmiştir.

Nâzdan mîve getirmiş bir gümüş şimşâdsın

Berg-i şiveyle bezenmişsin anuñün şâdsın

g.250/b.1 s.239

“Sevgilim! Nazdan meyve yetiştirmiş gümüş şimşir ağacısın, naz yaprağıyla bezenmişsin onun için seviçlisin.”

2. 142. TAB’

Tabîat, huy, yaratılış; mühür, damga basma; kitap basma anlamlarında kullanılan “tab” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir beyitte **bahr** benzetmesiyle kullanılmıştır.

2. 142. 1. bahr (deniz)

İnsanın yaratılışının akıl ve sır ermeyecek kadar derin, geniş, uçsuz bucaksız olması ve bilinmeyen birçok cevheri barındırması sebepleriyle denize teşbih edilmiştir.

Bir senâ dürrin çıkardı bahr-i tab 'ım mevci kim

Cân verir gavvâs olan ol dürr-i nâ-yâb üstüne

k. 16/b.37 s.60

“Yaradılış denizimin dalgası bir övgü incisi çıkardı ki dalgıç olan o bulunmaz inci için cân verir.”

2. 143. TAKDİR

Beğenme, değer biçme, değer verme; değerini, ehemmiyetini, lüzumunu anlama; ezelde Allah'ın olmasını istediği şeyler anlamlarında kullanılan “**takdir**” kavramı ile ilgili bir **kâtib**, bir **sehâb** olmak üzere iki benzetme yapılmıştır.

2. 143. 1. kâtib

Takdir, bizim için yazılmış, hükmü verilmiş bir karardır. Yazıcı da bunu kayıda geçirendir. Bu sebeple kâtibe teşbih edilmiştir.

Yazmış ezel kitâbına takdir kâtibi

Kim nâmın ile zeyn ola devlet mekâtibi

mukatta'ât 33/b.1 s.303

“Ezel kitabına takdir katibi yazmış ki devlet mektepleri senin ünün, adın ile süslensin.”

2. 143. 2. sehâb (bulut)

Allah'ın takdirinin bol oluşu, hiçbir kulunu geri çevirmemesi sebepleriyle buluta teşbih edilmiştir.

Kılsın çemen-i kadrine takdîr sehâbı

Hurşid-i gül ü çarh-ı semen-bârı benefşe

k. 25/b.50 s.84

“Allah’ın takdîr bulutu senin kadir ve azametinin çememine güneşi gül, beyaz gül yağdıran feleği menekşe yapsın.”

2. 144. TAL’AT

Yüz, surat, çehre; güzellik manalarına gelen “tal’at” ile ilgili olarak Divân’da bir âfitâb, iki âyine, bir bahâr, bir kamer, bir sabah-ı ryd olmak üzere altı benzetmeye tesadüf edilmektedir.

2. 144. 1. âfitâb (güneş)

Parlak olması, insanın içini ısıtıp aydınlatması, mutluluk vermesi sebepleriyle güneşe teşbih edilmiştir.

Ey âfitâb-ı tal’atine sâye-bân kaşın

Çekmiş berât-ı hüsnüne müşgîn nişân kaşın

g.165/b.1 s.197

“Ey güzelliğinin güneşine gölgelik olan kaşın, güzelliğinin beratına misk kokulu nişan çekmiş. “

2. 144. 2. âyine (ayna)

Berraklığı, duruluğu, yansıtma özelliği sebebiyle aynaya teşbih edilmiştir.

Nâzeninsiz şâ’irin şî’rinde ne lûtf ola kim

Söyleden dil tûtîsin bir âyine-tal’at gibi

k.334/b.6 s.279

“Narin, ince olmayan şairin şiirinde ne güzellik olabilir ki, gönül tutisini söyleten güzellik aynasıdır.”

2. 144. 3. bahâr

Yeniden canlanma, yeşerme, tazelik, hayat verme sebepleriyle bahâra teşbih edilmiştir.

Gözüm ebri bahâr-ı tal’atine

Verir hüsn ü bihâlar tâze tâze

g.266/b.7 s.247

“Gözüm bulutu güzelliğinin bahârına taze taze hüsn ü bihâlar verir.”

2. 144. 4. kamer (ay)

Parlaklığı, ulaşılması zor oluşu, değişik hallerde görülmesi sebepleriyle aya teşbih edilmiştir.

Var mı bir hüsn âfitâbı sen kamer-tal'at gibi

Kim ede aks-i ruhundan âlem-i cennet gibi

g.334/b.1 s.279

“Yanağının aksiyle dünyayı cennete çeviren senin gibi bir güzellik ayı, güzellik güneşi var mı ki?”

2. 144. 5. sabah-ı ıyd (bayram sabahı)

İçine mutluluk dolması, insanı keyiflendirmesi, neşelendirmesi sebepleriyle bayram sabahına teşbih edilmiştir.

Sabah-ı ıyd benzer tal'atin kim

Verir câna safâlar tâze tâze

g.266/b.4 s.247

“Güzelliğin bayram sabahına benzer ki câna taze taze zevkler, eğlenceler verir.”

2. 145. TALEB

İsteme, istenme, dileme; istek demek olan “**taleb**” kelimesi bir beyitte **râh** benzetmesiyle karşımıza çıkmaktadır.

2. 145. 1. râh (yol)

Uzun süreçli oluşu, önüne zorluklar çıkarması ama sonunda bir amaca ulaşması sebepleriyle yola teşbih edilmiştir.

Zülf ü ruhun hevâsını matlûb edindi kim

Râh-ı talebde yürüdü leyl ü nehâr âb

k. 36/b.33 s.103

“Su, saçım ve yanağın arzusunu istedi ki, gece ve gündüz istek yolunda yürüdü.”

2. 146. TÂLÎ'

Nişan-gâhın arkasına düşen ok; tulû eden, doğan; tâlih, kısmet, kader, baht manalarında kullanılan “tâli” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda bir **bennâ**, bir **hat-ı pirûze**, bir **şems** olmak üzere üç benzetme kurulmuştur.

2. 146. 1. bennâ (mimar)

Nasıl ki mimâr tasarım yaparsa talih de insanın hayatını şekillendirdiği, tasarladığı için mimâr benzetmesi yapılmıştır.

Akl anda mühendisdir ü devlet ana mi'mar

Hazm anda mübâşirdir ü tâli ana bennâ

k. 11/b.17 s.43

“Akıl onda mühendistir ve devlet ona mimardır. Karar onda işe başlayandır ve aklın ardından giden mimardır.”

2. 146. 2. hat-ı piruze

Uğur getirmesi, parlaması sebebiyle piruzeye teşbih edilmiştir.

Ayş nev-rûzunda ey gül yüzlü lâ'lin câmiyla

Bu hat-ı pirûze gibi tâli'im pirûz idi

g.311/b.2 s.268

“Ey gül yüzlü sevgili, eğlence nevrüzünde yakut kadehiyle (dudağınla) tali'im piruze renkli ayva tüyleri misali uğurlu idi.”

2. 146. 3. şems (güneş)

İnsanın hayatına güzellik katması, faydalı olması, hayatı aydınlatması sebepleriyle güneşe teşbih edilmiştir.

Râ kaşına der idim ey nûr-ı aynım mâh-ı nev

Olsa şems-i tâli' üstünde hilâlin pertevi

g.333/b.6 s.278

“Ey gözüüm nuru! Eğer bahtımın güneşi üstünde yeni ay'ın ışığı olsa ra kaşına yeni ay der idim.”

2. 147. TA'N/ TAN'E

Sövmeye, yerme; ayıplama demek olan “ta'n” ve tan'e kelimelerini Ahmet Paşa Divânı'nda iki ta'n ve bir ta'ne olmak üzere üç yerde ok benzetmesiyle görmekteyiz.

2. 147. 1. ok

Batması, zarar vermesi, cân acıtması sebepleriyle oka teşbih edilmiştir.

Beni ta'n okuna kıldın nişâne

Kemin ettin kemânı sen bilirsin

g.245/b.7 s.237

“Beni ayıplama okuna nişan ettin, kaşını pusuya yatmış adam ettin, sen bilirsin.”

2. 148. ÜMİD

Umut, umma anlamlarında kullanılan “**ümid**” kelimesini Ahmet Paşa bir gül, bir çeşm olmak üzere iki yerde benzetmeye konu yapmıştır.

2. 148. 1. gül

Her doğan günün yeni ümitlere kapı açacağı düşüncesine bağlı olarak gülün de her gün açması, açılması, tazelenmesi sebepleriyle ümit de güle teşbih edilmiştir.

Her ümidim gülünü dermeğe her subh umarım

Açıla bağçe-i rahmeti dervişlerin

k.7/b.13 s.39

“Her sabah ümidimin gülünü toplamak için dervişlerin rahmet bahçesinin açılmasını umarım.”

2. 148. 2. çeşm (göz)

Göz insanın dünyaya açılan penceresidir. Maddi ve manevi hayatı görmesini sağlar. Ümit de zihnin penceresidir. Bu sebeple ümit göze teşbih edilmiştir.

Çeşm-i ümidi toprağa girdi yer ehlinin

Ahı hurûşu göklere çıksa revâ imiş

k.29-I/b.11 s.89

“Yer ehlinin ümit gözü, toprağa girdi. Halkın ah etmesi ve coşkunculuk göstermesi göklere çıksa layıktır.”

2. 149. VASF

Nitelik, bir kimsenin veya şeyin taşıdığı hal, sıfat, bir kimsenin veya şeyin durumunu anlatarak tarif etme, övme anlamlarında kullanılan “**vasf**” kavramı iki yerde **şerbete** benzetilmiştir.

2. 149. 1. şerbet

Tatlı olması, içene hoş bir tat vermesi sebebiyle şerbete teşbih edilmiştir.

Ağzıma şöyle halâvet verdi vasfın şerbeti

Kim zebân-ı hâmeyi şakk etti sözüm lezzeti

g.350/b.1 s.287

“Övgü şerbeti ağzıma öyle tatlılık verdi ki sözümün lezzeti kalemin dilini yarıdı.”

2. 150. VASL- VİSÂL

Bir şeyi başka bir şeye ulaştırma, birleştirme, ulaşma, ulaşma, birleşme, sevgiliye kavuşma anlamlarında kullanılan “**vasl-visal**” kavramlarına Ahmet Paşa Divânı’nda bir **bostân**, bir **câm**, bir **cevher**, bir **dürr**, bir **dürr-i şeh-vâr**, bir **eşik**, bir **genc**, iki **gülşen**, bir **güneş**, iki **hân**, bir **hân-sâlâr**, bir **Hâtem-i mihr-i Süleymân**, bir **hazine**, bir **hikâyet**, bir **hümâ**, bir **hümâ-yi kuds**, bir **ırz**, iki **ıyd**, bir **Kâ’be**, bir **keman**, bir **lokma**, bir **metâ’**, iki **nakd**, bir **mive**, bir **subh**, bir **şeker** benzetmeleriyle otuz yerde tesadüf edilmektedir.

On üç kez visal, on yedi kez vasl olarak kullanılmıştır.

2. 150. 1. bostân

Birçok çeşitli bitki, sebze, meyvenin olduğu, ekilen yer olan bostan, kavuşmada da bir şeyler ekilmesi, kavuşmak için de emek verilmesi

sebepleriyle bostana teşbih edilmiştir. Kavuşmak âşğın, bin cânâ dahi malolsa meyve almak istediği; ancak meyvenin satılmadığı bir bostana teşbih edilmiştir.

Bostân-ı visâlınden eger mive satarsa

Bin cânâ ucuzdur lebi hurması Alinin

g.154/b.4 s.192

“Eğer sevgili kavuşma bostanından meyve satarsa bin cân bile onun dudak hurmasından ucuzdur.”

2. 150. 2. cân (kadeh)

Kutlamayı, sevinci, mutluluğu simgelediği için kadehe teşbih edilmiştir.

Sâkîyâ devr ehline sunup visâlin cânını

Ahmed'e geldikçe sâgar n' için ihmâl eyledin

g.148/b.7 s.189

“Ey içki sunan güzel! Devr ehline (içki içenlere) kavuşmanın kadehini sunarken kadeh sırası Ahmed'e gelince neden ihmal edersin?”

Eskiden içki meclislerinde dairesel olarak oturulur, bir tek kadehle ve sırayla içilir ve kadehlerin elden ele dolaşmasına devr denilirmiş. Burada devr ehli sırayla içenler anlamında kullanılmıştır. Ahmed Paşa sevgilinin başkalarına ilgi göstermesine karşılık kendisini unuttuğunu ifade etmektedir.

2. 150. 3. cevher (değerli taş)

Değerli olması, kolay ele geçmemesi sebebiyle cevhere teşbih edilmiştir.

Visâli cevherin yâd etme Ahmed

Ki olur kimyâ dünyâda nâ-yâb

g.13/b.9 s.125

Ahmed, kavuşma cevherini anma ki dünyada kimyası bulunmaz.”

2. 150. 4. dürr (inci)

Denizin derinliklerinde bulunması, elde edilmesinin zor olması sebebiyle bir inciye teşbih edilmiştir.

Ey pâk güher dür-i visâlin

Dür-i heves-i cihâna sığmaz

g.114/b.3 s.173

“Ey soylu, saf inci! Kavuşmanın incisi cihân sandığına sığmaz.”

2. 150. 5. dürr-i şeh-vâr (padişaha layık iri inci)

Sevgiliye kavuşmak o kadar değerli bir durumdur ki bu, aşk denizinin çok derinlerinde olan, ele geçirilmesi zor, değerli bir dürr-i şeh-vâra (pâdişâha layık iri inci) teşbih edilmiştir.

Vaslını bulmak dilersen aşka gavvâs ol yürü

Âşina ol bahr ile ey dürr-i şeh-vâr isteyen

g.226/b.6 s.227

“Ey pâdişâhlara layık inciye bulmak isteyen! Eğer sevgiliye kavuşmak istersen aşk denizinde dalgıç ol ve bu denizin özelliklerini iyi bil.”

2. 150. 6. eşik

Bir yere ulaşmada son nokta olması, amaca yaklaşmanın, o mesafenin azaldığının simgesi olması ve âşığın ayrılık yüzünden geçmeyi başaramaması sebepleriyle bir eşige teşbih edilmiştir.

Geldim yine ben bende visâlin eşiğinde

Hicrânın elinden ederim dâd efendi

g.352/b.3 s.288

“Kavuşmanın eşiğinde köle olan ben yine geldim, efendi ayrılığın elinden adalet beklerim.”

Vuslat devamlı hicran ile birlikte ele alınmaktadır. Âşık vuslatı arar ama devamlı ayrılık korkusu yaşar.

2. 150. 7. genc (hazine)

Sevgiliye kavuşmak büyük bir servet, zenginlik sayıldığı için hazine benzetmesi yapılmıştır.

Visâlin gencinin mâhûlyâsı

Gedâyi pâdişâh eyler kimerde

g.265/b.4 s.246

“Sana kavuşma hazinesinin kuruntusu dilenciye kimerde pâdişâh yapar.”

2. 150. 8. gülşen (gül bahçesi)

Âşığın kolunun kanadının kırıldığı ve orada gezip dolaşamadığı bir gül bahçesine teşbih edilmiştir. Farklı çiçekler var gülbahçesinde kavuşma bahçesinde de farklı güzellikler bulunur.

Gülşen-i vaslın havâsında uçarken murg-ı dil

Aşiyân-ı hecrde bî-perr-ü-bâl etmek neden

g.233/b.6 s.231

“Gönül kuşu vuslat gülşeninde uçarken kolsuz kanatsız olarak hicran yuvasına düşmek neden?”

2. 150. 9. güneş

Ayrılık gece ile ilişkilendirilince vuslat da doğmasıyla birlikte geceyi sonlandırması sebebiyle güneşe teşbih edilmiştir.

Vaslın güneşi doğmasa başıma ne tan kim

Hecrin gecesi oldu çü zülfün gibi mümted

g.29/b.6 s.133

“Ey sevgili! Sana kavuşma güneşi doğmasa buna şaşılmamalı. Çünkü saçın gibi uzun olan ayrılığın gecesi bana yeter.”

2. 150. 10. hân (yemek sofrası)

Âşık sevgiliye açtır ve ona susamıştır. Kavuşmak da bu açlığını ve susuzluğunu giderecek, âşığın pek çok lezzetle doymasını sağlayacaktır. Bu sebeple kavuşmak âşığın sonunda rahat bir nefes alacağı, oh diyeceği bir sofraya teşbih edilmiştir.

Visâl-i hânına ermek dilerdi evvel lik

Nasîbi Ahmed'in âhır du'â imiş bildik

g.160/b.5 s.195

“Ahmet önceleri sevgilinin vuslatıyla donatılmış sofrasına erişmek dilerdi, sonunda öğrendi ki nasibi duadan ibaretmiş.”

2. 150. 11. hân-sâlâr (sofracıbaşı, kilerci)

Hazırladığı şeylerle bütün arzuları kapsaması ve bunların dışında başka bir arzu bırakmaması sebebiyle bir sofracıya teşbih edilmiştir.

Bu gün bir ârzû kalmaz cihânda

Ki hân-sâlâr-ı vaslı hâzır etmez

Mukatta'ât 7/b.2 s.298

“Bu gün cihânda vaslın sofracısının hazır etmediği bir arzu kalmaz.”

2. 150. 12. hâtem-i mihr-i Süleymân (Süleyman Peygamber'in yüzüğü)

Sevgiliye kavuşmak çok zordur. Bu yüzden kavuşma Süleyman peygamberin yüzüğüne benzetilmiştir.

Hâtem-i mihr-i Süleymândır visâlin dil-berâ

Âzm-i râh-ı menzil-i Dârü's-selâm etsem gerek

g.171/b.5 s.200

“Ey gönül kapıcı güzel! Sana kavuşmak Süleyman Peygamberin yüzüğü gibidir, bu yüzden Dârü's-selâm'a (cennete) doğru yola çıkmam gerekir.”

2. 150. 13. hazine

Zor elde edilmesi, emek ve süre ile elde edilmesi , değerli olması sebepleriyle hazineye teşbih edilmiştir.

Vaslı hazinesin Hakın ol hâce gördü kim

Girdi eline dürr-i hisâli Muhammedin

k. 6-I/b.12 s.35

“Hakkın kavuşma hazinesini o hoca gördü ki Muhammed'in güzel ahlakının incisi eline girdi.”

2. 150. 14. hikâyet

Kahramanları (Âşık- sevgili) olan ve bu kahramanlarından başından geçen olayların anlatılacağı için kalemin ucunda biriken bir hikâyeye teşbih edilmiştir.

Söylet zebân-ı hâmeye vaslın hikâyetin

Nice şikâyet-i sitem-i rûzigâr ede

g.280/b.2 s.253

“Kavuşmanın hikâyesini kalemin diline söylet; çünkü nicedir zamandan şikayet etmekte.”

2. 150. 15. hümâ (devlet kuşu)

Refahın, mutluluğa giden baht açıklığının sembolü olması, sevgiliye kavuşmanın bir devlete erişmek gibi görülmesi, herkese nasip olmaması, zor ele geçmesi sebepleriyle vasl hümâ’ya (devlet kuşu) teşbih edilmiştir.

Salsa vaslın hümâsı sâyesini

Arş ola bâr-gâhım İbrâhim

g.195/b.5 s.213

“Kavuşmanın hümâsı gölgesini salsa benim makamım gök olsun İbrahim.”

2. 150. 16. Hümâ-yi kuds

Gölgesinin ulaştığına saadet vermesi sebebiyle hümâ-yi kuds’a teşbih edilmiştir.

Vaslın hümâ-yi kuds iken ey kebk-i hoş-hıram

Her zağın aşiyânına pervâz eder diriğ

g.140/b.3 s.186

“Ey güzel yürüyüştü keklik! Sana kavuşmak mutluluk iken her karga kuş yuvana uçar, yazık.”

2. 150. 17. ırz

Herkese nasip olmaması, özgün olması sebepleriyle ırza teşbih edilmiştir.

Irz-ı vaslından ayırma beni kim hâr etmez

Pâdişah bir kulunu lûtfuna mu’tâd edicek

g.152/b.4 s.191

“Kavuşma şerefinden beni ayırma, zira pâdişâh bir kulunu lutfuna alıştırınca onu hor tutmaz.”

2. 150. 18. ryd (bayram)

Kavuşma, insanları sevdikleriyle ve her türlü nimetle buluşturması, insanların sevinçli olmaları ve eğlenmeleri sebepleriyle bayrama teşbih edilmiştir.

Ey kemân ebrû visâlin ıydı yüz bin cân eğer

Yeridir mâh-ı felek olursa kurbânın senin

g.163/b.6 s.196

“Ey keman kaşlı sevgili! Eğer yüz bin cân senin kurbanın olursa kavuşma bayramı, feleğin ayıdır.”

2. 150. 19. Kâ’be

Kutsal olması, değerli olması, gidilmesinin zor olması, yolu ve çevresinin deve dikenleriyle çevrili olması, ulaşmak için sıkıntılı ve meşakkatli bir çölün geçilmesi gerektiği sebepleriyle Kâ’be’ye teşbih edilmiştir.

Vaslının Kâ’besine yol vere mi Hak Ahmed’â

Kim seni halk etti ebdûh-i mugaylân kocmağa

g.290/b.7 s.259

“Ey Ahmet Allah kavuşmanın Kâ’besine yol versin mi ki seni yarattı deve dikeni

2. 150. 20. kemân

Çekildiğinde iki ucunun birbirine yaklaşması sebebiyle bu durum sevgiliye kavuşma gibi düşünüldüğünden kemâna teşbih edilmiştir.

Ben kemân-ı vaslını çekmek dilerdim dil-berin

Hecr hükm-endâz imiş tîr-i kazâsın bilmedim

g.191/b.8 s.211

“Ben gönüller kapan sevgilinin kavuşma yayını çekmeyi diliyordum, meğer kaderin hükmü ayrılıkmış da ben o kaza okunun geleceğini düşünememişim.”

2. 150. 21. lokma

Midede muhafazası, ulaşacağı son yer olması, rakibin ağızına girmesi istenmemesi sebepleriyle bir lokmaya teşbih edilmiştir.

Nice kim Ahmed garîbe sunula hân-ı firâk

Lokma-i vaslın rakîb itin dehânından irak

g.147/b.5 s.189

“Nice ki ayrılık sofrası Ahmed garîbe sunulmakta, kavuşmanın lokması rakip itinin ağızından uzak.(olsun)”

2. 150. 22. metâ‘ (sermâye, mal)

Sevgili son derece gözütok bir satıcı olunca kavuşma da fakir âşığın elde edemeyeceği kadar uzak olması sebebiyle mala teşbih edilmiştir.

Olma ey dil müşteri yârin metâ‘-ı vaslına

Kim senin fakrın kavî anın gınâsı ber-kemâl

g.183/b.8 s.207

“Ey gönül! Sevgilinin kavuşma malına müşteri olma; çünkü senin fakirliğin kuvvetli onun zenginliği mükemmeldir.”

2. 150. 23. nakd

Değerli, kıymetli olması sebebiyle nakde benzetilmiştir.

İhtiyâcım hadden aşmıştır visâlin nakdine

Iyd-ı hüsnündür bu gün muflis-nevâz ol ey gani

g.347/b.6 s.286

“Ey zengin sevgili! Sana kavuşmanın nakdine ihtiyacım çok fazladır, bu gün güzelliğinin bayramıdır züğürt okşayan ol.”

2. 150. 24. mive (meyve)

Tatlı olması, insanın damağına lezzetler vermesi sebebiyle meyveye teşbih edilmiştir

Kûh-ı gamda mive-i vaslın umarsın ey gönül

Sende ol devlet mi var k’ola sana dağ üstü bâğ

g.141/b.4 s.186

“Ey gönül! Gam dağında kavuşmanın meyvesini umarsın. Sende o güç var mı ki boşuna dağı bâğ olacak diye beklersin.”

2. 150. 25. subh (sabah vakti)

Karanlıktan aydınlığa kavuşmaya, yeni başlangıçlara, yeniden uyanışa vesile olduğu için sabah benzetmesi yapılmıştır.

Subh-ı vaslından nigârâ âşık-ı bi-çârene

Bûse ile merhâba kıl kim budur erkân-ı ıyd

k. 34/b.7 s.97

“Ey sevgili! Sana kavuşma sabahında çaresiz âşığına buse ver, merhaba de. Çünkü bayramın âdeti budur.”

2. 150. 26. şeker

Tatlı olması ve hasta olanlara şeker verilmesi âdetine bağli olarak şeker benzetmesi yapılmıştır.

Şeker-i vaslını şükrâne ver ol haste-dile

Ki gamın nîşîni nûş eyledi cûllâb gibi

g.335/b.6 s.279

“O hasta gönüle kavuşmanın şekerini iyilik göstergesi olarak ver çünkü o gamın zehrini gülsuyu gibi içmiştir.”

2. 151. VEFÂ

Sözünde durma, sözünü yerine getirme, dostluğu devam ettirme, yetişme, yetme, kafî gelme, ödeme anlamlarında kullanılan “vefa” kelimesini Ahmet Paşa bir câm, bir bûy olmak üzere iki yerde benzetmeye konu yapmıştır.

2. 151. 1. câm (kadeh)

Kadehin bir ikram olması, vefanın da ikramın, değer verişin göstergesi olması yönleriyle kadehe benzetildiğini düşünebiliriz.

Bize geldikce vefâ câmını gayriye sunar

Dâ'imâ aksinedir devri bu çârîh-ı dûnun

“Vefa kadehini sıra bize geldikçe başkalarına sunar, bu aşağılık dünyanın dönüşü daima tersinedir.”

2. 151. 2. bûy (koku)

Mest etmesi, huzur vermesi, mutlu etmesi sebepleriyle kokuya benzetilmiştir.

Reng-i izârı zerd olup ol lâle-çehrenin

Bâğ-ı zâmanda kalmadı bûy-i vefâ diriğ

k. 44/b.7 s.115

“O lale yüzlü güzelin yanağının rengi sararınca zamanın bahçesinde vefa kokusu kalmadı, yazık!”

2. 152. ZAFER

Birçok emek neticesinde maksada ulaşma, başarıma; düşmanı yenme, üstün gelme anlamında kullanılan “zafer” kavramı ile ilgili iki kez **hurşîd** benzetmesi yapılmıştır.

2. 152. 1. hurşîd (güneş)

Gücü, yeniden başlangıcı temsil etmesi, gecenin karanlığını sona erdirmesi (güçsüzlükten başarı) sebepleriyle güneşe teşbih edilmiştir.

Rûy-i tîğinde görünen şekl-i zerrîn dâ'ire

Aks-i hurşîd-i zaferdir düşmüş ol âb üstüne

k. 16/b.32 s.59

“Tunç kılıcında görünen altın daire şekli o su üstüne düşmüş olan zafer güneşinin yansımasıdır.”

2. 153. ZÂMAN

Vakit, çağ, devir; mehil, süre; mevsim anlamına gelen “zaman” kavramı Ahmet Paşa Divânı’nda dört bâğ, bir çeşm, bir dest, bir hâr, bir ney, bir tâze cuvân, bir Züleyhâ olmak üzere on kez benzetmeye konu olmuştur.

2. 153. 1. bâğ (büyük bahçe, bostan)

Mevsimplere göre değişim göstermesi, bahârla tazelenip süslenmesi, sonbahârla sararıp solması, kışla karlara bürünmesi yani geçiciliği, faniliği sebepleriyle zaman bahçeye teşbih edilmiştir.

Reng-i izârı zerd olup ol lâle-çehrenin

Bâğ-ı zâmanda kalmadı bûy-i vefâ diriğ

k. 44/b.7 s.115

“O lale yüzlü güzelin yanağının rengi sararmca zamanın bahçesinde vefa kokusu kalmadı, yazık!”

2. 153. 2. çeşm (göz)

Farklılıkları göstermesi sebebiyle zaman göze teşbih edilmiştir.

Çeşm-i zamâne mislin onun görmemek için

Düşmezdi yeryüzüne zilâli Muhammedin

k. 6-I/b.12 s.35

“Devrin gözleri onun gibisini görmemek için yeryüzüne Muhammed’in gölgesi düşmezdi.”

2. 153. 3. dest (el)

El, zaman gibi istenilene ulaşmak için bir araçtır. Bu sebeple zaman ele teşbih edilmiştir.

Bahtın bahârı ömr-i adûnu hazân edip

Dest-i zamâne ıydına olsun güher-nisâr

k. 33/b.35 s.96

“Talihinin bahârı düşmanın ömrünü hazâna döndürsün. Zamanın eli de bayramına mücevher saçsın.”

2. 153. 4. hâr (diken)

Batması, acı vermesi, rahatsızlık vermesi, yaralaması sebepleriyle zamân dikene benzetilmiştir.

Hâr-ı zamâne cevrine kim ömr-kâhdır

Ol Şeh kani ki gül yüzü hoş özr-gâh idi

k. 29-III/b.6 s.90

“O gül yüzü özrün mekânı olan şeh nerede ki zamanın dikeninin eziyetine ömür (tüketme) yeridir.”

2. 153. 5. ney

Hüzünlendirici, kendinden geçiren, derinden etkileyen sesi sebebiyle neye teşbih edilmiştir.

Zamân figân ede ney gibi zârı kıla zemin

Eğer bu râz-ı nihânımdan âşikâre kılâm

g.200/b.3 s.216

“Eğer aşk denen gizli sırrımı açığa çıkarsam zaman ney gibi figân eder ve yer inler.”

2. 153. 6. tâze cuvân

Zaman yaşlanmaz, daima başlangıçtır, yaşlanan insanıdır. Bu sebeple zaman genç bir delikanlıya teşbih edilmiştir.

Vuslat haberin duydu bu gün Mısır-ı çemende

Kim tâze cuvân gibi yine oldu muhallâ

k. 37/b.5 s.104

“Zaman, çimen Mısır’ında galiba onun vuslat haberini işitti ki yeniden parlak bir genç oldu.”

2. 153. 7. Züleyhâ

Yıpratması, yaşlandırması, fiziki ve ruhi açıdan değişime sebep olması sebepleriyle zaman Züleyhâ’ya teşbih edilmiştir.

Çok idi ki gül Yûsufu hecrinde zamâne

Pîr olmuş idi hasret ile hem-çü Züleyhâ

k.37/b.4 s.104

“Zaman çoktan beri gül Yûsuf’unun ayrılığı hasretiyle Züleyhâ gibi ihtiyarlaştı.”

2. 154. ZEKÂ

Çabuk anlama, zihin keskinliği anlamlarında kullanılan “zeka” kelimesini Ahmet Paşa bir beyitte **mihr** benzetmesiyle kullanmıştır.

2. 154. 1. mihr (güneş)

Parlaklığı, ışık saçması, karanlıkları örtüp ışığı meydana çıkartması sebepleriyle zekâ güneşe teşbih edilmiştir.

Matla- 'ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ

Felek-i izzet ü âlâ dâver-i devrân-ı kerem

k. 20/b.2 s.68

“Sen zafer sabahının güneşinin doğduğu yer, zekâ güneşi ve hayâ bulutu! Ululuk ve yücelik göğü! Lütuf devrinin pâdişâhısın!”

2. 155. ZİHN

Zihin, anlama, bilme, unutmama kuvveti, hafıza anlamlarına gelen “zihn” kelimesini Ahmet Paşa bir **dâmâd**, bir **pertev** olarak iki yerde benzetmeye konu yapmıştır.

2. 155. 1. dâmâd

Zihin sözün doğduğu, yönetildiği yerdir. Zihin ne düşünürse söz onu söyler, sözü yöneten akıldır. Zihin sözün korunduğu, güvenceye alındığı yerdir, dâmâd da gelini koruyan, kollayan, güçlü taraf olduğu için zihin dâmâda teşbih edilmiştir.

Yine dâmâd-ı zihnin hasretinden

Cevâhirlle bezendi söz arûsı

mukattaat 29/b.4 s.303

“Söz gelini zihin dâmâdının hasretinden yine kıymetli taşlarla süslendi.”

2. 155. 2. pertev (ışık, parlaklık)

Etrafi aydınlatması, karanlıkları aydınlığa kavuşturması, parlaklığı sebepleriyle zihin ışığa benzetilmiştir.

Ebr-i gam var yoksa medhinde redif etmek değil

Pertev-i zihninden olurdu yedi kişver güneş

k. 19/b.60 s.67

“Gam bulutu olmasaydı senin medhinde güneşi redif etmekle kalmazdım, yedi iklim de zihnimin aydınlığından güneş[gibi apaydın] olurdu.”

2. 156. ZULM

Bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koyma; zulüm, haksızlık, eziyet anlamlarına gelen “zulm” kavramı dört el, bir zincir olmak üzere beş yerde kullanılan benzetmeleriyle karşımıza çıkmaktadır.

2. 156. 1. el

Uzandığı cismi sarmalaması, kısıtlaması, daraltması, özgürlüğüne engel olması nedenleriyle zulm ele teşbih edilmiştir.

Devran güzelleri nice meyl etsin Ahmed'e

K'uzattı zulm elin ana devrân dedikleri

g.325/b.7 s.275

“Devrân güzelleri Ahmed'e nasıl gönül versin ki felek denilen ona zulm elini uzatmıştır.”

2. 156. 2. zincir

Bağlaması, tutsak etmesi sebepleriyle zulm zincire teşbih edilmiştir.

Zulm zincirinde zülfün kaldığı

Cevr-i bi-pâyân elinden el-gıyâs

g.23/b.5 s.130

“ Zulm zincirinde saçının yaptığı sınırsız eziyetlerin elinden bir yardım (dilerim) . ”

2. 157. ZÜHD

Her türlü zevke karşı koyarak kendini ibadete verme anlamına gelen “zühd” kavramı ile ilgili Ahmet Paşa bir beyitte **binâ** benzetmesi yapmıştır.

2. 157. 1. binâ

Şekli, şemali, yönünün belli olması, doğruluğu, zemininin sağlam olması arzu edilmesi sebepleriyle **binâ** benzetmesi yapılmıştır.

Kaşlarının takına ey zâhid-i perhîz-gâr

Bakma sakın kim binâ-yi zühd virân olmasın

g.251/b.6 s.240

“Ey mahrem olan şeylerden kaçınan, sofı! Sakın sevgilinin kemer biçimindeki kaşlarına bakma ki zühd binâsı yıkılmasın.”

3. BÖLÜM

3. 1. AHMET PAŞA DİVÂNI'NDAKİ BENZEYEN- KENDİSİNE BENZETİLEN TABLOSU

ACZ	metâ' g.169/ b.5 s.199
ADEM	hâb k. 25/ b.31 s.82
ADL	el k. 24/ b.36 s.80 horos mukatta'ât 29 s.303 sâye k.19/ b. 37 s.66
ÂFET	gamze g.191/ b.3 s.211
AFV	dâmen k. 14/ b.17 s.55, k. 28/ b.18 s.88 kalem k. 28/ b.19 s.89
ÂH	alem g.152/ b.3 s.191 âteş g.230/ b.4 s.229, g.241/ b.6 s.235, g.287/ b.2 s.257, g.288/ b.3 s.258 bâd g.218/ b.7 s.224, g.292/ b.3 s.260, g.333/ b.1 s.278 çerağ g.138/ b.8 s.185, k. 2/ b.51 s.26 dûd g.77/ b.2 s.155, g.120/ b.3 s.176, g.289/ b.4 s.258, g.336/ b.2 s.280 ferrâş g.133/ b.5 s.183 mancnık g.35/ b.5 s.136 od g.310/ b.5 s.268 ra'd g.79/ b.4 s.157 riyâh müfredât 48 s.312, k. 36/ b.22 s.102 şu'le g.251/ b.10 s.240 tîr g.146/ b.5 s.188, g.151/ b.6 s.190, müfredât 3 s.307
AKL	el g.72/ b.2 s.153 hânumân g.34/ b.2 s.135 metâ' g.269/ b.3 s.248 mizân g.350/ b.8 s.287 mühendis k. 11/ b.17 s.43 sipâh g.440/ b.6 s.282
AŞK	âteş g.21/ b.2 s.129, g.324/ b.3 s.274 bahr g.148/ b.2 s.189 bâzâr g.55/ b.4 s.145, g.89/ b.3 s.161, g.269/ b.3 s.248 belâ g.73/ b.1 s.154 bezm g.234/ b.3 s.231 câme g.173-IX s.203 defter g.56/ b.8 s.145, g.102/ b.1 s.168, g.129/ b.2 s.181 deryâ g.123/ b.2 s.178, dellâl mukatta'ât 23/ b.2 s.301 deryûze mukatta'at 18 s.300 fenn g.171/ b.3 s.200 gam g.21/ b.3 s.129 gavgâ k. 2/ b.76 s.28 genc g.350/ b.8 s.287 gülşen g.66/ b.5 s.150 harîm g.27/ b.8 s.132 hengâme k. 19/ b.56 s.67 , g.173-IX s.203 imâm g.171/ b.1 s.200, g.330/ b.6 s.277 kafes g.272/ b.7 s.249, g.140/ b.8 s.186 kâfile g.235/ b.2 s.232 kopuz g.173-VI/ b.3 s.202 libâs k. 16/ b.16 s.58 livâ g.131/ b.5 s.182 meclis g.261/ b.8 s.244 mekteb g.22/ b.7 s.130, müfredat 35 s.311 mevc g.264/ b.5 s.246 mey g.120/ b.1 s.176, g.272/ b.4 s.249 meydân g.22/ b.6 s.129, g.216/ b.3 s.223 mezheb g.53/ b.4 s.144 nâme g.173-IX s.203

	<p>nâr g.233/b.3 s.231 nevâ g.280/b.8 s.254 ney g.173-VI s.202 od g.1/b.1 s.119, g.193/b.5 s.212, g. 352/b.5 s.288, mukatta'ât 6/b.1 s.298, g.203/b.7 s.217 perde g.294/b.3 s.261, g.326/b.3 s.275 râh g.7/b.6 s.122, g.110/b.7 s.172, g.146/b.2 s.188 râz g.79/b.2 s.156, g.57/b.3 s.146 sâkî g.87/b.6 s.161 sipâh g.94/b.2 s.165 şarâb g.161/b.5 s.195, g.303/b.2 s.265 şehr k. 7/b.3 s.38 tabîb g.135/b.3 s.183 tarîk g.301/b.6 s.264, g.339/b.5 s.282 tas g.190/b.1 s.210, g.153/b.7 s.192 tîr g.349/b.5 s.287 yol g.67/b.6 s.151, g.72/b.9 s.153, g.130/b.1 s.181, g.238/b.7 s.233, g.289/b.5 s.258 Zebûr g.98/b.5 s.167, g.278/b.12 s.253 Zelîhâ g.84/b.4 s.159</p>
ATÂ'	menba'-i bahr tarih 5/b.3 s.294
AZM	bâd k. 18/b.24 s.62
BAHT	<p>arûs k. 36/b.36 s.103 bahâr k. 35/b.14 s.99, k. 33/b.35 s.96, k. 36/b.47 s.104 gamze g.301/b.4 s.264 güneş k. 11/b.102 s.48 hâl g.148/b.4 s.189 insan k. 35/b.2 s.99, g.57/b.4 s.146, g.348/b.6 s.286 pertev-i hurşid tarih 5/b.4 s.294 şûrîde g.269/b.1 s.248</p>
BAHT U SA'ADET	taht k. 32/b.5 s.94
BASİRET	kuhl g.107/b.2 s.170
BEHİŞT	<p>bâğ k. 6-I/b.1 s.34, g.41/b.3 s.138 gülşen k. 42/b.2 s.113</p>
BELÂ	<p>çâh g.86/b.4 s.160 dâm/ b.bend g.105/b.1 s.169, g.110/b.1 s.171 gamze g.19/b.1 s.128 hâr g.71/b.5 s.153 hat g.191/b.3 s.211 mihmân g.43/b.7 s.139, g.53/b.3 s.144 müşteri k. 7/b.3 s.38 nimet g.19/b.7 s.128 niş k. 29-I/b.5 s.89 seyf k. 23/b.30 s.76 tûfân/ gird-âb g.335/b.7 s.280 zünnâr g.264/b.1 s.246</p>
CÂN	<p>âlem g.118/b.3 s.175 âsûmân g. 88/b.4 s.161 âyine g.137/b.5 s.184, g.154/b.1 s.192, g.322/b.4 s.273 bâğ k.4/b.2 s.32, k. 29-IV/b.6 s.91, g. 91/b.6 s.163, g.156/b.1 s.193 bâl ü per g.143/b.5 s.187 bârân g.35/b.6 s.136 bâr-ı girân g.278/b.1 s.252 bezm k. 18/b.1 s. 61, g.2/b.7 s.120 buse g.306/b.2 s.266 buy g.127/b.5 s.180 bûlbûl g.57/b.9 s.146, g.147/b.4 s.189, g.272/b.1 s.249 Cebrâil g.6/b.5 s.122 cevher g.42/b.1 s.138 cur'a g.26/b.1 s.131, g.72/b.6 s.153, g.224/b.5 s.226 cûbbe g.163/b.7 s.196 çerâğ-ı meclis g.155/b.1 s.192 dehen g.67/b.1 s.150</p>

	<p>dellâl g.269/ b.3 s.248 demir g.186/ b.7 s.208 dimâğ g.26/ b.2 s.131 Ferhâd g.352/ b.4 s.288 gül k. 6-III/ b.9 s.37 gülşen g.263/ b.2 s.245, g.235/ b.7 s.232 hasta g.97/ b.3 s.166 hirmen g.21/ b.2 s.129 il g.211/ b.4 s.221 insan g.53/ b.5 s.144, g.86/ b.2 s.160, mukattaat 23 s.301 iplik g.186/ b.5 s.208 kıl g.292/ b.1 s.260, g.225/ b.3 s.227 kumru g.270/ b.4 s.249 kurbân g.220/ b.4 s.225 kût g.132/ b.1 s.182 mâhî g.3/ b.5 s.120 meclis g.300/ b.1 s.263 mekes g.30/ b.4 s.133 meşâm g.97/ b.4 s.166 , g.217/ b.3 s.223 metâ' g.138/ b.2 s.184 , k. 7/ b.3 s. 38, k. 17/ b.8 s.60 , mukattaat 23/ b.1 s.301 micmer g.34/ b.7 s.135 mihrâb g.165/ b.2 s.197 mive g.42/ b.3 s.139 murg g.49/ b.5 s.142 , g.148/ b.1 s.189, g.196/ b.9 s.214 , g.331/ b.2 s.277 mülk g.120/ b.7 s.176, g.212/ b.2 s.221, k. 6-IV/ b.2 s.37 mürîd g.286/ b.3 s.257 müşgin selâsil g.177/ b.3 s.204 nakd g.1/ b.4 s.119, g.21/ b.7 s.129, g.236/ b.7 s.232, g.279/ b.7 s.253, k. 22/ b.34 s.74 ney g.352/ b.1 s.288 nişan g.17/ b.1 s.127 pervâne g.193/ b.1 s.212 piş-keş g.238/ b.5 s.233 safha g.86/ b.1 s.160 sermaye g.43/ b.1 s.139 sipâh g.204/ b.3 s.218 su g.163/ b.3 s.196 şem' g.5/ b.6 s.121, g. 260/ b.1 s.244 şikâr k. 33/ b.4 s.95, g.93/ b.3 s.164, g.105/ b.1 s.169 tîr-i peykân g.119/ b.2 s.175 top g.93/ b.2 s.164 tuhfe g.3/ b.6 s.120 un g.155/ b.6 s.193 varak g.199/ b.1 s.214 Yûsuf g.84/ b.4 s.159 , g.11/ b.8 s.124 , g.223/ b.3 s.226 zülf g.271/ b.1 s.249 zülf-i perişân g.314/ b.3 s.270</p>
CEFÂ	<p>berg g.31/ b.8 s.134 bünyâd g.231/ b.5 s.230 hande g.19/ b.1 s.128 hâr g.156/ b.7 s.193 , g.173-IV/ b.1 s.202, g.174/ b.4 s.203 mukatta'ât 15/ b.1 s.300 , k. 29-I/ b.1 s.89 ok g.69/ b.8 s.152, g.166/ b.6 s.198 resm g.276/ b.4 s.251 rûzigâr g.201/ b.1 s.216 seng g.118/ b.9 s.175, g.146/ b.2 s.188, g.198/ b.7 s.215 mukatta'ât 26/ b.3 s.302 taş k.12/ b.17 s.49, k. 45/ b.5 s.115 tîğ g.243/ b.2 s.236 tîr müfredât 1 s.307 zahm g.266/ b.5 s.247</p>
CENNET	<p>bâğ g.38/ b.2 s.137, g.52/ b.3 s.143, g.53/ b.2 s.144, g.63/ b.2 s.149, g.159/ b.1,4 s.194, g.184/ b.1 s.207, g.252/ b.5 s.241, g.264/ b.3 s.246 bâğ-bân-ı bâğ k. 18/ b.21 s.62, g.52/ b.3 s.143 gülşen k. 10/ b.3 s.41, g.161/ b.1 s.195 gül-zâr g.268/ b.1 s.248 yüz g.201/ b.5 s.216</p>

CEVR	el k. 20/ b.24 s.69, k. 28/ b.15 s.88 , g.2/ b.9 s.120, g.81/ b.5 s.157, g.195/ b.9 s.213 , mukatta'ât 15/ b.1 s.300 dest g.148/ b.2 s.189 gözyaşı g.14/ b.5 s.126 nakd g.119/ b.4 s.176 od g.289/ b. s.258 ok g.13/ b.6 s.125, g.17/ b.1 s.127, g.139/ b.3 s.185 g.263/ b.11 s.246, g.300/ b.1 s.263 târih g.3/ b.2 s.120 tığ g.214/ b.4 s.222
CEVR Ü CEFÂ	mansıb g.35/ b.9 s.136 seng g.314/ b.2 s.269 yük g.68/ b.6 s.151
CİHÂN	âyine k. 37/ b.2 s. 104 bâğ k.6-I/ b.16 s.35 , k. 15/ b.43 s.57, k. 23/ b.57 s.78 , k. 25/ b.33 s.83, g.31/ b.3 s.134, g.172/ b.2 s.201, g.290/ b.3 s.259 cennet k. 37/ b.7 s.105 ceyb k. 13/ b.35 s.53 hayyât k. 27/ b.18 s.86 libâs k. 39/ b.7 s. 111 mahrec k. 2/ b.28 s.25 mülk k. 29-III/ b.5 s. 90, g.53/ b.1 s.143, g.127/ b.1 s.180 şikâr g.36/ b.3 s.136 Vâmık k. 37/ b.15 s.105
CİNÂN	bâğ k. 11/ b.13 s.42 , g.17/ b.3 s.127, g.87/ b.5 s.160, g.281/ b.1 s.254 tavus g.15/ b.1 s.126
CÛD	bâğ k. 20/ b.1 s.68 bahâr k. 33/ b.27 s.96 bahr k. 20/ b.14 s.69 , k. 11/ b.7 s.90, k. 19/ b.47 s.66 k. 41/ b.7 s.112, k. 27/ b.19 s.86 , k. 36/ b.35 s.103 bârân k. 12/ b.43 s.50 bulut k. 20/ b.29 s.70, k.35/ b.14 s.99, k.12/ b.29 s.50, k. 27/ b.26 s.86 dâmen k. 27/ b.18 s.86 deniz k. 12/ b.30 s.50 deryâ k. 29-II/ b.12 s.90, k. 29-IV/ b.9 s.91 dest k. 23/ b.33 s.77 , k. 27/ b.2 s.85 ebr k. 16/ b.23 s.59, k. 15/ b.43 s.57, k. 27/ b.21 s.86 el k. 12/ b.36 s.50 gülşen k. 20/ b.6 s.68 havz k. 27/ b.20 s.86 kân k. 2/ b.89 s.28 kevser k. 20/ b.10 s.68 kulzüm k.20/ b.7 s.68 mihir k. 20/ b.20 s.69 nâme k. 20/ b.12 s.69 sofra k. 34/ b.21 s.98
DEHR	acûz k. 22/ b.3 s. 72 bâğ g.304/ b.1 s.265 dâmen g.34/ b.7 s.135 gül-zâr k. 6-II/ b.6 s.36 pîre-zen k.33/ b.30 s.96
DERD	bâr-gâh g.74/ b.3 s.154 bâzâr g.223/ b.1 s.226 el g.23/ b.7 s.130 kıssa g.210/ b.6 s.220 macera k. 33/ b.18 s.95 metâ' k. 22/ b.34 s.74
DERD Ü BELÂ	ev k. 29/ b.II-6 s.90
DERMÂN	ser-mâye g.223/ b.1 s.226
DEVLET	âfitâb k. 29-III/ b.9 s.91 arûs k. 22/ b.14 s.72, at k. 24/ b.26 s.80, k. 41/ b.1 s.112 bahâr k. 29-I/ b.5 s.89 bedr k. 32/ b.16 s.94 dıraht k. 29-III/ b.11 s.91 esb k. 13/ b.20 s.53, k. 15/ b.34 s.57 fürûğ k.22/ b.2 s.72 gül k.29-III/ b.10 s.91 güneş g.339/ b.2 s.282 hurşîd k. 12/ b.45 s.50, k. 46/ b.8 s.116,

	mukatta'at 30/ b.1 s.303 hümâ k. 41/ b.14 s.113 mekâtib mukattaat 33/ b.1 s.303 mekteb k. 16/ b.24 s.59 mi'mar k. 11/ b.17 s.43 nev-bahâr k. 15/ b.23 s.56
DİL Ü CÂN	bâğ u bahâr g.322/ b.1 s.273 bende g.343/ b.1 s.284 esir g.305/ b.2 s.265 hasta g.105/ b.4 s.169 hücre g.95/ b.4 s.165 insan g.59/ b.4 s.147 Kâ'beteyn g.153/ b.7 s.192 karâr-gâh g.321/ b.7 s.273 kârbân g.310/ b.1 s.268 kebûter g.36/ b.3 s.136 leşker g.12/ b.2 s.124 memleket g.21/ b.3 s.129 metâ g.138/ b.2 s.184 murg g.49/ b.5 s.142 mülk k. 18/ b.28 s.63 pûte k. 24/ b.12 s.79 sayrı g.238/ b.6 s.233 şikâr g.280/ b.10 s.254
DİN	kadd g.332/ b.4 s.278 kale g.32/ b.9 s.135
DÜNYÂ	çemen k. 25/ b.52 s.84 harâc k. 12/ b.59 s.51 sarây k. 41/ b.8 s.112
ECEL	bârân k.15/ b.31 s.57
ELEM	bâd k. 32/ b.2 s.93
ENDİŞE	dest g.345/ b.5 s.285
EZEL	câm g.223/ b.1 s.226 kitâb mukatta'at 33/ b.1 s.303 mekteb k. 26/ b.13 s.85 nakkâş k. 16/ b.25 s.59, g.291/ b.2 s.259 subh k. 10/ b.11 s.41, g.131/ b.5 s.182, g.322/ b.4 s.273
FAZL	gül-zâr k. 15/ b.43 s.57
FELEK	ahû k.11/ b.66 s.45 ahûr k. 41/ b.11 s.113 âyine g.32/ b.2 s.134 bişe k. 21/ b.4 s.70 burc g.350/ b.5 s.287 bustân k. 19/ b.10 s.64 çenber k. 7/ b.8 s.39, k. 11/ b.37 s.44 çeng k. 21/ b.5 s.70 defter k. 11/ b.88 s.47 dîv k. 30/ b.2 s.93 dolab k. 11/ b.19 s.43, k. 29-I/ b.1 s.89 dürc k. 19/ b.66 s.68 ezhâr k. 25/ b.35 s.83 fülk k. 19/ b.47 s.66 gûş g.36/ b.8 s.137 gül-zâr k. 11/ b.99 s.47 hayyât k. 20/ b.15 s.69 hokka k. 11/ b.89 s.47 hurşid g.158/ b.4 s.194 insan k. 19/ b.34 s.66, k. 19/ b.39 s.66, k. 19/ b.68 s.68, g.31/ b.9 s.134, g.50/ b.3 s.142, g.254/ b.1 s.241, g.321/ b.4 s.273, g.339/ b.3 s.282 kâtib k. 22/ b.18 s.73 Mısr k. 19/ b.6 s.64 mâh g.163/ b.6 s.196 mir'at g.312/ b.4 s.269 niş g.173-IV s.202 nokta k. 22/ b.6 s.72 pîr k. 16/ b.3 s.58, k. 16/ b.33 s.59, k. 29-II/ b.4 s.90, g.312/ b.3 s.269 rahm k. 19/ b.28 s.65 sarây k. 2/ b.90 s.28 sarraf g.38/ b.3 s.137 saz g.105/ b.2 s.169 simurg k. 19/ b.13 s.64 şem' k. 21/ b.2 s.70 tâk k. 19/ b.1 s.64, k. 11/ b.90 s.47, g.156/ b.3 s.192, müfredat 31 s.310 tâs g.250/ b.5 s.239 tîr k. 11/ b.16 s.43, k. 19/ b.1 s.64

	top g.61/ b.1 s.147
FENÂ	bâd k. 29-III/ b.11 s.91 milk k. 29-V/ b.4 s.92 zehr k. 29-I/ b.7 s.89
FENÂ VÛ FAKR	harîm k. 10/ b.8 s.41
FETH Ü ZAFER	taht k. 15/ b.42 s.57
FEYZ	bihâr k. 3/ b.19 s.31 ebr k. 27/ b.20 s.86 katre k.20/ b.7 s.68
FİGÂN	ceres g.235/ b.2 s.232
FİKR	perde k. 25/ b.41 s.83
FİRÂK	bâd g.205/ b.3 s.218 hân g.147/ b.5 s.189 humma g.9/ b.4 s.123 , g.167/ b.3 s.198 od g.328/ b.5 s.276 savm g.317/ b.8 s.271 zahm g.167/ b.8 s.198
FİRDEVS	bâğ g.55/ b.1 s.145, g.255/ b.2 s.242
FITNE	çevgân g.157/ b.2 s.193, g.156/ b.1 s.193 sipâh k. 18/ b.24 s.62 sürme g.268/ b.2 s.248, g.154/ b.6 s.192 tığ g.231/ b.7 s.230 unvân g.3/ b.2 s.120 vesme g.264/ b.2 s.246 zülf g.191/ b.3 s.211 zünnâr k. 15/ b.5 s.55
FÛRKÂT	çeng mukattaat 44/ b.3 s.306 dün g.5/ b.4 s.121 gece g.56/ b.7 s.145 şeb g.334/ b.4 s.279
GAFLET	hâb k. 10/ b.11 s.41
GAM	bahr k. 19/ b.57 s.67 bâr g.347/ b.4 s.286 bend g.181/ b.1 s.205 beriyye g.73/ b.4 s.154 beyâban g.88/ b.3 s.161 bezm g.145/ b.2 s.188, g.349/ b.3 s.287 bucak g.53/ b.7 s.144 bulut k. 29-I/ b.12 s.89 cübbe mukatta'ât ¼ s.29 çeng g.45/ b.4 s.140, g.173-VI s.202 dâğ g.204/ b.2 s.218, g.320/ b.1 s.272, g.276/ b.1 s.251 darb k. 17/ b.4 s.60, g.301/ b.5 s.264 deniz g.58/ b.3 s.146, g.301/ b.7 s.264 dest g.273/ b.5 s.250 diken g.225/ b.2 s.227 ebr k. 19/ b.60 s.67 eski yâr g.36/ b.10 s.137 fend g.211/ b.3 s.221 gamâm müfredât 48 s.312, k. 36/ b.22 s.102 hân g.288/ b.6 s.258 ilâç g.191/ b.4 s.211 jeng k. 2/ b.60 s.27, g.150/ b.3 s.190 kafes k. 20/ b.25 s.69, g.57/ b.9 s.146, g.164/ b.5 s.196 kussa g.199/ b.3 s.215 kilid g.146/ b.1 s.188 kirpik g.303/ b.4 s.265 kûh g.329/ b.5 s.277, g.141/ b.4 s.186 leşker k. 10/ b. 15 s.42, k. 15/ b.40 s.57 lokma g.6/ b.7 s.122 makas k. 20/ b.22 s.69 meclis g.197/ b.5 s.214, mukatta'ât 33/ b.2 s.303 mevc g.145/ b.1 s.188 meydân g.133/ b.5 s.183 mesil g.335/ b.9 s.280 mihmân g.43/ b.7 s.139, g.53/ b.3 s.144 nâr g. 60/ b.7 s.147, g.319/ b.2 s.272 nerd g.153/ b.7 s.192 niş g.335/ b.6

	s.279 palas g.277/ b.6 s.286 pûte g.175/ b.2 refik/ b.yoldaş g.82/ b.5 sahrâ g.245/ b.4 seng g.164/ b.6 sipâh g.259/ b.2 şeb k. 2/ b.51 s.234 tarîk g.258/ b.2 s.185, g.300/ b.2 g.311/ b.5 yâr g.5/ b.4 yiyecek k. 14/ b. 8 s.139, g.56/ b.5 s.233, g.278/ b.7 zehr k. 28/ b.3 zemherir g.91/ b.6	s.252 peykân g.347/ b.5 s.203 s.158 rûzigâr g.25/ b.1 savm k. 6-I/ b.6 g.258/ b.3 suzen g.189/ b.8 s.60 şeker g.240/ b.9 s.243 tennûr g.139/ b.4 fîğ g.2/ b.6 ton mukatta'ât 3/ b.2 g.164/ b.2 k. 26/ b.6 g.208/ b.3 g.326/ b.5 g.16/ b.4 s.163 zincir g.11/ b.9	s.131 s.34 s.243 s.210 s.120 s.297 s.84, g.43/ b.6 s.219, g.238/ b.7 s.275 s.127 s.124	
GAMMÂZ	gamze g.279/ b.1	s.253		
GAYB	âyine k. 11/ b.5 mecmû'a k. 2/ b. 33	s.42 s.25	dürc k. 16/ b. 13 s.58	
GAYRET	hâr g.132/ b.5	s.182		
GÖNÛL-DİL	abid g.338/ b.4 âyine g.28/ b.4 s.229, g.263/ b.7 bâğ-bân k. 17/ b.6 bahr k. 2/ b.83 ber-dâr g.326/ b. 4 beydak g.54/ b.3 g.80/ b.1 k. 17/ b.3 bulut g.80/ b.2 g.210/ b.2 cân-bâz g.140/ b.2 ceres g.279/ b.2 çesm g.191/ b.11 deli g.248/ b.10 s.151 s.286 g.82/ b.6 g.237/ b.5 g.345/ b.1 dûd g.8/ b.7 s.203, g.49/ b.2 g.45/ b.3 k. 28/ b.12 s.95 fezâ k.14/ b.6	s.281 s.132, s.245 s.60 s.28 s.275, s.144 s.157 s.60, s.157 s.220, s.185, s.253, s.211 s.238, s.178 s.238 s.158, s.233, s.284 s.123, s.267 s.142, s.140, s.88 s.54	âhen g.307/ b.5 g.150/ b.3 bâğ g.177/ b.3 Bağdad g.136/ b.4 bâz-veş g.248/ b.2 g.329/ b.6 bîçâre g.76/ b.1 bîmâr k. 17/ b.7 k.28/ b.3 bûlbûl g.20/ b.7 g.308/ b.3 g.315/ b.6 g.310/ b.2 def g.45/ b.4 g. 170/ b.4 s.178 s.238 s.179, g.193/ b.1 s.241, g.290/ b.4 dolab g.335/ b.9 g.21/ b.8 düz d g.5/ b.9 g. 50/ b.4 s.256, k. 18/ b.8 s.249, k. 33/ b.4 g.333/ b.3 fûlk g.46/ b.5	s.267 s.190, g.229/ b.9 s.204 s.184 s.238 s.277 s.155, s.60, s.173 s.128, s.144 s.270 s.268 s.140 s.200, g.69/ b.5 g.347/ b.8 s.120, s.212, s.259, s.280 g.174/ b. 5 s.122, s.184, s.61, s.278 s.140,

g.145/ b.1 s.188,	g.218/ b.7 s.224	gavvâs k. 23/ b.15
s.75	gök g.78/ b.4 s.156	gözü k. 7/ b.11 s.39
gül g.224/ b.2 s.22	halvet g.101/ b.3 s.168,	
g.103/ b.1 s.168	halvet-nişin k. 44/ b.8 s.115	
hâme k. 18/ b. 9 s.62	hâne g. 43/ b.7 s.139,	
g.261/ b.7 s.244,	g.347/ b.3 s.286,	g.152/ b.7 s.191,
g.120/ b.6 s.176,	g.152/ b.7 s.191	
hâne-i dervîş g.53/ b.3 s.144	hasta g.338/ b.1 s.281,	
k. 33/ b.16 s.95,	g.10/ b.7 s.124,	g.28/ b.9 s.133,
g. 76/ b.6 s.155,	g.83/ b.3 s.158,	g.164/ b.2 s.196,
mukattat 41/ b.2 s.305,	g.335/ b.6 s.279	
harîm g.341/ b.7 s.283	hasid g.249/ b.4 s.239	
hatem g.251/ b.7 s.240	hilâl g.233/ b.1 s.231	
hindû-yi mâder-zâd g.249/ b.4 s.239	hûşe g.58/ b.4	
s.146	hücre g.105/ b.6 s.169	iklîm g.106/ b.1 s.170
il g.297/ b.3 s.262	insan k. 2/ b.11 s.24,	g.2/ b.10 s.120,
g.14/ b.1,2 s.126,	g.171/ b.2 s.200,	k. 33/ b.8 s.95,
g.11/ b.3 s.124,	g.82/ b.5,6 s.158,	g.175/ b.5 s.203,
g.201/ b.6 s.216,	g.248/ b.3 s.238,	g.235/ b.3 s.232,
g.262/ b.5 s.245,	g.65/ b.2 s.246,	g.282/ b.1 s.255,
g.297/ b.4 s.262,	g.314/ b.1 s.269,	g.352/ b.1
s. 288	İskender g.133/ b.3 s.183,	g.223/ b.6 s.226
Kâ'be g.112/ b.7 s.173,	g.188/ b.3 s.209,	
mukatta'ât 46/ b.2 s.306,	k. 15/ b.40 s.57	
kandil g.90/ b.2 s.162,	g.83/ b.2 s.158	
katil/ yaralı g.184/ b.3 s.207	kebâb g.175/ b.4 s.203,	
g.232/ b.5 s.230	kebûter g.12/ b.3 s.125,	g.175/
b.4 s.203,	g.150/ b.4 s.190	
kilid dili mukattaat 26/ b.4 s.302	kumrî g.132/ b.2 s.182	
kurbân g.193/ b.4 s.212	leşker g.258/ b.2 s.243	
mukataat 13 s.299	levh k. 2/ b.60 s.27 ,	
g.240/ b.3 s.234	levh-i perişân g.199/ b.3 s.215	
mâhî g.338/ b.5 s.281	makâm mukatta'ât 46/ b.2 s.306	
marîz g.208/ b.3 s.219,	mukattaat 45/ b.4 s.306	
meclis-i şeh g.292/ b.5 s.260	mecrûh g.20/ b.2 s.128,	
g.273/ b.4-5 s.250	mest g.272/ b.4 s.249,	
g.223/ b.2 s.226	meşâmm g.308/ b.4 s.267	
mezra' g. 263/ b.2 s.245	mey-hâne g.279/ b.7 s.253	
Mısr g.84/ b.3 s.159,	g.84/ b.2 s.159	
micmer k. 14/ b.16 s. 54,	g.162/ b.5 s.196 ,	
k. 24/ b.14 s.79	mihmân g.220/ b.2 s.224,	
g.334/ b.7 s.279	mihrâb g.120/ b.4 s.176	
 miskin g.24/ b.1 s. 130 ,	g.52/ b.7 s.143 ,	g.176/ b.5
s.204,	g.224/ b.1 s.226,	g. 227/ b.2 s.228,
g.243/ b.3		
s.236	murg g.98/ b.4 s.167,	g.105/ b.1 s.169,
g.114/ b.4 s.173,	g.233/ b.6 s.231,	g.248/ b.4 s.238,
g.303/ b.4 s.265,	g.351/ b.6 s.288,	k. 4/ b.21 s.33,

	g. 279/ b.5 s.253, g.235/ b.1 s.231, g.164/ b.5 s.196, g.240/ b.1 s.234, g.249/ b.6 s.239, g.270/ b.4 s.249, g.272/ b.3 s.249, g. 95/ b.1 s.165, g. 277/ b.5 s.252, müfredat 20 s.309 mutrib g.218/ b.5 s.224 mülk k. 15/ b.14 s.55, g.12/ b.1 s.124, g.32/ b.9 s.135, g.318/ b.2 s.271, g.211/ b.2 s.221, g.232/ b.5 s.230, g.171/ b.8 s.200, k. 36/ b.25 s.102 mürşid g.19/ b.4 s.128 müşteri g.183/ b.8 s.207, k. 17/ b.8 s.60 ney k.14/ b.14 s.54, g.218/ b.6 s.224, g.45/ b.4 s.140, g.58/ b.5 s.146 mukattaat 44/ b.3 s.306 ocak g.30/ b.3 s.133 ok g.165/ b.5 s.197, g. 47/ b.5 s.141 pervâne g.66/ b.3 s.150, g.128/ b.6 s.180, g.319/ b.5 s.272 peyk g.283/ b.4 s.255 rişte k. 27/ b.22 s.86 sâd-pâre g.58/ b.5 s.146, g.227/ b.4 s.228, g.314/ b. s.270 sâlik g.49/ b.4 s.142 sarây g.259/ b.2 s.243, g.170/ b.8 s.200, g.278/ b.7 s.253 sayyâd g.183/ b.7 s.207 seng g.35/ b.5 s.136, g.152/ b.2 s.191, g.174/ b.2 s.203, g.180/ b.1 s.205, g.20/ b.5 s.128, g.90/ b.4 s.162, g. 166/ b.9 s.198 ser-hoş g.224/ b.1 s.226 sınık g.20/ b.1 s.128, g.52/ b.7 s.143 sırça g.90/ b.4 s.162, g. 233/ b.4 s.231, g. 307/ b.5 s.267 su g.289/ b.1 s.258, g. 333/ b.3 s.278 sultan g.61/ b.3 s.148, g.47/ b.6 s.141 şeb-rev g.235/ b.5 s.232, g.352/ b.2 s.288 şeh-bâz g.126/ b.4 s.179 şehr k. 2/ b.74 s. 27, g.121/ b.3 s.177, g.127/ b.1 s.180 şehr-i viran g.24/ b.3 s.130 şikeste g.41/ b.5 s.138, g.71/ b.7 s.153, g.168/ b.3 s.199, g.293/ b.3 s.260 şişe g.109/ b.5 s.171, g.165/ b.9 s.197, mukatta'ât 26/ b.3 s.302 şûride g.220/ b.2 s.224 tab'ı bülbül g.323/ b.7 s.274 taht-ı sultân g.179/ b.5 s.205 tıfl g.22/ b.7 s.130, g. 29/ b.3 s.133, g.32/ b.3 s.134, g.54/ b.1 s.144, g.160/ b.4 s.195, g.315/ b.6 s.270, g. 49/ b.3 s.142, g.125/ b.1 s.179 top g.157/ b.2 s.193 tûfî g.173-VIII s.202, g.275/ b.3 s.251, g.334/ b.6 s.279 ud k. 21/ b.6 s.70 virane g. 43/ b.6 s.139, g.345/ b.7 s.285, g.297/ b.3 s.262 yaka g.349/ b.4 s.287, k. 14/ b.18 s.55 Ya'kûb g.88/ b.4 s.161 zevrak g.110/ b.4 s.171, g.148/ b.2 s.189 zücâc g.24/ b.5 s.130 zülf g.2/ b.5 s.120 zülf-i perişân g.306/ b.12 s.266
GURBET	od g.145/ b.4 s.188
GUSSA	kıssa g.242/ b.2 s.235 rûzigâr g.18/ b.6 s.128
HÂCET	el k. 11/ b.4 s.42
HAKİKAT	burec k. 9/ b.7 s.40
HASRET	âb g.85/ b.2 s.159 dest g.187/ b.1 s.209

	eşk g.147/ b.3 s.189 g.181/ b.5 s.206 nâr g.164/ b.4 s.196 risâle g.199/ b.1 s.214	kılıç g.139/ b.3 s.185, kûh g.271/ b.3 s.249 od müfredat 21 s.309
HÂTİR	arûs k. 20/ b.2 s.68	rehber g.202/ b.4 s.217
HAYÂ	ebr k. 35/ b.24 s.100	
HAYÂL	bezm g.164/ b.1 s.196 mâhiyân k. 22/ b.39 s.74 sultân g.238/ b.5 s.233 zevrak g.123/ b.5 s.178	hayl-ı sultân g.278/ b.7 s.253 Mushaf g.208/ b.4 s.219 şem' g.95/ b.4 s.165
HAYÂT	dürc k. 29-I/ b.8 s.89 k. 20/ b.5 s.68	iksîr k. 15/ b.28 s.56, libâs g.200/ b.1 s.216
HECR	aşiyân g.233/ b.6 s.231 bister g.348/ b.7 s.286 çeng g.216/ b.4 s.223 g.288/ b.6 s.258 od g.9/ b.5 s.123 tığ g.273/ b.9 s.250 g.247/ b.3 s.238	beriyye k. 36/ b.20 s.102 cehennem g.87/ b.5 s.160 gece g.29/ b.6 s.133, nâr g.127/ b.2 s.180 şeb g.83/ b.7 s.158 vâdî g.242/ b.7 s.235,
HEVÂ	od g.125/ b.5 s.179	
HEVES	berg g. 347/ b.1 s.285	
HIRED	pîr k. 26/ b.13 s.85	
HIRS	kâse k. 20/ b.19 s.69	
HİCRÂN	âteş g.219/ b.4 s.224, dâğ g.251/ b.12 s.240 müfredat 20 s.309 esir-i bend g.251/ b.5 s.240 nâr g.264/ b.6 s.246 g.1/ b.6 s.119 tığ g.89/ b.5 s.162,	g.327/ b.2 s.276 dâm g.351/ b.6 s.288 , el g.352/ b.3 s.288 mıknatıs g.186/ b.7 s.208 şeb k. 15/ b.6 s.55 , teb g.36/ b.4 s.136 g.347/ b.8 s.286
HİDÂYET	şem' k. 22/ b.9 s.72	
HİKMET	kilid k.9/ b.2 s.40,	mukattaat 26/ b.4 s.302
HİMMET	anka k. 41/ b.14 s.113	murg k. 24/ b.18 s.79
HİSÂL	dürr k. 6-I/ b.12 s.35	
HULK	dem k. 13/ b.35 s.53 koku k. 25/ b.30 s.82 k. 13/ b.16 s.52, k. 22/ b.12 s.72,	gül k. 25/ b.52 s.84 nesîm k. 10/ b.13 s.41, k. 13/ b.30 s.53, k. 20/ b.6 s.68, k. 35/ b.17 s.100 tîb g.46/ b.3 s.115
HÜSN- MELÂHAT- CEMÂL	âfitâb g.334/ b.1 s.279 k. 35/ b.9 s.99, g.62/ b.3 s.148, g.161/ b.3 s.195 , g.271/ b.4 s.249, ases g.235/ b.5 s.232 ay g.321/ b.2 s.273 g. 233/ b.2 s.231, âyine k. 11/ b.59 s.45,	arûs k. 19/ b.49 s.67, g.20/ b.3 s. 128, g.32/ b.2 s.134, g.64/ b.1 s.149, g.69/ b.10 s.152, g.185/ b.5 s.208, g. 264/ b.2 s.246, g.201/ b.4 s.216, g.351/ b.2 s.288 âvâze g.346/ b.6 s.285 âyet g.21/ b.5 s.129, mukattaat 47/ b.1 s.306 g.8/ b.7 s.123, g.131/ b.3

s.182, g.174/ b.5	s.203, g.215/ b.7	s.223
bâb g.178/ b.5	s.204 bâğ k. 15/ b.8	s.55,
k. 4 / b.20 s.33,	g.14/ b.3 s.126,	g.27/ b.3 s.132,
g.42/ b.7 s.139,	g. 64/ b.1 s.149,	g.102/ b.5 s.168,
g.266/ b.9 s.247,	g. 280/ b.7 s.254,	g.42/ b.3 s.139,
g. 110/ b.6 s.172,	g.215/ b.5 s.222,	g.267/ b.5 s.248,
g.294/ b.1 s.261,	g. 312/ b.1 s.268	
bâğ-bân-ı gülistân	g.62/ b.4 s.148	bahâr k. 4/ b.22
s.33, k. 25/ b.2	s.81, g.112/ b.6	s.172,
g.149/ b.3 s.190,	g. 248/ b.6 s.238,	g.324/ b.8
s.275, g.326/ b.5	s.275, g.331/ b.5	s.277,
mukattaat ½ s.297	bahr g.218/ b.8	s.224
bâzâr g. 93/ b.4	s.164, g.170/ b.7	s.200
berât g.165/ b.1	s.197, g.201/ b.9	s.217
bezm g. 169/ b.10	s.199, g.278/ b.10	s.253,
g.52/ b.3 s.143,	g.61/ b.2 s.148,	g.109/ b.1 s.171,
g.163/ b.4 s.196,	g.264/ b.6 s.246,	g.326/ b.1 s.275
bisat g.193/ b.3	s.212	bostân g.115/ b.4
burc g.160/ b.3	s.195	büt-i deyr g.250/ b.7
büt-hâne g.349/ b.1	s.286	çemen g. 41/ b.2
çerağ g.128/ b.6	s.180,	g.255/ b.4 s.242
dâmen g.21/ b.8	s.129	defter g.65/ b.1
deniz g.22/ b.2	s.129,	g.110/ b.4 s.171
deryâ g.3/ b.5	s.120,	g.122/ b.5 s.177
devlet g.179/ b.5	s.205,	g.240/ b.6 s.234
deyr müfredât 42	s.312	divân g.129/ b.2
g.332/ b.6 s.278		evc g.200/ b.5
evrâk g.136/ b.1	s.183,	g.300/ b.7 s.263
ezhâr g.280/ b.7	s.254	Firdevs k.18/ b. 11, 27
fürûğ g.163/ b.5	s.196	genc g.170/ b.3
gül g.268/ b.3	s.248,	g. 278/ b.12 s.253
gül-gûn k. 18/ b.32	s.63	gülistân k. 25/ b.8
g.341/ b.3 s.283		gülşen k. 21/ b.10
g.192/ b.4 s.212 ,	g.347/ b.1 s.285,	g.346/ b.3
s.285, g.28/ b.6	s.132	gül-zâr g.41/ b.3
g.184/ b.1 s.207,	g.350/ b.6	s.287
hâmil-i makâle g.142/ b.2	s.186	hân k. 34/ b.6
g.50/ b.3 s.142,	g.28/ b.10 s.133	harîm g.83/ b.2
s.158 , g.29/ b.1	s.133	hayme g.122/ b.9
hirmen g.322/ b.5	s.274,	g.168/ b.5 s.199,
g.347/ b.1 s.285,	k. 38-II/ b.3 s.107,	g. 293/ b.7 s.260
hil'at g.5/ b.1	s.121 , g.307/ b.4	s.267, g.277/ b.2
s.252, k. 34/ b.2	s.97	hurşid g.101/ b.1
hüccet g.142/ b.1	s.186	ıyd g.317/ b.8
g.223/ b.4 s.226,	g.288/ b.2 s.258 ,	k. 34/ b.4 s.97,
g.162/ b.4 s.195 ,	g.347/ b.6 s.286 ,	mukatta'ât 48/ b.1
s.307, k.34/ b.29	s.98,	g.305/ b.3 s.265

İbrâhim mukatta'ât 46/ b.2 s.306 **iklim** k. 11/ b.84 s.47,
g.246/ b.1 s.237 **il** g.52/ b.5 s.143, g.140/ b.5 s.186,
g.237/ b.4 s.233 **kabâ** g.265/ b.5 s.246, g.316/ b.4
s.270, **Kâ'be** g.207/ b.5 s.219, g.330/ b.6 s.277,
g.171/ b.6 s.200 **kân** k. 12/ b.13 s.49, g.288/ b.7
s.258 **kandil** g.233/ b.3 s.231 **kâtib** g.346/ b.5
s.285 **keşmir** g.42/ b.5 s.139 **kuble-gâh** g.206/ b.3
s.218 **Kiyâmet** g.6/ b.1 s.122 **kisrâ** g.156/ b.5 s.193
kitab k. 14/ b.3 s.54, g.22/ b.8 s.130
lâle-zâr g.36/ b.5 s.136 **levh** g.8/ b.2 s. 123, g.49/ b.4
s.142, g.315/ b.5 s.270 **mâh** g.7/ b.2 s.122 ,
g.288/ b.9 s.258 **mahşer** g.35/ b.6 s.136
matla' g.285/ b.3 s.256 **matla'-ı subh** g.163/ b.7 s.196
mecmû'a g.239/ b.4 s.234 **mekteb** g.49/ b.3 s.142
menşûr k. 43/ b.2 s.114 **mescid** g.171/ b.1 s.200,
g.296/ b.3 s.261 **mescid** g.13/ b.5 s.125 ,
g.171/ b.1 s.200, g. 296/ b.3 s.261 **mevc** g.182/ b.4
s.206, g.142/ b.6 s.187 **meydân** k. 13/ b.2 s.51,
g.1/ b.8 s.119, g.28/ b.1 s.132, g.33/ b.2 s.135,
g.119/ b.2 s.175, g. 157/ b.2 s.193, g.165/ b.3
s.197, g.247/ b.4 s.238, g.223/ b.7 s.226 ,
g.44/ b.2 s.139, g.61/ b.1 s.147 **Mısır** g.42/ b.6
s.139, g.84/ b.1 s.159, g.84/ b.4 s.159,
g.136/ b.4 s.184, g.171/ b.7 s.200,
g. 119/ b.3 s.176 , g. 240/ b.4 s.234
mihr k. 29-III/ b. 4 s. 90, g.131/ b.5 s.182,
g.339/ b.3 s.282 **mihr-i gerdun** g.81/ b.1 s.157
Mushaf g.6/ b.5 s.122, g.33/ b.4 s.135, g.65/ b.2
s.149, g.112/ b.2 s.172, g.283/ b.1 s.255,
g. 335/ b.13 s.280, g.84/ b.8 s.159, k.24/ b.5 s.79
mülk k. 21/ b.14 s.71 **nakş** g.133/ b.1 s.182,
g.201/ b.1 s.216 **nâme** g.102/ b.1 s.168 **nedim**
g.112/ b.1 s.172 **nev-bahâr** g.53/ b.2 s.144, g.185/ b.7
s.208 **nev-rûz** k. 15/ b.22 s.56 **nûr** k. 2/ b.16 s.24,
k. 23/ b.18 s.76 , g.55/ b.3 s.145, g. 82/ b.7 s.158,
g.168/ b.1 s.198, g. 248/ b.5 s.238, g.293/ b.1 s.260 ,
g.311/ b.1 s.268 **nusha** g.25/ b.3 s.131,
g.81/ b.4 s.157 **pâdişâh** k. 35/ b.4 s.99,
g.36/ b.6 s.136 **pertev** g.333/ b.1 s.278,
g.351/ b.7 s.288 **râh** k. 22/ b.35 s.74
rum g.84/ b.7 s.159 **rûz** g.35/ b.4 s.136 ,
g.178/ b.1 s.204, g.288/ b.10 s.258
rûzigâr g.311/ b.4 s.268 **sabâh-ı ıyd** k. 33/ b.10 s.95
sarây g.347/ b.3 s.286 **ser-nâme** g. 86/ b.1 s.160
subh g.350/ b.5 s.287 **sultan** g.187/ b.8 s.209,
g.296/ b.7 s.262, g.304/ b.3 s.265, g. 325/ b.4 s.275
şah k. 34/ b.28 s.98, g.24/ b.3 s.130, g.86/ b.6

	s.160, g.120/ b.7 s.176, g.248/ b.2 s.238 şehr g.81/ b.1 s.157 şem ‘ g.96/ b.7 s.166, g.193/ b.1 s.212, g.193/ b.5 s.212, g.317/ b.1 s.271, k. 24/ b.11 s.79 taht g.246/ b.3 s.237 terazi g.156/ b.6 s.193 top k.15/ b.1 s.55 Yûsuf g.88/ b.4 s.161 zekât g.53/ b.7 s.144, k.12/ b.8 s.48 zeyn g.112/ b.3 s.172
HÛSN Ü BEHÂ	bahâr g.228/ b.3 s.228 kabâ g.201/ b.3 s.216 meydân k.15/ b.1 s.55
HÛSN Ü BEHÇET	bezm g.223/ b.2 s.226
İFTİKÂR	gerd k. 41/ b.7 s.112
İHSÂN	bende k. 40/ b.4 s.112 dest k. 20/ b.32 s.70 ebr k.34/ b.25 s.98, 167/ b.1 s.198 hân k. 2/ b.13 s.24 menba’ k. 32/ b.17 s.94 mevc k. 20/ b.28 s.69 sofra k. 15/ b.35 s.57, k. 20/ b.19 s.69
İKBÂL	gül-i sad-berg k. 46/ b.1 s.115 menşûr g.148/ b.5 s.189 nâme k. 20/ b.35 s.70 saye g. 49/ b.1 s.142
İREM	bâğ k. 26/ b.15 s.85, k. 32/ b.15 s.94, g.249/ b.1 s.239, g. 77/ b.3 s.156
İZZ	livâ g.29-V/ b.8 s.92 sahife k. 22/ b.6 s.72
İZZ Ü CÂH	âyine k. 29/ b.III-3 s.90
İZZ Ü CELÂL	kürsî mukattaat 28/ b.1 s.302
İZZ Ü DEVLET	bâğ k.15/ b.42 s.57 sâye-bân k. 16/ b.22 s.59
İZZET	felek k. 20/ b.2 s.68 gök k. 32/ b.16 s.94
KADR	çemen k. 25/ b.50 s.84 kasr k. 2/ b.86 s.28, k. 19/ b.40 s.66 külah k. 23/ b.5 s.78 ordu k. 19/ b.25 s.65, k. 23/ b.42 s.77 terâzû k. 22/ b.6 s.72 sarây k. 12/ b.48 s.51, k. 24/ b.21 s.79, k. 36/ b.36 s.103
KAHR	bâd k. 7/ b.7 s.39 nâr k. 2/ b.47 s.26, k. 19/ b.2 s.65 od k. 11/ b.55 s.45 seng k. 3/ b.24 s.32 şirâr g.32/ b.8 s.134 tığ k.15/ b.31 s.57 zehr g.31/ b.9 s.134, g.155/ b.4 s.193, g.232/ b.6 s.230, g.273/ b.1 s.250
KÂ’İNÂT	bâzâr k. 13/ b.33 s.53 kandil k. 3/ b.12 s.31 nûr-ı çeşm k. 19/ b.62 s.67
KANÂ’AT	gene g.342/ b.6 s.283
KARÂR	sâye k.8/ b.7 s.39
KAZÂ	fîr g.66/ b.4 s.150, g.176/ b.4 s.204, g.191/ b.8 s.211, g.236/ b.1 s.232
KEREM	bârân, ummân k. 20/ b.1 s.68, k. 20/ b.14 s.69 bostân k. 20/ b.20 s.69, k. 27/ b.5 s.85 çevgân k. 20/ b.13 s.69 dâmân k. 20/ b.24 s.69,

	k. 27/ b.36 s.87 defter ü divân k. 20/ b.12 s.69, k. 27/ b.41 s.87 ebr k. 20/ b.7 s.68 eyvân k. 20/ b.32 s.70, k. 27/ b.42 s.87 giribân k. 20/ b.15 s.69, k. 27/ b.18,25 s.86 gülistân k. 20/ b.6 s.68, k. 27/ b.7,31 s.85, 87 hân k. 20/ b.19 s.69 kân k. 20/ b.16 s.69, k.27/ b.1,9,16, 37 s.85,86,87 k. 32/ b.17 s.94 keffe-i mîzân k. 20/ b.9 s.68 mihmân k. 20/ b.33 s.70 mizân k. 27/ b.39 s.87 nân k. 20/ b.18 s.69, k. 20/ b.34 s.70 ravza-ı ridvan k. 20/ b.10 s.68 s ürme-i a'yân k. 20/ b.5 s.68 ummân k. 20/ b.14,28 s.69, k. 27/ b.11,32 s.87
KIYÂMET	kadd g.191/ b.3 s.211
KUDRET	dest k. 43/ b.2 s.114, g.152/ b.5 s.191
LETÂFET	gülistân g.347/ b.2 s.285
LÜTF	âb k.3/ b.24 s.32, k. 14/ b.9 s.54, k. 19/ b.62 s.67 âyet g.142/ b.1 s.186 bahr g.288/ b.7 s.258 bârân k. 35/ b.32 s.100 çemen k. 20/ b.20 s.69 dâmen g.347/ b.9 s.286, k.18/ b.42 s.63 dem k. 20/ b.10 s.68 el k. 19/ b.28 s.65 etek g.347/ b.8 s.286, k. 3/ b.9 s.31 hân k. 7/ b.9 s.39, k. 8/ b.4 s.39 kân k. 12/ b.40 s.50 kapı g.29/ b.7 s.133 kâse k.15/ b.35 s.57, k. 23/ b.52 s.78 menba' k. 15/ b.28 s.56 misâfir-hâne g.334/ b.7 s.279 mevc k. 10/ b.9 s.41 nesim k.13/ b.35 s.53, k. 10/ b.6 s.41 su k. 11/ b.55 s.45 zülâl k. 20/ b.6 s.68, k. 36/ b.53 s.104, g.32/ b.8 s.134
MAHABBET	akd k. 4/ b.24 s.33 bûstan g.331/ b.5 s.277 gül g.234/ b.5 s.231 koku g.254/ b.3 s.241 kur'a g.303/ b.1 s.264 nâme g.321/ b.6 s.273 satranc g.54/ b.3 s.144 tarik g.74/ b.3 s.154 fîr k. 6-III/ b.8 s.36, g. 82/ b.3 s.158, g. 122/ b.10 s.177
MAKÂL	mest k. 22/ b.47 s.74
MA'RİFET	ders k. 16/ b.24 s.59
MEDH	ârûs k. 17/ b.13 s.61, k. 40/ b.3 s.112, mukattaat 28/ b.4 s.302 bâğ k. 38-VII/ b.6 s.110 câm k. 22/ b.47 s.74, k. 35/ b.2 s.100 çemen k. 31/ b.1 s.93 gül k. 27/ b.21 s.86 kabâ k. 17/ b.1 s.60, k. 17/ b.16 s.61 meydân k. 6-V/ b.8 s.38 şarâb k. 6-V/ b.9 s.38 tûmâr k.18/ b. 37 s.63
MEDH Ü SENÂ	defter k.18/ b. 36 s.63 rik'a k. 23/ b.55 s.78
MELÂMET	seng g.118/ b.9 s.175, g.289/ b.7 s.259 reng g.143/ b.5 s.183 yaka g.254/ b.4 s.241

MEZÂLİM	bâr g.332/ b.6 s.278		
MİDHÂT	bâğ k. 15/ b.38 s.57 cevher k. 24/ b.34 s.80	bülbül k. 20/ b.25 s.69	
MİHNET	kemân g.82/ b.3 s.158, seng g.147/ b.3 s.189 tîr g.139/ b.3 s.185	g. 289/ b.6 s.258 şeb g.198/ b.6 s.215	
MİHR	bâzâr k. 19/ b.31 s.66		
MU'ÇİZÂT	hân k. 3/ b.13 s.31		
MURÂD	gevher k. 19/ b.66 s.68 nakş g.250/ b.5 s.239 g.83/ b.7 s.158	el k.3/ b.10 s.31 şem' k. 9/ b.10 s.40,	
MÜNÂCAT	bahr k. 2/ b.44 s.26		
MÜRÜVVET	kân k. 15/ b.28 s.56		
NÂLE	ceres g.126/ b.4 s.179	ûd g.218/ b.5 s.224	
NAMUS	peymâne g.314/ b.2 s.269	şişe g.143/ b.5 s.183	
NÂZ	draht g.263/ b.9 s.246 kabâ g.343/ b.2 s.284 kitâb g.109/ b.3 s.171 sürme g.154/ b.6 s.192, şarâb g.331/ b.1 s.277 g.348/ b.3,4,5 s.286	hâb- şarâb g.109/ b.1 s.171 kebk g.153/ b.3 s.191 serv g.14/ b.2 s.126 g.264/ b.2 s.246 uyku g.348/ b.1 s.286, yemiş g.154/ b.3 s.192	
NAZAR	esb k. 22/ b.35 s.74 tîr g.95/ b.3 s.165	murg g.183/ b.7 s.207	
NİYÂZ	kâse k. 6-V/ b.4 s.38	nakd g.169/ b.5 s.199	
NUSRAT	murg k. 15/ b.34 s.57	perçem k. 18/ b.43 s.64	
NÜBÜVVET	hâne k. 3/ b.28 s.32	sarây k. 6-III/ b.3 s.36	
NÜKTE	ok k. 11/ b.16 s.43		
ÖMR	bâğ k.38-7/ b.8 s.110 gül k. 11/ b.102 s.48 kise g.242/ b.4 s.235 târih k. 20/ b.35 s.70	defter k. 19/ b.68 s.68 hürmen g.219/ b.4 s.224 kisvet k. 26/ b.18 s.85 zülf g.301/ b.4 s.264	
ÖZR	etek k. 27/ b.36 s.87	güneş k. 2/ b.112 s.30	
RAHMET	âyet g.318/ b.6 s.272 bağçe k.7/ b.13 s.39 der k. I/ b.2 s.23, ebr k. 18/ b.6 s.61 hân k. 20/ b.33 s.70	bâb k. 3/ b.6 s.31 bahr k. 10/ b.9 s.41 k. 2/ b.46 s.26 ezhâr k. 6-I/ b.16 s.35 su k. 20/ b.28 s.69	
RÂY	âfitâb k. 19/ b.43 s.66		
RIHLET	şeb g.343/ b.6 s.284		
RİF'AT	bâb k. 19/ b.24 s.65	evc k. 24/ b.18 s.79	
RÛZİGÂR	âyine g.39/ b.2 s.137	gûş k.33/ b.33 s.96	
SA'ÂDET	budak k. 29-IV/ b.6 s.91 s.303, k. 16/ b.27 s.59, gül-i bâğ mukattaat 1/ b.1 s.297 s.48 güneş k. 8/ b.6 s.39 mâh k. 26/ b.9 s.84 ,	bure mukatta'at 30/ b.1 k. 46/ b.8 s.116 gül-zâr k.11/ b.102 iklim k. 19/ b.17 s.65 k. 11/ b.45 s.44	

	minber k. 24/ b.20 s.79 tâc k. 22/ b.10 s.72	sebze-zar k.46/ b.1 s.115
SABR	ayak g.146/ b.2 s.188, duraht g.31/ b.8 s.134 raht g.348/ b.4 s.286 yaka k. 20/ b.24 s.69	g.198/ b.7 s.215 metâ' g.232/ b.7 s.230 semend g.245/ b.4 s.237
SALTANAT	hul'at k. 20/ b.15 s.69 top k. 20/ b.13 s.69,	nev-bahâr k. 38-III/ b.5 s.108 k. 24/ b.26 s.80
SEHÂ	âb k.20/ b.34 s.70, k. 27/ b.2 s.85 s.86 bünyâd k. 20/ b.32 s.70 kân k. 20/ b.14 s.69, k. 23/ b.33 s.77	bâran k. 27/ b.20 ebr k. 22/ b.5 s.72
SENÂ	dürr k. 16/ b.37 s.60	murg k. 8/ b.11 s.40
SEVDÂ	ilâç g.166/ b.5 s.197	
SIRR	ok k. 6-III/ b.6 s.36	
SIHR	ok g. 89/ b.2 s.161	
SÖZ-	âb-ı hayvân k. 43/ b.5 s.114 k. 18/ b.38 s.63,	arûs k. 2/ b.73 s.27, mukattaat 29/ b.4 s.303
SUHÂN-	bâğ mukattaat 8 s.298 g. 45/ b.5 s.140	bülbül-i bâğ k. 25/ b.36 s.83, cevâhir k. 14/ b.13 s.54
GÜFTÂR	gevher k. 33/ b.33 s.96, g.288/ b.7 s.258	g.140/ b.6 s.186, güher g.197/ b.3 s.214
	menba-ı âb-ı hayat k.33/ b.b.37 s. 96 s.238 od g.307/ b.2 s.267 s.208 sâz k. 2/ b.63 s.27	murg g.248/ b.2 reng ü büy g.185/ b.6 sihir g.292/ b.4 s.260
	şeker g. 67/ b.1 s.150, şerbet g.37/ b.1 s.137	g.77/ b.8 s.156 tuti-i bâğ g.76/ b.7 s.155
ŞEFÂ'AT	su k. 2/ b.35 s.25	
ŞEFKÂT	dest k. 14/ b.14 s.54	ebr k.16/ b.22 s.59, k. 40/ b.2 s.112
ŞEREF	bâğ k. 11/ b.103 s.48 gök k. 21/ b.26 s.71	bürç k. 11/ b.44 s.44 meh-i bürç mukattaat 1/ b.1 s.297
ŞEVK	bisât g.59/ b.2 s.147 kitâb g.175/ b.4 s.203 g.256/ b.6 s.242, g.320/ b.1 s.272	gül-zâr g. 269/ b.4 s.248 od g. 85/ b.2 s.159, g.333/ b.3 s.278, g.60/ b.1 s.147,
ŞEVKET	rûy k. 22/ b.14 s.72	
ŞIFÂ	gencine k. 6-IV/ b.6 s.37	
ŞİVE	berg g.250/ b.1 s.239	
TAB'	bahr k. 16/ b.37 s.60	
TAKDİR	kâtib mukatta'ât 33/ b.1 s.303	sehâb k. 25/ b.50 s.84
TAL'AT	âfitâb g.165/ b.1 s.197 g.334/ b.6 s.279 kamer g.334/ b.1 s.279	âyine k. 8/ b.2 s.39, bahâr g.266/ b.7 s.247 sabah-ı ryd g.266/ b.4 s.247
TALEB	râh k. 36/ b.33 s.103	
TÂLİ'	bennâ k. 11/ b.17 s. 43 şems g.333/ b.6 s.278	hat-ı piruze g.311/ b.2 s.268
TA'N/ TA'NE	ok g.66/ b.1 s.150, g.245/ b.7 s.237,	g. 66/ b.1 s.150

ÜMİD	çeşm k. 29-I/ b.11 s.89 gül k.7/ b.13 s.39
VASF	şerbet g.9/ b.4 s.123 , g. 350/ b.1 s.287
VASL-VİSÂL	bostân g.154/ b.4 s.192 câm g.148/ b.7 s.189 cevher g.13/ b.9 s.125 dürr g.114/ b.3 s.173 dürr-i şeh-vâr g.226/ b.6 s.227 eşik g.352/ b.3 s.288 genc g.265/ b.4 s.246 gülşen g.20/ b.7 s.128, g.233/ b.6 s.231 güneş g.29/ b.6 s.133 hân g.160/ b.5 s.195, g.317/ b.1 s.271 hân-salar mukattaat 7 s.298 hâtem-i mihr-i Süleymân g.171/ b.5 s.200 hazine k. 6-I/ b.12 s.35 hikâyet g. 280/ b.2 s.253 hümâ g.195/ b.5 s.213 hümâ-yi kuds g.140/ b.3 s.186 ırz g.152/ b.4 s.191 ıyd g.163/ b.6 s.196, g. 193/ b.4 s.212 Kâ'be g.290/ b.7 s.259 kemân g.191/ b.8 s.211 lokma g.147/ b.5 s.189 metâ' g.183/ b.8 s.207 nakd g.124/ b.6 s.178 , g.347/ b.6 s.286 mive g.141/ b.4 s.186 subh g.34/ b.7 s.97 şeker g.335/ b.6 s.279
VEFÂ	câm g.172/ b.3 s.201 buy k. 44/ b.7 s.115
ZAFER	Hürşîd k. 11/ b.62 s.45 , k. 16/ b.32 s.59
ZÂMAN	bâğ k. 29-I/ b.1 s.89, k. 33/ b.29 s.96, k. 44/ b.7 s.115, tarih 5/ b. 5 s.294 çeşm k. 6-I/ b.12 s.35 dest k. 33/ b.35 s.96 hâr k. 29-III/ b.6 s.90 ney g.200/ b.3 s.216 taze cuvân k. 37/ b.5 s.104 Züleyhâ k. 37/ b.4 s.104
ZEKÂ	mihr k. 20/ b.2 s.68
ZİHN	dâmâd mukattaat 29/ b.4 s.303 pertev k. 19/ b.60 s.67
ZULM	el k. 18/ b.23 s.62 , g. 83/ b.5 s.158, g.273/ b.5 s.250, g.325/ b.7 s.275 zincir g.23/ b.5 s.130
ZÜHD	binâ g.251/ b.6 s.240

**3. 2. AHMET PAŞA DİVÂNİ'NDAKİ KENDİSİNE BENZETİLEN-
BENZEYEN TABLOSU**

A	
âb	hasret, lûtf, sehâ
âb-ı hayvân	söz
abid	dil
acûz	dehr
âfitâb	devlet, hüsn , ray, tal'at
ahen	dil
âhû	felek
âhûr	felek
akd	muhabbet
alem	âh
âlem	cân
anka	hîmmet
arûs	baht, devlet, hatır, hüsn, medh, söz
âsûmân	cân
ases	hüsn
aşiyân	hecr
at	devlet
âteş	âh, aşk, hicrân
avaze	hüsn
ayak	sabr
ay	cemâl
a'yân	kerem

âyet	cemâl, hüsn, lütf, rahmet
âyine	cân, cemâl, cihân, dil, felek, gayb, gönül, hüsn, izz ü câh, rây, rûzigâr, tal'at
B	
bâb	cemâl, rahmet, rif'at
bâd	âh, azm, elem, fenâ, firâk, kahr
bâğ	behişt, cân, cemâl, cihân, cinân, cûd, dehr, dil, firdevs, hüsn, irem, izz ü devlet, medh, midhat, ömr, söz, şeref, zâman
bâğ-bân	dil
bâğ-bân-ı bâğ	cennet
bâğ-bân-ı gülistân	hüsn
bağçe	rahmet
Bağdad	gönül
bâğ u bahâr	dil ü cân
bahâr	baht, cûd, devlet, hüsn, hüsn ü beha, tal'at
bahr	aşk, cûd, dil, gam, hüsn, lütf, münâcat, rahmet, tab'
bal ü per	cân
bâr	gam
bârân	cân, cûd, ecel, kerem, lütf, sehâ
bâr-gâh	derd
bâr-ı girân	cân
bâzâr	aşk, derd, hüsn, kâ'inât
baz-veş	gönül
bedr	devlet
belâ	aşk
bend	belâ, gam
bende	dil ü cân, ihsân

bennâ	tâli'
berât	hüsn
ber-dar	dil, gönül
berg	cefâ, heves, şive
beriyye	gam, hecr,
beyâban	gam
beydak	dil
bezm	aşk, cân, gam, hayâl, hüsn, cemâl, hüsn ü behçet
bi-çare	gönül
bihâr	feyz
bimar	dil
binâ	zühd
bisât	hüsn, şevk
bister	hecr
bişe	gerdûn
bostân	cemâl , kerem, mahabbet, sipihr, visâl
bucak	gam
budak	sa'âdet
bulut	cûd, gam , gönül
burc	felek, hakikat, melâhat, sa'âdet, şeref
buse	cân
buy	cân, vefâ
bülbül	cân, dil, gönül, midhat
bülbül-i bâğ	suhân
bünyâd	cefâ, sehâ
büt-i deyr	cemâl
büt-hâne	hüsn

C	
cân-baz	dil
câm	ezel, medh, visâl, vefâ
câme	aşk
cân-bâz	dil
Cebrâil	cân
cehennem	hecr
cennet	cihân
ceres	dil, figân, nâle
cevâhir	söz
cevher	cân, midhat, visâl
ceyb	cihân
cur'a	cân
cübbe	cân, gam
Ç	
çâh	belâ
çember	çarh
çemen	cemâl, dünya, kadr, lûtf, medh
çeng	fûrkât, gam, hecr, sipihr
çerağ	âh, hüsn
çerağ-ı meclis	cân
çeşm	dil, ümid, zâman
çevgân	fitne, kerem
D	
dâğ	gam, hicrân
dâr	belâ
dâm	belâ, hicrân

dâmâd	zihn
dâmen	afv, cûd, dehr, hüsn, lûtf
darb	gam
def	dil
defter	aşk, çarh, hüsn, medh ü senâ, ömr
defter ü divân	kerem
dehen	cân
deli	gönül
dellâl	aşk, cân
dem	hulk, lûtf
demir	cân
deniz	cûd, gam, hüsn,
der	rahmet
ders	ma'rifet
deryâ	aşk, cûd, gönül , hüsn
deryûze	aşk
dest	cevr, cûd, dil, endişe, gam, hasret, ihsân, kudret, şefkât, zâman
devlet	hüsn
deyr	hüsn
dıraht	devlet, nâz, sabr
dide	dil
diken	gam
dimâğ	cân
dîv	felek
divân	hüsn
divâne	dil, gönül
dolab	çarh, felek, gönül

dûd	âh , dil
dün	fürkât
dürc	çarh, gayb, hayât
dürr	hisâl, senâ, visâl
dürr-i şeh-vâr	vasl
düzd	dil
E	
ebr	cûd, feyz, gam, hayâ, ihsân, kerem, rahmet, sehâ, şefkat
el	adl, akl, cevri, cûd, derd, hacet, hicrân, lûtf, murâd, zulm
esb	devlet, nazar
esir	dil, dil ü cân,
esir-i bend	hicrân
eski yâr	gam
eşik	visâl
eşk	hasret
etek	özr, lûtf
ev	derd ü belâ, gönül
evc	cemâl, rif'at
evrâk	hüsn
eyvân	kerem
ezhâr	felek, hüsn , rahmet
F	
felek	izzet
fend	gam
fenn	aşk
Ferhâd	cân
ferrâş	âh

fezâ	gönül
Firdevs	hüsn
fûlk	dil, felek
fürûğ	devlet, hüsn
G	
gam	aşk
gamâm	gam
gamze	afet, baht, belâ, gammâz
gavgâ	aşk
gavvâs	gönül
gece	fürkât, hecr
genc	aşk, hüsn, kanâ'at, visâl
gencine	şifâ
gerd	iftikâr
gevher	murâd, söz
gird-âb	belâ
giribân	kerem
gök	dil, izzet, şeref
gözgü	gönül
gözyaşı	cevr
gûş	âsumân, rûzigâr
güher	söz
gül	cân, devlet, gönül, hulk, hüsn, mahabbet, medh, ömr, ümid
gül-gûn	hüsn
gül-i bâğ	sa'âdet
gül-i sad-berg	ikbâl
gülistân	cemâl, hüsn, , kerem, letafet

gölşen	aşk, behiş, cân, cemâl , cennet, cûd, hüsn, vasl
göl-zâr	cemâl, cennet, dehr, fazl, felek, hüsn, sa'adet, şevk
güneş	baht, devlet, özr, sa'âdet, vasl
H	
hâb	adem, gaflet, nâz
harâc	dünyâ
hâl	baht
halvet	dil, gönül
halvet-nişin	dil
hâme	dil
hâmil-i makâle	hüsn
hân	cemâl, firâk, gam, hüsn, ihsân, kerem, lûtf, mu'cizât, rahmet, visâl
hande	cefâ
hâne	dil, gönül, nübüvvet
hâne-i derviş	dil
hân-sâlâr	vasl
hânumân	akl
hâr	belâ, cefâ, gayret, zâman
harâc	dünyâ
harem	hüsn
harîm	aşk, fenâ vü fakr, gönül, hüsn
hasid	dil
hasta	cân, dil, cân u gönül, gönül
hat	belâ
hatem	gönül
hat-ı piruze	tâli'

hâtem-i mihr-i Süleymân	visâl
havz	cûd
hayl-ı sultân	hayâl
hayme	hüsn
hayyât	cihân, felek
hazine	vasl
hengâme	aşk
hıl'at	hüsn, saltanat
hirmen	cân, hüsn, ömr
hikâyet	vasl- visal
hilal	gönül
hindu-yı mader-zad	dil
hokka	çarh
horos	adl
humma	firâk
hurşîd	cemâl, devlet, felek, zafer
hûşe	dil
hüccet	hüsn
hücre	dil ü cân, gönül
hümâ	devlet, vasl
hümâ-yı kuds	vasl
I	
ırz	vasl
ryd	cemâl, hüsn, vasl, visâl
İ	

İbrâhim	hüsn
iklim	cemâl, dil, hüsn, sa'âdet
iksir	hayât
il	cân, gönül, hüsn
ilâç	gam, sevdâ
imâm	aşk
insan	baht, cân, çarh, dil, dil ü cân, felek, gök, gönül,
iplik	cân
İskender	dil, gönül
J	
jeng	gam
K	
kabâ	hüsn, hüsn ü behâ, medh, nâz
Kâ'be	cemâl, dil, gönül, hüsn, vasl, visâl
Kâ'beteyn	dil ü cân
kadd	din, Kıyâmet
kafes	aşk, gam
kâfile	aşk
kale	din
kalem	afv
kamer	tal'at
kân	cûd, hüsn, kerem, lûtf, mürüvvet, sehâ
kandil	dil, hüsn, kâ'inât
kapı	lûtf
karâr-gâh	dil ü cân
kârbân	dil ü cân
kâse	hırs, lûtf, niyaz

kasr	kadr
kâtib	çarh, hüsn, takdir
katil	gönül
katre	feyz
kebab	dil
kebk	nâz
kebûter	dil, dil ü cân, gönül
keffe-i mizân	kerem
kemân	mihnet, vasl
keşmir	hüsn
kevser	cûd
kasr	kadr
kible-gâh	cemâl
kıl	cân
kılıç	hasret
kıssa	derd, gam, gussa
Kıyâmet	hüsn
kilid	gam, hikmet
kilid dili	dil
kirpik	gam
kise	ömr
kisra	hüsn
kisvet	ömr
kitâb	ezel, nâz, hüsn, şevk,
koku	hulk, mahabbet
kopuz	aşk
kûh	gam, hasret

kuhl	basiret
kulzüm	cûd
kumru	cân, dil
kur'a	mahabbet
kurbân	cân, dil
kût	cân
kürsî	izz ü celâl
L	
lalezar	cemâl
leşker	dil, dil ü cân, gam
levh	cemâl, gönül, hüsn
levh-i perişan	gönül
libâs	aşk, cihân, hayât
livâ	aşk, izz
lokma	gam, vasl
M	
macera	derd
mâh	cemâl, felek, hüsn, sa'âdet
mâhî	cân, gönül, hayâl
mahrec	cihân
maşer	hüsn
makam	gönül
makas	gam
mancınık	âh
mansıb	cevr ü cefâ
marîz	dil, gönül
matla	cemâl

matla-ı subh	cemâl
meclis	aşk, cân, gam
meclis-i şeh	gönül
mecmû'a	gayb, hüsn
mecruh	dil
meh-i burc	şeref
mekes	cân
mekteb	aşk, devlet, ezel, hüsn
mekâtib	devlet
memleket	dil ü cân
menba'	ihsân, lûtf
menba-ı âb-ı hayat	söz
menba'-ı bahr	atâ'
menşûr	hüsn, ikbâl
mescid	cemâl, hüsn
mesil	gam
mest	dil, makâl
meşâmm	cân, dil
metâ'	acz, akl, cân, dil ü cân, derd, sabr, vasl
mevc	aşk, gam, hüsn, ihsân, lûtf
mey	aşk
meydân	aşk, cemâl, gam, hüsn, hüsn ü behâ, medh
mey-hâne	dil
mezheb	aşk
mezra	dil
mıknatıs	hicrân

misr	dil, felek, gönül, hüsn, melâhat
micmer	cân, dil, gönül
mihmân	belâ, dil, gam, kerem
mihr	cemâl, cûd, hüsn, zekâ
mihr-i gerdun	melâhat
mihrâb	cân, gönül
mi'mar	devlet
minber	sa'âdet
mir'at	çarh
misâfir-hâne	lûtf
miskin	dil, gönül
mive	cân, vasl
mizân	akl, kerem
murg	cân, dil, dil ü cân, gönül, himmet, nazar, nusrat, senâ, söz
mushaf	cemâl, hayâl, hüsn
mutrib	gönül
mühendis	akl
mülk	cân, cemâl, cihân, dil, dil ü cân, gönül
mürîd	cân
mürşid	dil
müşgin selâsil	cân
müşteri	belâ, dil
N	
nakd	cân, cevr, niyâz, visâl
nakkaş	ezel
nakş	cemâl, felek, murâd
nâme	aşk, cûd, hüsn, ikbâl, mahabbet

nân	kerem
nâr	aşk, gam, hasret, hecr, hicrân, kahr
nedim	hüsn
nerd	gam
nesîm	hulk, lûtf
nevâ	aşk
nev-bahâr	devlet, hüsn , saltanat
nev-rûz	hüsn
ney	aşk, cân, dil, gönül, zâman
nimet	belâ
nîş	belâ, gam, felek
nişan	cân
nokta	felek
nûr	cemâl, hüsn
nûr-ı çeşm	kâ'inât
nüsha	cemâl, hüsn
O	
ocak	gönül
od	âh, aşk, cevr, firâk, gurbet, hasret, hecr, hevâ, kahr, söz, şevk
ok	cefâ, cevr, gönül, nükte, sırr, sihr, ta'n, ta'ne
ordu	kadr
P	
pâdişâh	hüsn
palas	gam
perçem	nusrat
perde	aşk, fikir
pertev	hüsn, zihn

pertev-i hurşid	baht
pervâne	cân, dil, gönül
peyk	dil
peykân	gam
peymâne	nâmus
pîr	çarh, felek, hıred
pîre-zen	dehr
piş-keş	cân
pûte	dil ü cân, gam,
R	
ra'd	âh
râh	aşk, hüsn, taleb
rahm	felek
raht	sabr
ravza-ı rıdvan	kerem
râz	aşk
refik	gam
rehber	hâtır
reng	melâmet
reng ü bûy	söz
resm	cefâ
rık'a	medh ü senâ
risâle	hasret
rişte	dil
riyâh	âh
rum	hüsn
rûy	şevket

rûz	hüsn
rûzigâr	cefâ, gam, gussa, hüsn
S	
sabâh-ı ıyd	hüsn, tal'at
sâd-pâre	dil
safha	cân
sahife	izz
sahrâ	gam
sâkî	aşk
sâlik	dil
sarây	dil, dünyâ, felek, gönül, hüsn, kadr, nübüvvet,
sarraı	felek
satranc	mahabbet
sâye	adl, ikbâl, karâr
sâye-bân	izz ü devlet
sayyad	dil
savm	fırâk, gam
sayrı	dil ü cân
sâz	çarh, söz
sebze-zar	sa'âdet
sehâb	takdir
semend	sabr
seng	cefâ, cevr ü cefâ, dil, gam, kahr, melâmet, mihnet
ser-hoş	gönül
sermâye	cân, dermân
ser-nâme	cemâl
serv	nâz

seyf	belâ
sımk	gönül
sırça	dil, gönül
sihr	söz
simurg	çarh
sipâh	akl, aşk, cân, fitne, gam
sofra	cûd, ihsân
su	cân, dil, gönül, lûtf, rahmet, şefâ'at
sultan	cemâl, gönül, hayâl, hüsn
subh	ezel, hüsn, vasl
suzen	gam
sürme	fitne, nâz
Ş	
şah	cemâl, hüsn
şarâb	aşk, medh, nâz
şeb	fürkât, gam, hecr, hicrân, mihnet, rihlet
şeb-rev	dil
şeh-bâz	gönül,
şehr	aşk, gönül, hüsn
şehr-i viran	dil
şeker	gam, söz, vasl
şem'	cân, cemâl, felek, hayâl, hidâyet, hüsn, murâd
şems	tâli'
şerbet	güftâr, vasf
şikâr	cân, cihân, dil ü cân
şikeste	dil
şirâr	kahr

şişe	gönül, nâmus
şu'le	âh
şuride	baht, dil
T	
tab'-ı bülbül	dil
tabîb	aşk
tâc	sa'âdet
taht	baht u sa'âdet, feth ü zafer, güzellik
taht-ı sultan	gönül
tâk	çarh, felek
târih	cevr, ömr
tarîk	aşk, gam, mahabbet
tas	aşk, çarh
taş	cefâ
tavus	cinân
taze cuvan	zâman
teb	hicrân
tennûr	gam
terâzû	hüsn, kadr
tıfl	dil, gönül
tîb	hulk
tîğ	cefâ, cevr, fitne, gam, hecr, hicrân, kahr
tîr	âh, aşk, cefâ, felek, kazâ, mihnet, mahabbet, nazar
tîr ü peykân	cân
ton	gam
top	cân, felek, gönül, melâhat, saltanat
tûfân	belâ

tuhfe	cân
tûmâr	medh
tuti	dil
tuti-i bâğ	suhân
U	
ûd	dil, nâle
un	cân
unvân	fitne
ummân	kerem
uyku	nâz
V	
vâdi	hecr
Vâmuk	cihân
varak	cân
vesme	fitne
virane	gönül
Y	
yâr	gam
yiyecek	gam
yol	aşk
yoldaş	gam
yaka	gönül, melâmet, sabr
Ya'kub	dil
yemiş	nâz
Yûsuf	cân, hûsn
yük	cevr ü cefâ
Z	

zahm	cefâ, firâk
Zebûr	aşk
zehr	fenâ, gam, kahr
zekât	hüsn
Zelîhâ	aşk
zemherir	gam
zeyn	hüsn
zevrak	dil, gönül, hayâl
zincir	gam, zulm
zücac	dil
zülâl	lûtf
Züleyhâ	zâman
zülf	cân, gönül, fitne, ömr
zülf-i perişân	cân, gönül,
zünnâr	belâ, fitne

SONUÇ

XV.yüzyıl Divân şiirinin önemli şairlerinden Ahmet Paşa Divânı'ndaki soyut kavramların incelendiği çalışmada ilk olarak tezkireler ve araştırmalardan şairin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgilere ulaşılmış, daha sonra şairin kullandığı soyut kavramlara değinilmiştir. Bu aşamada kullanılan yöntem; soyut kavramların fişlenmesi, alfabetik olarak tasnifi, kavramların sözlük anlamlarının verilmesi ve şair tarafından Divân'da kaç kez kullanıldığı, her bir kavramın benzetilenin, sıfatının, maddeler halinde yine alfabetik olarak sıralanması, bir, bazen iki beyit örnek alınarak beyitlerin açıklanması, hangi açıdan benzetmeye konu olduğu üzerinde durulmasıdır. Beyitlere kolayca ulaşılabilmesi için de beytin altına Divân'da kaçınıcı şiir olduğu, beyit numarası, hangi sayfada geçtiği yazılmıştır. Benzetmelerin yapıldığı bütün beyitlere yer vermek mümkün olmadığından kalan beyitler üçüncü bölümde tablolarda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Ahmet Paşa Divânı'ndaki 46 kaside, 353 gazel, 6 tarih, 48 kıt'a ve 48 müfred üzerinde yapılan soyut kavramların tespiti incelemesi sonucunda şu bilgilere ulaşılmıştır:

1) Ahmet Paşa'nın şiirlerinde daha çok beşeri aşk konusunu işlediği, görülmüştür. Tasavvufi terimlerin bir hayli kullanıldığına, Bursa'nın meşhur velisi Emir Sultan, Bursa'da yerleşmiş olan Zeyniye tarikat mensuplarından Şeyh Taceddin, Şeyh Vefa gibi mutasavvıflar hakkında yazdığı medhiyelere şahit olunur; ancak tasavvuftan ziyade maddi aşka yer vermiştir.

2) Divân'ın en geniş kısmını "insan" teşkil etmektedir. İnsan psikolojisi ile değil de dış görünüşü ile ele alınmaktadır. Divân'ın dörtte üçünü sevgili kaplamaktadır. Sevgili hakimdir, amirdir, sultandır; âşık ise sevgilinin kulu, kölesidir. Rakip ise âşığın baş düşmanı, sevgilinin âşiğa karşı kullandığı bir silahtır. Bu üç unsur şiirlerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. İnsan olarak daha sonra övülen kişi yani memduhla (Padişah, şehzade, din büyükleri...) karşılaşılmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, II.Bayezid en fazla övülen pâdişâhlardır.

3) Ahmet Paşa'nın şiirlerinde renkli hayaller, çarpıcı ve canlı tasvirler vardır. Mazmunları kullanmada ustalık göstermiştir.

4) Kaside sahasında yüzyılının en önemli ismidir. Kasidelerinin çoğunu Fatih Sultan Mehmet'e yazmıştır. "Kerem" ve "Güneş" kasideleri bunların en önemlileridir.

5) Şiirleri vezin bakımından oldukça başarılıdır ve arûzu ustalıkla kullanmıştır.

6) Teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, tenasüp, tevriye, iham-ı tenasüp, mübalâğa, tezat, hüsn-i talil, telmih, leff ü neşr Ahmet Paşa'nın şiirlerinde en çok kullandığı sanatlardır.

7) "ki, kim, ile , ve" gibi edatları fazlaca kullandığına şahit olunur.

8) Divân âdetler ve içtimai telakkiler bakımından da oldukça zengindir.

Atasözleri ve halka mahsus deyimlerden bol bol yararlanır.

9) Coğrafya olarak Türkistan, Çin, Maçin, Hindistan, Rum , Mısır, Ken'an, Yemen, Aden, Şam, Babil, Bağdad, Mekke, Şiraz, Buhara, Semerkand, Rum, Keşmir'e rastlanmaktadır.

10) Kavim olarak da Türk'e, Tatar'a, Hind'e, Zengi ve Habeş'e , Arap, Acem, Yunan, Freng, Ye'cuc'e rastlamaktadır.

11) Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şirin, Vâmık ile Azra karşılaşılan masal kahramanlarıdır.

12) Cemşid, İskender, Hüsrev, Neriman, Rüstem, Nemrud, Mani Divân'da ismi geçen efsanevi ve tarihi şahsiyetlerdir.

13) Attar, Sadî, Nizamî, Ataî ismi geçen şairlerdir.

14) Fatih Sultan Mehmet, II.Bayezid, Cem Sultan, Şehzade Mustafa, Şehzade Mahmud ismi geçen pâdişâh ve şehzadelerdir.

15) Başta peygamberimiz Hz. Muhammed olmak üzere , İbrahim, Nuh, Adem, İsa, Yusuf, Ya'kub, Davud, Süleyman, İsmail, İlyas, Hızır, İshâk adı geçen peygamberlerdir.

16) Kur'an, Zebur, İncil adı geçen kitaplardır.

17) Mescid, namaz, oruç, secde, kible, mihrab,zekat, şeb-i ruze, hacı, ihram, Kâ'be ibadet ile ilgili karşılaşılan mefhumlardır.

18) Derviş, salik, mürid, mürşid,dergâh, hırka, fenâ, bekâ, gayb, keramet, ma'rifet, melamet, zahid, zühd,... karşılaşılan tasavvuf ıstılâhlarıdır.

19) Gül, gonca, lale, benefşe, sünbül, nergis adı en çok geçen çiçekleridir ve tuti, kebûter, keklik, tavus, anka, simurg, hüma, horos, makiyan, mâhî, at, ahu, mâr, pervâne, mekes, mûr Divân'da karşılaşılan hayvanlardır.

20) Güneş, ay, yıldızlar, burçlar, seyyâreler, kûsûf, husûf kozmik unsurları hazan, kış, bahar, gece, gündüz, sabah, akşam zamanla ilgili en çok karşılaşılan mefhumlardır.

21) Zaman zaman Türkçe kelimelerle kafiye ve redif yapmayı tercih ettiği görülür:

Kaçan ki nâz ile dilber çıkageldi otağından
Sulu şeftaliler sundu bize gül ter dudağından

22) Hikemi tarzda beyitleri de vardır:

Ahmed'in aybı güzeller sevmek ise gam değil
Yârsız kalır cihânda aybsız yâr isteyen

23) Gönül-dil (276), hüsn (255), en fazla benzetmeye konu olan soyut kavramlardır.

cân (95), gam (87), aşk (76), felek (53), kerem (38), cûd (31), vasl (30), lûtf (28), âh (24), suhan (22), cefâ (21), devlet (20), cihân (18), dil ü cân (18), cevr (17), belâ (15), cennet (15), hicrân, nâz (14); hecr, medh, sa'âdet (13), kahr, mahabbet (11)

fitne, hulk, kadr, rahmet, zaman (10)

hasret, ihsân (9)

ezel, ömr, şevk (8)

firâk, hayâl, sabr, sehâ (7)

akl, derd, talat (6)

cinân, dehr, mihnet, murâd, zulm (5)

fürkât, hayât, ikbâl, irem, kazâ', melâmet, saltanat, şeref (4)

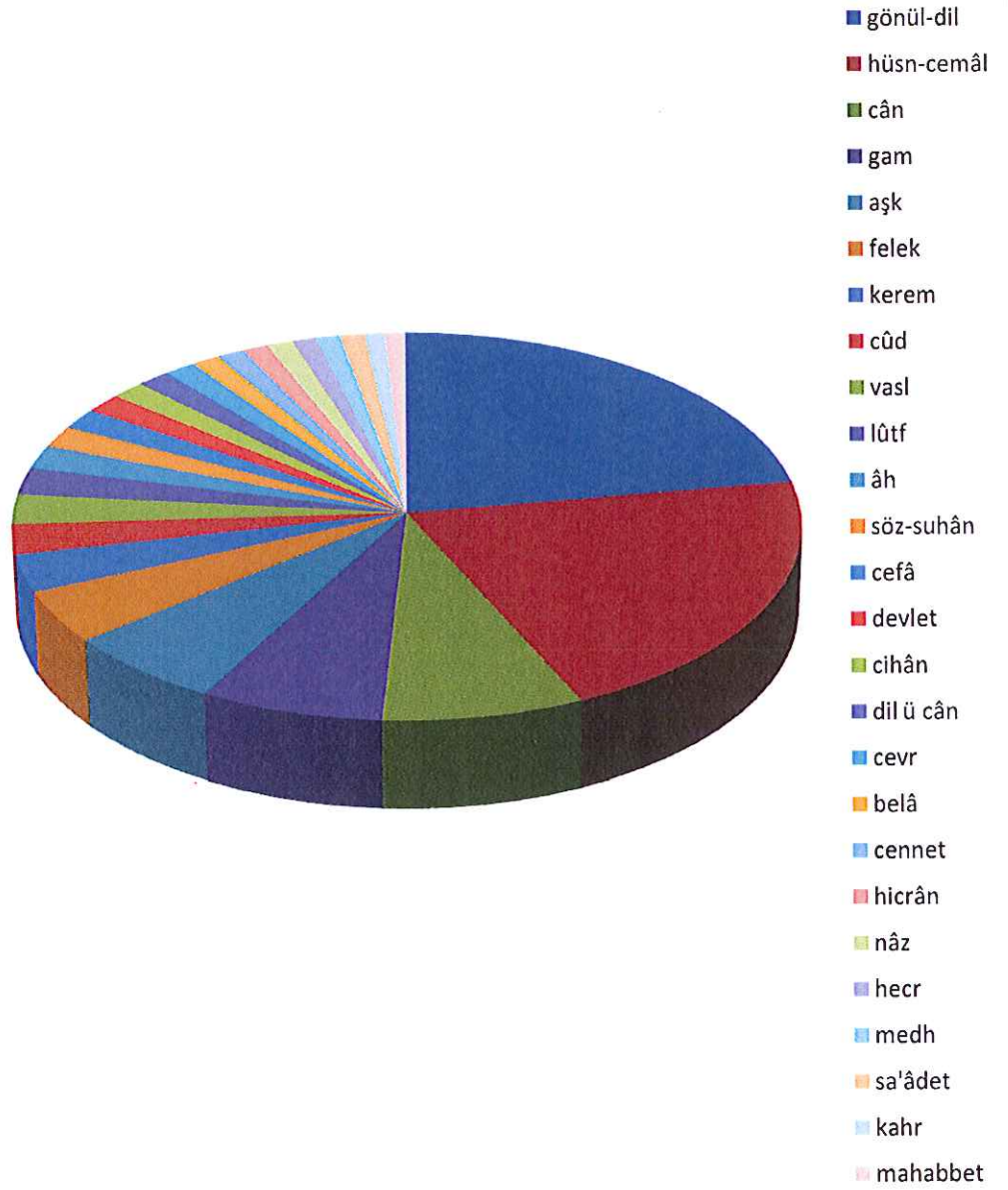
adl, afv, behişt, cevr ü cefâ, dünyâ, fenâ', feyz, gayb, hüsn ü beha, kâinât, midhat, nazar, , şefkat, tali, ta'n, (3)

din, Firdevs, gussa, hâtır, hikmet, himmet, izz, izz ü devlet, izzet, kudret, medh ü senâ', nâle, nâmûs, niyâz, nusret, nübüvvet, özr, rif'at, ruzigar, senâ', takdir, ümid, vasf, vefâ, zafer, zihn(2)

acz, adem, âfet, atâ', azm, baht u sa'âdet, basiret,derd ü belâ, dermân,ecel, elem, endişe,fazl, fenâ vü fakr, feth ü zafer, figân, fikr, gaflet, gammad, gayret, gurbet, hacet, hakikat,hayâ, hevâ, heves, hired, hırs, hidâyet , hisâl, hüsn ü Behçet, iftikâr, izz ü câh, izz ü celâl, kanâat, karâr, kıyâmet, letâfet, makal, ma'rifet, mezâlim, mihr, mu'cizât, münâcaât, mürüvvet, nükte, ray, rihlet, sevdâ, sırr, sihr, şefaât, şevket, şifâ, şive, tab', taleb, zekâ, zühd (1) kez benzetmeye konu olan soyut kavramlardır.

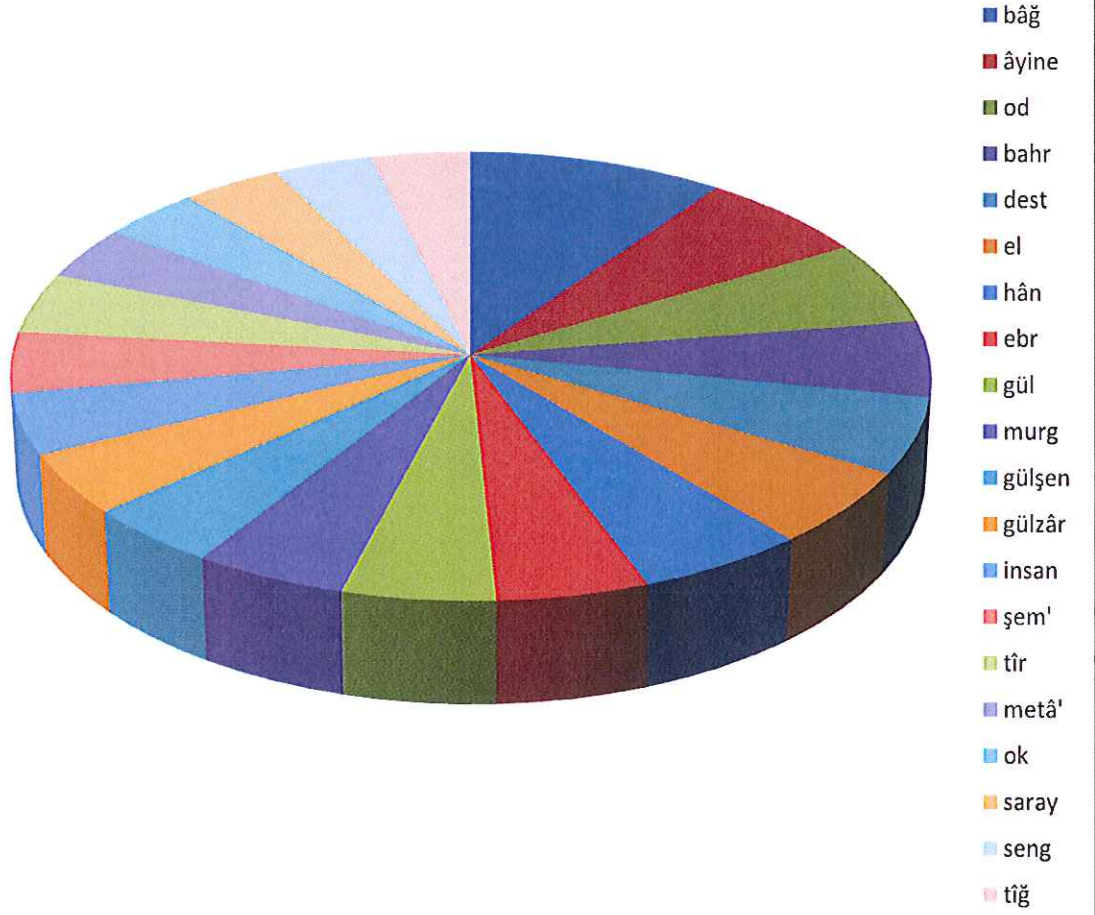
24) bâğ (18) , âyine (12) , od (11), bahr (10), dest (10), el (10), hân (10), ebr (9), gül (9), murg (9) , gülşen (8), gül-zâr (8), insan (8), şem'(8), tîr(8), metâ'(7), ok (7), saray (7), seng (7), tîğ (7) en fazla kullanılan benzetilenler olmuştur.

AHMET PAŞA DİVANI'NDA EN ÇOK KULLANILAN SOYUT KAVRAMLAR

AHMET PAŞA DİVÂNİ'NDA EN ÇOK KULLANILAN SOMUT KAVRAMLAR

BİBLİYOGRAFYA

- AÇIKGÖZ, Namık : **Ahmet Paşa**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2001.
- AHMET PAŞA : **Ahmet Paşa Divânı**, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992.
- ALPASLAN, Ali : **Ahmet Paşa**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 827, 1987.
- ÂŞIK ÇELEBİ : **Meşairü’ş-Şu’arâ**, Haz. Filiz Kılıç, İnceleme-Tenkitli Metin, Doktora Tezi, Ankara, 1994.
- BURSALI MEHMET TAHİR : **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul, Matbaa-ı Amire C. I, 1333.
- DEVELLİOĞLU, Ferit : **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2004.
- DOĞAN, Muhammet Nur : **Eski Şiirin Bahçesinde**, İstanbul, Yelkenli Yayınevi, 2009.
- “ “ “ : **Fatih Divânı ve Şerhi**, İstanbul, Yelkenli Yayınevi, 2001.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ: **Kühü’l-Ahbâr, Fatih Sultan Mehmet Devri (1451-1481)**, Haz. M. Hüdai Şentürk, C. II, Ankara, 2003.
- KABAKLI, Ahmet : **Türk Edebiyatı**, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, C. II, 6. bs., 1966.

- KAPTAN, Yılmaz : “ Ahmet Paşa Divânı’ndaki Edebi Sanatlar”,
İÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1999.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal : **Türk Edebiyatı Tarihi**, Başlangıçtan Tanzimata,
C.I, 2.bs., İst., İnkılab ve Aka Kitabevleri, 1980.
- KARABEY, Turgut : **Ahmet Paşa Hayatı Sanatı Eserleri**, Ankara,
Akçağ Yayınları, 2010.
- KINALIZADE HASAN ÇELEBİ: **Tezkiretü’s-Şuarâ**, Haz. İbrahim Kutluk,
C.I, Ankara, 1978.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat : “Ahmed Paşa”, **İslam Ansiklopedisi**,
C. I, Eskişehir, 2001, s. 187-192.
- KUT, Günay : **Sehi Bey - Heşt Behişt**, Haz.Şinasi Tekin ,
Gönül Alpay Tekin, Harvard, 1978.
- “ “ : “Ahmed Paşa”, İstanbul, **TDVİA** , C.II., 1989,
s.111,112.
- LÂTÎFÎ : **Lâtîfi Tezkiretü’s-Şu’arâ ve Tabsiratü’n-
Nuzamâ**, Haz. Rıdvan Canım, Ankara, 2000.
- ” : **Tezkire-i Latîfi**, İkdam Matbaası, Dersaâdet,
1314.
- MEHMET SÜREYYA : **Sicill-i Osmanî yahut Tezkire-i Meşahir-i
Osmaniye**, C.I, Matbaa-ı Amire, 1308.
- MENGİ, Mine : **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ
Yayınları, 1994.

- ONAY, Ahmet Talât : **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü - Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Haz. Cemal Kurnaz, Ankara, Kurgan Edebiyat yay., 2013.
- ÖZ, Yasemin : “Nedim Divânı’ndaki Soyut Kavramlar (Kasideler)”, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İst., 1995.
- SİNAN, Sümeyye : “Taşlıcalı Yahya Bey Divânı’ndaki Soyut Kavramlar”, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.
- ŞAHİNOĞLU, Ahmet : “Zati Divânı’ndaki Soyut Kavramlar (Gazeller Kısmı)”, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997.
- ŞEMSEDDİN SAMİ : **Kâmûs-ı Türkî**, İkdam Matbaası, Dersaâdet, 1317.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ : **Ahmet Paşa’nın Güneş Kasidesi Üzerine Düşünceler**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994.
- TOLASA, Harun : **Ahmet Paşa’nın Şiir Dünyası**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2001.
- YAZIR, Hamdi (Elmalılı) : **Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâlî**, İstanbul, Huzur Yayınevi, 1996.